

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ (1649-1660)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tayfur TAYBUĞA

Danışman

Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN

Nevşehir

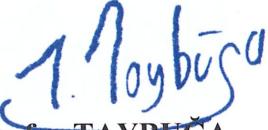
Haziran 2020

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

ORCID: 0000-0002-2379-3440

TEZ YÖK REFERANS NO: 10205076

Tayfur TAYBUGA

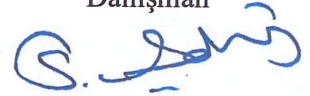
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“İngiltere’de Fetret Devri (1649-1660)” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Tayfur TAYBUĞA

Danışman

Doç. Dr. Seyhun Şahin

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı

KABUL VE ONAY SAYFASI

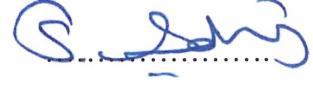
Doç. Dr. Seyhun Şahin danışmanlığında Tayfur TAYBUĞA tarafından hazırlanan “İngiltere’de Fetret Devri (1649-1660)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

28 / 07 / 2020

JÜRİ

İMZA

Danışman : Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN

Üye : Prof. Dr. Nevzat TOPAL

Üye : Doç. Dr. Kürşat KOÇAK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun 07.../08... / 2020 tarih ve 2020-30-544..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tezin hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen ve yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN'e sonsuz teŐekkürlerimi sunarım. Ayrıca Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Akademik personeline ve çalışanlarına, okuldaki tüm arkadaşlarıma ve bunların yanı sıra manevi desteklerini esirgemeyen aileme teŐekkürü bir borç bilirim.

01.06.2020

Tayfur TAYBUŐA

İNGİLTERE’DE FETRET DEVRİ (1649-1660)

Tayfur TAYBUĞA

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Mart, 2020

Danışman: Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN

ÖZET

İngiltere, kuruluşundan itibaren süre gelen Devlet geleneğinde Monarşi rejimini kullanmıştır. Bu rejimin çeşitli sebepler dairesinde eleştirilere maruz kaldığı da bilinen bir gerçektir. İngiltere tarihinde bu rejimin kesintiye uğradığı, farklı yönetim şekillerinin sınıandığı, bununla birlikte ülkenin bu sınanma sürecini hükümdarsız dönem olarak Fetret Devri şeklinde nitelendirdiği ve bir anlamda tarihteki rejim istikrarına dahil etmediği bir dönem olarak 1649-1660 seneleri arası çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Bu on iki senelik sürede yaşanan hadiseler ülkenin iç ve dış politikalarındaki çelişmeleri ortaya koymuştur. Ülkenin gelişimini yavaşlatmıştır. Galler, İskoçya ve İrlanda merkezi yönetimden kopmuştur. Merkezi yönetime bağlamak için Parlamento kapsamında değişimler yapılmıştır.

Bu tez çalışmasında 1600 senesiyle 1700 senesi arasındaki bir asırlık kaynaklar içerisinden Fetret Devri’ne yani 1649-1660 seneleri aralığına odaklanılmıştır. Birincil kaynakların kullanımları yanı sıra dönemin şahsiyetlerinin demeçleri, konuşmaları, notları ve şahsiyetler hakkında bilgi veren üçüncü şahıslara ayrıca önem verilmiştir. Dönemin tipik özelliği olarak şahsiyetlerin, oluşumların, olguların, hadiselerin ve yaşanan sürecin kronolojisinin birbirleriyle iç içe geçmiş olduğu görülmüş ve bu doğrultuda bir aktarıma çaba gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Birleşik Krallık, Fetret Devri, Hamilik, I. Charles, Oliver Cromwell, Monarşi, Ulus.

ENGLAND INTERREGNUM (1649-1660)

Tayfur TAYBUĞA

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Social Sciences Institute

Department of History, Master, June, 2020

Advisor: Assist. Prof. Dr. Seyhun ŞAHİN

ABSTRACT

Britain used the Monarchy regime in the state tradition that has continued since its foundation. It is also a known fact that this regime was subjected to criticism for various reasons. In the history of England, this regime was interrupted, different forms of administration were tested, however, it was considered as a period between 1649-1660 as a period in which the country described this testing process as a conquest period as a rulership and did not include the regime stability in history in a sense.

The events in these eleven years revealed the contradictions in the country's domestic and foreign policies. It slowed down the country's development. Wales, Scotland and Ireland are detached from central government. Amendments were made within the scope of Parliament to connect with the central government.

In this thesis, one of the centuries old resources between 1600 years and 1700 years focused on the age of interregnum, that is, between 1649-1660. Special attention was paid to the use of primary sources, to the third parties who gave information about the statements, speeches, notes, and personalities of the personalities of the time. Typical feature of the period; It was observed that the chronology of personalities, formations, facts, events, and the process experienced were intertwined with each other and an effort was made to transfer them accordingly.

Anahtar Kelimeler: England, United Kingdom, Interregnum, Protectorate, Charles I, Oliver Cromwell, Monarchy, Commonwealth.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
I. Konunun Kapsamı ve Sınırlandırması	1
II. Çalışmada Kullanılan Birkaç Eserin Tanıtımı	2
BİRİNCİ BÖLÜM	7
İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ ÖNCESİ	7
1.1. İDARİ DURUMA GENEL BAKIŞ	7
1.1.1. Ülkenin Yönetim Şekli	8
1.1.2. Politik Durum	10
1.2. ETKİSİ ARTMAKTA OLAN İÇ SAVAŞ	12
1.2.1. Aziz Fagans Muharebesi.....	13
1.2.3. Pembroke İstilasası.....	15
1.3. REJİM EKSENLİ ARAYIŞLAR	15
1.3.1. Yeni Model Ordu ve Preston Savaşı	17
1.3.2. Newport Mutabakatı.....	18
1.3.3. Pride Kalkışması ve Thomas Pride	19
1.4. MONARŞİ'NİN EVRİLMESİ SÜRECİNE GEÇİŞ	20
1.4.1. Yeni Yönetim Şeklinin Tayini.....	21
1.4.2. Yönetim Boşluğunun Somutlaşması	22
1.4.3. Monarşistler ve Cumhuriyetçiler	23
İKİNCİ BÖLÜM	26
İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ	26
2.1. 1649: TEK ADAM REJİMİNİ DOĞURAN HADİSELER	26
2.1.1. Banbury Kalkışması	26
2.1.2. Ulus'un İlanı	28
2.1.3. Yönetim Tarzı.....	30

2.2. 1650: İNGİLTERE MERKEZİNDE BÖLGESEL AYRIŞMALAR	31
2.2.1. Clonmel Baskını	32
2.2.2. Dunbar Savaşı.....	33
2.3. 1651: DERİNLEŞEN KUTUPLAŞMA	34
2.3.1. Inverkeithing Savaşı	35
2.3.2. Wigan Lane Şavaşı.....	36
2.3.3. İskoçya’da Worcester Şavaşı.....	37
2.4. 1652: GEÇİCİ SULH VE YENİ EKSEN KAYMASI	38
2.4.1. İngiltere Hollanda Savaşı	39
2.5. 1653: CUMHURİYET REJİMINE GEÇİŞ DENEMESİ	40
2.5.1. Rump’dan Barebone’a Geçiş.....	41
2.5.2. Barebone Parlamento’sunun Fesh Edilmesi.....	42
2.5.3. Hamilik Döneminin Başlaması.....	44
2.6. 1654: DIŞA DÖNÜK ÇEKİŞMELER	46
2.6.1. Westminster Antlaşması	47
2.6.2. İngiltere İspanya Savaşı	48
2.6.3. Birinci Hamilik Parlamento’sunun Kurulması	49
2.7. 1655: DEVLET HİMAYECİ LORD’UN İLK İCRAATLARI	50
2.7.1. Birinci Hamilik Parlamento’sunun Fesh Edilmesi.....	51
2.7.2. Jamaika Adasının Fethi.....	52
2.8. 1656: İDAREDE İSTİKRAR ARAYIŞLARI	53
2.8.1. Yasama Organının Vesayet Altına Alınması	54
2.8.2. İkinci Hamilik Parlamento’nun Kurulması.....	56
2.9. 1657: FETRET DEVRİ’NİN SONUNA YAKLAŞILMASI	58
2.9.1. Oliver Cromwell’a Suikast Girişimi.....	59
2.9.2. Anayasa Taslağı ve Oliver Cromwell’a Suikast Girişimi.....	60
2.10. 1658: İSTİKRARIN ZEDELENMESİ	61
2.10.1. İkinci Hamilik Parlamento’sunun Fesh Edilmesi.....	62
2.10.2. Oliver Cromwell’ın Vefatı	63
2.10.3. Yeni Himayeci Lord’un Tayini.....	64
2.10.4. George Monck Tarafından II. Charles’ın Davet Edilmesi	65
2.11. 1659: MONARŞİ’YE DÖNÜŞ AMACIYLA ATILAN ADIMLAR	66
2.11.1. Üçüncü Hamilik Parlamento’sunun Kurulması ve Feshi.....	67

2.11.2. Richard Cromwell'ın Kaçışı	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	70
İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ SONRASI	70
3.1. 1660: SÜRGÜNÜN SONA ERMESİ VE İKTİDARIN DEĞİŞİMİ	70
3.1.1. Uzun Parlamento'nun Tekrar Kurulması ve Feshi.....	71
3.1.2. Breda Bildirisi ve Kral'ın Yönetime Yaklaşması	72
3.2. RESTORASYON İÇİN POLİTİK ZEMİNİN OLUŞTURULMASI	74
3.2.1. Kongre Parlamento'sunun Kurulması ve Feshi	75
3.2.2. II. Charles'ın Tahta Çıkması	76
3.3. İNGİLTERE RESTORASYON DÖNEMİNİN AÇILMASI	77
3.3.1. Breda Taahhütlerinin Tanzimi	78
3.3.2. İslahatların Başlaması	79
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	80
İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ'NİN ÖNEMLİ İSİMLERİ	80
4.1. ŞAHSISLAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER	80
4.1.1. I. Charles	80
4.1.2. II. Charles.....	81
4.1.3. Oliver Cromwell	82
4.1.4. Richard Cromwell	83
4.1.5. Thomas Pride.....	84
4.1.6. George Monck	85
4.1.7. Henry Ireton	86
4.1.8. Samuel Pepys.....	87
4.1.9. Thomas Horton	88
4.1.10. Rice Powell.....	89
4.1.11. Rowland Laugharne.....	90
4.1.12. Thomas Fairfax	91
4.1.13. George Joyce	92
4.1.14. John Poyer	92
4.1.15. Jacob Astley.....	93
4.1.16. James Stanley.....	94
4.1.17. Robert Lilburne	95
4.1.18. John Thurloe	96

4.1.19. Miles Sindercombe.....	96
4.1.20. John Bradshaw.....	97
SONUÇ.....	99
KAYNAKLAR.....	100
EKLER.....	146
ÖZGEÇMİŞ.....	164
TURNITIN RAPORU.....	167

GİRİŞ

I. Konunun Kapsamı ve Sınırlandırması

Birinci bölümde; İngiltere'yi yönetim boşluğuna götüren süreç ele alınacaktır. Fetret Devri öncesinde ülkedeki siyasal, toplumsal ve askeri hadiseler açıklanacaktır. Aynı dönemde vuku bulan İngiltere İç Savaşları'nın neden olduğu siyasi tartışmalar sahadaki harpler-ki bunlar İngiltere topraklarında gerçekleşmekteydi-siyasette parlamentonun bölünmesi, askeriyede ordunun bölünmesi ve mevcutta süre gelen Monarşi rejiminin meşru Kral'ı I. Charles'ın muhalefete yenik düşmesine imkan veren bilhassa askeri ve politik gelişmelere değinilmek suretiyle sadece Kral'dan değil aynı zamanda ülkenin asırlardır uygulanmakta olan rejiminden nasıl vazgeçilecek boyuta gelindiği ayrıca da bunlara neden olan faktörler ve aktörler aktarılacaktır.

İkinci bölümde; İngiltere'nin 1649-1660 olarak on iki senelik dönemi sadece ülkenin Fetret Devri'nde olmasından kaynaklanan hadiseler kapsamında ele alınacaktır. Kral'ın infaz edilmesi, ülkenin ve bölgesinin Ulus olarak lanse edilmesi(Parliament of England, 1649), II. Charles'ın topluluğu tanımamasının neden olduğu bölgedeki kanlı mücadeleler açıklanacaktır. İstikrarı sağlamak ve iktidarını güçlendirmek suretiyle bölgenin hakimiyetini ele almaya dönük Oliver Cromwell'in yaptığı girişimler ve ekibinin önemli üyeleri de bölüm kapsamında anlatılacaktır. Politik tarafta rejim muhalifi darbeci komutan Oliver Cromwell'in kendi lehine istikrar sağlamaya dönük yaptıkları da anlatılacaktır. Ulus'un lağvedilmesine ve yeni bir rejim olarak Hamilik dönemi, bunu işleten Hamilik Parlamento'ları ve Himayeci Lord meseleleri açıklanacaktır. Oliver Cromwell'in askeri ve politik icraatları dönemi açıklayan önemli bulgular içermekle birlikte vefatı akabinde yerine oğlunun getirilmesi sürecinin nasıl sonuçlandığı bu bölümde ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde; Fetret Devri'nin kesin olarak sonunu getiren gelişmeler ve sonrasında yapılan öncelikli değişimler açıklanmaktadır. II. Charles'ın ülkeye nasıl geri döndüğü ve dönebilmek adına Breda Bildirisi ile İngiltere toplumuna her alandaki kapsamlı vaatleri, islahatlar ve Fetret'e neden olan aktörlere uygulanan yaptırımlar ele alınacak olup bu bağlamda Richard Cromwell'in ülkeyi süresiz terkettiği sürece de değinilecektir. İngiliz tarihinde Restorasyon dönemi olarak kavramsallaştırılan ve uzun yıllar sürececek olan uygulamaların Fetret'in yaralarını sarmaya dönük uygulanış biçimine de bu son bölümde değiniliyor olacaktır.

II. Çalışmada Kullanılan Birkaç Eserin Tanıtımı

1649-1660 aralığı merkezinde on yedinci yüzyıl İngiltere ve bölgesine genel bakışa yönelik çalışma kapsamında ihtiyaç duyulan konular için; Leopold Von Ranke tarafından(Ranke, 1875:VOL.I) yazılıp(Ranke, 1875:VOL.II) 1875(Ranke, 1875:VOL.III) senesinde(Ranke, 1875:VOL.IV) 6 cilt(Ranke, 1875:VOL.V) olarak(Ranke, 1875:VOL.VI) yayınlanan *On Yedinci Yüzyılda İngiltere Tarihi* isimli eserinden faydalanılmıştır. Leopold von Ranke, on dokuzuncu asrın Alman tarihçi yazarıdır. Tarih incelemelerinde birincil kaynakların değeri anlaşılmıştır. İlâveten bu eserlerinin ilk dört cildiğinin bilhassa dönemi aydınlatacak iç ve dış hadiseleri içerdiği görülmektedir. Eserlerin Almanca'dan çevirisi Oxford tarafından anonim çalışmalar neticesinde gerçekleştirilmiş olup Cambridge University Press, 2010 senesinde eserleri yeniden modern teknikler ile basmış ve yayınlamıştır.

Çalışma genelinde şahısların oluşumlar ve olgular ekseninde çözümlemelerine yönelik; John Forster tarafından yazılıp 1853(Forster, 1862:VOL.II), (Forster, 1862:VOL.IV) ve 1862(Forster, 1862:VOL.I) senelerinde(Forster, 1862:VOL.III) kitaplaştırılarak (Forster, 1862:VOL.V) 5 cilt olarak yayınlanan *İngiltere Ulus'un Devlet Adamları* ana başlıklı *İngiltere Tarihinde Güncel İlerleme Üzerine Bir İnceleme* alt başlıklı eserlerden faydalanılmıştır. Eser sahibi John Forster, İngiliz biyografi yazarı ve eleştirmen olup on dokuzuncu yüzyılın önemli yazarlarından Charles Dickens ile yakınlığı vardır. Bu eserlerinde Fetret Dönemi öncesi ve sonrasını da kapsayan şekilde devlet adamlarının kronolojik şekilde detaylı olarak bilgilerini sunmaktadır.

Fetret Devri öncesindeki politik durumu müşahede etmek için: Thomas May tarafından yazılıp 1812(May, 1812) ve 1854(May, 1854) senelerinde 2 cilt olarak yayınlanmış olan, *3 Kasım'dan Başlayarak 1640 İngiltere Parlamentosu'nun Tarihi* isimli eserlerinden faydalanılmıştır. Thomas May ülkesi İngiltere'nin rejimini savunan parlamento tarihçilerinden olup Fetret Devri'ne girilmesiyle 1650 senesi sonlarında yanlış ilaç kullanımına bağlı ellili yaşlarında vefat etmiştir. Bu eserlerinde Fetret Devri'ne doğru siyasetin ve politikanın durumu hakkında bilgiler vermiştir.

İngiltere'nin nasıl Fetret Devri'ne girdiğini oldukça net bir şekilde ortaya koyan ayrıca bu devrin yaşanmasında etkili ve ortaya çıkan boşluğun asli etkenlerden İngiltere İç Savaş'ları hakkındaki bilgiler için; tarihçi Samuel Rawson Gardiner tarafından yazılıp

1901(Gardiner, 1901:VOL.I) senesinde(Gardiner, 1901:VOL.II) 4 cilt(Gardiner, 1901:VOL.III) olarak yayınlanan(Gardiner, 1901:VOL.IV) *Büyük İç Savaş Tarihi* ana başlıklı *1642-1649* alt başlıklı eserinden faydalanılmıştır. Samuel Rawson Gardiner, İngiltere'nin on yedinci asrına yönelik tarih yazımlarında geçerli bir tarihçi isimdir. Püritan'lar konusunda ve bilhassa İngiltere İç Savaş'ları özelinde kıdemli bir vakanüvistir.

Fetret Devri öncesini, devrin tamamı, Kral I. Charles dahil ve sonrasını kısmen Restorasyon dahilinde yani 1625-1660 senelerini kapsayan, Douglas Hamilton, Crawford Lomas, Everett Green ve Noel Sainsbury tarafından tanzim edilen İngiltere Devlet Arşivleri Kamu Kayıt Ofisi tarafından muhafazası sağlanmış ve Kraliyet tarafından 1860(Sainsbury, 1860:PART.I), 1875(Green, 1875:PART.II), 1876(Green, 1876:PART.III), 1877(Green, 1877:PART.IV), (Green, 1877:PART.V), 1878(Green, 1878:PART.VI), 1879(Green, 1879:PART.VII), 1880(Green, 1880:PART.VIII), 1881(Green, 1881:PART.IX), 1882(Green, 1882:PART.X), 1883(Green, 1883:PART.XI), 1884(Green, 1884:PART.XII), 1885(Green, 1885:PART.XIII), 1886(Green, 1886:PART.XIV), 1893(Hamilton, 1893:PART.XV), 1897(Hamilton ve Lomas, 1897:PART.XVI) senelerinde yayınlanan *Devlet Tutanakları* ana başlıklı *İçişleri* alt başlıklı eserlerden faydalanılmıştır.

Fetret Devri içerisinde yaşanan alt bir dönem olarak Hamilik dönemindeki hariciye münasebetlerine istinaden: Thomas Birch tarafından düzenlenmiş 1742(Birch, 1741:VOL.I) senesinde(Birch, 1742:VOL.II) yayınlanan(Birch, 1742:VOL.III) ve 7 ciltten(Birch, 1742:VOL.IV) oluşan(Birch, 1742:VOL.V) *Danıştay'dan Devlet Konseyine ve Sonrasına İki Koruyucunun Devlet Belgeleri Koleksiyonu* ana başlıklı(Birch, 1742:VOL.VI) ve *İki Himayeci Lord Oliver ve Richard Cromwell* alt başlıklı dönemin Dışişleri Bakanı John Thurloe tarafından tanzim edilmiş bulunan devlet belgeleri koleksiyonundan faydalanılmıştır. John Thurloe ki kendisi 1616 senesi yazında dünyaya gelmiştir. 1653 senesinde kendini Devlet Himayeci Lord olarak ilan eden Oliver Cromwell tarafından hariciye idaresine yönetici olarak atanmış bir idarecidir(Birch, 1742:VOL.VII).

Oliver Cromwell'ı daha yakından anlamak ve etkilediği süreçleri analiz edebilmek adına: Thomas Carlyle tarafından yazılıp 2 cilt olarak 1845(Carlyle, 1845:VOL.I.PART.I) senesinde(Carlyle, 1845:VOL.II.PART.I) yayınlanan

Açıklamalarıyla Oliver Cromwell'in Mektupları ve Demeçleri isimli eserlerinden faydalanılmıştır. Thomas Carlyle, eserlerinde İngiltere tarihine sosyal kültürel ekseninde değinmektedir. Bu eseri de birincil kaynak niteliğinde olup ilk ağızdan bilgileri aktarmaktadır.

Oliver Cromwell'in yönetim tarzını yaptığı resmi yazışmalardan daha yakın anlayabilmek adına: Robert Vaughan tarafından yazılıp 1839(Vaughan, 1839:VOL.I) senesinde(Vaughan, 1839:VOL.II) 2 cilt olarak yayınlanan *Himayeci Oliver Cromwell ve Avrupa Devleti* isimli eserinden faydalanılmıştır.

Uzun Parlamento'nun konulara nasıl baktığını anlamak, daha yakından incelemek ve süreçlere olan etkisi döneme ilişkin incelemek adına; Ralph Verney ve John Bruce tarafından yazılıp 1845(Verney ve Bruce, 1845) senesinde yayınlanmış olan *Uzun Parlamento'daki Yasama Tutanakları* isimli eserinden faydalanılmıştır.

Barebone Parlamento'sunun-ki bu parlamento İngiltere Ulus'un ilk parlamentosudur-1653 senesinde İngiltere'de yeni bir rejim ve/ya yönetim şekli olarak Hamilik döneminin kapsamındaki uygulamalarını, yapısını bilhassa dini otoriteler ve kilise hükümet sistemi olarak (zaten Barebone büyük ölçüde dini temelli bir oluşum idi) ele alması noktasında; Alexander Glass tarafından yazılıp 1899(Glass, 1899) senesinde yayınlanmış olan *Barebone Parlamentosu* isimli eserinden faydalanılmıştır.

Thomas Fairfax, Fetret Devri boyunca birçok hadisenin içerisinde yer almıştır. Bu nedenle yaşadıklarını bilmek dönemin birçok hadisesini kavramak adına elzemdir. Ayrıca Yeni Model Ordu'nun kurucularından olup kendisi anılarını 1699(Fairfax, 1699) senesinde *Thomas Fairfax'in Kısa Hatıraları* isimli kitap olarak yayınlamıştır.

Thomas Harrison, askeri vesayetin yargı, yasma ve yürütme ekseninde yılmaz savunucusu ve uygulayıcısı olan askeri idarecilerdendir. Kendisinin yaklaşımlarını bilmek özellikle Fetret Devri'ne yol açmak suretiyle ülkeyi senelerce sevk ve idare sorunlarıyla baş başa bırakan mantaliteyi içerisinden anlayabilmek noktasında çalışmaya katkı sağlamıştır. Çünkü kendisi Restorasyon sürecinde yeni ve nihai Kral II. Charles ve parlamentosu tarafından idam edilmek suretiyle infazına karar verilmiş ve infazı onanmak suretiyle uygulanmış bir askeri idari personeldir. Ülke Fetret Devri'nden hiç çıkmayacakmış gibi dönemde çalıştığı ve ülkenin asli rejimine çok ters düşecek hadiselerle imza attığı anlaşılmaktadır. Henry Simpkinson tarafından yazılıp

1905(Simpkinson, 1905) senesinde yayınlanan *Thomas Harrison* ana başlıklı *Memur ve General* alt başlıklı eserinden faydalanılmıştır.

İrlanda özelinde bilgi edinebilmek ve orada yaşanan gelişmelere yerelden bakabilmek adına; Mary Hickson tarafından yazılıp 1884(Hickson, 1884:VOL.I) senesinde 2 cilt olarak(Hickson, 1884:VOL.II) yayınlanan *On Yedinci Yüzyılda İrlanda* isimli eserinden faydalanılmıştır.

Galler özelinde bilgi edinebilmek ve orada yaşanan gelişmelere yerelden bakabilmek adına; John Roland Phillips tarafından yazılıp 1874(Phillips, 1874:VOL.I) senesinde 2 cilt olarak(Phillips, 1874:VOL.II) yayınlanan *Galler'de İç Savaş ve Ayaklanmalar* isimli eserinden faydalanılmıştır.

İskoçya özelinde 1651 senesi itibariyle Oliver Cromwell tarafından askeri idari amirliğine yani İskoçya ordular komutanlığına getirilen George Monck başta olmak üzere İskoçya'daki Oliver Cromwell'a sadık komutanları ele alan aynı zamanda Fetret Devri öncesindeki askeri durumu ve dahilinde İngiltere İç Savaşları'nı müşahade etmek için(Firth, 1854:VOL.I) tarihçi Charles Harding Firth tarafından yazılıp, 4 cilt(Firth, 1865:VOL.II) olarak(Firth, 1899:VOL.III) kitaplaştırılarak yayınlanan(Firth, 1901:VOL.IV) *Clarke Vesikaları* ana başlıklı *William Clarke'ın Evraklarından Seçmeler* alt başlıklı eserlerden faydalanılmıştır.

Jamaika Adası özelinde bilgi edinebilmek ve orada yaşanan gelişmelere yerelden bakabilmek adına; Carla Gardina Pestana tarafından yazılıp 2017(Pestana, 2017) senesinde yayınlanan *Jamaika'nın İngiliz Fethi* ana başlıklı *Oliver Cromwell'in İmparatorluk Teklifi* alt başlıklı eserinden faydalanılmıştır.

Richard Cromwell'ı daha yakından anlamak ve etkilediği süreçleri analiz edebilmek adına: İngilizce'ye çevirisini Andrew Scoble'nın yaptığı ve Fransız tarihçi Francois Guizot tarafından yazılan ve 2 cilt olarak 1856(Guizot, 1856:VOL.I) senesinde(Guizot, 1856:VOL.II) yayınlanan *Richard Cromwell'in Tarihi* ana başlıklı *II. Charles'ın Restorasyonu* alt başlıklı eserlerinden faydalanılmıştır. Tam adıyla Francois Pierre Guillaume Guizot, Fransa'da on dokuzuncu asrın aktif siyasi muhalif figürlerinden olmakla birlikte eserler veren bir tarihçidir. Bu eserinde Worcester Savaşı'nda İskoçya'yı savunamayıp Oliver Cromwell karşısında mağlup olmak suretiyle canını kurtarmak adına Fransa'ya kaçan ancak sonrasında ülkesine babası I. Charles gibi Kral olarak dönmeyi başaran II. Charles'ın Restorasyon dönemini

dolayısıyla da intikamını ele almıştır. Tabii bu süreçte son havliyle darbesini indirip yendiği rakibi Oliver Cromwell'un oğlu Richard Cromwell'u de ele almıştır. İnfaz edilen eski İngiltere Kral'ı I. Charles'ın da dönemin Fransa Kral'ının kızıyla evli olduğunu düşündüğümüzde II. Charles'ın annesinin yanına iltica etmesi ve bir Fransız tarihçinin dönemi konu etmesi de oldukça doğaldır. Kaldı ki; 1655 senesinde, Jamaika Adası'nın keşfi noktasında da İspanya karşısında İngiltere'ye hatta 1655 olması hasebiyle doğal olarak Oliver Cromwell'a destek olmuşlardır. Fransız tarihçi, siyasetçi ve yazarın eserini Richard Cromwell başlığında vücuda getirmesi de tesadüf değildir. Çünkü Richard Cromwell'de Fransa'ya Restorasyon süreci evvelinde iltica etmiştir.

Fetret Devri sonrası durumu ve dahilinde Restorasyon sürecini müşahede etmek için William Godwin tarafından yazılarak 1824(Godwin, 1824:VOL.I), 1826(Godwin, 1826:VOL.II) ve 1827(Godwin, 1827:VOL.III) senelerinde kitaplaştırılıp 3 cilt olarak yayımlanan *İngiltere Ulus'un Tarihi* ana başlıklı *İkinci Charles'ın Restorasyonu* alt başlıklı eserlerden faydalanılmıştır. Fetret Devri öncesi 1640 senesinden itibaren başlayarak ağırlıkla 1660 dahil devrin sonrasına dönük Ada'nın durumunu gözler önüne sermektedir. İngiltere'de yapılan reformları ve kanun değişikliklerini dolayısıyla Monarşi'nin yeniden daha sağlam temellerde inşası sürecini anlatmaktadır. On sekizinci yüzyılın etkin gazetecilerinden olan tanınmış bir felsefeci ve yazardır. Politika ile de döneminde aktif ilgilendiğinden parlamentolara ilişkin detaylı bilgileri de toplayıp eserlerinde sunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ ÖNCESİ

1.1. İDARİ DURUMA GENEL BAKIŞ

Dönem öncesinde değinilmesi gereken önemli olgulardan; İngiltere İç Savaşları ki Fetret Devri bu İç Savaş'ların sonlanmasına denk gelmiştir. Asırlardır süre gelen mevcut rejimin değişmesi ve farklı arayışlara girilmesi İç Savaş'ların İngiltere, İskoçya ve İrlanda özelinde büyük ölçüde sona ermiş olmasına rağmen, bir sürenin yönetim boşluğu içerisinde geçmesiyle dolayısıyla da İngiltere Fetret Devri olgusunun meydana gelmesiyle sonuçlanmıştır(Halsey, 1909:VOL.V).

Yaşanan hadiselerden kaynaklanan yaraların sarılabilmesi için İngiltere Restorasyon dönemine girilmiştir. Bütünü itibariyle bakıldığında İngiltere İç Savaş'ları esasen ve tam anlamıyla ülkenin Restorasyon sürecine 1660 senesi itibariyle girmesi sonucunda sona ermiştir. İngiltere İç Savaş'ları üç dönem olarak ele alınabilir. Belirtildiği üzere bu dönemlerden üçüncü ve sonuncu olan Fetret Devri'nin ilk iki senesini de içerisinde barındırmaktadır(Cattermole, 1857:169-269).

İngiltere özelinde Fetret Devri'nin yaşanması Oliver Cromwell komutasının bu krizi fırsata çevirmesinden kaynaklı bir olgu olarak gündeme gelmiştir. İngiltere İç Savaş'larının dönemselleştirilmesi şu şekildedir; 1642 senesiyle 1646 senesi aralığında iki sene süresince Birinci İngiltere İç Savaş'ları, 1648 senesiyle 1649 senesi aralığında bir sene süresince İkinci İngiltere İç Savaş'ları, 1649 senesiyle ki Fetret Devri'nin başlangıcıdır. 1651 senesi aralığında iki sene süresince Üçüncü İngiltere İç Savaş'ları. Birinci evresi, Parlamenter'ler ekseninde Parlamento yanlıları ve Kral I. Charles ekseninde Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları arasındaki çeşitli çatışmalar nedeniyle başlamıştır(Kishlansky, 2014:21-27).

İkinci evresi, yine niteliksel olarak aynı taraflar, Parlamento olarak Uzun Parlamento şeklinde olmuştur(Hamilton, 1893).

Üçüncü evresi, Kral'ın idamı sonucunda erkek evladı olarak II. Charles tarafından verilen ve yine Parlamenter güçlere ki yeni tanımları bir tür Cumhuriyet rejimi olarak kabul ettikleri olguyla anılmaları olacaktır. Her ne kadar tek adamlık ile sonuçlansa da üçüncü evreyi galip kapatmalarına ve İç Savaş olgusunun kronolojik bağlamda sona ermesine vesile olmuşlardır(Hyde, 1660:50-200).

Kral I. Charles'ın infazı İç Savaş'ların ikinci safhasını en azından fiziksel yönleriyle durdurmuş ve Savaş'ların temel sebeplerinden olan sistemin değişimi ve rejim bunalımı esasları; bu yeni rejim tipiyle düzene sokulmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında yeni rejimden beklenenler, uygulanabilen kısımları ve nihayetinde bu rejimin de manasının tartışıldığı anlamsız bir noktaya evrildiği süreçler inceleniyor olacaktır. 1660'da Restorasyon sürecinin İngiltere ve hakimiyetindeki sahalara için süre geleceği onlarca seneyi hariç tutarsak, belirsizlik on iki senedir(Jackson, 2016:2).

Dönem öncesinde değinilmesi gereken önemli oluşumlardan Uzun Parlamento; Fetret Devri'nin hem öncesinde hem de sonrasında yer alacak olan bir oluşum olmakla birlikte bu devrin başlangıç ve bitişinde de etkinliği mevcuttur(Knight ve Bruce, 1845).

1.1.1. Ülkenin Yönetim Şekli

Uzun Parlamento'nun mazisi hakkında bilgi edinebilmek adına, bilinmesi gereken oluşumların başında gelen ve Oliver Cromwell'in arka bahçelerinden biri olan Rump Parlamento'su dikkate alınmalı ve onun politik ayağını güçlendirmek uğruna mevcutta işleyişini sürdüren önceki Uzun Parlamento'nun dağılmasıyla sonuçlanan ve bu dağılmadan yani Uzun Parlamento'nun bünyesinden atılan üyeler Oliver Cromwell yanlılarının fırsat bilip Rump Parlamento'sunu meydana getirmiş olduğu hatırlanmalıdır. Oliver Cromwell kaynaklı dağılan bu oluşum yine onun ortadan kalkmasıyla tekrar vücuda gelmiştir. İlk olarak, 1640 senesinin sonlarında vücuda gelmiş olan bu oluşumun ömrü üç sene olmuştur(Universita di Verona, 2018:1).

Yerini başka bir Parlamento'ya bırakmıştır. Akabinde 1645 senesi itibariyle yaklaşık bir sene aradan sonra tekrar aktif hale gelmiş olup birkaç sene sonra yerini Rump Parlamento'suna bırakacaktır(Holles, 1676).

Yaklaşık dört sene boyunca Ulus dışı dönük agresif ve atak bir tutum sergilemiş ve yayılmacı politikalar gütmüştür. Kral'ın infazıyla Monarşi'nin devrilmesi, buna imkan veren birinci evre İç Savaş'lar akabinde ikinci ve üçüncü evre İç Savaş'lar yanı sıra dışarıda verilen bilhassa Oliver Cromwell'in yayılmacı politikalarından kaynaklı dış mücadeleler söz konusu olmuştur(Halliday, 1998:56). Ancak Fetret Devri'nin ana bahis mevzu sistem ekseninde rejim meselesidir ki bu bağlamda arada kaynayan Ulus üzerinden kısmi Demokrat sözde Cumhuriyet rejimi denemesi. Bu rejimin kişisel hırsıyla değişimi ve yeni bir rejime geçiş yanı sıra o rejimin ayakta tutulabilmesi ve

nesilden nesile sürdürülebilmesi amacıyla elindeki yetkileri kullanarak revize ettiği *Humble Petition and Advice* olarak bilinen bir yasa teklifi de gündem olmuştur. Birkaç maddesi şu şekilde yasalaşmıştır:

“Majestelerinizin, İngiltere, İskoçya ve İrlanda Ulus Himayeci Lord’si ve bunlara ait Hakimiyetler ve Bölgeler’in adı ve üslubuyla, bu ülkelerin baş sulh hakimi ofisini elinde tutmak, idare etmek ve yönetmek, bu dilekçe ve öğütlere uygun olmak kaydıyla, her şey bu millet yasalarına göredir”(The Cromwell Association, 1999:35-37).

“Ulusun temel yasaları doğrudan ve uygun bir kanaldan yorumlanmalı, kabul edilmeli ve tam olarak uygulanmalıdır. Bu madde başlığı altında tüm niyet ve amaçlara etki ve erdem kazandırmak. Kral başlığı altındaki en yüksek sulh hakimi gibi koruyucuyu, Ekselansları’nın ve Parlamento’sunun gücü ve otoritesi bu maddeyle eşittir”(The Cromwell Association, 1999:39-42).

Anayasa Taslağı, *Humble Petition and Advice*, Oliver Cromwell tarafından yapılan revizyonlar neticesinde bilhassa yargı erkini Himayeci Lord’a bağlamıştır. Bu suretle yargı, yasama, yürütme ve tabii ki kendisi de bir komutan olması hasebiyle Ordu tek adama bağlanmıştır. Lakin göz ardı edilen bir husus vardı ki niceliksel olarak az olsalarda nitelik ve çeşitlilik olarak oldukça fazla sayıda olan ‘muhalifler’ ki bunlar yani Hamilik altında yaşamayı benimsemeyen Ulus yanlıları ile daha da öncesinden köklü bir alt yapıya sahip Monarşi yanlılarından oluşuyordu. Etkin bir şekilde çalışmaktaydılar. Dini eksenli Presbiteryen’ler, Püritan’lar vs., sosyal eksenli Eşitlikçi’ler, Bağımsız’lar vs., arka planda özellik tabanında ayrışmalar da amaçlarda birleşmekteydiler.

Oliver Cromwell bu hususlarda başı çekiyor olsa gerek ki karar alma süreçlerini hızlandırmak belki de 1649 senesi başında Kral’ın infazından itibaren aklındaki planları hayata geçirmek amacıyla 1653 senesinin Nisan ayının yirminci günü “...sizin dininiz imanınız para olmuş”(Carlyle, 1845:321) demek suretiyle askeri güçlerini göz dağı amaçlı yanında tutmayı ihmal etmeden ülkenin hali hazırdaki Parlamento’su olan Rump’u lağvetmiştir. Akabinde aslında yeterliliği ve nitelikleri yönünden Rump Parlamento’sundan oldukça farklı bir gruba, Barebone Parlamento’suna yetki vermiştir. Barebone ise bu yetkiyi çok işletmemiş ve bu değişimleri gerçekleştirirken yeni bir döneme de merhaba denilmiş; bir gölge Kral vücuda gelmek suretiyle Hamilik dönemi başlamış; Oliver Cromwell, Devlet Himayeci Lord ilan edilmiştir. Tabii tüm

bunların olmasıyla kendi Parlamento'su da Birinci Hamilik Parlamento olarak kronolojide yerini alacak olan bir oluşumdur ki bu oluşumun ilk oturuma katılıyor ve konuşmasına şöyle başlıyor:

“Burada, İngiltere'nin gördüğü en büyük yetkilerle karşınıza çıkıyorum; üç büyük milletin çıkarları omuzlarınızda, onlara ait bölgeler ve gerçekten herhangi bir engel olmadan söyleyebileceğime inanıyorum ki abartısız omuzlarınızda tüm din kardeşlerinizin mesuliyeti var. Dünyadaki insanların sizden beklentisi şu ki; size bildirmeliyim ki; bunun bilincinde olduğum için, bu noktada durumu bir araya gelme vesilesi yapıyorum”(The Cromwell Association, 2009:1-12).

Uzun bir sürecin ardından son olarak 1660 senesinde bir seneden az bir süreliğine tekrar aktif olmuştur. Bu Parlamento'nun değerlendirdiği ve topluma kazandırdığı çok sayıda yasa söz konusudur(Jansson, 1984).

Vergi usulleri konusunda da kesin hükümler içeren düzenlemeler yapılmakla birlikte bu Parlamento için dönemin Kral'ı I. Charles tarafından yetki yönüyle oldukça ciddi mücadeleler verildiği de görülebilir. I. Charles, Parlamento'nun yetkilerini İskoçya ve İrlanda lehine bir takım düzenlemeler de içerecek biçimde genişletirken aynı zamanda bu Parlamento'nun kendi rızası alınmasan hiçbir şekilde lağvedilemeyeceğini de yazılı hükümlere bağladı(Fox, 2011:50-200).

Kraliyet özellikle İrlanda ve İskoçya konularında yara almış ve en genel anlamıyla Parlamento'nun içine askeri duyguların sızması da bu vesileyle gerçekleşmiştir. Kraliyet ve Parlamenter'ler ayrımı ise tam da bu noktalarda vuku bulmuş Monarşi kadar geleneksel ve alışılmış bu Meclis artık çok steril bir durumda olmayacaktır(Peacey, 2000:625-640).

1.1.2. Politik Durum

Dönem öncesinde değinilmesi gereken önemli oluşumlardan biri; Dinde Reform Yanlıları olarak tanımlayabileceğimiz bir toplum kesimidir. Bir tür emekliler kulübü mantığında dini eksenli bir oluşum olduğunu ve bununla birlikte kamu kurumlarına da siyasete de etkisi olduğunu belirtebiliriz. Geleneksel bağlam kişilerin kendi öznel yargılarının baskın olduğu oluşumların ve bu oluşumların, bazılarının da dini yaklaşımlar ile taçlandırıldığı mecralar ve nispeten bağımsız alanlar dönemin oluşumlarından(Coussens, 2006:19-25).

Din görevlileri ve otoritelerinden kaynaklı dini baskılar; din alanında yenilik ve uygulama alışkanlıklarının değiştirilmesi gibi konularda yapılacakları suç göreceği için 1592 senesinde bu oluşum kayıt dışı olarak vücuda gelmiştir. Resmîyet kazanması 1645 ile 1648 seneleri aralığında söz konusu olmuştur. Uzun Parlamento, bu oluşumun yasal zemine oturmasını ve resmîyet kazanmasını sağlamıştır(Wilson, 1999:44-100).

Dini mekanların bağlı bulunduğu ve din görevlilerini de kapsayan çeşitli hukuki değişiklikler yapan bir Parlamento olarak Kongre Parlamento genelde Kraliyet üyelerden meydana gelen ve teori ağırlıklı yani kanun hükmünde kurulan bir operasyonel organ olsa da üyeleri arasında Dinde Reform Yanlıları olan bu kitlenin Parlamenter'lerin çok sayıda olduklarını da belirtmek gerekir(Donagan, 1994:123).

Ancak buna rağmen bahsedilen bu Parlamento'dan sonraki siyasal organlarda ciddi varlık gösterdiklerini de söylemek mümkün görünmemektedir(Korshin, 1982:42).

Uzun Parlamento'nun resmîyet kazandırdığı English Presbiteryen kitle kendi yönetim biçimini içeren dini mekanlarını meydana getirmiş ancak ülke genelinde Kraliyet ve kısmi Cumhuriyet yaklaşımlarını savunan ekoller ve onların mekânsal varlıkları karşısında ciddi bir etkileri kalmamıştır(Morrill ve Baker, 2001:33).

Protestan mensubiyetinde ancak Hristiyan genel uygulamalarına yenilikçi yaklaşım sergileyen, bu bağlamda Piskopos makamını saymayan bu oluşum Presbiteryenlik oluşumu olarak İngiltere Fetret Devri olgusunun meydana gelmesinden hemen önce resmîyet kazanmışsa da o dönemde etkinlik gösterememişlerdir(Rivers, 2000:4-318).

Dönem öncesinde değinilmesi gereken önemli oluşumlardan diğeri de; Bağımsızlar: İngiltere İç Savaş'larında Parlamenter güçler lehine komuta sağlayan askerler bulunmaktadır. Parlamenter güçlerin aldığı yaralar zayıflamalarına, akabinde süre gelen İç Sorunlar ve bunların doğurduğu Savaş'lar, 1645 senesi başlarında yeni bir oluşum olarak Thomas Fairfax öncülüğünde Yeni Model Ordu oluşumunun ortaya çıkmasına imkan sağlamıştır. Oluşumun netleşmesiyle birlikte arka planda süre gelen Thomas Fairfax ile kendisi gibi Parlamenter güçlere son vererek Kraliyet yanlılarının askeri kanadını da kırmayı hedefleyen Oliver Cromwell sahneye çıkmıştır. Thomas Fairfax, Oliver Cromwell'ı Ordusunun baş komutanlığına davet etmiş, bu davetin gerçekleştiği süreçte, 1645 yazında, belki de bir tür sadakat gösterisinde bulunmak adına bu harekette bulunmuş devamında Kraliyet mensuplarının mecralarına saldırmış ve bu saldırılarını başarılı olmak suretiyle sonlandırmıştır(Carlyle, 1845:171-230).

Oliver Cromwell çıkış noktalı bu hadiseler Parlamenter'lerin farklı gruplara dolayısıyla da oluşumlara kaymalarına neden olmuştur. Muhafazakar yaklaşım sahipleri Kraliyetçi'ler lehinde Dinde Reform Yanlıları olarak tanımlayabileceğimiz kitlenin etrafında kümelenmiş ve İskoçya eksenli politik destek almışlardır. Tam bu noktada Oliver Cromwell tarafından güvence verilen ve Ordusunun da sıcak baktığı Bağımsız'lar devreye girmişse de Oliver Cromwell ile anlaşamadıklarından dolayı ilişkileri başlamadan bitmiş ve Bağımsız'lar kendisinin karşısında yer almışlardır. Politikaları desteklememe kararı alan Bağımsız'lar, 1649 senesinde Kral'ın infazıyla Eşitlikçi'ler oluşumu gibi Bağımsız'lar da politik alandaki varlıklarını etkisizleştirmiş ve edilgen duruma geçmişlerdir(Scribd, 2018:55-255).

İçerisinden geçtikleri süreçlerde zaten bağımsız nitelikte sayılabilecek bir yapıda görülebilecek bir oluşumdan bahsetmek mümkün görünmemek ile birlikte bu oluşumların dağılması ve çeşitli kesimlerin kendilerini farklı aidiyet duygularına kaptırması günün sonunda Kral ve belki de Kraliyet dolayısıyla da Monarşi'ye olan özlemin ya da olmayışının eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Birçok sorunun oluşumlar üzerindeki etkilerinin de rejim bunalımlarından ileri geldiği zaten bilindiği için genel olarak çok sayıda tutarsızlık içeren hadiselerin etki alanlarının göz önünde bulundurulması geleceğin daha doğru bir şekilde öngörülebilmesini sağlamış ki bu tahmin sonraki senelerde Bağımsız'ların bütünleştiği olgulara bakıldığında biraz daha net bir duruma ulaşılabiliyor(Rees, 2016:268).

Adayı rejim bunalımına götüren, yağmurdan kaçarken yani Demokrat bir Cumhuriyet düzeni ararken doluya tutulmasına yani tek adam rejimiyle baş başa kalmasına neden olan ayrışmaları görebiliyoruz(Smith, 2003).

Şöyle ki; devrin yaşandığı döneme genel olarak bakıldığında özelden genele, tikelden tümele ve mikrodan makroya etkiler olduğu görülmüştür. Memurlar, Parlamenter'ler, toplum, askerler, politikacılar, sivil toplum örgütleri, yargı, Meclis, vs. kısacası toplumun tüm kesimlerinde ve Devlet organlarında yaşanan düşünce farklılıkları günün sonunda beka sorunu doğurmuştur(Inderwick, 1891).

1.2. ETKİSİ ARTMAKTA OLAN İÇ SAVAŞ

İngiltere İç Savaş'larının dönemselleştirilmesi şu şekildedir; 1642 senesiyle 1646 senesi aralığında iki sene süresince Birinci İngiltere İç Savaş'ları, 1648 senesiyle 1649 senesi aralığında bir sene süresince İkinci İngiltere İç Savaş'ları, 1649 senesiyle ki

Fetret Devri'nin başlangıcıdır. 1651 senesi aralığında iki sene süresince Üçüncü İngiltere İç Savaş'ları. Birinci evresi, Parlamenter'ler ekseninde Parlamento yanlıları ve Kral I. Charles ekseninde Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları arasındaki çeşitli çatışmalar nedeniyle başlamıştır. İkinci evresi, yine niteliksel olarak aynı taraflar, Parlamento olarak Uzun Parlamento şeklinde olmuştur. Üçüncü evresi, Kral'ın idamı sonucunda erkek evladı olarak II. Charles tarafından verilen ve yine Parlamenter güçlere ki yeni tanımları bir tür Cumhuriyet rejimi olarak kabul ettikleri olguyla anılmaları olacaktır. Her ne kadar tek adamlık ile sonuçlansa da üçüncü evreyi galip kapatmalarına ve İç Savaş olgusunun kronolojik bağlamda sona ermesine vesile olmuşlardır. Bu başlık altında ağırlıklı olarak İç Savaş eksenindeki hadiseler ele alınacak olup bu hadiseler devamındaki senelere ışık tutmakla birlikte mevcut rejimin akıbetine giden yolu da aydınlatacaktır(Ellis, 2004:40-60).

Fetret Devri'nin bir sene öncesinin hadiselerini tanıyarak devre giriş yapılmalıdır(Cary, 1842:VOL.I).

1.2.1. Aziz Fagans Muharebesi

İngiltere İç Savaş'ları sürecinde Ordu'nun Parlamenter kanadında yer bulan hareketlilik, akabinde askeri görevlerin çeşitli yetkinliklerde Yeni Model Ordu bünyesinde devam etmesi, bu süreçte, 1647 senesi sonunda Parlamento üyeleri, 1647 senesinin Ağustos ayının altıncı gününden başlayarak Ordu'ya katılan paralı askerlerin iş sözleşmelerinin tek taraflı feshine karar verdi(Gaunt, 1997:XVIII).

Daha önce girenlere de sadece birkaç aylık ödeme yapılacaktı. Bunların yanında süre gelen bir durum olarak, İngiltere İç Savaş'larında Parlamenter güçler lehine komuta sağlayan askerler bulunmaktadır. Parlamenter güçlerin aldığı yaralar zayıflamalarına, akabinde süre gelen İç Sorunlar ve bunların doğurduğu Muharebelerden Aziz Fagans Muharebesi askeri kanatta Rowland Laugharne kendi komutasındaki askeri güçlerin gerçekleştirdiği mücadelelerde gazi olan Oliver Cromwell ile doğrudan savaşan ve dönemin Kral'ı olan I. Charles için bu Savaş'ları komuta ederken I. Charles'ın arzu ettiği başarıları sağlayamamış hatta komutasındaki taburları her geçen gün nitelik ve nicelik yönünden düşüş yaşamıştır. Rice Powell ve John Poyer'ın adeta kader ortaklığını yaparak tüm mücadelesine rağmen İç Savaş'ın ilk adımlarının atılmasından tam altı sene sonra 1648 senesi yazında Oliver Cromwell yanlılarınca infaz cezası onanmıştır. Yakalandıktan bir sene sonra onanan cezası nakde çevrilmiş ve infazı

gerçekleştirilmemiştir. Rowland Laugharne da İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte bir anlamda rahat nefes alan Parlamenter güç yanlılarından olmuştur. Askeri tecrübesi ve mülki idari amir olarak kendisinden söz ettirmiş olan askeri idareci Rowland Laugharne komutasında Kraliyet yanlılarınca yapılan Muharebeler yanı sıra saldırılara karşı verdiği mücadeleler söz konusu olmuştur. Rowland Laugharne yine Galler bölgesinde ancak farklı bir yerde göreve başlayınca bu askeri idari amirliği kasabası adına kendisi üstlenmiş ve askeri görev ifa etmeye başlamıştır. Aziz Fagan Muharebesi'nin de kahramanı kendisi olmuştur(Mant, 1977).

1.2.2. Maidstone Muharebesi

1647 senesi sonunda sene sonu etkinliklerine Parlamenter güçler tarafından ve yine Parlamento marifetiyle engel olunmaya çalışılması ülkenin başkentinde toplumsal infial meydana gelmesine neden olmuştur. Ancak mülki idari amirler duruma el koyarak başkent özelinde sükûneti sağlamışlarsa da diğer şehirlerde kontrolü sağlayamadılar. İngiltere İç Savaş'larının da tetiklemesiyle toplumsal infiallerin çeşitli şehirlere sıçraması bununla birlikte yeni senede Kral'ın alıkonulması ve sonrasında da infaz edilecek olması süreçleri daha da karmaşık bir hale dönüştürecektir. Özellikle ülkenin güney bölgelerinde yoğunlaşan hadiseler yeni senenin baharında İngiltere İç Savaş'ları sürecinde Ordu'nun Parlamenter kanadında yer bulan hareketlilik, akabinde askeri görevleri çeşitli yetkinliklerde Yeni Model Ordu bünyesinde devam etmesinden duyulan rahatsızlık Kraliyet yanlılarını tedirgin etmiştir. Kraliyet yanlılarının da bu bağlamda ciddi hadiselerle yol açtıklarını belirtmek gerekmektedir. Kraliyet yanlıları bazı şehirleri Kral'ın yeniden güçlenmesi adına ele geçirmiştir. 1648 senesiyle 1649 senesi aralığında bir sene süresince İkinci İngiltere İç Savaş'ları olgusunu gündeme getiren hadiseler de bu hususlardır. Kral'ın şahsına ve Kraliyet'in itibarına saygınlığını ilan eden bazı navlun idarecileri denizde kargaşaya yol açtılar. Yeni Model Ordu farklı cephelelerde mücadele vererek bir kısım Oliver Cromwell idaresinde bir kısım ise Thomas Fairfax idaresinde iki kanattan mücadele halindeydi. Parlamento, güdümündeki güçleri başkenti korumakla görevlendirdi. Bu sayede Kraliyet yanlılarının güç birliği yapmalarının önüne geçmeyi hedeflediler. Maidstone Muharebesi, Thomas Fairfax gösterisinin sahnesi olmuştur. Kraliyet yanlılarının meydana getirdiği infialin ortadan kaldırılmasını sağlamış ve bu süreçte askeri alanda kayıplar vermiştir. Thomas Fairfax, Kraliyetçi güçler tarafından kullanılan bölgesel

komuta merkezlerini düşürmüştür. Kraliyetçi güçler yüksek direniş göstermişse de bu Muharebenin galibi Parlamento adına Parlamenter güçler ve komutanı Thomas Fairfax olmuştur. Kraliyetçi güçler bu Muharebede ağır kayıplar vermiş, dağılmış ve sayıları da oldukça azalmıştır(Kishlansky, 1979:26-52).

1.2.3. Pembroke İstilas

1648 senesi baharında aradan geçen zamana rağmen harekete hazır olan Parlamenter güçlerin aldığı yaralar zayıflamalarına, akabinde süre gelen İç Sorunlar ve bunların doğurduğu Muharebelerden yorgun düşmelerine neden olması özellikle Galler bölgesinde bir takım rahatsızlıkların Ordu kapsamında gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu süreçte Pembroke civarının muhafazasından sorumlu askeri kanadın idari amirlerden John Poyer yönetimindeki taburlarda Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları lehine çeşitli baş kaldırırlar gündeme gelmiştir. 1648 senesiyle 1649 senesi aralığında bir sene süresince söz konusu olan İkinci İngiltere İç Savaş'ları belirtildiği üzere Parlamento olarak Uzun Parlamento varlığında yaşanmış olup Pembroke istilas da bu döneme tekabül etmektedir. Bu gelişmelere ilave olarak yaşanan ve şiddeti artan İç Savaş'ların da sunduğu karmaşa ortamından hareketle bölgenin mülki idari amirlerinden Rowland Laugharne ve bölge civarının muhafazasından sorumlu askeri kanadın bir diğer idari amirlerden Rice Powell gibi isimlerin de John Poyer lehine mücadelede yer alması eklenmiştir. Bu hareketin temelinde süre gelen iç sorunlar ve bunların doğurduğu Muharebelerden bir tanesi olan Aziz Fagans Muharebesi, askeri kanatta Rowland Laugharne idaresinde kaybedilmiş bir mücadele olmuş bunun da Thomas Horton gibi oldukça yetersiz birkaç tabura sahip bir askeri idari amire rağmen yaşanması oldukça etki doğurmuştur(McDonnell, 1886:15-20).

Parlamenter güçler ile Kraliyet yanlısı güçler arasındaki bu mücadelenin baş aktörleri olmakla birlikte kazanan taraf Oliver Cromwell gölgesindeki Parlamenter güçler olmuş ve aynı sene yani 1648 senesinin yazında Rowland Laugharne ve John Poyer yakayı ele vermişlerdir. Bu iki isim 1649 senesi baharında yani Nisan ayının son haftasında ülkenin başkentinde infaz edildiler(Sealy, 1911).

1.3. REJİM EKSENLİ ARAYIŞLAR

Oliver Cromwell'in arka bahçelerinden biri de Rump idi. Politik ayağını güçlendiren bu Parlamento mevcutta işleyişini sürdüren Uzun Parlamento bünyesinden atılan

Oliver Cromwell yanlılarından oluşmuştur. Bu Parlamento Kral I. Charles şahsına, Monarşi'ye dolayısıyla da mevcut sisteme karşı olan üyelerden meydana gelmiştir. Rump Parlamento'sunu meydana getiren sürecin fitilini Yeni Model Ordu içerisindeki Oliver Cromwell destekli askeri personeller yakmıştır(Roberts, 2005:238-260).

Onları harekete geçmeye teşvik eden yine aynı Ordu bünyesindeki Kral yani dönemin mevcut sistem yanlılarıdır. Bu gidişatın farkında olan Uzun Parlamento mensupları oldukça tedirgin bir süreçten geçtikten sonra İkinci İngiltere İç Savaş'ları son evresinde, yani 1648 senesi Eylül ayında çok sayıda Parlamento'ya giriş engeli ve göz altılara maruz bırakılmışlardır. Thomas Pride, ateşlenen fitilin sonuç itibariyle patlamasına, kendi soy ismiyle uzun seneler anılacak olan ve tarihe kazınacak bir tasfiyeye yol açmıştır. Bu durum özellikle gelecek senelerde farklı formlarda sürecektir. Bu nedenle önemli detaylar içerir(Russell, 1838:VOL.I). Uzun Parlamento'nun feshi ve Rump Parlamento'suna geçiş sürecinin temel aktörlerinden bir tanesi olarak Pride Kalkışması, Rump Parlamento'sunu meydana getiren sürecin fitilini Yeni Model Ordu içerisindeki Oliver Cromwell destekli askeri personeller yakmıştır. Onları harekete geçmeye teşvik eden yine aynı Ordu bünyesindeki Kral yani dönemin mevcut sistemi yanlılarıdır. Bu gidişatın farkında olan Uzun Parlamento mensupları oldukça tedirgin bir süreçten geçtikten sonra İkinci İngiltere İç Savaş'ları son evresinde, yani 1648 senesi Eylül ayında çok sayıda Parlamento'ya giriş engeli ve göz altılara maruz bırakılmışlardır(Read, 1901:VOL.A.B).

İşte bu tasfiye tarihe Pride Kalkışması olarak geçiyor olacaktır. İngiltere'nin Fetret Devri'ne girmesine yol açan en az dönemin Kral'ının infazı kadar kritik bir hadise olmuştur ki zaten bu Kalkışma'nın akabinde siyasi bacağı tamamlayan yani Rump Parlamento'sunu kuran irade çok geçmeden de yani dört ay gibi bir süre sonrasında Kral'ı ele geçirip dar ağacında sallandırıyor olacaktır. İngiltere tarihinde yaşanan Fetret Devri dolayısıyla da rejim bunalımı yanı sıra iç ve dış hadiselerin, devrin öncesinde ve sonrasında yaşanan karşılıklı infazların operasyonel tarafı bu Parlamento'nun marifetleridir. Bu Parlamento kendini vücuda getirebilmek adına bir Kalkışmayı dayanak almıştır. Oliver Cromwell adına Kalkışmayla ortaya çıkan bu Parlamento, kendini kendiyile yok etmiş ve Oliver Cromwell, 1653 baharında henüz beşinci senesinde olan bu Parlamento'yu askeri vesayet ile Thomas Harrison komutasındaki bir tümen mağrifetiyle lağvetmiştir(History in Five, 2013:1).

1.3.1. Yeni Model Ordu ve Preston Savaşı

İngiltere'nin kuzey batı coğrafi yönündeki öncelikli idari amirliklerden Lancashire vilayeti ile daha az öncelikli idari amirliklerinden Preston kentini kapsayan toprakların genel ifadesi olarak Preston şehir merkezi ve civarının muhafazasından sorumlu askeri kanadın idari amirlerinden James Hamilton yönetimindeki taburlarda Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları lehine çeşitli etkinlikler meydana gelmiştir. 1648 senesiyle 1649 senesi aralığında bir sene süresince söz konusu olan İkinci İngiltere İç Savaş'ları kapsamında ele alınabilecek bir hadise olarak Preston Savaşı 1648 senesinin yazında yani Ağustos ayı ortalarında vuku bulmuştur. Bir tarafta James Hamilton komutasındaki askeri güçler, diğer tarafta ise İngiltere İç Savaş'ları sürecinde Ordu'nun Parlamenter kanadında yer bulan hareketliliğin merkezindeki isim Oliver Cromwell komutasında olan çeşitli yetkinliklerde Yeni Model Ordu bulunmaktadır(Robinson, 2016:10-25).

Savaşın mimarı olan bu oluşum yani Yeni Model Ordu, 1645 senesinde vücuda gelen bir oluşum olarak, Ordu içerisinden yeni bir Ordu'nun aynı zamanda sistem ve anlayış olarak da farklılıklar içermektedir. Genel olarak böyle bir oluşumun meydana çıkabilme şansı bulması İngiltere İç Savaş'ları sürecinden kaynaklanmış olabilir. Bu Ordu'nun kuruluş amaçlarının başında İskoçya ve İrlanda bölgelerinin kontrolünü sağlamak gelmektedir. Ayrıca bir diğer amaç ise Ordu'nun siyasetten ve politikadan dolayısıyla bu alanlardaki tüm kamusal kuruluşlardan uzak tutulmasını sağlamaktır. Çünkü bu Orduyu komuta edecek askerler herhangi bir siyasi organa mensup olmayacaklardır. Personelleri ağırlıklı vaka bazlı bir anlamda yarı zamanlı olarak istihdam edilmiştir. Bu Orduda yer alacak askeri personellerin mutlak suretle dini hassasiyetlerinin yüksek olması noktasında titiz davranılmış olmakla birlikte muhafazakar kesime dönük ve din görevlilerini kapsayan, onlara yakın bir yapısı vardır. Oluşum, ciddi manada marjinalitesi olan, sisteme karşı düşünceye mensup yetkili ya da alt seviye askeri personellerden oluştuğu için İngiltere Fetret Devri olgusunun meydana gelmesiyle bu personellerin etkinlik kazandığı belirtilebilir. Bu etkinlikleri İngiltere Monarşi ve dolayısıyla Kraliyet noktasında ülkenin rejimini değiştirmek daha Demokratik bir tür Cumhuriyet rejimini getirmek yönünde mücadele vermeleri şeklinde olmuştur. Ancak günün sonunda bu oluşum Oliver Cromwell için operasyon birimi olmaktan ileri gidememiştir(Asquith ve Warner, 1981).

Fetret Devri'nin sona erdiği 1660 senesine kadar Kral ve Monarşi karşıtı olup, Cumhuriyet rejimi için tetikleyici olduklarını belirtmeler de bir tür yeni Kral olarak meydana getirdikleri komutanları Oliver Cromwell ve onun Himayeci Lord ünvanının muhafızlığını yapmışlardır. Parlamento lağvedilmesi ve kurulması gibi süreçlerde de etkin operasyonel rol oynadıklarını belirtmek gerekmektedir. Bazı ılımlı Ordu mensuplarının Kraliyet yanlısıyken daha sonra Cumhuriyet yanlısı oldukları ancak Cumhuriyet rejimine sekte vuran tek adamlık anlayışının tekrar gündeme gelmesiyle kararlarında ve düşüncelerinde değişikliğe uğradıkları da gözlenir(Gardiner, 1883:VOL.III).

Diğer hadiselerde olduğu gibi bu hadisede de Parlamenter güçler ile Kraliyet yanlısı güçler karşı karşıyadır. Preston Savaş'ında olgusal olarak askeri bağlamda Kraliyetçi'ler ile Parlamenter'ler, yine askeri bağlamda idari amirler yönüyle James Hamilton ile Oliver Cromwell karşı karşıydılar. Oliver Cromwell komutasındaki Parlamento yanlısı güçler aynı zamanda bir diğer askeri idari amir olan John Lambert tarafından da sevk ve idare olunmaktaydı(United States Army Combined Arms Center, 2019).

Yaklaşık üç gün süren mücadelenin kazanan tarafı insan gücü ve ekipman yönünden Kraliyet yanlısı güçlere nazaran daha zayıf olmalarına rağmen Parlamenter güçler lehine mücadele eden iki askeri idari amir Oliver Cromwell ve John Lambert olmuştur. Kraliyet yanlılarının umutlarının tükenmesindeki hızın, ikinci İç Savaş'lar evresinin kapanmasına aylar kalmışken biraz daha artmasına yol açan bu mağlubiyet özelinde Oliver Cromwell hükümdarlığının da taçlandırılacağı günler yaklaşmıştı. Kraliyet yanlısı güçlerin ciddi kayıplar verdiği Parlamenter güçlerin kayıplarının tolere edilebilecek düzeyde olduğu söylenebilir(The Heythrop Journal, 2013).

1.3.2. Newport Mutabakatı

Birleşik Krallık kapsamındaki ülkelerden İngiltere aidiyetindeki Wight adasında yer alan bir bölge olan Newport, beklenen sonuçları vermeyen bir mutabakat ile anılmaktadır. belirtildiği üzere, 1648 senesiyle 1649 senesi aralığında bir sene süresince İkinci İngiltere İç Savaş'ları, Parlamenter'ler ekseninde Parlamento yanlıları ve Kral I. Charles ekseninde Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları arasındaki çeşitli çatışmalar nedeniyle başlamıştır. İç Savaş'ların bu ikinci evresi, yine niteliksel olarak aynı taraflar, Parlamento olarak Uzun Parlamento gölgesinde söz

konusu olmuştur. 1648 senesinin Eylül ayı ortasından aynı senenin Kasım ayı sonuna kadar süren bu mutabakat kapsamında Kral I. Charles geçici olacaksa da özgürlüğüne kavuşmuş ve Newport ikametgâhına başlatılmıştır. İradesi dışında gelişen birçok hadiseden biri de bu Newport ikametgâhıdır. Kral bu mutabakat kapsamında Parlamenter güçlere vermiş olduğu çeşitli kendi zararına olacak ayrıcalık haklarını yine en azından kağıt üzerinde 1648 senesinin Eylül ayı ortasından aynı senenin Kasım ayı sonuna kadar süren şekilde devam ettirecektir. Kağıt üzerinde bu tarih aralığını kapsıyorsa da 1648 senesinin Ekim ayı son haftasında Kral'ın, Parlamenter güçler lehinde olmadığı ve gerçek niyetinin de bu bağlamda verdiği kapitülasyonları geri çekmek olduğu anlaşılmış ve hakikat ifşa olmuştur. Bunun üzerine, mutabakat bir ölçüde anlamsızlaşmış ve Parlamento'da yeni bir oluşum vücuda gelmiştir. Üyeleri arasında Presbiteryen olarak adlandırılan din eksenli Parlamenter'lerin çok sayıda olduklarını da belirtmek gerekmektedir(Redwood, 1976:29).

Bunlar aynı zamanda bilinen oluşum adıyla İngiliz Presbiteryen, Fetret Devri süresince Püriten'ler oluşumuna mensup olmuş ve bu oluşum adına hareket eden bir tek vücut bir yapıya dönmüştür(Gardiner, 1909:70-90).

Püriten'lerin en bilinenleri ve İngiltere Fetret Devri açısından etki bırakanları Eşitlikçi'ler olarak belirtilebilir. Bu grup Kral lehinde karar almaya çalışmışsa da grup dahil tüm Parlamento'nun lağvedilmesiyle 1648 senesinin Aralık ayı ortalarında mutabakat fesh edilmiş ve Kral tekrar tutuklanmıştır(Hobbes, 1889:3-145).

1.3.3. Pride Kalkışması ve Thomas Pride

Oliver Cromwell'ın gözde askerlerinden biri olarak I. Charles'ın idam edilmesi amacıyla yakalanmasındaki emirlerde imzası bulunmaktadır. Bu hizmetleri kendisinin Oliver Cromwell tarafından terfi ettirilmesini sağladı(Phillips, 1874:406).

Ticari yönü de olan Thomas Pride, Londra'da 1630'lu senelerde gıda üretimi yapan bir işletme sahibi olmuştur(Wade, 1839:55). Dönemde iktidarı elinde bulunduran Kraliyet yanlılarının, dini inancından dolayı baskısına maruz kalmış olmakla birlikte tepki olarak kendisi de 1640'lı senelerde resmi olmayan askeri amaçlı eğitimlere de katılmıştır(Green, 1875:7). Thomas Pride, ateşlenen fitilin sonuç itibariyle patlamasına, kendi soyismiyle uzun seneler anılacak olan ve tarihe kazınacak bir tasfiyeye yol açmıştır. İşte bu tasfiye Pride Kalkışması olarak geçiyor olacaktır. İngiltere'nin Fetret Devri'ne girmesine yol açan en az dönemin Kral'ının infazı kadar

kritik bir hadise olmuştur ki zaten bu Kalkışma'nın akabinde siyasi bacağına tamamlayan yani Rump Parlamento'sunu kuran irade çok geçmeden de yani dört ay gibi bir süre sonrasında Kral'ı ele geçirip dar ağacında sallandırıyor olacaktır. 1648 senesi Aralık ayının altıncı günü Kraliyet yanlılarının Parlamento'ya girmesi Thomas Pride komutasındaki güçler tarafından direkt olarak kapıların tutulması şeklinde engellenmiştir. Bir kısım Parlamenter kendiliğinden Kral ve Monarşi'yi desteklemekten caymıştır(Riske, 1928:1202).

Bunu açık olarak ilan ederek adeta gözü dönmüş olan Thomas Pride ve yanlılarının zulmünden kendilerini kurtarmış ancak yaklaşık elli kadar Parlamenter, Kral ve Monarşi'den yana tavrını koruduklarından kaynaklı olarak tutsak edilmişlerdir. Parlamento'da Oliver Cromwell yanlılarının tutulması ve Kraliyetçi Parlamenter'lerin Parlamento dışında fiziksel güç kullanılarak bırakılması Pride Kalkışması, Fetret Devri'ne giden yolun kapısını iyice aralamıştır. Askeri kanatta iki kademeli İç Savaş'ların sonucunda ağır yara alan Kraliyet yanlılarının içerisinde kaldıkları menfi durumlar ve Kral'ın tutsak halde olması bir de üzerine bu Kalkışma'nın başarılı olması yeni bir İç Savaş ve yönetim boşluğunu doğurmuştur(Kenyon, 1988).

1.4. MONARŞİ'NİN EVRİLMESİ SÜRECİ

İngiltere Fetret Devri kapsamında şahıslar ve olgular paralelinde dikkate değer oluşumlar da göze çarpmaktadır. Bazen konrollü bazen doğal gelişen hadiselerin sonucu olarak meydana gelen oluşumlar ayrı ayrı incelenmelidir. İngiltere özelinde Fetret Devri öncesinde henüz sona ermiş bölgedeki kapsamlı harpler, İngiltere İç Savaş'ları sürecinin sona ermesi bölgeyi ve İngiltere'yi etkilemeye devam etmiştir. İngiltere açısından yaşanan rejim bunalımlarının belki de on seneyi aşkın bir süre gelişimini ve ilerlemesini ötelemiş diyebiliriz. Oluşumlar olarak değerlendireceğimiz Parlamento'lar, Ordu'nun durumu, halkın ve idarecilerin görüş ayrılıkları gibi unsurlar herkesin gemisini kurtaran kaptan mantalitesiyle hareket etmesine yol açmıştır. Bunun temel nedeni başsızlık, devamında ise rejim ve sistem bunalımıdır(Green, 1875).

Ordu kendi içerisinde bölünmüş, Parlamento'nun içerisinde farklı Parlamento'lar çıkmaya başlamış, Ordu içerisinde her grubun kendi Parlamento'su olmuş, farklı gruplar kendilerini buldukları kurumların dışında ve içinde başka grup ya da şahıslarla eşleştirmeye başlamıştır. Bu gelişmeler, birkaç farklı Parlamento'nun vücuda gelmesine, Monarşi yanlıları dolayısıyla Kral destekçileri, Parlamento

yanlıları dolayısıyla mevcut Parlamento hangi Parlamento ise onun baskın üyelerinin tarafını tutanlar, Ordu içerisinde ayrışmalar ve Ordu içerisinde gerek Levellers grupları gerekse Royalists grupları destekleyenler ve Ordudan destek alanların aldığı farkı aksiyonlara gebe olmuştur(Hill, 1970:107-267).

Oluşumlar kapsamında Long, Rump, Barebone, Convention ve Hamilik Parlamento'ları, Ordu nezdinde New Model Army ve çeşitli oluşumları-ki bunlar sosyal politik olanlar-biliyor olmamız gerekmektedir. Tüm bu oluşumların şahıslar ve olgular ekseninde nasıl iç içe olduğunu da dizgi halinde görmek mümkündür. Ordu desteğini de etkin bir şekilde kullanarak, İngiltere, Galler hatta İskoçya ve İrlanda dahil on seneyi aşkın bir süre bölgenin idaresinde söz sahibi olan bir Oliver Cromwell gerçeği de bulunmaktadır. Bu ismin arkasına düşen ve bu isim adına hizmet eden ağırlıklı askeri kesimler de azımsanmayacak türden hadiselerle yol açmışlardır(Carter, 1988:10).

1.4.1. Yeni Yönetim Şeklinin Tayini

Çok sayıda hadise iç içe geçmiş olduğundan da kaynaklı olarak genel manada bakıldığında; oluşumlar, isimlerden, kavramlardan, kronolojiden ve olgulardan bağımsız ele alınmadığı müşahede edilmektedir(Gardiner, 1901:123-222).

Fetret Devri'nin başlaması akabinde idam edilen Kral I. Charles ve özü itibariyle yaşanan hadiselerle yol açan liderlerden önde gelen Oliver Cromwell hakkında tanıtıcı detaylar aktarılmaktadır. Özellikle Oliver Cromwell tarafından sürgün edilen II. Charles-ki idam edilen Kral I. Charles'ın en büyük oğludur-hakkında da bilgiler verilmiştir. Tabii bu önemli dönemin önderleri yalnız değildi ve etrafında bir takım insanlar bulunmaktaydı. Bunlar genelde politize olmuş askerlerdi. Onlar hakkında da biyografik bilgiler yer alıyor. 1648-1661 seneleri İngiltere açısından oldukça hareketli geçmiştir. Bu dönemde Devlet'in yönetim biçimindeki belirsizlik, içeride ve dışarıda süre gelen Savaş'lar yanı sıra politik hadiseler, dönemin öne çıkan isimlerinin genel bilgilerine yer vermeyi önemli kılıyor(Seel, 1999:1-12).

Biyografilerine bakıldığında görüleceği üzere dönemin öne çıkan isimleri asker kökenli politikacılar olmakla birlikte bazı şahsiyetlerin Kraliyet yanlısıyken daha sonra Cumhuriyet yanlısı oldukları ancak Cumhuriyet rejimine sekte vuran tek adamlık anlayışının tekrar gündeme gelmesiyle kararlarında ve düşüncelerinde değişikliğe uğradıkları da gözlenir. İçerideki çekişmelerin, İngiltere'nin dışında kalmış

ya da sürgün edilmiş isimlerle, içeride kalarak mevcut belirsizliğe göre rol alan isimlerin gizli ilişkiler kurmasına da yol açtığı durumlar söz konusu olmuştur. Ordu içerisinde yer alan bazı önemli isimler taraf tutmaktaydılar ve bu durum özellikle yaşanan gelişmelerin çekirdek merkezini kapsamaktaydı(Godwin, 1824:361-375).

Birtakım hadiselerin dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuçlar olarak olguların Fetret Devri'ne de etki ettiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu başlık kapsamında ele alınacak olgular dönemi, öncesi ve sonrasıyla yansıtmakta ve yaşanan hadselerin anlaşılması için bilinmesi gerekmektedir. İngiltere özelinde baskın Devlet mimarisinin yani yönetim şekli olarak sistemin Monarşi olduğu bilinmektedir(Erwin, 2015:40-80).

Kral ve onun yanlılarının vücuda gelmesi de asırlar süren bu yönetim şeklinin doğal bir sonucudur(Brown, 1912:2-20).

Sisteme başkaldıran ve daha Demokratik bir yönetim biçimi arayışında olanların sığındığı bir tür Cumhuriyet rejimi olarak kabul ettikleri olgu da Kraliyet'i kabul etmeyen kitlelerin doğal bir sonucu olmuştur. Ancak Devlet organlarına sirayet etmiş hatta damarlarına kadar işlemiş olan Monarşik anlayış bu Cumhuriyet denemesinin başarılı olamamasına ve sonuç olarak bir tür gölge Kraliyet olarak tek adamlık şeklinde bir olgunun yine bir anlamda gölge Kral olarak da tekrar ve hatta Kral'a göre daha katı bir tek adam rejimine evrilmesiyle sonuçlanarak gündeme gelmesi sonucunu doğurmuştur(Burke, 1857:200-400).

1.4.2. Yönetim Boşluğunun Somutlaşması

Asırlardır süre gelen mevcut rejimin değişmesi ve farklı arayışlara girilmesi on iki senelik bir sürenin yönetim boşluğu içerisinde geçmesiyle dolayısıyla da İngiltere Fetret Devri olgusunun meydana gelmesiyle sonuçlanmıştır. Yaşanan hadiselerden kaynaklanan yaraların sarılabilmesi için İngiltere Restorasyon dönemine girilmiştir. Hadiseler, bütünü itibariyle bakıldığında zaten İngiltere İç Savaş'ları kapsamında yaşananların bir sonucudur. Bu Savaş'ların gerek fiziksel gerekse politik yönleri de farklı biçimlerde vuku bulmakta devam etmiştir. Bu nedenle genel anlamda bakıldığında özellikle İç Savaş kapsamında yaşananların sonuçları olarak ortaya çıkan olgular da ele alınan hadiseler olarak öne çıkmaktadır(Cromwell, 1822:VOL.II). Olguların bilinmesi döneme ilişkin şahsiyetleri ve oluşumları anlamamızı oldukça kolaylaştırmakla birlikte genel anlamda İngiltere tarihinde incelemekte olduğumuz

dönemi görebilmeyi de sağlıyor. Olgular, oluşumlar ve şahsiyetlerde olduğu gibi birbirlerini etkileyen unsurlar barındırmaktadır. Bir olgunun meydana gelmesi bir şahıstan ve/ya oluşumdan kaynaklanmış da olabilir. Netice itibariyle olgular üzerinde durulması süreçleri ve hadiselerin gelişimleri yanı sıra neden yaşandıkları ve sonuçlarının neler olduğunu gözler önüne sermektedir(Nelson, 2008:81-120).

1.4.3. Monarşistler ve Cumhuriyetçiler

Bu deklarasyon öncesinde bilinmesi ve ele alınması gereken en önemli üç olgudan bir tanesi; Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler genel anlamda Monarşi yapısının doğal oluşumları olmuştur. Bu oluşumların yandaşları ve karşıtlarının özellikle 1642 senesiyle 1646 senesi aralığında söz konusu olan İngiltere İç Savaş'ları sıklıkla karşı karşıya gelmişlerdir(Harrison, 1888:105-155).

Parlamentar'ler bu oluşumu eşkiyalara benzetirken tersi şekilde Kraliyet yanlıları da Parlamentar'leri yobazlıkla itham etmektedirler. Bu yaklaşımlar aralarındaki ilişkinin boyutları hakkında ipuçları vermektedir. Birbirlerinden hoşlanmadıkları aşikar olsa da bu hoşnutsuzlukları birbirlerine üstünlük elde etme çabasından kaynaklanmamaktadır. Kraliyetçi'ler oldukça geleneksel ve Devlet mekanizmaları açısından tutucu yaklaşımlar sergiler(Ewald, 1867:VOL.II).

Belirli bir ailenin güdümünde yaşamayı ve Devlet'in idaresinin asırlarca aynı aileye mensup kimselerce icra edilmesini normal görür ve savunurlar(Bruce, 1870:15-99).

Düzenin yanında ve sistemin destekçisidirler. Kral I. Charles tarafından askeri kanatta yapılan bazı değişiklikler o dönem İngiltere ahalisinin aklını karıştırmış bu da Parlamentar güçlerin aleyhine bir hava oluşmasını sağlamıştır. Bu hava ve esen rüzgar Kraliyet yanlılarının elini güçlendirmiştir(Ditchfield ve Clinch, 1907).

1646 senesinde Kraliyet yanlılarının kontrolünde olan bazı bölgelerin Oliver Cromwell destekli Yeni Model Ordu tarafından ele geçirildikten sonra sistem temelinden sarsılmış Monarşik mekanizmanın Kraliyet kanadı kopartılmıştır. Bir süre için sonraki senelerde sisteme başkaldıran ve daha Demokratik bir yönetim biçimi arayışında olanların sığındığı nispi Cumhuriyet rejimi olarak kabul ettikleri bir olgu da vücuda gelmiş ki bu durum Kraliyet'i kabul etmeyen kitlelerin doğal bir sonucu olmuştur. Kraliyet'in dağılması ve Kral'ın İskoçya bölgesine iltica etmesi onu kurtaramamış ve İskoçya Kral'ın iadesini Parlamento lehine kararlaştırmıştır. Sadece

iki sene içerisinde Kral, iade edildiği Parlamenter güçlerin aleyhine mücadele başlatmıştır. Bu durum elbette İngiltere özelinde Parlamenter güçleri rahatsız etmiş ve İskoçya ile ilişkilerin ciddi anlamda gerilmesine yol açmıştır. 1649 başında Kral'ın infazıyla bu başlık altındaki oluşuma-ki bu oluşum İngiltere'nin asli yönetim şekli-ara verilmiştir(Clayton, 1923).

İkincisi; Parlamenter'ler genel anlamda Monarşi yapısına rağmen doğal oluşumlarını korumuşlardır. Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler bu oluşumların yandaşları ve karşıtlarının özellikle 1642 senesiyle 1646 senesi aralığında söz konusu olan İngiltere İç Savaş'larında sık karşı karşıya geldikleri biliniyor. Ancak bu süreçlerde yaşanan tüm hadiseler Parlamenter'ler adındaki bu oluşumu bazıları; belirtildiği gibi yobazlıkla itham ediyorduyduysa da tersi şekilde Parlamento yanlıları da belirttiğimiz Monarşik oluşumları bir anlamda eşkiyalara benzetmekteydiler(Bcw Project, 2007:200).

Bir süre için sonraki senelerde sisteme başkaldıran ve daha Demokratik bir yönetim biçimi arayışında olanların sığındığı bir tür Cumhuriyet rejimi olarak kabul ettikleri bir olgu da vücuda gelmiş ki bu durum Kraliyet'i kabul etmeyen kitlelerin doğal bir sonucu olmuştur. Bunca hareketli sosyal ve politik hadiselerde özü itibarıyla sabit kalan bir oluşum vardı ki bu Parlamento'lardı. Dolayısıyla düşünceleri ve mücadele alanları yani tarafları farklı olsa da Parlamenter'ler tüm hadiselerde etkin rolü olan politikacılar olmuştur. Parlamento, hukuki niteliği ve yetkileri olan Oliver Cromwell kaynaklı İngiltere Fetret Devri sürecinde bölge ülkeleri, Ordu ve genel anlamda sıklıkla tacizlere uğramış ancak Devlet'in motoru olmaya da devam etmiştir. Oliver Cromwell, Fetret Devri'nden istifade ederek ülkedeki sistem boşluğundan faydalanmış ve Parlamenter'ler üzerinde kendi doğrultusunda ciddi bir baskı ve tek adam rejimi dayatmıştır. Parlamenter'lerin gücünü azaltmak adına Oliver Cromwell kendi desteklediği ve kurguladığı Yeni Model Ordu ile Parlamento'ya nüfus etmekten geri durmamıştır. Hatta Parlamenter'leri kendine bağlamak adına şahsını Kral'a göre daha katı bir tek adam rejimine evirmiş ve süreci lehine sonuçlandırarak gündeme gelmiştir. Parlamenter'ler Fetret Devri'nde oldukça etkisizleştirilmiş ve edilgen duruma getirilmiştir. Böyle olmasında döneme önemli ölçüde etki eden Himayeci olgusunun rejimin başat aktörlerinden biri olmasının önemli bir etkisi söz konusudur(Gentles, 1994:103-106). Üçüncü önemli olgu ise; Siyasi otoritenin genellikle miras yolu ile bir kişinin üzerinde toplandığı Devlet düzeni veya rejim

olarak tek erklik sağlayan Monarşi olgusunun İngiltere tarihinde sekizinci asıra dayandırıldığı belirtilmektedir. Bu durumun tek istisnası 1649 senesiyle 1660 senesi aralığındaki Fetret Devri'dir. Bu devrin dışında ülkenin temel idare şekli olarak kanuni dayanağa sahip Monarşi, Kral'ın idaredeki hüküm verebileceği alanların yine yasalara uygun bir şekilde farklı Devlet mekanizmalarına paylaştırılmasıyla şekil alacak olan bir yönetim biçimi olarak toplum nezdinde de kabul gören bir olgudur(Prest, 2002:115-120).

İngiltere, İskoçya ve İrlanda ekseninde bölgede asırlar boyunca alışılmış bir idare biçimi olup gerek yasal ve hukuki gerekse Devlet'in rejimi olmanın da çok ötesine geçmiş bir anlamda sosyal kültürel olgu haline gelmiştir(Underdown, 1985:45-60).

Daha Demokrat, çoğulcul, şeffaf ve millet kavramını ön plana alan bir tür Cumhuriyet ortaya çıkmış ve bu iddia ile yola çıkanların da topluma oturtamadıkları bir sistem olduğu sonuçta da elde kalanın tek adam diktesi olduğu görülmüştür(Tangye, 1899).

Kuşbakışı olarak; İngiltere özelinde: İngiltere İç Savaş'ları Fetret Devri yaşanmasına, bunun devamında da Monarşi mekanizmasının Ulus ile İkâmesine, Kraliyet olgusunun, Hamilik ile İkâmesine, Krallık olgusunun, Himayeci Lord ile İkâmesine, Kraliyetçi'ler oluşumunun Parlamenter'ler ile İkâmesine, Uzun Parlamento oluşumunun ise Hamilik Parlamento ile İkâmesine neden olmuştur. Burada özellikle İkâme ifadesi kullanılmıştır. Dönemin doğası sayesinde rejimde yasal bir değişim ve Kral'ın infazı söz konusu olmuşsa da Fetret Devri öncesindeki rejim ve yanlıları halen aktif olarak varlıklarını Fetret Devri'nde de sürdürmekteydiler. Ülkenin asli idari rejimi de sistemi de kanunlar ile tanımlı bir Monarşi olgusuydu(Forster, 1862:VOL.I).

Hükümdarın yetkileri adeta sınırsız denilebilecek düzeydedir. Hükümdarın kararı kesin hükümdür. Bu açıdan hükümdar yürütmenin yanında yasama ve yargılama haklarına da sahiptir. İngiltere ve hakimiyeti, Fetret Devri'ne kadar Monarşi ile yönetilmiştir. Ancak bununla birlikte hükümdarların da çeşitli yasalarla kısıtlandığını görebilmekteyiz. Örneğin Devlet'in teokratik kimliğinden dolayı hükümdarın da dinin hükümlerine bağlı olması söz konusudur(Forster, 1862:VOL.III).

İKİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ

2.1. 1649: TEK ADAM REJİMİNİ DOĞURAN HADİSELER

1649 senesi İngiltere tarihi bakımından asırlardır süre gelen yönetim şeklinin farklı bir biçime evrilmesiyle tamamlanıyor olacaktır. Buradaki ana aktör ve bu senenin tarihe geçecek olan en önemli hadisesi Kral'ın infazı olacaktır. 1648 senesiyle 1649 senesi aralığında bir sene süresince İkinci İngiltere İç Savaş'ları, 1649 senesiyle 1651 senesi aralığında iki sene süresince Üçüncü İngiltere İç Savaş'ları. Bu senenin hadiseleri İç Savaş'ı sonlandırmamış olsa da birkaç sene sonrasında durumun kabullenilmesiyle İç Savaş'lar sona eriyor olacaktır. En azından İç Savaş'ların fiziksel boyutu sona eriyor olacaktır. 1649 senesine gelirken Kral I. Charles yaşanan durumu kavradığından olsa gerek ailesini Hollanda ülkesine iltica ettirmekle birlikte aynı zamanda Ordu'nun yönetiminin de kendinden alınarak Parlamento'ya verilmesini kabul etmeyerek direnmekte devam etmiştir(Kutler, 2003:VOL.VI).

Tüm bu gelişmeler ışığında ve süreçte daha da gelişen Oliver Cromell idaresindeki Parlamenter güçler nihayetinde 1649 senesinin Ocak ayının yirmi yedinci günü Kral I. Charles'ın idamı hadisesinin vuku bulmasına ve derdest edilmesine karar verilmesini sağlamışlardır. Üç gün sonra, 1649 senesi Ocak ayının otuzuncu günü Londra Whitehall Sarayı'nda başı bedeninden ayrılarak infaz edilmiştir(Pragmaticus, 1648).

İsyanların ve çalkantıların süre geldiği dönem hadiselerinden dikkate değer olan isyanlar ve bunların 1648 senesi Mayıs ayında yönetici vasfındaki bazı askerlerinin Oliver Cromwell tarafından infaz edildiği bilinen Eşitlikçi'ler, birçok kez Parlamenter'ler ekseninde Parlamento yanlıları ve Kral I. Charles ekseninde Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları tarafından baskıya maruz bırakılmış olmalarıdır. 1649 senesi hadiselerini anlamak için kelime sözlük anlamı Ulus olarak geçen rejim değişikliğini bilmeliyiz(Johnstone, 1912:60-70).

2.1.1. Banbury Kalkışması

Banbury bölgesinde 1649 baharında vuku bulan Eşitlikçi'ler oluşumunun başrolünde olduğu Kalkışma, bir önceki seneden itibaren baskı altında bırakılan ve hatta Parlamenter güçler marifetiyle liderleri katledilenlerin duruma karşı koyması halidir. 1645 senesinde vücuda gelen Yeni Model Ordu oluşumu, Ordu içerisinde yeni bir

Ordu'nun bir anlamda gruplaşmanın habercisi aynı zamanda ise sistem ve anlayış olarak da farklılıkları ortaya koyan içerisinde çok sayıda Eşitlikçi anlayışa sahip üye barındıran bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Oluşumun vücuda gelmesi, gelecekte yaşanabilecek ayrışmaların ön görülür hale gelmesini sağlamakla birlikte Banbury bölgesinde yaşanan bu Kalkışma hadisesinin de geçmişteki bu ayrışmaların bir eseri olduğunu belirtmek mümkün görünmektedir(Abbott, 1909:370).

1648 senesi Mayıs ayında yönetici vasfındaki bazı askerlerinin Oliver Cromwell tarafından infaz edildiği bilinen Eşitlikçi'ler birçok kez Parlamento'ya karşı ve Kral I. Charles ekseninde Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları tarafından baskıya maruz bırakılmışlardır(Levy, 1983:117-128). Robert Lilburne'nin erkek kardeşi John Lilburne de bu bağlamda göz altına alınmış, daha sonra kendi dünya görüşüne sahip diğer Eşitlikçi'lerin düzenlediği kampanyalar neticesinde özgürlüğüne kavuşmuştur. İngiltere'nin Yasama Meclisi, John Lilburne için özgürlük kampanyasına kayıtsız kalamamıştır. Özellikle dönemin Londra bölgesinde yaşayan Eşitlikçi'leri bu kampanyanın başatları olmuşlardır. Bu durum dönemin yasama Meclis başkanının Monarşi taraftarlarıyla iş birliği yaptığının da John Lilburne tarafından ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Meclis, Parlamento ve Ordu içerisindeki siyasal bölünmelerin ayyuka çıktığını da, dönem özelinde, bu sayede görebilmekteyiz(May, 1812:55-255).

İlk etkinlikleri olan 1646 senesi yazında John Lilburne için düzenledikleri özgürlük kampanyaları, gün yüzüne çıkmalarını sağlamıştır(Mendle, 2001:53).

Ciddi bir oluşum olarak ülkenin siyasal gündeminde bir unsur halini almışlardır. Thomas Fairfax özelinde 1647 senesi Ekim ayı eşitlikçi kesimlerin Parlamento'ya dağıtması için baskı yapmasıyla geçmiştir. Tam bir sene sonra aynı dönemde Londra bölgesindeki halkın ezici çoğunluğunun katılımıyla Parlamento'ya bir tür yönerge gönderilmiştir(Green, 1903:VOL.III). Bu yönergeden sonraki ay Eşitlikçi'lerin başı Thomas Rainsborough katledilmiştir. Bir sene sonra aynı dönemde Kral infaz edilir. Parlamento'ya Ordu'dan maruzat bildirimiyse Thomas Fairfax tarafından engellenir(May, 1854:45-288). 1649 senesinin Mayıs ayının on yedinci günü önde gelen üç eşitlikçi komutanı James Thompson, Corporal Perkins ve John Church infaz edilmiştir. Bundan birkaç gün önce James Thompson'ın ağabeyi William Thompson, kaçmış ve Ordu Eşitlikçi'lerden arındırılmıştır(Kaplan, 1986:49-61).

Bu Kalkışma'nın temelinde Ordu içerisinde farklı oluşumların, Parlamento'daki temsiliyetten alınan güç ve rejim değişimine doğru giderek hızlanan hadiselerin meydana gelmesi yatmaktadır. Bu Kalkışma arka planda Kraliyet yanlıları ve Parlamento'dan destek alanların çatışması olmuştur. Ordu içerisinde özellikle maddi konularda ezilmekte devam eden Eşitlikçi oluşum mensubu askeri personeller duruma kendilerine belirledikleri bazı askeri idareciler marifetiyle karşı çıkması olarak gündeme gelmiştir. Ön planda ise iki askeri idareci olarak; Eşitlikçi'ler adına ve aynı zamanda Kalkışma komutanı olarak bilinecek olan William Thompson isimli bir Ordu mensubu ve onun karşısında arka planda Parlamento'daki rejimin değişiminden yana olan çoğunluğun ve Thomas Fairfax destekli Oliver Cromwell olacaktır. Bu Kalkışmayı sürece gelene kadar ki birçok mücadelede olduğu gibi yine Parlamento güçleri temsil eden Oliver Cromwell komutasındaki askerler bastırmıştır. Kalkışma komutanı William Thompson canını kaçarak kurtarıırken bu Kalkışma'nın, yirminci asrın son çeyreğinden itibaren ve günümüzde dahi her sene düzenli anma töreni yapılacak olan üç önemli kaybı olmuştur. Bunlar, Kalkışmayı bastıran güçler tarafından 1649 Mayıs ayının on yedinci günü infaz edilmiş olan önde gelen üç eşitlikçi komutanı, James Thompson, Corporal Perkins ve John Church. Hadise bu boyutlara gelmeden önce 1649 senesi Mayıs ayının ilk haftasında Oliver Cromwell, William Thompson'a bir heyet göndererek teslim olmasını önermişse de olumlu yanıt alamamıştır(Hudon, 1974:686-688).

2.1.2. Ulus'un İlanı

Bu noktada Ulus'un deklarasyonu söz konusudur. İngiltere İç Savaş'ları olgusunun mirası, esasen ve tam anlamıyla ülkenin kısmen farkında olarak Restorasyon sürecine yaklaştığı, 1653 senesi itibariyle de Oliver Cromwell marifetiyle Parlamento güçlerin lağvedilmesi ve onun kendi kendisini Devlet Himayeci Lord olarak ilan ettiği bir anlayışa evrilmiştir. Yani bir anlamda gölge Kral ya da toplumun bir kesimine göre diktatör olmuştur. İşte Oliver Cromwell'in ortaya çıkardığı bu durum İngiltere tarihinde ilk kez köklü rejim değişikliği doğurduğu için İngiltere toplumu tarafından uzun vadede kabul göremeyecektir. Rejim olarak bu olgunun yani Ulus'un ortaya çıkmasından anlatılmak istenen en genel anlamıyla İngiltere, İskoçya ve İrlanda toplumlarının İngiltere manda ve himayesini önceleyen bir anlayışla Parlamento yapıda temsilieri şeklidir(Douglas, 1898:200-230).

Fetret Devri'nin açılışı, 1649 senesi özelinde dönemin görevdeki Kral'ı ve kendisinin görevde olmasını da sağlayan ülkenin köklü geleneklerinden Monarşi rejiminin de yılmaz savunucularından I. Charles'ın idam yöntemiyle infaz edilmesiyle gerçekleşmiştir. Lakin 1648 senesi yani devrin açılışından bir sene önce vuku bulan hadiseler devri doğuran önemli bilgileri de içerdiği için çalışma kapsamında bilhassa kayda değer kısımları ele alınmıştır. Kral'ın infazı Monarşi'ye ara verilmesini sağlamış gibiydi(Blitzer, 1963:83-109). 1649 senesinin Mayıs ayının on dokuzuncu günü İngiltere, Ulus olduğunu kamuoyuna şu ifadeler ile ilan etmiştir:

“İngiltere halkının ve İngiltere'nin üzerindeki tüm hakimiyetlerin ve bölgelerin Ulus'a ait olduğu işbu vesile ile oluşturulmuş, yapılmış ve kurulmuş Ulus dolayısıyla da bağımsız bir Devlet olduğu teyit edildi. Bundan böyle merkezi idare tarafından federal ve bağımsız bir Devlet olarak yönetilecek olan bu millet, Parlamento'daki vekilleri, mülkiyet hakları için memurları olacak, vekillerini ve bakanlarını herhangi bir Kral veya Lord'lar Kamarası olmaksızın kendileri belirleyecektir”(Tai, 2008:1).

Bu rejimin sistemi işletilemedi. 1649 senesinde Kral I. Charles infaz edildi ve İngiltere Fetret Devri'ne girdi. Bu on iki senelik bir süreç olacaktı. Kağıt üzerinde bu süreç bazı kaynaklarda Ulus rejimiyle bütünleştirilmektedir. Lakin söz konusu durum 1649 senesinden itibaren zaten işletilememiş olmakla birlikte; 1653 senesinde Hamilik mekanizmasının devreye girmesiyle Ulus olgusunun, Fetret Devri'nin sona erdiği 1660 senesine kadar içinin boşaldığını belirtmek mümkündür. Bu bağlamda Himayeci yaklaşımla ülkenin idare ediliyor olması, yandaşları ve karşıtlarının özellikle 1642 senesiyle 1646 senesi aralığında söz konusu olan İngiltere İç Savaş'larında sıklıkla karşı karşıya geldiği Parlamenter'ler, Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler genel anlamda Monarşi yapısının doğal oluşumlarına farklı bir tanım ile Ulus olgusuyla bir anlamda geri dönmüştür(Rosen, 2007:14).

Daha marjinal bir tek adam anlayışına dayandırılan Himayeci mekanizmanın Ulus olarak ortaya çıkan bir tür Cumhuriyet türevi rejimine engel olduğunu da belirtmek gerekmektedir(Cressy, 2015:17-65).

1649 senesinin Ocak ayının yirmi yedinci günü Kral I. Charles için infaza hükmedilmesi sağlanmış sonrasında da üç gün geçmiş tam olarak 1649 senesinin Ocak ayının otuzuncu gününde başkent Londra bölgesinde olan Whitehall Sarayı içerisinde

başı bedeninden ayrılarak infaz edilmesi, akabinde henüz birkaç ay geçmişken Eşitlikçi'ler tarafından Banbury bölgesindeki Kalkışma'nın 1649 senesi Mayıs ayının on üçüncü gününde bastırılması arada yaşanan İç Savaşa dönük irili ufaklı hadiseler Parlamenter güçler lehine amaca ulaşmayı kolaylaştırmıştır(Kennedy, 1905).

2.1.3. Yönetim Tarzı

İngiltere İç Savaş'ları ve bu Savaş'lardan kaynaklı patlak veren hadiseler de rejim değişikliğini kolaylaştırmıştır. Bu noktada daha Demokrat ve katılımcı olması umuduyla bir tür Cumhuriyet rejimi olarak kurulması hedeflenen İngiltere Ulus, 1649 senesi Mayıs ayının on dokuzuncu gününde ilan edildi(Parliament of England, 1649).

Bu ilan etme faaliyeti bildiri niteliğinde bir metin yayınlanmasıyla oldukça etki meydana getirmek suretiyle gerçekleştirilmiştir(Sherburn ve Bond, 1967:VOL.III).

Yasalaşan bu bildirinin İngiltere, İskoçya ve İrlanda ülkelerini birleştirmek, bu ülkelerin Parlamento'da eksiksiz temsil edilmesi, millet iradesinin tezahürü, milletin üzerinde bir güç tanınmaması ve topluma özgürlük tanınması gibi iddiaları bulunuyordu. Ayrıca bu sürecin 1649 senesiyle ki Fetret Devri'nin başlangıcıdır. 1651 senesi aralığında iki sene süresince son evresi olan Üçüncü İngiltere İç Savaş'ları kapsamında başlaması ve Ulus olarak bakıldığında meşru bir yönetim şekli olarak Hamilik kapsamında devam etmiştir(Bradstock, 2011:40-69).

Oliver Cromwell, 1655 senesinin Şubat ayında bir anlamda Kraliyet'ini ilan ettiği ve topladığı Parlamento'sunu fesh etmiş ve birkaç ay sonrasında yeni bir Parlamento daha vücuda getirmiştir. 1656 senesinin Ekim ayının on yedinci günü, Oliver Cromwell'ın katıldığı bir oturumda kendisi şu hususlara değinerek konuşmalarına başlamıştır:

“ ... oldukça tuaf ve sıradışı bir durum olacak ama buraya geldiğimde bu görevin üzerime ağır bir yük olduğunu düşündüm ki sonra kendime dönüp sizlere söyleyecek çok şeyin olduğu ve bu yükün artmasının beni biraz bunalttığı sonucuna vardım. Kaldı ki artık sizleri bu durumda görmek; yaşadıklarınızı kaldıramayacağınızı ve şu an içerisinde bulunduğunuz durumun vehametini taşıyamayacağınızı kesinlikle düşünün ... ”(The Cromwell Association, 2009:1).

Artık Oliver Cromwell kendi rejimini inşa etmiş olmalı ki Hamilik altında Himayeci Lord olarak uğrunda Kral I. Charles'ın idam yoluyla infaz edildiği yeni rejim, Ulus sisteminden ve onun ön gördüğü tüm bölgesel temsile dayalı federal yapıdan daha az

söz etmeye başladığı özellikle 1656 senesi itibariyle yaptığı konuşmalarda görülebilmektedir. Açılış konuşmasına şu şekilde devam etmiştir:

“ ... bu yüzden konuşacağım ilk şey şudur: doğa, varlık ve koruma. İşe özünden başlayalım. Nasıl elde edilir? Anarşi, ve enkaza indirgenmiş bir durumdayken ulus olarak devam ettik ... ama eğer varlığın kendisine ait temel, ilkinde iyi atılmamışsa diğerinin zorlukla olacağını düşünüyorum ... şimdi bunun için bu milletlerin varlığı ve geçimine bağımlılıkları, ulusal varlığımızın korunması onu geri almak isteyenlere mücadele vermeli ve sonra onun varlığını ve geçimini neyin koruyacağını yine kendisi ortaya koymuş olacaktır ...”(The Cromwell Association, 2009:2).

Hatta Oliver Cromwell'ın kendi Hamilik rejiminden sonra Ulus'dan kopuşu benimsemeyen oluşumları da eleştirmekten geri kalmadığı konuşmaları da bulunmaktadır. Çalışma kapsamındaki bu hadiselerin, ülkenin ve hakimiyet bölgesinin yani Galler, İskoçya ve İrlanda sahalarının hükümdarsız, iktidarsız, istikrarsız ve başsız olduğunu gösterir ki bu çalışmayı teyit eden ve tam manasıyla Fetret Devri'nin yaşandığını gösteren hususlardır. Devrin şahısları gelecekte çok sayıda itham ile karşılaşacak, oluşumları dağılacak veya sistemin bir parçası haline gelecektir. Hamilik dönemi 1649 öncesi Devlet'in orijinal sayılabilecek idare şeklinin tek adamlığa evrilmiş bir tezahürü olmaktan farklı bir nitelik taşıyamamıştır. Bu bildirinin deklarasyonu Kral I. Charles şahsına, Monarşi'ye dolayısıyla da mevcut sisteme karşı olan üyelerden meydana gelmiş bulunan Rump Parlamento'su tarafından gerçekleştirilmiştir(Hirst, 1999:36-87).

2.2. 1650: İNGİLTERE MERKEZİNDE BÖLGESEL AYRIŞMALAR

Bu kapsamda değinilmesi gereken şahsiyetlerden 1651 senesi Kasım ayında vefat etmiş olan, daha sonra cesedi İngiltere Fetret Devri sonlarında ve İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte yani 1661 senesi başlarında naaşı mezarından çıkarılan üstelik dar ağacında sergilenen Henry Ireton üzerinde durmak gerekiyor. 1639 senesiyle 1651 senesi arasında İngiltere, İrlanda ve İskoçya eksenli Monarşi tabanındaki ayrışmaların ve mücadelelerin bütününe dönük kullanılan, genelde Üç Krallık Savaş'ları olarak dönemselleştirilen süreçte İrlanda(Ganny, 2001:35-89), yine Parlamento adına Oliver Cromwell komutasında 1650 senesinde istila edilmiştir(Green, 1875:200-300).

İngiltere tarafından gelen bu girişim neticesinde ve devamındaki tek adam dönemi suların görece durulmasını sağlamıştır(Fraser, 1973:50-90).

Henry Ireton askeri bir idareci olarak İrlanda'nın emir komutasını büyük bir coğrafi bölümü adına Oliver Cromwell müsaadesiyle devralmıştır. 1649 senesiyle 1651 senesi aralığında iki sene süresince Üçüncü İngiltere İç Savaş'ları son evre olarak gerçekleşmiş aynı zamanda Üç Krallık Savaş'larının da sonuna gelinmiştir(Rinuccini, 1873:45-98). Fiziksel yönüyle mücadeleler ve İç Savaş'lar on sene gibi bir süre duruluyor olursa da İngiltere, İrlanda ve İskoçya iç ve bir manada dış olarak da tanımlanabilecek çekişmeler sürüyor olacaktır(The Journal of British Studies, 2012:186).

Sulh sağlanmasından birkaç sene sonra da Oliver Cromwell kendini Ulus'un yani İngiltere, İskoçya ve İrlanda tamamı adına 1653 senesinde Devlet Himayeci Lord ilan etmiştir. Oliver Cromwell ve onun Parlamenter askeri güçlerine karşı kapsamlı bir direniş sergileyen Clonmel, İrlanda ülkesinin(Ellis, 1975:1-93); 1650 senesi Mayıs ayının on sekizinci gününde düşen ancak öncesindeki Oliver Cromwell komutasındaki Parlamenter askeri güçlere karşı yani Yeni Model Ordu karşısında yüksek kayıplar verdirebilecek etkinlikte mücadele veren, bu mücadelenin kale, duvar, vs. eserlerini günümüze dek koruma altında tutan en büyük yerleşim bölgeleri arasında yer almaktadır(Winthrop, 1853:405).

Akabinde 1650 senesi Dunbar Muharebesiyle kapanıyor olacaktır. Dunbar, İskoçya ülkesinin kuzeyinde yer alan bir kasaba olarak Parlamenter güçlerin öncelikli hedefleri arasında yer almıştır(Ranke, 1875:VOL.I).

2.2.1. Clonmel Baskını

Clonmel, İrlanda ülkesinin önemli ve gelişmiş bölgelerinden olup ülkenin güneyinde bulunan bir alandır. 1650 baharında Oliver Cromwell sevk ve idaresindeki Parlamenter güçler tarafından baskına uğramış ve onun yani Oliver Cromwell destekçisi Parlamenter askeri güçlerine karşı kapsamlı bir direniş sergilenmiş, İrlanda ülkesinin; 1650 senesi Mayıs ayının on sekizinci gününde düşen ancak öncesindeki Oliver Cromwell komutasındaki Parlamenter askeri güçlere karşı yani Yeni Model Ordu karşısında yüksek kayıplar verdirebilecek etkinlikte direniş sergileyen bu bölgenin güçleri dikkate değer bir başarı elde etmişse de günün sonunda bölgenin hakimiyetini kaybetmişlerdir(Ludlow, 1894:400).

1650 senesinde bu baskının yaşandığı dönemin Clonmel mülki idari amiri olan John White isimli yönetici bizzat kendi bünyesindeki askeri personelin direnişteki

yetersizliği nedeniyle yönetimi Oliver Cromwell bünyesindeki güçlere devretmek durumunda kalmıştır(McGlothlin ve Robertson, 2015:442-444).

Bu devir teslim zaruriyetinin mülki idari amirler ve onların himayesiyle, askeri idari amirlerin himayesindeki yani yerleşik güçlerin iletişim kopukluğundan da kaynaklandığını belirtmek gerekmektedir(Speer, 1983).

Bu noktada John White, Oliver Cromwell nezdindeki Parlamenter güçlerin baskın gecesinde çok ciddi kayıplar verdiğini ve bölgeyi terk etmek durumunda kaldığını tam olarak bilmediğinden kaynaklı olarak, bölge mülki idari amirliğini bir anlamda sehven yani dalgınlık veya unutkanlık sonucunda oluşan yanlışlıkla birkaç saat farkla devretmiştir(The Journal of British Studies, 1997:360).

Ancak bu vahim hata sonucunda dahi John White, kurmaylarından herhangi birini cezalandırmamıştır. Ulus olarak bakıldığında meşru bir yönetim şekli olan Hamilik(The Journal of British Studies, 1985:268), ülkenin doğasına aykırı ve temel sistemin başatı olan ana rejimin olgularına aykırı olduğu için Fetret Devri olarak anılmakla birlikte baskın, fetih, kuşatma, ele geçirme ve kalkışmaların genelinde başarısız olarak yerleşik dolayısıyla da Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler yani genel anlamda Monarşi yanlıları aleyhine yaşanan gelişmelerin sonuçlarının süre geldiği dönemler, tek adam rejimine dolayısıyla doğrudan tek adam Oliver Cromwell şahsına atfen Cromwellian dönemleri olarak tanımlanmaktadır(The Cromwell Association, 2004:65-72).

Clonmel için de Cromwellian dönemi bu suretle söz konusu olmuştur(Worden, 2007:154-174). Yani bir cephe daha düştü ayrıca bu suretle gölge Kral'ın da gücü arttı(Chernaik, 1964:VOL.IV).

2.2.2. Dunbar Savaşı

Dunbar, İskoçya ülkesinin kuzeyinde yer alan bir bölgedir. Bölge özelinde, 1650 senesi sonbaharında Eylül ayı itibariyle meydana gelen bu harbin; 1639 senesiyle 1651 senesi arasında İngiltere, İrlanda ve İskoçya eksenli Monarşi tabanındaki ayrışmaların ve mücadelelerin bütününe dönük kullanılan(Rollison, 2010:539), genelde Üç Krallık Savaş'ları olarak dönemselleştirilen sürece denk gelen ve de 1649 senesiyle-ki Fetret Devri'nin başlangıcıdır(The Journal of British Studies, 1987:349)-1651 senesi aralığında iki sene süresince Üçüncü İngiltere İç Savaş'ları son evre olarak

gerçekleşmiş aynı zamanda Üç Krallık Savaş'larının da sonuna gelinmiş olan sürecin içerisinde yer aldığı görülmektedir(Green, 1897:685-828).

Bu harbin yönetimi de Oliver Cromwell sevk ve idaresindeki Parlamenter güçler tarafından harp ile yıkıma uğramış ve onun yani Oliver Cromwell destekçisi Parlamenter askeri güçlerine karşı kapsamlı bir direniş sergilenmiş, İskoçya ülkesinin; 1650 senesi Eylül ayının üçüncü gününde düşen ancak öncesindeki Oliver Cromwell komutasındaki Parlamenter askeri güçlere karşı yani Yeni Model Ordu karşısında yüksek kayıplar verdirebilecek etkinlikte bir direniş sergilenmemiş, bu bölgenin güçleri dikkate değer bir başarı elde edememişlerdir(Clarke, 1901:190-210).

Bu harbin İskoçya askeri personelleri bakımından büyük kayıplara neden olduğu ve Oliver Cromwell özelinde tam bir diktatörlüğe sahne olduğunu belirtmek çelişik olmayacaktır. Bu süreçte olağanca kayıp verilmesinin yanında Kral I. Charles, 1649 senesinde infaz edilmesinin ardından sürgüne gönderilmiş olan, bu süreçte Monarşi destekçileriyle birlikte İç Savaş kapsamındaki hadiselerde etkin rol oynaması ve mücadele etmesiyle gündeme gelen 1650 senesinden itibaren kaçtığı İskoçya ülkesinde Oliver Cromwell aleyhinde çalışmış ve bu noktada destek alabileceği herkesle ilişkide olan Kral I. Charles'ın erkek evladı II. Charles, tüm bu hengâmeye rağmen İskoçya Kral'ı ilan edilmiştir. İskoçya Parlamento'su marifetiyle, Kral I. Charles infazından sadece beş gün sonrasında 1649 senesinin Şubat ayının beşinci günü erkek evladı II. Charles, Kral ilan edilerek taç taktimine layık görülmüştür(Mayhew, 2000:15-155).

1650 senesi sonbaharı bu bölgede yaşanan ilk harp ve ele geçirilme olmamakla birlikte İskoçya ülkesi adına bölgede bu harpte kayıplar yaşanmıştır(Worden, 1974:237-247).

2.3. 1651: DERİNLEŞEN KUTUPLAŞMA

1651 senesi itibariyle merhum Kral I. Charles'ın erkek evladı olan II. Charles'ın İskoçya ülkesinin Kral'ı olarak yine İskoçya Parlamento'su tarafından ilan edilmiştir. 1650 -1651 önemli hadiselerinden biri bu Kral'ın ilanı meselesidir(Booker, 2018:44-199).

İrlanda, İskoçya, Galler ve İngiltere bölgelerinin tümünde güçlenerek devam eden Oliver Cromwell hakimiyeti yanı sıra 1649 senesinde hükümetin başına geçtikten birkaç sene sonra 1653 senesinde kendini Devlet Himayeci Lord olarak ilan etmiş olup

iç çekişme ve fiziki anlamda sona eren İç Savaş ortamı İrlanda, İskoçya, Galler ve İngiltere bölgelerinin tümünde çift başlılığı getirmiştir(Lafreniere, 2017:19).

Bilhassa İngiltere özelinde tek adam rejimini daha etkin uygulamakla birlikte İskoçya bölgesi için II. Charles desteklenmekte devam ediyordu. Bunun yanı sıra 1651 senesinde süre gelen mücadelelerin dikkate değer sonuçları bulunmakla birlikte önemli olan bir diğer hadise ise Üç Krallık Savaş'ları olarak dönemselleştirilen sürece denk gelen Tender of Union olarak tanımlanan bildiridir. Bildiri, kanun hükmünde kararname niteliğinde olup özellikle İskoçya'nın 1649 senesi Mayıs ayının on dokuzuncu gününde ilan edilmiş olan ve bir tür Cumhuriyet rejimi olarak kurulması hedeflenen İngiltere Ulus bünyesine katılımını kendi Parlamento'sunu lağvetmesini içermekteydi. Bunun yasalaşmasıyla bağımsız Parlamento kapsamında İskoçya ülkesinin temsiliyeti adına otuz kadar Parlamenter(The Journal of British Studies, 1991:329), İngiltere Parlamento'sunda yer bulmuştur.

Oliver Cromwell tarafından İskoçya askeri idari amirliğine George Monck getirilmiştir(Jarrold and Sons Ltd, 1913:45-47).

Burada belirtilen bahse konu Parlamento kararının Fetret Devri'nin sonlanması ve İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte bu yeni Restorasyon sürecinin olgunlaştığı dönemlerde yeni Kral II. Charles tarafından İngiltere ve İskoçya nezdinde yürürlükten kaldırıldığını da belirtmek gerekmektedir(Rose, 2011:30-70).

Yaklaşık on sene sonrasında gerçekleştirilecek olan bu yürürlükten kaldırma işlemi 1660 senesinden itibaren söz konusu olmuş(Hampton, 2008:35) ve Fetret Devri'nin yanı sıra İç Savaş'ların son evresinin kalıntılarından biri daha temizlenmiş olacaktır(Ranke, 1875:VOL.II).

2.3.1. Inverkeithing Savaşı

Inverkeithing, İskoçya ülkesinin kuzeyinde yer alan ve denize kıyısı bulunan bir bölgedir. 1651 senesi aralığında iki sene süresince Üçüncü İngiltere İç Savaş'ları son evre olarak gerçekleşmiş aynı zamanda Üç Krallık Savaş'larının da sonuna gelmiş olan sürecin içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Savaş'ların fiziksel yönlerinin sona erdiğine ikna olunduğu bir sene olarak 1651 yazının kayda değer mücadelelerinden biri de bu harptir(Green, 1877:1651). İskoçya ülke genelinde mülki ve askeri idari amirlikleri yanı sıra Parlamento'su nezdinde de Oliver Cromwell karşıtı

ve II. Charles Krallığını benimsemiştir. Benimsenen bu anlayışı kıran hususların başında sahada vuku bulan Oliver Cromwell ve dolayısıyla Parlamenter'ler lehine mücadele eden güçlerin başarıları ve bu saha başarılarını Tender of Union olarak tanımlanan kanun hükmünde kararname ile taçlandırmaları suretiyle İskoçya ülkesini de tür Cumhuriyet rejimi olarak kurulması hedeflenen İngiltere Ulus bünyesine katması ve ülkenin kendi Parlamento'sunu lağvetmesini sağlamasıydı(Rollison, 2009:64).

Oliver Cromwell ve ekibinin harpler, baskınlar ve mücadelelerdeki başarıları hasebiyle bildiriye yasalaştırmayı başarması, bağımsız Parlamento kapsamında İskoçya ülkesinin temsiliyeti adına otuz kadar Parlamenter-ki bunların da İngiltere Parlamento'su güdümünde kaldıklarını belirtmek lazım- İngiltere Parlamento'sunda istihdam edilmişlerdir(Morrill, 1982).

Akabinde ülkenin yerelden sevk ve idaresi adına Oliver Cromwell tarafından İskoçya askeri idari amirliğine George Monck getirilmiştir. Üç Krallık Savaş'ları sürecinin son saha mücadelelerinden olan bu Inverkeithing Savaşı'nda, İrlanda ülkesine yapılan Clonmel Baskını ve yine İskoçya ülkesinde yaşanan Dunbar harbi gibi Oliver Cromwell marifetiyle gerçekleşen Parlamenter askeri güçler yani Yeni Model Ordu yüzünden yüksek kayıplar verilmesine sebep olmuştur(Reid, 2004:65-85).

Bu üç vaka da çok kanlı vakalardır. Bu harbin İskoçya kanadındaki askeri idari amiri ülkenin Parlamento'su tarafından göreve getirilmiş olan Kral II. Charles güdümünde David Leslie isimli bir İskoçya Ordu mensubu komutan iken İngiltere tarafındaki komutan Parlamenter güçler adına Oliver Cromwell güdümünde John Lamber'dır(Firth, 1854:VOL.I).

2.3.2. Wigan Lane Savaşı

İskoçya ülkesinin Kral'ı olmasıyla birlikte II. Charles, bundan dolayı İskoçya ülkesinin Oliver Cromwell marifetiyle gerçekleşen Parlamenter askeri güçler yani Yeni Model Ordu tarafından kuşatılmasına neden olmuştur. Dunbar Savaşı'nda İskoçya askeri personelleri bakımından büyük kayıplara neden olmasına, Oliver Cromwell özelinde tam bir diktatörlüğe dönüşmesi ve çok kan dökülmesi ayrıca da olağanca zayıf verilmesine rağmen, bu süreçte olağanca mücadelesiyle, Kral I. Charles'ın 1649 senesinde infaz edilmesinin ardından sürgüne gönderilmiş olan, bu süreçte Monarşi destekçileriyle birlikte İç Savaş kapsamındaki hadiselerde etkin rol oynaması ve

mücadele etmesiyle gündeme gelen 1650 senesinden itibaren bulunduğu İskoçya’da, Oliver Cromwell aleyhinde çalışmış ve bu noktada destek alabileceği herkesle ilişkide olan Kral I. Charles’ın erkek evladı II. Charles, tüm bu hengâmeye rağmen İskoçya Kral’ı olarak durmamış ve İngiltere ülkesinin bilhassa batı yönüne taarruz etmekte devam etmiştir(Barratt, 2005:100-125).

İngiltere ülkesinin kuzeydoğu tarafında yer alan Newcastle bölgesinin mülki idari amiri olarak tayin edilen Robert Lilburne bu atakları göğüslemek yönünde mücadele vermekteydi. Robert Lilburne nezdinde Parlamenter güçler ile James Stanley nezdinde Kraliyet yanlısı güçler arasında 1651 senesi yazında Ağustos ayının yirmi beşinci günü meydana gelen Wigan Lane Savaşı’nın galibi Parlamenter güçler olmuştur(Rollison, 2009).

Bu mağlubiyetin ardından ciddi kayıplar veren Kraliyet yanlısı güçlerin askeri idari amirliğini üstlenmiş bulunan bu harbin komutanı Robert Lilburne, bir başka harbin yani İngiltere ülkesinin batı yönünde, iç bölgelerinden olan Worcester bölgesinde gerçekleşecek olan mücadelenin tarafı olmak adına İskoçya Kral’ı olarak sahada askeri mücadelesini(Sharp, 1988:19-32), Oliver Cromwell nezdinde Parlamenter güçler aleyhine vermekte devam eden İskoçya ülkesinin oldukça yeni Kral’ı II. Charles ile buluşmuştur. Wigan Lane Savaşı, oldukça kritik olmakla birlikte dış çerçevede Üç Krallık Savaş’ları bunun yanı sıra iç çerçevede ise Üçüncü İngiltere İç Savaş’ları sürecinin içerisinde yer almaktadır. Bu durumun iç ve dış etkenlerden bağımsız olmadığı belirtilebilir(Blackwood, 2017:19).

2.3.3. İskoçya’da Worcester Savaşı

1651 senesinin sonbaharında Üçüncü İngiltere İç Savaş’ları son evre olarak gerçekleşmiş aynı zamanda Üç Krallık Savaş’larının da sonuna gelmiş olan sürecin içerisinde yer alan yani genelde Üç Krallık Savaş’ları olarak dönemselleştirilen süreçte İskoçya(Spurr, 2006:4), Parlamenter’ler atamasıyla İskoçya ülkesinin baş yöneticisi Kral II. Charles ekseninde Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları arasındaki yanlılarının askeri kanadı tarafından ve İngiltere merkezinde Parlamento adına Oliver Cromwell komutasında 1651 senesinin Eylül ayında, Yeni Model Ordu operasyonunda bir harp vuku bulmuştur(James, 1994:100-700). Worcester, İngiltere ülkesinin batı yönünde orta kısımlarına denk gelen bir alanı kapsamaktadır. 1651 senesi sonbaharında oldukça dar bir mecrada tahminen on binin üzerinde askeri

personelden oluşan kapsamlı bir İskoçya askeri gücünden oluşan Ordu, İskoçya Parlamento'sunca atanmış Kral'ı II. Charles namına onun meşrutiyetini güçlendirecek argümanları desteklemek için batı yönünden güney şeridine doğru bir hareket gerçekleştirmiştir. İskoçya askeri güçlerinin gelmesiyle Worcester mülki idari amirliğince düzenlenen toplantı neticesinde çok kayıp vermemek adına gelen bu askeri güçler karşısında direnilmemesi yönünde bir karar alınmıştır. Bölgenin yani Worcester alanının askeri idari amirlerinin sahadan çekildiği ancak yerel halk ve otoriteler tarafından aradıkları desteği bulamadıkları gibi İskoçya askeri güçlerine oldukça düşük sayıda katılımlar gerçekleşmiştir(Firth, 1899:VOL.III).

Bu minval üzere Worcester harbi dar alanda kısa bir mücadeleden ibaret vuku bulmuş ve Kral II. Charles güdümündeki askeri güçler Oliver Cromwell güdümündeki askeri güçler tarafından mağlup edilmişlerdir. İskoçya Parlamento'sunun son umudu ve atamasını bizzat gerçekleştirdiği Kral II. Charles, bu harbin neticesinde tebdili kıyafet Fransa ülkesine iltica etmek durumunda kalmıştır(Worden, 1974:247-290).

Savaşın bedelini, İskoçya askeri güçlerine sahip çıkmamış olmasına rağmen Worcester ve halkı ödemiştir(Blount, 1894). İngiltere Restorasyon dönemi sonrasına dek toparlanmakta zorlanmışlardır. Bu dönemde yapılan değişiklikler ve iktisadi alandaki iyileşmeler dahil beklenenden uzun süren bir toparlanma gözlenmiştir(Hill, 2013:55).

Kalıcı hasarların söz konusu olması ülke genelinde olduğu gibi bu noktada da geri kalınmasına sebebiyet verdiğini belirtmek hatalı olmayacaktır(Firth, 1901:VOL.IV).

2.4. 1652: GEÇİCİ SULH VE YENİ EKSEN KAYMASI

1639 senesiyle 1651 senesi arasında İngiltere, İrlanda ve İskoçya eksenli Monarşi tabanındaki ayrışmaların ve mücadelelerin bütününe dönük kullanılan, genelde Üç Krallık Savaş'ları olarak dönemselleştirilen bu süreçle birlikte sona eren kronolojik bağlamda; 1642 senesiyle 1646 senesi aralığında iki sene süresince Birinci İngiltere İç Savaş'ları, 1648 senesiyle 1649 senesi aralığında bir sene süresince İkinci İngiltere İç Savaş'ları(Hamilton ve Lomas, 1897), 1649 senesiyle 1651 senesi aralığında iki sene süresince Üçüncü İngiltere İç Savaş'ları hadiseleri devamında ise Hamilik yönetim şeklinin 1653 senesi itibariyle ve de Oliver Cromwell marifetiyle Parlamenter güçlerin lağvedilmesi ve onun kendi kendisini Devlet Himayeci Lord ilan etmesi kuşbakışı olarak İngiltere, İrlanda ve İskoçya eksenli Üç Krallık Savaş'ları; İngiltere İç Savaş'ları, Fetret Devri yaşanmasına, bunun devamında da Monarşi mekanizmasının

Ulus ile İkâmesine, Kraliyet olgusunun, Hamilik ile İkâmesine, Krallık olgusunun, Himayeci Lord ile İkâmesine, Kraliyetçi'ler oluşumunun Parlamenter'ler ile İkâmesine, Uzun Parlamento oluşumunun ise Hamilik Parlamento ile İkâmesine neden olmuş devamında tarihi dolayısıyla da kronolojik kavramsallaştırmalara İngiltere Restorasyon dönemi denilen olgu yani II. Charles'ın, 1660 senesi itibariyle idareyi ele almış olması ve Kral II. Charles olarak ülkede Restorasyon dönemini açmış dolayısıyla da çeşitli ıslahatlara başlamış oluşudur(Green, 1897:VOL.I).

Bu adımların içerisinde 1652 senesindeki İngiltere ülkesiyle Hollanda ülkesi arasındaki harbin önemini İngiltere ve Oliver Cromwell dolayısıyla da İngiltere devlet rejimi bakımından ele almak değer taşımaktadır(Capp, 2009:40-45).

Birinci İngiliz Hollanda Savaşı, İç Savaş'ları bir anlamda dışa döndürerek durduran bir hadise olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra iç çekişmelerin sosyal ve politik sahalarda tamamen durduğunun da belirtilmesi söz konusu değildir(Ranke, 1875:VOL.III).

2.4.1. İngiltere Hollanda Savaşı

Birinci İngiliz Hollanda Savaşı, İç Savaş'ları bir anlamda dışa döndürerek durduran bir hadise olarak, ilk olmakla birlikte bu iki ülke arasındaki son mücadele olmayacaktır. 1652 senesiyle 1654 senesi arasında süre gelen Birinci İngiliz Hollanda Savaşı, İngiltere özelinde 1651 senesindeki gelişmeleri kapsayan ve devam eden bir dönemin devamında vuku bulan bir hadisedir. İngiltere, Hollanda tarafından müdahil olunmayı hedeflediği deniz yollarındaki süre gelen iktisadi faaliyetlerin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda İngiltere, Hollanda tarafından yapılan yasal düzenlemeleri de kabul etmemiştir. 1652 senesi baharında harbin ilk perdesi sahnelendi. Hollanda askeri güçlerinin mağlubiyetiyle sonuçlanan bir hadise vuku buldu. Buna rağmen İngiltere, yaşanan sürecin ülkesinin çıkarlarına aykırı olması hasebiyle aynı senenin yaz ayında harp ilan edilmiştir. Akabinde sene sonunda mücadelenin ikinci perdesi sahnelenirken bundan Hollanda galip çıkmıştır(Faber, 2008:55-60).

Ancak bu galibiyetleri uzun sürmeyecek ve harbin üçüncü perdesi sahnelenecektir. 1653 senesi yazında vuku bulan askeri mücadelenin üçüncü evresi, İngiltere ülkesinin galibiyetiyle sonuçlanırken her iki taraf açısından da kayıplar söz konusu olmuştur. Bu harplerde Hollanda ülkesi adına hizmet eden askeri idari amir, deniz amiral Maarten

Tromp, İngiltere tarafından etkisiz hale getirilmiştir. 1653 senesinde başka bir askeri mücadele vuku bulmamıştır(Belloc, 2003:145).

Bu harp üç evreden meydana gelmiş; birinci evrede galibiyet İngiltere, ikinci evrede galibiyet Hollanda üçüncü evrede ise İngiltere nihayetinde de her iki tarafın ciddi kayıplarına rağmen mutlak galibiyet İngiltere ülkesinin olmuştur(United States Army Combined Arms Center, 2019:1-3).

Ancak galibiyet İngiltere ülkesine ait olsa da tarafların birbirlerine verdirdikleri ciddi kayıplar hasebiyle anlaşma aşamasında kısmen eşit ağırlıkları olduğu anlaşılabilir. Bu bağlamda dördüncü bir askeri mücadele aşaması başlatılmadan 1654 senesi baharında taraflar mukavele düzenlemiştir. Bu mukavele doğrultusunda Hollanda olağanca mücadelesine rağmen deniz alanlarında ticari manadaki hakimiyetini oldukça dar bir kapsama indirgemek zorunda kalmıştır(Hammond, 1974:44-144).

Durumdan pek hoşnut olmadıklarından da kaynaklı zemini oluşan başka harplerin de yine bu iki ülke Devlet'leri arasında gündeme gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Gelecekte yaşanacak askeri hadiseleri de bu mukavelenin akabinde ön görebiliriz(Noord, 2015:10-20).

2.5. 1653: CUMHURİYET REJİMINE GEÇİŞ DENEMESİ

Ulus olgusunun İngiltere ülkesinin resmi rejimi olarak uygulanmaya çalışıldığı son aylar 1653 senesinin önemli hadiselerini içermektedir. Bütünü itibariyle bakıldığında İngiltere İç Savaş'ları olgusunun doğası gereği süre gelen idari mekanizma sancılarının ve bu sancıların temel nedenlerinden biri olarak, 1653 senesi itibariyle Oliver Cromwell marifetiyle Parlamenter güçlerin lağvedilmesi ve onun yani Oliver Cromwell şahsının, kendisini Devlet Himayeci Lord olarak ilan ettiği bir anlayışa evrilmiştir. Yani bir anlamda gölge Kral ya da toplumun bir kesimine göre diktatör olmuştur(Rooots, 1973:3-103).

İngiltere özelinde uzun vadede kabul göremeyecek olan bu durum, İngiltere tarihinde ilk kez köklü rejim değişikliği doğurmuş olup rejim olarak bu olgunun yani Ulus'un ortaya çıkmasından anlatılmak istenen en genel anlamıyla İngiltere, İskoçya ve İrlanda toplumlarının İngiltere manda ve himayesini önceleyen bir anlayışla Parlamenter yapıda temsilieri şeklindedir(Burnard, 2015:25-135). Rump Parlamento'sunun fesh edilmesi, Barebone Parlamento'sunun kurulması ve Protectorate döneminin başlaması

gibi hadiseler 1653 senesinde ülkenin içerisinde geçmekte olduğu Fetret Devri kapsamındaki kayda değer hadiseler olmakla birlikte Oliver Cromwell açısından tümüyle tek adam rejiminin alt yapısını kuran başlıklardır(Griffin, 1996:46-65).

Yani tek adam olduğunu ilan etmesi akabinde yine kendisinin güdümünde Parlamento dizayn etmekten geri durmamıştır. Parlamento'nun tümüyle askeri vesayet altında olduğunu gösteren gelişmeler, Oliver Cromwell özelinde kendi ekibini kurduğunun belirtilmesi mümkün olmakla birlikte yine bu sürecin devamı niteliğinde, İkinci Hamilik Parlamento ise 1656 senesinde yani ilkinden yaklaşık iki sene sonra toplanmıştır(Little ve Smith, 2007:127-147).

Bu Parlamento genel bazı konular üzerinde kendi açısından kararlar alırken, rutin yaptığı işler dışında en önemli hadiselerinden biri olarak İkinci Hamilik Parlamento, *Humble Petition and Advice* olarak bilinen bir yasa teklifinde bulunmuştur. Bu hadiseler İngiltere ülkesinin rejim kronolojisine ilave bir kavram daha eklemiştir. Çok tercih edilen bir durum olmadığı anlaşılabilen bu rejim İngiltere Monarşi'sinin yüzlerce senelik hakimiyetinin farklı bir formatta uygulanmaya çalışılmasından ibaret ve oldukça kısa olduğu belirtilebilecek bir sürede hakimiyeti devam etmiş ayrıca bu kavramın altında gelişen Himayeci anlayışın bir manada gölge bir Kral'dan farklı olmadığı görülebilir. Monarşi tabanlı rejimin sürekliliği de bir kez daha sürecin sonunda teyit edilmiştir(Ranke, 1875:VOL.IV).

2.5.1. Rump'dan Barebone'a Geçiş

1653 senesinin Nisan ayının sonlarında yönetim ve mülki idari sahada boşluk meydana getiren bir hadise olarak Rump Parlamento'su lağvedilmiştir. Oliver Cromwell adına Kalkışmayla ortaya çıkan bu Parlamento, Oliver Cromwell, 1653 baharında henüz beşinci senesinde olan bu Parlamento'yu askeri vesayet ile infaz edilen eski Kral I. Charles için ölüm fermanını imzalayan askerlerden biri olan akabinde kendisi de 1660 senesinde idam edilen askeri idari amirlerden Thomas Harrison komutasındaki bir tümen ile lağvetmiştir(Simpkinson, 1905:48-88). Buna istinaden Oliver Cromwell tüm yardımcılarının da desteğini almak suretiyle yaklaşık on beş kişiden oluşan hariciye vekaletinden mükellef ve mülki idari amirlikleri bünyesinde toplayan bir ekip vücuda getirmiştir(Brady, 1994:55). Thomas Harrison, bu ekibe İngiltere yanında Galler, İskoçya ve İrlanda bölge ve ülkelerinden de heyetlerin veya üyelerin dahil edilmesi gerekliliği dile getirilmiştir(Simpkinson, 1905).

Dini eksende tüm bu bölgelerden üye önerileri alındıktan sonra Mayıs ayının sonlarında yeni Parlamento için üye bildirimleri kamuoyuyla paylaşılmaya başlanmıştır. Akabinde bir ay geçtikten sonra Temmuz ayı başında Oliver Cromwell tarafından gerçekleştirilen birkaç saatlik bir sunum ile Barebone Parlamento'su açılır. 1653 senesinin Temmuz ayının on ikinci gününde tüm İngiltere yanında Galler, İskoçya ve İrlanda bölgelerinden de sorumlu ve tek yetkili merci olarak icraya başlar(Glass, 1899).

Bu Parlamento, 1649 senesinden itibaren süre gelen çabaların sonucu olarak aslında yine bir anlamda başa dönmüş, resmi bir Kral'ın olmadığı, Monarşi'nin dağıtıldığı ve sözde Cumhuriyet rejimi olarak Ulus sistem değişikliğine gidilen ancak tüm bunlara rağmen günün sonunda 1653 senesinin son ayına girilmesiyle birlikte Oliver Cromwell tek adam rejimini yani Himayeci Lord yetkilerini gündeme getirmek ve resmiyete bindirmek suretiyle Cumhuriyet rejiminin kağıt üzerinde kalmasına neden olunmuştur(The Cromwell Association, 2009:6).

Bu temsiliyetin tam manasıyla tecellisi hususunda İngiltere, Galler, İskoçya ve İrlanda yurttaşlarının beklentileri dönemde de söz konusu olmuş, Barebone Parlamento'sunun bu beklentileri karşılayabildiğini belirtmek mümkün görünmemektedir(Ranke, 1875:VOL.V).

2.5.2. Barebone Parlamento'sunun Fesh Edilmesi

Uzun Parlamento, Rump Parlamento ve devamında Barebone Parlamento olarak, üye sayısı da kesin bilinmemekle birlikte, kendinden önceki iki Parlamento'ya göre daha az üyesi olan ayrıca da damarlarında askeri vesayet akan bir politik karar aldırma ve operasyon birimi şeklinde tanımlanabilir(Worden, 1974:23-86).

Bu Parlamento, Oliver Cromwell tarafından ülke genelindeki din görevlilerinin görüşleri alınarak 1653 senesi Temmuz ayında meydana getirilmiştir. Aynı senenin son ayında yani kuruluşundan birkaç ay sonra bu Parlamento Oliver Cromwell tarafından lağvedilmiştir. Akabinde sadece günler sonra kendi lehine hatta belki de onu bir anlamda yeni Kral konumuna getirecek bir unvanı kendisine bahsetmiştir. Yani Himayeci Lord olarak kendisini ilan etmiştir. Vefatına kadar da bu unvanı kullanıyor olacaktır. 1649 senesinden itibaren süre gelen çabaların sonucu aslında yine bir anlamda başa dönmüş ve Kral gitmiş, Monarşi dağılmış sözde Cumhuriyet rejimi olarak Ulus sistem değişikliğine gidilmiş ama günün sonunda 1653 senesinin son ayına

girilmesiyle birlikte Oliver Cromwell tek adam rejimini yani Himayeci Lord yetkilerini gündeme getirmek ve resmiyete bindirmek suretiyle Cumhuriyet rejimini kağıt üzerinde bırakmıştır(Friedeburg ve Morrill, 2017:44-74).

Barebone Parlamento'su da böylece altı aylık ömründe altı seneyi aşkın sürecek bir miras bırakmıştır. İktisadi konular; kısa süren bu Parlamento'nun başlıca tartışma konularından olmuştur(Hutton, 1990:4-24).

Özellikle halktan toplanan vergilerin durumu ve düzenli olmaması bu alanda değişikliklere ihtiyaç duyulması tüm bunlara rağmen Parlamento'nun işlevsel çözümler sunamıyor oluşu ciddi sorunlara neden olmuştur(Staab, 2002:1).

Halk nezdinde bu Parlamento ve düzene karşı propogandasını ciddi manada sürdüren Robert Lilburne'in erkek kardeşi John Lilburne, sürece karşı çıkıyor ve adalet isteğini sürekli olarak halkın içerisinde gündeme taşıyordu(Boswell, 2013:317).

İki kardeş olarak, Robert Lilburne ve John Lilburne daimi Levellers yanlısı olduklarından dolayı dünya görüşlerinin de gereği olarak eşitlik taleplerini dillendiriyor, bu da Parlamento'yu etki altında bırakıyordu(Harper, 2017:80-95).

Parlamento'dan bazı vekiller ayrılmış ve 1653 senesi Aralık ayı başında lağvedilmiştir(Clayton, 1910:280-290).

Barebone Parlamento'sunun açılmasıyla birlikte ateşi yükselen üyelerin birçok konuda uzlaşma sağlayamamış olması kısa bir süre içerisinde süreçlerin kilitlenmesi sonucunu doğuracak olmakla birlikte aslında Oliver Cromwell özelinde lehine bir zemin de oluşturmaktaydı. Bilhassa finansal konularda ve halktan toplanacak vergilerin tayininde uzlaşma sağlanamıyordu. Çiçeği burnunda Barebone Parlamento'sunun gündemini kilitleyen bir diğer konu da Fetret Devri öncesinde göz altına alınmış daha sonra kendi dünya görüşüne sahip ayrıca Oliver Cromwell tarafından infaz edildiği bilinen Eşitlikçi'ler'in birçok kez Parlamenter'ler ekseninde düzenlediği kampanyalar neticesinde özgürlüğüne kavuşmuş olan Robert Lilburne isimli askerin erkek kardeşi John Lilburne'in statüsüyle ilgili olacaktır(Solt, 1982:120-133).

Kendisi ülkesinden uzaklaşmak mecburiyetinde bırakılmıştı. Ancak geri dönerek yönetime ve sisteme dönük tüm menfi yöndeki haykırışlarına rağmen adalet önünde ve tabii ki adil bir biçimde yargılanma talebini dile getirmiştir. Bu talebin yerine getirilmesi noktasında da yeni Parlamento fikir birliğine varamamış olmakla birlikte

zaten yargı alanındaki yasal ve hukuki düzenlemeler noktasında herhangi bir fikir birliği de söz konusu değildi. Bu hengame içerisinde sonbahar gelmiş yani Eylül ayında Parlamento'ya katılım oranı dibe vurmuştur. 1653 senesinin son ayının gelmesi yani Aralık ayının başı itibariyle Parlamento'nun ikiye bölünmüş olması, bazı üyelerin diğerlerinin yetkilerinin alınması yönündeki resmi çabaları ve oylamaları iç çekişmeleri kutuplaştırmıştır. Sonunda meseleler Oliver Cromwell tarafına taşınarak Parlamento'nun feshi yönünde karar vermesi talepleri resmi kanallardan kendisine taşınır. Bu durum Oliver Cromwell için tek adam olmasının da yolunu açmıştır. Bu hadiselerden kaynaklı 1653 senesinin Aralık ayının ortalarına gelirken on ikinci gününde Parlamento'nun fesh edilmesi dolayısıyla da tasfiyesi yönünde karara varılmıştır. Ulus sisteminin temsil bulduğu bu Parlamento, iç çekişmeler nedeniyle makro iktisadi konulara çözüm bulamadığı gibi ömrü de oldukça kısa olmuştur(Sellin, 2016:103-120).

2.5.3. Hamilik Döneminin Başlaması

Ulus olarak bakıldığında Hamilik meşru bir yönetim şeklidir. Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler genel anlamda Monarşi yanlıları tarafından da ülkenin doğasına aykırı ve temel sistemin başatı olan bu rejim olgularına aykırı olduğu için Fetret Devri olarak anılacaktır(Roberts, 1918:154-165).

Ancak Hamilik olgusuna bütünü itibariyle bakıldığında İngiltere İç Savaş'ları olgusunun mirası(Stogdill, 2012:482-510), esasen ve tam anlamıyla ülkenin kısmen farkında olarak Restorasyon sürecine yaklaştığı, 1653 senesi itibariyle de Oliver Cromwell marifetiyle Parlamenter güçlerin lağvedilmesi ve onun kendi kendisini Devlet Himayeci Lord olarak ilan ettiği bir anlayışın resmiyet kazanmasıyla sonuçlanmıştır. Yani bir anlamda gölge Kral ya da toplumun bir kesimine göre diktatör olmuştur. İşte Oliver Cromwell'in ortaya çıkardığı bu durum İngiltere tarihinde ilk kez köklü rejim değişikliği doğurduğu için İngiltere Toplumunu tarafından uzun vadede kabul görmemiştir. Rejim olarak bu olgunun yani Hamilik makamının ortaya çıkmasının temel nedeni Oliver Cromwell açısından Parlamento'nun istediği gibi düzenlenememiş ve işlerliğini yitirmiş olmasındandır(Forster, 1853:VOL.II).

Hamilik olgusunun politika sahnesine yansımaları 1654 senesinde Birinci Hamilik Parlamento 1656 senesinde İkinci Hamilik Parlamento ve 1659 senesinde Üçüncü Hamilik Parlamento şeklinde olmuştur(University of Washington, 2017:26).

Birinci Hamilik Parlamento, Oliver Cromwell'ın kendisini ülkenin Himayeci Lord yani tek adamı olduğunu ilan etmesi akabinde yine kendisinin güdümünde vücuda gelmiş olan bir Parlamento'dur. Oliver Cromwell'ın kendi önerileri doğrultusunda erkek evladı Richard Cromwell ülkenin yeni Himayeci Lord ünvanlı hükümdarı olarak ilan edilmiştir(Forster, 1862:VOL.V). Bu 1659 senesindeki son denemesi olmuş ancak aylar sonra Restorasyon dönemi açılarak Hamilik makamı lağvedilmiştir(Miller, 1973:93-110).

Uzun seneler süren Restorasyon döneminde ilk olarak Monarşi'nin inşası gerçekleşmiş, Kral makamına hükmetmek üzere getirilmiş(Tremanin, 1994:35-85).

On yedinci asır standartlarında da olsa kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiş ve genel anlamda bakıldığında İngiltere merkezde hakimiyet bölgeleri dolayısıyla da ülke orijinal idare şekline geri döndürülmüştür(Forster, 1862:50-200).

Barebone Parlamento'sunun çoğulcu bir ekip olarak İngiltere yanında Galler, İskoçya ve İrlanda ülkelerinden de heyetlerin veya üyelerin dahil edilerek vücuda getirilmesi beklenen Demokratik zemini ve işlerliği dolayısıyla da temsil edilen bölgelerin menfaatlerini temin etmekten uzak bir yapı haline dönüşmüştür. Yaşanan menfi hadiseleri ve krizlerin bir lider için fırsata dönüyor olması, bir tür gölge Kraliyet ile yeni bir olgunun ülke tarihinde yer bulmasını sağlamıştır. Barebone Parlamento'sunun işleyememiş olmasında çıkan krizlerin bu bu krizlerden de en etkili olanının John Lilburne şahsında Eşitlikçi'ler üzerindeki tartışmalardan kaynaklandığını belirtmek mümkün görünüyor(Vallance, 2012).

Bu istikrarsızlıkların çözümü olarak, Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler genel anlamda Monarşi yanlıları tarafından ülkenin doğasına aykırı ve temel sistemin başatı olan bu rejim olgularına aykırı olduğu için Fetret Devri olarak anılacak olan Ulus olarak bakıldığında meşru bir yönetim şekliymiş gibi kabul gören Hamilik olgusu vücuda gelecektir. Bütünü itibariyle bakıldığında İngiltere İç Savaş'ları olgusunun bir diğer miraslarından olan bu dönem Oliver Cromwell'ın kendisini ülkenin Himayeci Lord yani tek adamı olduğunu ilan etmesiyle sürmeye devam etmiştir(Morley, 1900:50-55).

1653 senesi sonu itibariyle Oliver Cromwell marifetiyle Parlamenter güçlerin lağvedilmesi ve onun kendi kendisini Devlet Himayeci Lord olarak ilan ettiği bir anlayışın resmiyet kazanmasıyla sonuçlanmıştır. Siyasi istikrarsızlıkları Devlet'in tüm mekanizmalarını tek elden yönetme kararıyla düzenleme gayreti Oliver Cromwell

şahsında, sahadaki agresif mücadelesinin idari alanda da aynı agresiflik ile devam etmesini teyit etmiştir. Bu süreç Oliver Cromwell'in erkek evladıyla devam ettirilmeye çalışılacaktır. Monarşi'yi tekrar yerleştirebilmek ve sistemi bir anlamda orijinaline geri döndürmek için sistemsel değişimi de Kraliyet sembolü olan taç dahi kendisine önerilmişse de kabul etmemiştir(Sainsbury, 1860).

2.6. 1654: DIŞA DÖNÜK ÇEKİŞMELER

1654 senesi itibariyle ki artık resmen Hamilik dönemi ve Hımayeci Lord ekseninde bir ülke yönetimi altına gelinmiştir. Geçici olarak siyasal süreçler zemin bulmuş gibi görünmekle birlikte henüz yeni rejimin ilk senesinde bir takım hadiseler vuku buluyor olacaktır. Bunların kayda değer etki bırakan ve yekünde toplumun yılgınlığı ve Fetret Devri öncesine dönüşünün gerekçeleri arasında yer alacak olanları mevcuttur. Westminster Antlaşması ve bu antlaşmanın öznelerinden İngiltere Hollanda Savaşı; 1652 senesinde ilki vuku bulan Birinci İngiliz Hollanda Savaşı: İç Savaş'ları, Oliver Cromwell tek adamlığıyla dışa döndürerek durduran bir diğer hadise olarak, ilk olmakla birlikte bu iki ülke arasındaki son mücadele olmayacaktır(Gardiner, 1901:VOL.I).

Yıpratıcı ve taraflara zarar veren bu mücadele toplamda üç evreden oluşacak; birinci evrede galibiyet İngiltere, ikinci evrede galibiyet Hollanda üçüncü evredeyse nihayetinde mutlak galibiyet İngiltere lehinde olmuştur. Bu doğrultuda taraflar İngiltere sınırlarında yer alan ayrıca ülkenin Parlamento'sunun da yer aldığı başkent Londra şehrinin Westminster bölgesinin adını taşıyan bir antlaşmaya imza atmışlardır. Akabinde yeni bir mücadele perdesi aralanmış İngiltere ile İspanya ülkesi arasında bir harp yaşanmıştır. Bu senenin kritik hadiselerinden biri daha bu minval üzere vuku bulmuştur. Bu sıradan bir mücadele olmamakla birlikte İngiltere ülke genelinde bir Restorasyon sürecine girmesiyle sona erecek kadar uzun sürmüştür. Yani 1660 senesine kadar İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte bir anlamda rahat nefes alan ülkenin bu savaşı da sonlandırdığı görülmüştür. İngiltere İspanya Savaşı: İngiltere ve İspanya ülkelerinin, 1654 senesinde iki Devlet'in ticaret sahaları tarafındaki rant kavgasından kaynaklı vuku bulmuştur. Hollanda ile girilen mücadelenin peşinden İspanya ile bir harp söz konusu olmuş bu noktada İngiltere lehine 1657 senesinde Fransa ülkesi de harbe katılarak İspanya karşısında yer almıştır(Gookins, 1983).

Fransa, İngitere lehinde bu harbe iştirak etmek suretiyle ticaret sahalarındaki rant kazanımlarını kendi lehinde artırmayı hedeflemiştir. Bu amacında da belli ölçüde fayda sağladığını belirtmek mümkün görünmektedir(Andrews, 1908).

2.6.1. Westminster Antlaşması

Ancak galibiyet İngiltere ülkesine ait olsa da tarafların birbirlerine verdirdikleri ciddi kayıplar hasebiyle anlaşma aşamasında kısmen eşit ağırlıkları olduğu anlaşılabilir. Bu bağlamda dördüncü bir askeri mücadele aşaması başlatılmadan 1654 senesi baharında taraflar mukavele düzenlemiştir. Bu mukavele doğrultusunda Hollanda olağanca mücadelesine rağmen deniz alanlarında ticari manadaki hakimiyetini oldukça dar bir kapsama indirgemek zorunda kalmıştır. Durumda pek hoşnut olmadıklarından da kaynaklı zemini oluşan başka harblerin de yine bu iki ülke Devlet'leri arasında gündeme gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Gelecekte yaşanacak askeri hadiseleri de bu mukavelenin akabinde ön görebiliriz. 1653 senesi itibariyle zaten işlevselliğini yitirmiş olan Barebone Parlamento'sunun Oliver Cromwell marifetiyle lağvedilmesi ve onun kendi kendisini Devlet Himayeci Lord ilan etmesi; teorik olarak 1651 senesinde İngiltere, İrlanda ve İskoçya eksenli Üç Krallık Savaş'ları ve İngiltere İç Savaş'ları hadiselerinin de en azından fiziksel yönüyle son bulduğunu varsayarsak, bu anlaşma ile Birinci İngiliz Hollanda Savaşı de sona erdirilmiştir(Egloff, 1998:VOL.XVII.PART.I).

Westminster Antlaşması, 1654 senesinin Nisan ayı içerisinde İngiltere Himayeci Lord Oliver Cromwell tarafından dönemin Hollanda Devlet'iyle karşılıklı imza altına alınan bir mukavele olarak ayrıca bir niteliği de sahiptir ki bu uluslararası münakaşaların yazılı olarak giderilebileceğinin görüldüğü önemli bir örnek teşkil etmiştir. Devlet'lerin başka Devlet'ler ile hukuku işletmesinin faydaları da görülmüştür. Hollanda açısından Devlet'in iç işleyişini de etkilemiştir(Guizot, 1855:222).

Dışarıda verilen bu mücadele uzun bir döneme yayılacak ve senelerce sürmekte devam edecektir. İki Devlet arasında husumete dönüştüğü ve askeri sahada bu çekişmenin on sekizinci asıra kadar uzanacağı kestirilemezdi(Trevelyan, 1926:VOL.III).

Ancak bu durum özelinde bakıldığı zaman Hollanda ile İngiltere ülkeleri dolayısıyla da Devlet'leri arasında vuku bulan 1652 senesiyle 1654 senesi arasında süre gelen Birinci İngiliz Hollanda Savaşı, İngiltere özelinde 1651 senesindeki gelişmeleri kapsayan ve devam eden bir dönemin devamında vuku bulan bir hadiselerden olmakla

birlikte birinci olarak nitelendirilmesinin sebebi ilerleyen senelerde tekrar edecek ve tarihsel sınıflandırma açısından İngiltere Hollanda Harp'leri olarak nitelendirilecek oluşudur(Egloff, 1998:VOL.XVII.PART.II).

1652 senesinde başlamışsa da on sekizinci asıra kadar aralıklarla süregelmiş 1784 senesinde fiziksel anlamda sonlanabilmiştir(Green, 1877:1652).

2.6.2. İngiltere İspanya Savaşı

İngiltere İspanya Savaşı, Devlet Himayeci Lord Oliver Cromwell tarafından ticari rant kaygıları nedeniyle başlatılmış bir mücadeledir. 1654 senesinde İngiltere ülkesinin dolayısıyla Galler bölgesinin, İskoçya, ve İrlanda ülkelerinin Ulus olarak bakıldığında meşru bir yönetim şekli olarak Hamilik kapsamında yönetilmeye devam ettiği süreçte başlayıp; 1660 senesine yani İngiltere Restorasyon dönemine kadar sürmüştür. İngiltere ve İspanya ülkeleri mevcut topraklarının deniz sahalarına olan uzantıları ve okyanuslara kıtalar arası bağlamda gösterdiği uzantısal konumlandırmalarına bağlı olarak toprak mecraları olarak tanımlanabilecek ve karayı kapsayan deniz altı alanları manasında yani kıta sahanlığı yönünde hem de sömürge bölgelerine erişim manasında deniz yollarının kullanımı yönüyle ter düşmeye başlamışlardır(Miller, 2015:555).

İçeride olduğu kadar dışarıda da agresif bir yönetim sergileyen tek adam Oliver Cromwell, 1654 senesi itibariyle İspanya ülkesine harp ilan etmiş 1657 senesinde Fransa ülkesinin Devlet organlarınca alınan kararlar gereği İngiltere ülkesi dolayısıyla Devlet'i lehinde bu harbe katılmak ve destek olmak istenilmesiyle Fransa Devlet'inin desteğini yanına alarak mücadelesine devam etmiştir(Bushman, 1963:37-44).

İspanya ülkesi bu durum karşısında gerek bölgesinde toprak gerekse bazı adalarını bu ittifaka kaptırmıştır. Savaşın aleyhinde sonuçlanması ve ciddi kayıplar vermesi, İspanya adına özellikle ticaret sahalarına dönük rant kaybı yaşamasına neden olmuştur(Judd, 2004:54-100).

Beklenilenden uzun süren savaş fiziksel yönüyle 1660 senesinde sona erecekse de sonrasında da devam edecek tam anlamıyla 1670 senesine kadar taraflarca imza altına alınan çeşitli mukavelelerle sona erecektir. Hollanda ile perdenin henüz kapanması akabinde İngiltere Devlet'inin yeni uzun bir ticari temelli harbe müdahil olması oldukça zorlu bir süreç olmakla birlikte Fransa ülkesinin dolayısıyla da Devlet'inin dini eksende ters bir ittifak kurması da kayda değer bir husustur. İngiltere ile İspanya

arasındaki harpte Fransa, İngiltere lehine yer alarak kendisi Katolik yoğun bir Devlet olarak Püriten'ler mensubu ve dini manada tutucu Oliver Cromwell ile Protestan menşei İngiltere Devlet'iyle iş birliği yapmış; böylece rant kaygısı dini hassasiyetlerin önüne geçmiştir(Innes, 1906:146).

Kaldı ki dini temelde oldukça farklı yaklaşımları olan bu iki ülkenin politik arenada da sorun olan bu yaklaşımlarının ticari manada kenara bırakıldığı açıktır(Vaughan, 1839:VOL.II).

2.6.3. Birinci Hamilik Parlamento'sunun Kurulması

Bu Parlamento üç ayrı gruptan tecelli etmiştir. Şöyle ki; 1654 senesinde Birinci Hamilik Parlamento, 1656 senesinde İkinci Hamilik Parlamento ve son olarak 1659 senesinde Üçüncü Hamilik Parlamento şeklindedir. Birinci Hamilik Parlamento, Oliver Cromwell'ın kendisini ülkenin Himayeci Lord yani tek adamı olduğunu ilan etmesi akabinde yine kendisinin güdümünde vücuda gelmiş olan bir Parlamento'dur. Aslında özünde bu durum bahsi geçen bu Parlamento'nun tümüyle askeri vesayet altında olduğunu da gösteriyor(Starkman, 1956:453).

Oliver Cromwell kendi güdümünde bir Parlamento kurmuş ve tek adam rejiminin uygulamalarına bir tür operasyonel ofis gibi kullanmayı hedeflemiştir(Tapsell, 2007). İkinci Hamilik Parlamento ise 1656 senesinde yani ilkinden yaklaşık iki sene sonra toplanmıştır(Haykin, 2016:2-6).

Bu Parlamento genel bazı konular üzerinde kendi açısından kararlar alırken, rutin yaptığı işler dışında en önemli hadiselerinden biri olarak İkinci Hamilik Parlamento, *Humble Petition and Advice* olarak bilinen bir yasa teklifinde bulunmuştur. Direkt olarak Oliver Cromwell tarafından dikkate alınması umuduyla hazırlanan bu yasa teklifi, bu Parlamento'nun en önemli süreçlerinden biri olmuştur. Bu süreç Kraliyet dolayısıyla Monarşi'yi tekrar yerleştirebilmek ve sistemi bir anlamda orijinaline geri döndürmek için bir adımdı ancak Oliver Cromwell engeline takıldığını söylemek mümkün çünkü kendisi hem sistemsel değişimi hem de Kraliyet sembolü olan tacı kabul etmemiştir(Carlyle, 1845:VOL.II.PART.I). 1659 senesinde Üçüncü Hamilik Parlamento vücuda gelmiş ve bu Parlamento serisinin sonuncusu olmuştur. Fetret Devri'nin yavaş yavaş sonuna gelindiği zamanlara denk gelen bu Parlamento'nun süresi oldukça kısa olmuştur. Görüşülen konular ülke genelini ve Orduyu ilgilendiren bütçe tabanlı mevzulardan oluşmuştur. Oliver Cromwell'ın kendi önergeleri

doğrultusunda erkek evladı Richard Cromwell ülkenin yeni Himayeci Lord ünvanlı hükümdarı olarak ilan edilmiştir. İlan edilmiş olduğu net ancak kendisinin görevi alıp almadığı tam olarak biliniyor denilemez. Bütçe açığı ve Ordu için gelir oluşturmak adına arayış içinde olunmuştur(Wolf, 1901:73).

İşler bir Parlamenter sistem altında; İngiltere merkezli mülki idari amirliğin başat ofisi olan Parlamento'da dini eksende temsiliyet şu şekildeki inanç gruplarına istinaden; Hristiyanlıkta reform hareketi sonucu doğan bir mezhep ve bu mezhebe bağlı olan bireyler manasında Protestan'lar Roma kilisesinin kendine verdiği bir ad olarak ve Hristiyanlığın mezheplerinden biri olan dolayısıyla da bu mezhebe mensup olan bireyler manasında Katolik'ler(University of Chicago Press, 2016:XII-751), Kutsal kitapları yeniden ve değişik bir anlayışla okumaya özen gösteren Püriten'ler olarak temsiliyetlerinin gerçekleşiyor olması beklenmiştir(Curran, 2002:172-173).

Bölgesel, ülkeler ve Devlet'ler ekseninde Galler, İskoçya, İrlanda olarak temsiliyetlerinin gerçekleşiyor olması beklenmiştir(Lilburne, 1971:6). Oluşumlar ekseninde asgari Eşitlikçi'ler, Dinde Reform Yanlıları, Bağımsız'lar, Parlamenter ve Fetret Devri'nde en azından aleni olarak olamayacaksa da Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler genel anlamda Monarşi'nin temsiliyetlerinin gerçekleşiyor olması beklenmiştir(Matthews, 1984:104-140).

Tüm bu beklentileri yanında Hamilik yönetim şeklinin 1653 senesi itibariyle ve de Oliver Cromwell marifetiyle Parlamenter güçlerin lağvedilmesi ve onun kendi kendisini Devlet Himayeci Lord ilan etmesi gibi bir gerçek karşısında elbette kendisi de doğrudan düşüncelerine operasyonel destek verecek bir Parlamento'yu vücuda getirmek noktasında girişimlerde bulunmuştur. Devlet'in tüm argümanlarını tek başına eline almış olduğundan buna yasal bir zemin de oluşturmak ve ülkede sistem varlığını ispatlamak adına 1654 senesinin Eylül ayının üçüncü günü Birinci Hamilik Parlamento toplanmıştır. Beklentileri karşılayamayacak olmakla birlikte makro politik eksenle uyumsuz üye grupları içermiştir(Mortimer, 2010:88-119).

2.7. 1655: DEVLET HİMAYECİ LORD'UN İLK İCRAATLARI

Hamilik yönetim şeklinin 1653 senesi itibariyle ve de Oliver Cromwell marifetiyle Parlamenter güçlerin lağvedilmesi ve onun kendi kendisini Devlet Himayeci Lord ilan etmesi gibi bir gerçek karşısında elbette kendisi de doğrudan düşüncelerine operasyonel destek verecek bir Parlamento'yu vücuda getirmek noktasında

girişimlerde bulunmuş ancak bu durumun alt yapı yönüyle sürdürülebilir olamayacağını anlaşılmıştır(Cromwell, 1655:7-27). İngiltere içerisinde süre gelen siyasi münakaşalar ve istikrarsızlıklar ve bu sene 1655 senesinde henüz birkaç aylık yeni Hamilik Parlamento'sunun hemen sene başında fesh edilecek olması kayda değer hadiselerde başı çekmektedir. Ancak dışarıda devam eden ve henüz başka bir ülkenin de desteğinin alınmadığı İspanya ülkesiyle dolayısıyla Devlet'yle sürmekte devam eden harp gündemdedir. Bu bağlamda İngiltere coğrafi olarak farklı bir kıtada olan Jamaika isimli daha sonra Devlet olacak bir adayı fethetmiştir. Jamaika Fethi 1655 senesine damgasını vuran bir hadise olmakla birlikte oradaki mücadele yaklaşık beş sene sürüyor olacaktır. Akabinde ada İngiltere güdümünde bir tür sömürge halini alacaksa da fetih hareketine katılan İngiltere askeri personellerinden ilk gruplar başta kıtlık olmak üzere ciddi beşeri sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Fetret Devri sonlanması ve İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte yani 1660 senesinde bu fetih hareketi sonuçlanmıştır. Dönem itibariyle Jamaika adasında cüzi sayıda yerli halk bulunuyordu. Bunlara Maroon adı verilirken menşei kölelik olan bu topluluklar zaman zaman adada isyanlar çıkartmışlardır. İngiltere ülkesi Avrupa kıtasında, Jamaika adası Amerika kıtasında ve bu yerli halk ise Afrika kıtasından göçmedir. Bu bağlamda doğal sürece dışarıdan müdahale etmiş olan Avrupa kıtasından İspanya ve sonrasında İngiltere ülkeleri dolayısıyla Devlet'leridir(Worthington, 2012:22-122).

Bunların da özünde sömürge yani bir Devlet'in kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği ekonomik veya siyasal çıkarlar sağladığı sömürülen ülke arayışı sömürge sürdürülebilirlikleri ve elbetteki ticari rantlar söz konusudur(Jones, 1942:20-30).

2.7.1. Birinci Hamilik Parlamento'sunun Fesh Edilmesi

Oliver Cromwell, Birinci Hamilik Parlamento'sunu 1654 senesinin Eylül ayında vücuda getirmiş ve birçok yasal işlemlerin sürdürülebilmesi ve kendi meşrutiyeti adına bu Parlamento'yu toplamıştır(Vaughan, 1839:VOL.I).

Ancak kendisi adına buradaki handikap toplamış olduğu Parlamento'nun, 1653 senesinin Nisan ayının sonlarında yönetim ve mülki idari sahada boşluk meydana getiren bir hadise olarak lağvedilmiş olan Rump Parlamento'su menşei üyelerden oluşmuş olmasıdır(Theta, 2015:520-610).

Bu durum Oliver Cromwell açısından tüm çalışmalarının ve şahsının sabote edilmesi ve Parlamento'nun istişarelerinden hiçbir resmi sonuç alınamamasına yol açmış ve bu durum üzerine 1655 senesinin Ocak ayında bu Parlamento'yu kendi çağırdığı gibi yine kendisi feshetmiştir. Galler, kendi içerisinde yirmiye yakın mülki idari yapısı olan, hukuksal yönden İngiltere ile senkron giden bununla birlikte özerk yapıda bir ülkedir ki kendi bayrağı ve yöneticileri bulunan ayrıca İngiltere ülkesinin denizlere açılan kısımlarına hakim bir karasal dağılıma sahiptir ki Galler(Phillips, 1874:VOL.I), İngiltere, İskoçya ve İrlanda olarak temsiliyetlerinin gerçekleştiği bu Birinci Hamilik Parlamento oluşumunda, İngiltere sınırlarında yer alan ayrıca ülkenin Parlamento'sunun da yer aldığı başkent Londra şehrinin Westminster bölgesinin adını taşıyan Westminster Parlamento'su bünyesinde ilk kez bu Parlamento karışımı hasebiyle İskoçya ve İrlanda varlık gösterebilme imkanına kavuşturulmuştur(Legon, 2015:40-75).

Bu durum fazla uzun sürmemiş olmakla birlikte Oliver Cromwell adına boşa geçen yaklaşık beş aylık bir süre olmaktan ileri gidememiştir. Bu Parlamento'nun 1655 senesinin Ocak ayının yirmi ikinci gününde varlığı sona ermiştir. Rump Parlamento'sunun fesh edilmesi ve Barebone Parlamento'sunun kurulması akabinde birinci Hamilik Parlamento'nun kurulması ve fesh edilmesi gibi vukuatlar arasında aylık bazda geçiş boşlukları olduğu da görülmektedir(Gardiner, 1901:55-255).

Bu minval üzere iki durum söz konusu olabilir. Bunlardan ilki Oliver Cromwell yandaşlarının tayininde zorlanıyor olma ihtimali ya da Oliver Cromwell için politik sahada çalışmak isteyen sayısının az olduğudur. Bu Parlamento'nun fesh edilmemesi durumunda doksana yakın tasarıyı kanunlaştırması gerektiği ancak bunların hiçbirinin yasalaşmadığı kayda değer bir husus olarak görülebilir(Ranke, 1875:VOL.VI).

2.7.2. Jamaika Adasının Fethi

1655 senesinin Nisan ayının yirmi beşinci günü İngiltere tarafından adaya yakın bir bölgeye denizden taarruz etmek suretiyle çıkmak yönünde ansızın bir girişimde bulunulmuşsa da buna İspanya askeri güçleri çok ağır ve ciddi oranda güç kullanmak suretiyle mukavemet göstermişlerdir. Bu hadiselerin Dominik Cumhuriyet'i (İspanyolca. República Dominicana) isimli ülkenin Distrito Nacional (İspanyolca. El Distrito Nacional) şehrindeki Santo Domingo (İspanyolca. Santo Domingo de Guzmán) bölgesinde vuku bulduğu bilinmektedir. Bu bölge İspanya ülkesinin

dolayısıyla Devlet'inin sevk ve idaresinde olduğundan kaynaklı İspanya mensubu çok sayıda yerleşik askeri güç bulunmakta ve İspanya Devlet'inin bu bölgeye herhangi bir ikmal sorunu bulunmamaktaydı(Davies, 2016:488-500). Coğrafi manada keşfedilmesi 1496 senesinde İspanya tarafından gerçekleştirilmiştir. İngiltere bu mağlubiyetinin akabinde coğrafi konum olarak deniz yolu bakımından bu bölgeye yakın olan Jamaika Adası noktasında dümen kırmıştır. Özellikle içerisinde barındırdığı az sayıda yerleşik nüfus ve gelişmemiş bir yapıda olması gerekse ve bu duruma rağmen uluslararası ticaret yolları noktasında stratejik konumda oluşuyla sömürge arayışındaki Avrupa kıtalarındaki ülkelerin ilgisini çekmiştir(Green, 1881).

Bu bağlamda İspanya egemenliğinde olan adanın, İngiltere tarafından bilhassa da Oliver Cromwell şahsi kararıyla alınmış olduğu çıkarımına varılabilir ki günün sonunda Jamaika Adası fethedilmiş (İngilizce. Invasion of Jamaica) ve bu süreç ilk etap olarak çok zorlamamıştır. Mevcut askeri bir gücün ada yerleşik olmayışı fetih hareketini fazla bir mukavemet ile karşılaşılmadan gerçekleşmesini sağlayan birlikte veya ayrı ayrı etkisini gösteren ve belli bir sonuca götüren güçlerden, şartlardan ve ögelerden her biri olmuş amil bir faktördür(England and Wales, 1800).

Bu hadisenin 1660 senesine kadar sürecek olması beklenti dışı bir hadise olmuştur. Çünkü Ada'ya öncelikle çıkan İngiltere askeri güçlerine mensup personeller sürecin beklenenden daha fazla zaman alması ve lojistik desteğin devam edememesinden kaynaklı Ada'da zor duruma düşmüşlerdir(Pestana, 2017:118-128).

2.8. 1656: İDAREDE İSTİKRAR ARAYIŞLARI

İngiltere ülke olarak Galler, İskoçya ve İrlanda ülke ve bölgeleri bakımından görece bir rutin tutturmuşsa da dışarıdan bakıldığında saldırgan bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir(Dickens, 185:254).

Bu manada süregelen süreçleri kararlılıkla takip ettiği de kronolojik olarak bakıldığında çıkarılabilir. Bilhassa, 1649 senesinde Ulus'un ilanı öncesi Banbury Kalkışması akabinde Ulus'un ilanından sonraki 1650 senesinde Clonmel Baskını ve Dunbar Savaşı nispeten iç hadiseleri(McIntire, 1941), müteakiben 1651 senesinde Inverkeithing Savaşı, Wigan Lane Savaşı ve Worcester Savaşı gibi nispeten iç hadiseler ki bunların daima dış etkileri de olmuştur(The Cromwell Association, 1989:9-13).

1652 senesiyle 1654 senesi arasında süre gelen Birinci İngiliz Hollanda Savaşı, İngiltere özelinde 1651 senesindeki gelişmeleri kapsayan ve süre gelen bir dönemin devamında vuku bulan bir diğer hadisedir. Arada bu sene yani 1656 senesindeki gibi içe dönülen 1653 senesi de söz konusudur-ki o tarihte Rump Parlamento'sunun lağvedilmesi akabinde Barebone isimli yeni bir Parlamento'nun Oliver Cromwell güdümündeki üyelerden vücuda getirilmesi bunun yanı sıra zaten toplumun oldukça sığı kesimlerini temsil eden Rump Parlamento'sunun bu yeni Parlamento'ya da nüfus ederek çünkü yeni Parlamento'nun üyeleri esasında eski Parlamento'nun üyelerinden kalıntıydı-süreci sabote ettikleri ve ülkenin mülki idari sevkini zorlaştırdıkları belirtilebilir. İngiltere İspanya Savaşı, Devlet Himayeci Lord Oliver Cromwell tarafından ticari rant kaygıları nedeniyle 1654 senesinde başlamıştır(The English Historical Review, 2013:2013:VOL.CXXIX).

1655 senesine gelindiğinde Jamaika adasının fethedilmesi dışa dönük agresif politikalara henüz bir sene önce İspanya ondan önce de Hollanda ile girişilen harbin etkileri ve aksiyonları sürerken İspanya ile yeni bir cephe daha açılmış bulunuyordu. Önümüzdeki dönemde İngiltere bu gidişatına Fransa ülkesini dolayısıyla Devlet'ini ve idarecilerini de ortak ediyor olacaktı. 1656 senesi dışarıda süre gelen mücadelelerin özellikle ikmal yönüyle de desteklenmesini kolaylaştırmak ve karar alma süreçlerini daha aktif ve hızlı yürütmek adına olsa gerek içeride bir zemin bulma arayışıyla ve İkinci Hamilik Parlamento'sunun kurulması ve işler hale getirilmesiyle geçmiştir(Baker, 2010:VOL.VIII).

Bu arayışlar zeminin sağlam bir temelde olmamasından dolayı istikrarlı sonuçlar doğuramayacak olmakla birlikte henüz bir sene dolmaksızın 1657 senesinde dışarıda sürdürülen mücadelelerin etkisinden de yola çıkarak yeniden bir değişime uğrayacaktır(Levy, 2015:120-128).

Bu değişimler özellikle politik arenada Parlamento'nun verimliliğini de etkileyecek hadiselerle sebebiyet veriyor olacaktır(Green, 1876).

2.8.1. Yasama Organının Vesayet Altına Alınması

Bu noktada ilk öncelikle Himayeci Lord olgusundan bahsetmek gerekmektedir. Bu tanım bütünü itibariyle bakıldığında İngiltere İç Savaş'ları olgusunun bir diğer miraslarındandır(Carter, 1993:30-60).

Birinci Hamilik Parlamento, Oliver Cromwell'ın kendisini ülkenin Himayeci Lord yani tek adamı olduğunu ilan etmesi akabinde yine kendisinin güdümünde vücuda gelmiş olan bir Parlamento'dur(Yeats, 1902:117). Kaldı ki özünde bu durum bahsi geçen bu Parlamento'nun tümüyle askeri vesayet altında olduğunu da gösteriyor(Her Majesty's Stationery Office, 1983:5).

Oliver Cromwell kendi güdümünde bir Parlamento kurmuş ve tek adam rejiminin uygulamalarına bir tür operasyonel ofis gibi kullanmayı hedeflemiştir. İkinci Hamilik Parlamento ise 1656 senesinde toplanmıştır(Godwin, 1827:VOL.III).

Bu Parlamento genel bazı konular üzerinde kendi açısından kararlar alırken, rutin yaptığı işler dışında en önemli hadiselerinden biri olarak İkinci Hamilik Parlamento, *Humble Petition and Advice* olarak bilinen bir yasa teklifinde bulunmuştur. Direkt olarak Oliver Cromwell tarafından dikkate alınması umuduyla hazırlanan bu yasa teklifi, bu Parlamento'nun en önemli süreçlerinden biri olmuştur(Maseres, 1815:VOL.I.PART.I).

Bu süreç Kraliyet dolayısıyla Monarşi'yi tekrar yerleştirebilmek ve sistemi bir anlamda orijinaline geri döndürmek için bir adımdı ancak Oliver Cromwell engeline takıldığı söylenebilir. Çünkü kendisi hem sistemsel değişimi hem de Kraliyet sembolü olan tacı kabul etmemiştir. İngiltere, İskoçya ve İrlanda Ulus'un yani Commonwealth adına Himayeci Lord olmuştur(Allen, Titus ve Sexby, 1749:7).

Bu olgu, İngiltere Devlet'inin mülki idari amirliği için kullanılan bir sıfattır. Devlet'in bünyesindeki dini kurum ve kuruluşlar nezdinde de kabul görmektedir. Gerek din gerekse Devlet işleri noktasında tek adam rejiminin alt yapısı olup, Kraliyet oluşumunun da ötesinde Demokratik yönü zayıf kalan bir sıfattır. Bu sıfatı üstlenen Oliver Cromwell sonrası erkek evladı olarak Richard Cromwell olmuştur. 1658 senesi sonbaharında görevi almış ve yaklaşık sekiz ay süreyle devam ettirmiştir(Maseres, 1815:VOL.I.PART.II).

1656 senesinin Eylül ayı içerisinde vücuda getirilen bu Parlamento üyeleri nezdindeki seansını ancak aynı senenin son ayında yani Aralık ayı içerisinde icra edebilmiştir. Bu gelişme öncesinde yine aynı sene 1656 senesi Mart ayı başlarında dikkate değer bir husus vardır ki tüm idareyi Monarşi'nin dahi üzerinde yetkiler ile donatılmış bir tür gölge Kral'ın elinde bulundurma hedefine hizmet eden bir gelişme olan bu oluşum İkâme Meclis olarak tanımlanabilecek paralel bir yasama organıdır(Steele, 2018:1-3).

Bu yasama organı mevcut yasama organı üzerinde bir denetçi görevi görecektir. Yaklaşık yetmiş üyeden oluşan bu yeni üst yapının mimarı olan Oliver Cromwell kendini Ulus'un yani İngiltere, Galler, İskoçya ve İrlanda ülke ve bölgelerinin tamamı adına 1653 senesinde Devlet Himayeci Lord ilan ettiği için henüz iki sene geçmişken yasama organını da kendine bağlamak noktasında kararlı görünmektedir(Brooks, 1986:25-95).

Bunu hem içerideki unsurları kontrol etmek adına hem de dışarıya dönük izlemekte olduğu atak tutumuna yasal zemin tesisi açısından istediğini belirtmek mümkündür. Kral I. Charles infazından yaklaşık iki ay sonra 1649 senesinin Mart ayı ortalarında Birleşik Krallık da bir asalet ünvanı olarak kullanılan Lord üyelerin ve kesimini temsilen Lord'lar Kamarası isimli İngiltere Yasama Meclisi toplumun menfaatlerini temsil etmekten uzaklaştığı iddiasıyla Oliver Cromwell ve onun alt tabaka üyelerin ve halk hatta daha önceleri halkın bilgisiz kesimini temsilen Avam Kamarası bünyesinde toplanmış destekçileri tarafından lağvedilmiştir(Gregg, 1981:314).

Belirtilmesi gerek bir detay vardır ki bu Fetret Devri'ne girerken Lord üyelerin Yasama Meclisi tırpanlanmış olduğudur(Hawthorne, 2005:30).

2.8.2. İkinci Hamilik Parlamento'nun Kurulması

İkinci Hamilik Parlamento ise belirtildiği üzere 1656 senesinde yani ilkinden yaklaşık iki sene sonra toplanmıştır. Bu Parlamento genel bazı konular üzerinde kendi açısından kararlar alırken, rutin yaptığı işler dışında en önemli hadiselerinden biri olarak İkinci Hamilik Parlamento, *Humble Petition and Advice* olarak bilinen bu yasa teklifinde bulunmuştur. Direkt olarak Oliver Cromwell tarafından dikkate alınması umuduyla hazırlanan bu yasa teklifi, bu Parlamento'nun en önemli süreçlerinden biri olmuştur. Bu süreç Kraliyet dolayısıyla Monarşi'yi tekrar yerleştirebilmek ve sistemi bir anlamda orijinaline geri döndürmek için bir adımdı ancak Oliver Cromwell engeline takıldığını söylemek mümkün çünkü kendisi hem sistemsel değişimi hem de Kraliyet sembolü olan tacı kabul etmemiştir(Godwin, 1824:VOL.I).

Bu yasa teklifi, taslak olarak, döneminde Londra şehrinin mülki idari amiri olan Christopher Packe tarafından Parlamento'da gündeme taşınmıştır. İçerik olarak bakıldığında taslağı sunulan bu yasa teklifinin genel olarak; Cumhuriyet tarzı bir yönetime dönük ve Monarşi'ye son vermeyi hedefleyerek Savaş'lara girilmiş olması ve 1649 senesinde hükümetin başına geçtikten birkaç sene sonra 1653 senesinde

kendini Devlet Himayeci Lord olarak ilan eden Oliver Cromwell'in yetkilerini tırpanlayan yani bir anlamda gölge Kral ya da toplumun bir kesimine göre diktatör olarak ülkenin idaresini ve dolayısıyla da askeri güçlerin idaresini elinde tutan bu askerin gücünü zedelemeyi hedefleyen hükümler içermekteydi. Askeri alandaki büyük harcamalar ve bu harcamaların finansmanına yönelik halka bindirilmiş olan yükü de azaltmayı içeriyordu(Lanier, 1983:15-90).

Çok sayıda maddesi yaşanan agresif ve kayıplar içeren süreçlerin açılarını azaltmak da olabildi. Ayrıca Hamilik rejiminin ilk senelerinde benimsenmemiş olmasına dair bir kamuoyu çalışması olarak da değerlendirilebilecek olan bu anayasa taslağı beklentilerin ötesine geçmiş yeni bir Monarşi inşa etmek adına yasal zemin hizmeti olmuştur(Godwin, 1826:VOL.II).

Monarşik yapıya Krallığı da hayata döndürerek geri dönülmesini hedefleyen bu teklif günün sonunda Oliver Cromwell tarafından kendi belirleyeceği birini yerine tayin etmesi şartıyla yine kendisi tarafından kabul görmüş ve imza altına alınmıştır. Bazı ıslahatlar getiren bu teklif istenilen nihai sonucuna ulaşmaktan çok uzak kalmışsa da Oliver Cromwell ve onun kullandığı gölge Krallık anlayışı olan Hamilik rejiminin suyunu ısıtmıştır. Aslında burada önerilen ıslahatlar, bir bakıma Breda bildirisinin de vaadettiği hususların bütünü olarak, İngiltere Restorasyon dönemine geçmesinin ve Kraliyet'in yeniden doğuşunun ilk sancıları olmuştur(MacIntosh, 2007:3-25).

Londra'daki dönemin Venedik elçisi Francesco Giavarina, Oliver Cromwell'in Himayeci Lord olarak kendisine 1657 senesinde sunulan *Humble Petition and Advice* anayasa taslağı üzerinde yaptığı çalışmalar hakkında şu bilgileri aktarıyor:

“Cromwell'in Koruyucu unvanını doğrulayan kararın yanı sıra, Parlamento, oybirliğiyle başka bir karar daha almıştır ... Cromwell tüm ayrıcalıklardan, imtiyazlardan ve Kraliyet unvanına sahipmiş gibi eski Kralların malları, yani yüce gücü sanki bir Kralmış gibi kendinde tutuyor şimdi Protector unvanının yerine geçecek bir taslak düzenliyor veya bunların meydana geldiği her yerde tüm yasalarda Kral veya Majesteleri üstünlüğüne bağlıyor, geri kalan her şeyi olduğu gibi ve tasarıda sunulduğu gibi yürürlükte bırakıyor...” (The Cromwell Association, 1999:38).

Bu anayasa taslağının kanunlaşması üzerinden yaklaşık bir buçuk sene sonra Oliver Cromwell vefat etmiş yerine tam net olmamakla birlikte en azından kağıt üzerinde kesin olarak erkek evladı Richard Cromwell geçmiştir. Anayasadan doğan hakkını

kullanarak halefi yani bir işten, bir görevden ayrılan birinin ardından gelip onun yerine geçen kimse olarak saltanatı devam ettirmeyi denemiştir. Bu saltanat devri 1658 senesinin Eylül ayında babasının vefatıyla gerçekleştirilmiştir. Sonraki sene 1659 baharında yani Mayıs ayında da Richard Cromwell, Fransa bölgesine iltica etmiştir.

2.9. 1657: FETRET DEVRİ'NİN SONUNA YAKLAŞILMASI

Politik eksenle uyumsuz üye grupları içermesinden kaynaklı beklentileri karşılamaktan uzak kalacak olan ancak Hamilik yönetim şeklinin 1653 senesi itibariyle ve de Oliver Cromwell marifetiyle Parlamenter güçlerin lağvedilmesi ve onun kendi kendisini Devlet Himayeci Lord ilan etmesi gibi bir gerçekten kaynaklı Oliver Cromwell, Devlet'in tüm argümanlarını tek başına eline almış olduğundan buna yasal bir zemin de oluşturmak ve ülkede sistem varlığını ispatlamak adına 1654 senesinin Eylül ayının üçüncü günü Birinci Hamilik Parlamento toplanmıştır(New York University, 2015:252).

Üzerine 1655 senesinin Ocak ayında bu Parlamento'yu topladığı gibi yine bizzat dağıtmış olmakla birlikte sürece bir senenin üzerinde bir süre boşluk verilmiş o sürede tek başına tüm sevk ve idareyi dolayısıyla yasama, yürütme ve kısmen yargı erklerini idare ettiği varsayılabilir(Weber, 2008:27-65).

İç ve dış etmenlerin itelemesi de önem taşıdığından 1656 senesi sonlarında ilk seansını icra eden İkinci Hamilik Parlamento toplanmıştır. Gölge Kral, Devlet Himayeci Lord Oliver Cromwell nüfusunda olan bu oluşum; Monarşi'nin kolonlarından biri olarak kabul edilebilecek Lord'lar Meclisinin de lağvedilmesi sayesinde 1658 senesinin Şubat ayı başına kadar yasama organı olarak icrada yer alabilmiştir(Farley, 2013:1-2).

Bununla birlikte bahsi geçen bu yasama organının tümüyle askeri vesayet altında olduğunu da gösteriyor. Oliver Cromwell kendi güdümünde bir Parlamento kurmuş ve tek adam rejiminin uygulamalarına bir tür operasyonel ofis gibi kullanmayı istemiş olup bunu 1656 senesinde yani ilkinden yaklaşık iki sene sonra İkinci Hamilik Parlamento ve İkâme Meclis olarak tanımlanabilecek paralel bir yasama organıyla gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir(Creed, 1992:2-7).

Bu oluşumlar genel bazı konular üzerinde kendi açısından kararlar alırken, rutin yaptığı işler dışında en önemli hadiselerinden biri olarak İkinci Hamilik Parlamento, *Humble Petition and Advice* olarak bilinen bir yasanın onanmasını bu sayede paralel

bir çatı Meclisin altındaki Avam Meclisine de nüfus edecek biçimde vücuda gelmesini yani tüm Devlet mekanizmasının nihayetinde bir kişiye dedike edilmesini sağlamıştır(Firth, 1909:VOL.I).

İngiltere İspanya Savaşı süre geldiği bu dönemde Parlamento'nun Ordu menşei üyeleri finansal konulara eğilim göstermiştir(Heywood, 1853:VOL.XXXI.PART.II).

Ordu'nun finansmanı genel anlamda Fetret Devri boyunca sürekli sorun teşkil etmiş ve hemen her Parlamento'nun gündemi olmuştur. Bazen açıktan bazen gizli de olsa finansman ihtiyacı noktasında Ordu mensuplarının beklentileri süregelmiştir. Bunların sık gündem olmasının bir nedeni de dönemin siyasi aktörlerinin askeri kökenli ve yönetimin de askeri vesait altında olmasından kaynaklı diye düşünülebilir(Green, 1882).

2.9.1. Oliver Cromwell'a Suikast Girişimi

1649 baharında meydana gelen Eşitlikçi'ler Kalkışmasında etkin rol oynadığı bilinen Miles Sindercombe ki bu vakanın ardından İngiltere ülkesinin başkenti olan Londra şehri civarlarında hayatına devam ettiğine dair bilgiler yer almakla birlikte İskoçya ülkesi kırsalında askeri idari amirlerden George Monck komutasında askeri görevler ifa etmiştir. Komutasında olmasına ve general düzeyinde rütbe sahibi olmasına rağmen George Monck aleyhinde dahi Eşitlikçi'ler lehine bir takım oyunlara girişmiştir(Fox, 2006:1-4).

Fakat çevirdiği işler deşifre olmuş tüm görevlerinden uzaklaştırılmak suretiyle cezalandırılmıştır. Bu konular hasebiyle bir süreliğine ülke dışında durumda kalan Miles Sindercombe, kendisine yine kendisi gibi ülkesinden uzakta kalmak durumda olan Edward Sexby tarafından finansman sağlanması sayesinde ülkesine geri dönüş yapmıştır. İşte bu çalkantılı hayatı ve gözü kara bir Eşitlikçi olması kendisi tarafından organize edilen 1657 senesinin önemli hadiselerinden bir diğeri olarak Eşitlikçi'ler oluşumunun Oliver Cromwell aleyhinde süre gelen dolayısıyla da biriken tepkileri neticesinde ülkenin teoride yasal Himayeci Lord liderini infaz etmeye dönük suikast teşebbüsü tertiplemiştir. Miles Sindercombe, tarafından arka planda Edward Sexby destekli Londra içerisinde yolda yürürken bir defa ve parkta gezerken bir defa olmak üzere iki kez Oliver Cromwell şahsına suikast teşebbüsünde bulunmuştur(Hoile, 1992:1-12).

Bunlarda başarılı olamamış olmakla birlikte yakayı ele vermemeyi de başarmıştır. Üçüncü ve suikast yoluyla infaz teşebbüsü noktasında sonuncu hadise Whitehall Sarayı ki bu saray 1530 senesinde inşa edilmiş olup 1689 senesine kadar Monarşi'nin karargâhıdır(Bryant, 1934:169). Ayrıca dönemin devasa yapısı olup bin beş yüz odası vardır. 1622 senesinde kundaklanmış akabinde 1666 senesinde bulunduğu bölgeden kaynaklı mücbir sebepler hasebiyle yangın tehlikesi atlatmıştır(SlideServe, 2014:19).

Dönemin-ki Restorasyon dönemine tekabül eder-idarecisi Kral II. Charles, babası infaz edilen Kral I. Charles gibi bu yapıda vefat etmiştir. Saraya saldırı düzenleyerek Oliver Cromwell ortadan kaldırılmak istenilmiştir. Ancak bu da başarılı olamamakla birlikte bedelini canıyla ödemiştir(Carlyle, 1871:VOL.I).

2.9.2. Anayasa Taslağı ve Oliver Cromwell'a Suikast Girişimi

Oliver Cromwell'ı ortadan kaldırmayı amaçlayan bir infaz planıyla birlikte ülkesine dönüş yapmış olan Miles Sindercombe, bu kurguyu Edward Sexby ve Oliver Cromwell'ın muhafız alayının mensuplarından olan John Toope isimli personelin muhtemelen bilerek ve isteyerek yeni görev verdiği muhbir bir çalışan tarafından gelen anlık konum bilgilerine göre ayarlamıştı(The University of Iowa Libraries, 2015:1108).

Tüm bu planlar tutmadığı ve nihayetinde deşifre olduğu için 1657 senesi kışında yani Şubat ayında çok adil koşullarda olmamakla birlikte yargılandı ve infazına hükmedildi. Londra şehrindeki bir hücrede tutsak haldeyken infazı öncesinde görüşüne gelen yakınlarından aldığı tahmin edilen bir kimyasal ile intihar etmiş ve kendi namına gururunu koruyarak vefat etmiştir. Lakin yaşanan hadiseler Fetret Devri'nin sonuna yaklaşıldığı yönünde izlenim oluşturuyordu(Hawke, 1657:10-40). Bu hadiselerin iklimi Oliver Cromwell şahsında oluşan menfi havayı dağıtmayacak olmakla birlikte zaten 1658 senesindeki vefatıyla biriken tüm tepkiler erkek evladı Richard Cromwell özelinde patlayacaktır(Merriman, 1902:VOL.II). Bu suretle bir seneyi çok da geçmeden Fetret Devri'ne nihayet verilecek ve rejim orijinaline dönüyor olacaktır. Dış mücadeleler yönünden gündemde olan en güncel hadise Jamaika Adasının Fethi konusunda bu sene İngiltere Devlet'ine Fransa ülkesi dolayısıyla Devlet'i ve yöneticileri doğrudan askeri alan dahil tam destek sunmuşlardır. İçerideyse İkinci Hamilik Parlamento aktif durumda ve *Humble Petition and Advice* bildirisi isimli yasa teklifi gündeme gelmiştir(Guizot, 1856:VOL.I).

Bu teklif Monarşi'yi revize edilmiş biçimde Oliver Cromwell zihniyetine monte etmeyi hedeflemiştir. 1657 senesinin Şubat ayında önerilen bu teklif maddeleri şahsına bir tür Krallık öngörüyordu. Ayrıca bu Parlamento; Lord'lar Meclisini lağvedip: Avam Meclisine alternatif ve Avam Meclisi üzerinde doğrudan yaptırım hakkına sahip olan İkâme Meclis vücuda getirmiştir(British History Online, 1657:VOL.VII).

Bildiride, askeri ödemeler, dini mecralarda tanınma, Meclise nispi özetlik, Oliver Cromwell şahsına yaşamı süresinde Krallık gibi maddeler yer almaktadır. Bu maddeleri önerildiği haline göre oldukça değiştirmiştir. Halefini dolayısıyla da veliahtını kendi yerine aynı yetkilerle tayin edebileceğini garanti altına almıştır. Bu girişimi başarılı bir sonuç doğurmayacaktır(Bennett, 2006:55-100).

Yani bildiri hazırlandığı ve sunulduğu ilk halinde oldukça farklı bir içeriğe kavuşunca 1657 senesinin Mayıs ayının yirmi beşinci gününde onaylanmıştır(Green, 1883).

2.10. 1658: İSTİKRARIN ZEDELENMESİ

Fetret Devri'nin yaşandığı on yedinci asır açısından bakıldığında 1603 senesinde Kraliçenin vefatı üzerine İngiltere ülkesinin dolayısıyla Galler(Owens, 1980), İrlanda ve İskoçya hakimi olarak I. James göreve geldi ve kendisinden sonra görevin birinci talibi I. Charles ile bilhassa toplumsal alandaki finansal ve mali yükümlülükler noktasında polemik yaşamaktaydılar(Merriman, 1902:147-157).

Bu polemiklerin özellikle Parlamento ile Kraliyet arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklandığını da belirtmek gerekmektedir. I. James, 1629 senesiyle 1640 senesi aralığında Parlamento üyelerini ve kararlarını hiçe sayarcasına vergi alanında başına buyruk feragat etme yoluna girmiştir. İskoçya ve Fetret Devri süresince İngiltere bünyesindeki Dinde Reform Yanlılarının da dahil olduğu Püriten'ler ki devir açısından etki bırakanları Eşitlikçi'ler olarak belirtilebilir. Kraliyetten istediklerini bir ölçüde de olsa olan ve Parlamento'lardan kendi menfaatlerine uygun bir takım düzenlemelerin onanmasını güçlkle de olsa başarmaya çalışmaktaydılar(Dickinson, 1907:50-150).

Bu dinsel alandaki isabetsiz kararlarıyla I. James özellikle İskoçya içerisinde din görevlileri arasında çatışmalara yol vermiş bu durumun da genelde Üç Krallık Savaş'ları hadiselerinin alt yapısını oluşturduğu tahmin edilmektedir. 1642 senesinde de Parlamento dolayısıyla üyeleriyle sahada dini ayrışmalar eksenli ve Kral'ın kendi

bildiğini okumasının da doğurduğu sonuçlar(Broadley, 1912:20-100), İngiltere İç Savaş'ları hadiselerinin başlamasına sebebiyet vermiş olmakla birlikte akabinde Kral I. Charles infaz edilmiş paralel olarak Parlamento'lar feshedilmiş, yeniden kurulmuş türlü değişimlere uğramıştır(Firth ve Rait, 1911:VOL.III).

Ulus vücuda getirilmiş akabinde Hamilik süreci yaşanmakta devam ederken sular İngiltere Restorasyon dönemi askeri idari amir George Monck tarafından yapılan hamleler ile başlatılana dek durulmamıştır(Smith, 1999:VOL.XXV).

Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler yani genel anlamda Monarşi kesintiye uğramışsa da rejimin İngiltere özelinde orijinaline dönebilmesi adına ayak sesleri duyulmaya başlanmıştı. Son bir hamle olarak Richard Cromwell için kısa süreliğine de olsa gölge Krallık mertebesi manasına Himayeci Lord ilan edilmiş ancak bu süreçte oldukça kısa sürmüştür. Yaşanan gelişmeler ülkenin rejiminin ülkenin kurumsal doğası gereği olsa gerek orijinaline evrildiğini işaret eder(Green, 1884).

2.10.1. İkinci Hamilik Parlamento'sunun Fesh Edilmesi

1656 senesinin Eylül ayı içerisinde vücuda getirilen bu Parlamento üyeleri nezdindeki seansını ancak aynı senenin son ayında yani Aralık ayı içerisinde icra edebilmişse de ilk toplantısından sonra yedi ay içerisinde yaz sonu Haziran ayının son haftası feshedilmiştir. Bu ilk dağılışının yani 1657 senesinin Haziran ayından sonra sadece iki haftalık olsa da 1658 senesinin Ocak ayının yirminci günü tekrar vücuda gelmiş ancak iki hafta sonra yani Şubat ayının dördüncü günü tekrar ve sonsuza dek dağılmıştır. Bu doğrultuda genel olarak Hamilik Parlamento'larına bakacak olursak; üç ayrı gruptan tecelli ettiklerini belirtebiliriz(Stanford, 1910:300-400).

Bunlar, 1654 senesinde Birinci Hamilik Parlamento, 1656 senesinde İkinci Hamilik Parlamento ve son olarak 1659 senesinde Üçüncü Hamilik Parlamento şeklindedir. İkinci Hamilik Parlamento, Devlet Himayeci Lord tarafından fesh edildi. Akabinde Üçüncü Hamilik Parlamento toplanmıştır. 1658 senesi son ayında toplanan ve ilk oturumunu gerçekleştiren Üçüncü Hamilik Parlamento 1659 senesinin ilk ayında hastalıktan kaynaklı vefat eden Oliver Cromwell'ın erkek evladı Richard Cromwell eşinde gerçekleştirmiştir. İkinci Hamilik Parlamento, iki haftalık ömründe iki defa toplanarak bazı meseleleri askeri vesait altında görüşmüştür(Hunt, 2011:15-96).

Bu askeri hakimiyetin ve tutarlı olmasa da yapılan Parlamento toplanması ve oturumlar suretiyle kararlar alınmasındaki panik halinin temelinde Oliver Cromwell tarafından ticari rant kaygıları nedeniyle 1654 senesinde başlatılmış bir mücadele olarak Ordu özelinde deniz sahalarının askeri güçleri tarafından sürdürülmekte olan İngiltere İspanya Savaşı için finansal destek temin etmek yatıyordu(Shaw, 1896:85).

Bu süreçte Oliver Cromwell tarafından vücuda getirilen İkâme Meclis, *Humble Petition and Advice* bildirisi ki yasalasmadan evvel Oliver Cromwell tarafından yapılan geleceğe yatırım amaçlı olduğu gözlemlenebilecek düzeltmeler yine bu işleri aradan çıkartıp İkinci Hamilik Parlamento'yu 1658 senesinin Şubat ayında fesh etmesi geleceği kendi hakimiyeti doğrultusunda dizayn etme çabalarını yansıtıyor denilebilir(Barr, 1901:310). Kısa süreli oluşumlardaki hareketliliğin gerek iç politika gerekse dışarıda verilen mücadeleleri desteklemeye dönük görülmektedir(Whitelock, 1853:245-345).

2.10.2. Oliver Cromwell'in Vefatı

1658 senesi yazında hastalanması üzerine bir ay içerisinde Eylül ayının üçüncü günü vefat etmiştir. Bu hastalığının ayyuka çıkmasını tetikleyen hadisenin İrlanda tarafına düzenlediği fetih hareketi olduğu bilinmektedir. Ancak paralel bir hadise olarak aynı tarihlerde 1658 senesinin yazında, Ağustos ayında kız evladının ince hastalıktan vefatının söz konusu olduğunu da belirtmek gerekir. Çünkü Oliver Cromwell bu hadisenin peşi sıra rahatsızlanarak vefat etmiştir(Carlyle, 1845:VOL.II.PART.II).

1658 senesinin Eylül ayının üçüncü günü; Whitehall Sarayı ki bu saray dönemin devasa yapısı olup bin beş yüz odası olan 1530 senesinde inşa edilmiş 1689 senesine kadar Monarşi'nin karargâhlığını yapmaya Fetret Devri akabinde de devam edecek olan bir yerdir(Gardiner, 1903:VOL.II). Bir ay sonrasında Kasım ayının onuncu günü İngiltere sınırlarında yer alan ayrıca ülkenin Parlamento'sunun da yer aldığı başkent Londra şehrinin Westminster bölgesindeki bir kiliseye naaşı getirilmiş gerekli dini merasimlerin ardından defnedilmiştir. Yaklaşık iki hafta sonrasında da kamuoyuna deklare edilmek suretiyle resmi merasim gerçekleştirilmiştir(Gregory, 2008:14-115).

Siyasi alanda çok tutarlı politikalar izlememiş olmakla birlikte İngiltere ülkesinin başkenti Londra şehrinde meskûn yani üzerinde, insanların oturduğu konutlar bulunan, insan oturan ve yerleşilmiş arazi mecrası olarak dolayısıyla da Rump Parlamento'su yerleşik bölgede 1653 senesinde Nisan ayının yirminci günü yanına aldığı bir tümen

asker ile baskın yapıp üyelere(Jackson, 2007): yerlerinden kalkmalarının zamanının geldiğini, ülkenin geleneğine ve kültürüne karşı gereken özeni göstermediklerini, Ordu mensuplarına ve işini iyi yapan herkese karşı tavır takındıklarını, parayı dini inançlarının dahi üzerinde tuttuklarını, haysiyet sahibi kimsenin Parlamento'larında kalmadığını, dini inançları yönüyle hayvanlardan farksız olduklarını, Ulus rejimine sadık kalmamakla birlikte yasa dışı haksız kazanç elde ettiklerini(The National Archives, 1880:23.4596), ülkenin en kutsal yerlerinden ve temiz kalması gereken yerlerinden biri olan Parlamento'sunu yolsuzluğun merkezine aldıklarını(Dalhousie University, 2015:103), sebepsiz zenginleştiklerini, sorunları çözecek bir otorite olmaları gerekirken bizzat bir sorun haline geldiklerini, toplum adına bu kirlenmişliğe bizzat son vermeyi görev addettiğini, Rump Parlamento üyelerinin kişisel eşyalarını ve simgelerini de alarak Meclis'i terk etmeleri gerektiğini dayatmıştır(Green, 1878).

2.10.3. Yeni Himayeci Lord'un Tayini

Babası Oliver Cromwell hastalıktan kaynaklı vefat ettikten sonra merhumun yasalar vasıtasıyla sağlığında kurduğu düzeni devam ettirmek adına doğal işleyiş içerisinde Himayeci Lord olması ve Devlet'in orijinal rejimi dışında süre gelen Fetret Devri'nin ki Hamilik rejimini benimseyenler için normal bir durumdur. Normal görenler bilhassa askeri kanada mensup olmakla birlikte sayıca azalmaktaydılar(Nourse, 2007:101).

Dışarıda ve içeride süre gelen sorunlara Richard Cromwell gibi genç bir liderin çözüm getiremeyeceği görüşleri hakim olsa gerek ki kendisinin görev süresi hem kısa sürmüştü hem de kağıt üzerinde kalmıştır. Kayda değer bir değişime imza atılamadığı gibi babasının vefatıyla harekete geçen iç dinamikler vasıtasıyla infaz edilen merhum II. Charles ülkeye getirilmiştir(Webster, 2005:37).

Bu sürece gelmeden oğlunun Himayeci Lord olması babasının vefat ettiği 1658 senesinin Eylül ayının üçüncü gününden yaklaşık dokuz ay sonrası 1658 senesinin Mayıs ayının yirmi beşinci günü olmuştur. Arka planı ayrıca incelenmekle birlikte Richard Cromwell görevi istifa yoluyla bırakmış ve ortaya yönetim sahasında bir boşluk çıkmıştır. Bu boşluk gerek yönetim kademelerinde gerekse toplum nezdinde Monarşi rejiminin yeniden aktif edilmesi yönünde taleplerin yüksek ses ile dillendirilmesine yol açmıştır(Farr ve Nolan, 1688:VOL.III).

Bu noktada Richard Cromwell özelinde görevi neden bıraktığı ve istifasını sunduğu, görevde uzun süre kalmamasının sebepleri ve kendisini istifa ederek Devlet

idaresinden el çektiren gerekçeler yanı sıra 1712 senesinin Temmuz ayının on ikinci gününde vefat etmiştir. 1658 senesinde Richard Cromwell'in Himayeci Lord olarak göreve getirilmesi noktasında; göreve yaklaşık dokuz ay süreyle gelip gelmediği, görevi kabul edip etmediği dolayısıyla da göreve gelip gelmemesi durumu gibi istifa edip etmediği hususları da net bilgiler ile gerçekleşmemiştir(Carlyle, 1845:VOL.I.PART.I).

Bu süreçlerin tasarımcısı ve ana bilgi kaynağı olan John Thurloe isimli yetkili personelin süreçte Richard Cromwell lehinde çalışmış olmakla birlikte kendisinin istifası neticesinde sürece Restorasyon amacıyla müdahil olmakta devam etmiştir(Bowen, 1914:10-100).

Ancak John Thurloe, Devlet'in mahremiyetine sadık kalmadığı gerekçesiyle vatana ihanetten alıkonulmuştur. Restorasyon'un mimarlığını üstlenmiş olan yeni Kral II. Charles, kendisini Fetret Devri'ne ait Devlet sırlarını Kral'a sunmak ve itirafçı olması suretiyle özgürlüğüne kavuşturmuş ve göz altında ölümü beklemekten kurtulmasına vesile olmuştur(Armitage, 1992:533-553).

2.10.4. George Monck Tarafından II. Charles'ın Davet Edilmesi

Richard Cromwell, Himayeci Lord olarak gündemde olsa da kendisinin dönemde ortalarda olmaması ve yetkiyi gerçekten devralıp devralmadığı konularının toplum, Ordu(Green, 1903:VOL.II), Parlamento ve Devlet organlarınca muallak oluşundan kaynaklı olarak ayrıca da kendisinin askeri alanlarda herhangi bir tecrübe sahibi olmaması özellikle Ordu içerisinde askeri personeller ve yetkililer bazında ciddi manada tedirginlik meydana gelmesine neden olmuştur(Little ve Smith, 2007:150-165).

Buna rağmen John Thurloe bu yeni gölge Kral'ın idareyi devralmış olmasında ısrarcı ve destekçi konumda olmakla birlikte bu tavrı nedeniyle çok sayıda Ordu mensubunu karşısına almıştır. Bu ikileşme hasebiyle 1659 senesi başlarında yeniden Parlamento oturuma çağırılmıştır. Avam Kamarası mensuplarının dini alandaki hareket sahalarını daraltacağı ve aynı zamanda askeri personel sayısının azaltılmasının yanı sıra giderleri kısacağı konusu da gündemdedi. Bu süreçlerde Richard Cromwell, alıp almadığı net olmayan ünvanını ve görevlerini bırakıp yirmi sene gibi bir süre dönmeyeceği ülkesini terk etmiştir.1659 senesi ilk ayında toplanmış bulunan Parlamento'yu iki ay sonrasında Mart ayının son haftasında Richard Cromwell dağıtmıştır. Bu arada görevini ifa

etmekten çok uzak ve tamamen askeri vesait altındaydı. Nihayetinde 1659 baharında yani Mayıs ayında, Avam Kamarası mensuplarınca da teyit edilmek suretiyle yetkileri alınmış, kendisine geçimini sağlayabileceği bir Devlet ödemesi sürekli bazlı tahsis edilmek ve finansal borçlarının silinmesi suretiyle Devlet organlarından el çektirilmiştir. Ulus davasından bir anlamda barışçıl bir yaklaşımla çekilmeyi ve II. Charles nezdinde Restorasyonu da yeni rejimi de daha doğrusu ülkenin orijinal sistemini de yani Monarşi'yi de destekleyeceğini sözlü taahhüt etmişse de kendisine verilen sicil affı ve yaşam destek ödemesi noktasındaki sözler II. Charles önderliğindeki yeni idare nezdinde karşılık bulmamıştır(Winslow, 1624:20-48).

Dolayısıyla Richar Cromwell sıradan bir yurttaş olarak yirmi sene sonrasında ülkesine dönmüş ve kira ödediği standart bir mülkte vefatını beklemiştir. George Monck askeri idari amir olarak Richard Cromwell nezdinde bir çözüm olamayacağını ön görmüş ve bu halef üzerinde ısrarcı olan John Thurloe ile karşı karşıya gelmekle vakit kaybetmeksizin(Heywood, 1852:VOL.XXIX.PART.I); İngiltere, Galler, İskoçya ve İrlanda hakimiyeti namına ve elbette İngiltere için iç ve dış hadiseleri nihayetlendirerek Restorasyonu başlatması üzerine yeni Kral'ı yani II. Charles'ı ülkeye getirtmiştir. Bu yeni Kral, başkent Londra şehrinde 1660 senesinin Mayıs ayının yirmi dokuzuncu gününde halkıyla buluşturulmuştur(Tapsell, 2007).

2.11. 1659: MONARŞİ'YE DÖNÜŞ AMACIYLA ATILAN ADIMLAR

1658 senesinin Ocak ayı sonlarında mevcut Parlamento olarak İkinci Hamilik Parlamento yeni bir oturum gerçekleştirmiştir. Avam Kamarası içerisinde Ulus yanlıları ki bunlar esasında Oliver Cromwell taraftarlarıdır(Raylor, 2016:395).

Krallık, Kraliyet, Kraliyetçi'ler yani genel anlamda Monarşi yanlıları aleyhine yaşanan gelişmelerden rahatsız olanlar. Orijinal sistem yanlıları ve bu sisteme geri dönüşe menfi bakanlar. Bu öbekler arasında yaşanan çekişmelerin Parlamento'nun işlemesine tekrar engel olmaya başladığından Oliver Cromwell açısından problem teşkil etmeye başlamış ve tarafları şahsen sıkılamıştır(Catterall, 1902:87-89).

Lakin vaziyetin berkemal olmaması üzerine 1658 senesinin Şubat ayı ilk haftasında kendi topladığı bu Parlamento'yu da lağvetmiştir. Akabinde yedi aylık bir süre zarfında Oliver Cromwell vefat etmiştir(Adair, 1866:204-222).

Cenaze işlemleri sürecinde dikkate değer bir detay ise sadece Oliver Cromwell tarafından vücuda getirilen İkame Meclis mensuplarına Lord mertebesinin layık görülmüş olmasıdır. Fetret Devri'nin sonuna hızla yaklaşılırken bu devrin yaşanmasının müsebbibi olan liderin hastalıktan ansızın vefatı bu hızı artırmıştır(English Historical Review, 1990:364-370).

Yerine, 1657 senesi baharından *Humble Petition and Advice* bildirisi isimli yasa teklifi üzerindeki halefini dolayısıyla da veliahtını kendi yerine aynı yetkilerle tayin edebileceğini garanti altına aldırarak yönündeki yatırımının getirisini kullanmak suretiyle erkek evladı Richard Cromwell getirilmiştir. Ancak bu görevini askeri vesayet altında ve sadece kağıt üzerinde isminin yer alması şeklinden ibaret temsilen icra etmiştir. Askeri idari amirlerden ve Himayeci dönemin taraftarlarından John Lambert önderliğinde mevcut Üçüncü Hamilik Parlamento yerine yeniden Rump Parlamento'su aktivasyonu engellenmiştir. Richard Cromwell ile Hamilik dönemini tüm argümanlarıyla sürdürmek istemişlerse de artık Devlet mekanizmalarının ve muhtemel toplumun toleransı kalmamıştır(Lace, 2003:45-155).

Tam da bu noktada Fetret Devri'ni sonlandıracak ve İngiltere Restorasyon dönemini başlatacak askeri idari amir George Monck hamlelerini yapmış, İskoçya yönünden birlikleriyle birlikte ilerlemek suretiyle Richard Cromwell gölge hükümdarlığına son vermiş onu görevden el çekirtmiş ve ülkesi dışında babasının ilişkilerinin Devlet'i nezdinde iyi olduğu Fransa ülkesine iltica etmiştir(Green, 1885).

2.11.1. Üçüncü Hamilik Parlamento'sunun Kurulması ve Feshi

Hamilik Parlamento'ları üç ayrı gruptan tecelli etmiştir. Şöyle ki; 1654 senesinde Birinci Hamilik Parlamento, 1656 senesinde İkinci Hamilik Parlamento ve son olarak 1659 senesinde Üçüncü Hamilik Parlamento şeklindedir. İkinci Hamilik Parlamento, Devlet Himayeci Lord tarafından fesh edilmiş peşi sıra Üçüncü Hamilik Parlamento neredeyse eş zamanlı toplanmıştır(Dutaillis, 1936:155-255). Bu Parlamento, 1658 senesi son ayında toplanmış ilk oturumu 1659 senesinin ilk ayında hastalıktan kaynaklı vefat eden Oliver Cromwell'ın erkek evladı ve kendi yerine aynı yetkilerle tayin edilmesini garanti altına aldığı Richard Cromwell eşlinde gerçekleştirmiştir(Waddy, 2010:174-184). Bu oturumun ve hatta Parlamento'nun vücuda getirilmesindeki temel amacı askeri idari harcamalar dolayısıyla da Ordu'nun hat safhaya ulaşmış olan bütçe açığını ilave vergi yükümlülükleri getirmek yoluyla kapatmaktı(Green, 1879).

Richard Cromwell, iki yüz civarında üyeden oy almak suretiyle bu Parlamento üyeleri tarafından Himayeci Lord ilan edilmiştir. Merhum babasının pozisyonuna getirilen erkek evlat için bürokratlar ve askeri idari amirler arasında çeşitli tartışmalar vuku bulmuştur. Şöyle ki bir kısım üyeler 1653 senesi itibariyle yürürlükte olan Hamilik yönetim şeklinin Oliver Cromwell özelinde kurulmuş ve kendisi artık hayatta değilse de vasiyetine yani hazırlasığı yasal zemine uygun olarak erkek evladı üzerinden devam ettirilmesi yanlısırken aynı zamanda Ordu nezdinde emir komuta zincirinin babasında olduğu gibi Richard Cromwell özelinde devam ettirilmemesini talep etmekteydiler(Demtriou ve Tomlinson, 2015:113-127).

Bu durum *Humble Petition and Advice* olarak bilinen ve artık merhum mahal bulunan babası tarafından kendisi lehinde rezerve edilmiş olarak yasalaşmış bulunan bir nevi vasiyetine de aykırı bir süreç olarak gündeme gelmiştir. Parlamento bir anlamda karışmış ve sürecin bu şekilde götürülemeyeceği anlaşıldığından olsa gerek Restorasyon sesleri yükselmeye başlamış ve üyeler kendi içlerinde birlik sağlayamadıkları için Parlamento kendini imha etmiştir. Ordu'nun önde gelen askeri idari amirlerinden bazıları yanlarına Ulus yanlılarına ki artık onlar Hamilik rejiminin karşısındaydılar. Yanlılarını da alarak kendi cemiyetlerini vücuda getirmişlerdir. 1659 senesinin Nisan ayının son haftasında bu Parlamento son oturumunu yapmak suretiyle çözülmüştür(Allen ve Sexby, 1659:3).

2.11.2. Richard Cromwell'in Kaçışı

1651 senesinde Kral II. Charles güdümündeki askeri güçler Oliver Cromwell güdümündeki askeri güçler tarafından mağlup edilmişlerdir. İskoçya Parlamento'sunun son umudu ve atamasını bizzat gerçekleştirdiği Kral'ları II. Charles, bu harbin neticesinde tebdili kıyafet Fransa ülkesine iltica etmek durumunda kalmıştır(Macdonald, 2007:100-200).

İnfaz ettiği ve farklı modeller sunmuş gibi görünse de günün sonunda yerine geçtiği merhum Kral I. Charles için elbettteki değerli erkek evladı II. Charles'a yaşattığı bu durumu, Oliver Cromwell hayatta olmadığı için görmediyse de yaklaşık sekiz sene sonra başka bir askeri idari amir George Monck da kendi erkek evladına yaşatmış ve Richard Cromwell gölge hükümdarlığına son vermiş, görevden el çektirmiş ve apar topar ülkesi dışında babasının ilişkilerinin Devlet'i nezdinde iyi olduğu Fransa ülkesine iltica etmiştir. Richard Cromwell, bir senesi dolduramayan oldukça kısa

denilebilecek sözde hükümdarlığı akabinde 1660 senesi yazında iltica ettiği ve sürgün hayatı yaşadığı Fransa ülkesinde kendini, ismini ve soyismini gizlemek durumunda olmuştur(Davies, 1948:492). Kral I. Charles, Fransa Devlet'inin önemli isimlerinden evlenmiş ve bir anlamda bu Devlet ile dünürlü olmuştur(Birch, 1741:VOL.I).

Akabinde erkek evladı da bu ülkeye sığınmış aynı zamanda bu ikilinin ezeli düşmanları olan baba ve oğul Cromwell için Fransa aynı ölçüde değerli ve destek aldıkları bir Devlet olmuştur. 1654 senesinde İngiltere liderinin, esaslı bir Devlet politikası değilse de Hollanda ile girdiği ve ülkeyi de dolayısıyla dahil ettiği mücadelenin peşinden İspanya ile bir harp söz konusu olmuş bu noktada İngiltere lehine 1657 senesinde Fransa ülkesi de harbe katılarak İspanya karşısında yer almıştır(Ormrod, 2005:12).

Fetret Devri öncesinde I. Charles tarafından yapılan evlilik ile başlayan ilişkiler 1660 senesi ve sonrası Restorasyon döneminde de gelişerek süregelmiştir. Zaten on ikinci asıra bakıldığında İngiltere hükümdarlığına ve Monarşi'nin başına Kral olarak ilan olunan Fransız kökenli olduğu bilinen idarecileri de görmek mümkündür. Richard Cromwell babasının menfaatlerine uyarladığı, onayladığı ve yasalaştırdığı *Humble Petition and Advice* bildirisi marifetiyle 1658 senesindeki vefatıyla yerini aynı yetkilerle erkek evladına bırakmıştır. Ancak askeri idari amir George Monck bu durumu değiştirecek, II. Charles lehinde kendisine sahip çıkmak suretiyle bir devri kapatacaktır(Gentles, Morrill ve Eorden, 1998:150-250).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ SONRASI

3.1. 1660: SÜRGÜNÜN SONA ERMESİ VE İKTİDARIN DEĞİŞİMİ

İnfaz edilmiş İngiltere Kral'ı I. Charles, geride erkek evladı II. Charles'ı bırakmış o da İskoçya tarafından Parlamento ve İskoçya ülkesinin mensuplarınca yani oldukça geniş kitleler tarafından benimsenmiş bir yeni genç Kral olarak sahada varlığını göstermiştir(Heywood, 1854:VOL.LXX.PART.III).

Tüm bunlara rağmen II. Charles, 1649 senesinde İrlanda ülkesinin oldukça tarihi nitelikli ve ilk yerleşim birimlerinden biri doğu yönü kıyı kesimlerinde yer alan kuzey ve güneyden de çeşitli kasabaların sınır komşusu niteliğindeki Drogheda isimli bölgede akabinde 1650 senesinde yine Drogheda bölgesinin kuzeyindeki bir diğer bölge olan Dunbar sahasında ve yine benzer biçimde 1651 senesinde Worcester yani İngiltere ülkesinin batı yönünde orta kısımlarına denk gelen bir alanda 1651 senesinin sonbaharında oldukça iyi hazırlanmış olmasına rağmen kendi meşrutiyetini güçlendirecek argümanları desteklemek için batı yönünden güney şeridine doğru bir hareket gerçekleştirmişse de üç senede peş peşe üç büyük mağlubiyete uğramıştır(Birch, 1742:VOL.VII).

Bu mücadelelerde kendisine güvenen ve arkasına düşen İskoçya askeri güçlerine olduğu kadar tek adam rejimini kalıcı hale getirerek İngiltere akabinde İskoçya ve İrlanda Parlamento'su dahil tüm kamusal alanına tabiatıyla da yönetimine hakim olmakta kararlı Oliver Cromwell eksenindeki Parlamenter güçlere de büyük kayıplar verdirmiştir. 1649 senesinden 1660 senesine kadar İngiltere merkezinde ve İskoçya ile İrlanda dahil olarak(Fitzgibbons, 2017:11), bilinen Fetret Devri gibi boşlukta bir evre geçmiş bu arada Ulus namına bir tür Cumhuriyet rejimi deneyselleştirirken politik alanda günün sonunda Hamilik makamı adı altında tek adam rejimini hakim kılmıştır(Bagwell, 1909:50-150).

Monarşi dışında bir rejim uygulamaya çalışan ülkedeki idari amirler, bunu anayasal zeminde meşrutiyete bindirmek ve işletmek yönünde girişimlerde bulunmuşlardır. Oliver Cromwell en çok askeri idari amirlerin yerine kendini koymas ve dinsel eksenli uygulamalarıyla eleştirilerin odağında olmakta devam etmiş, Fetret Devri boyunca sürekli tartışılmış ve politik mecralarda sular hiç durulmamıştır(Davis, 2001:194-200).

Oliver Cromwell 1653 senesinde tüm idari mekanizmayı elinde toplamanın yasal zeminini Himayeci kavramıyla kurduğunu düşünürken yaklaşık beş sene sonra 1658 senesindeki vefatıyla yerini aynı yetkilerle erkek evladına bırakmıştır. Ancak askeri idari amir George Monck bu durumu değiştirecek, II. Charles lehinde kendisine sahip çıkmak suretiyle bir devri kapatacaktır(Birch, 1742:VOL.II).

3.1.1. Uzun Parlamento'nun Tekrar Kurulması ve Feshi

1659 senesi Nisan ayında Parlamento dağıtılırken Mayıs ayında yerine Rump Parlamento'su davet edilmiştir. Belirtildiği üzere Oliver Cromwell'ın arka bahçelerinden biri de Rump Parlamento'su idi. Politik ayağını güçlendiren bu Parlamento mevcutta işleyişini sürdüren Uzun Parlamento bünyesinden atılan Oliver Cromwell yanlılarından oluşmuş olduğundan görece erkek evladı Richard Cromwell için de bir dayanak olması umulmuştur(Hume, 1688:VOL.I).

Ancak onların da görev süresi yaklaşık beş aylık bir süreyle kısıtlı kalmış Ekim ayında Parlamento yeniden dağıtılmıştır(Calladine, 2017:20).

Tüm bu süreçler Oliver Cromwell yerine merkezi idareyi devralan erkek evladı Richard Cromwell özelinde süreci yönetemediğini göstermekle birlikte onun da söz sahibi olduğu son zamanların içerisine girilmiştir. 1660 senesinin Şubat ayında hukuki kurumların yeniden yapılandırılması ve bazı mülki idari amirlerin görevden el çektilmesi devamında Kraliyet yanlılarının ön plana çıktığı da görülebilir. Aynı sene yani 1660 senesi Mart ayında Uzun Parlamento lağvedilmiştir. Sonraki ay ise bazı siyasi partilerin faaliyetlerine son verilmiştir(Green, 1886).

Kraliyet yanlıları çeşitli bildirimler aracılığıyla Kral olarak II. Charles göreve getirilsin istemiştir. Bu taleplerin Ulus ki sorasında bu rejim şekli bütünü itibariyle bakıldığında İngiltere İç Savaş'ları olgusunun bir diğer mirası olmanın ötesine geçememiştir. Karşısında yer alan talepler olduğu ve Kraliyet'in tekrar millet ile birlikte kurulmasını ve bu yeniden yapılandırma sürecinin Kraliyet tarafından yönetilmesi amacıyla gündeme getirildiği netleşmiştir(Dun, 1876:80-90).

Örneğin, Birinci Hamilik Parlamento, Oliver Cromwell adına, kendisini ülkenin Himayeci Lord yani tek adamı olduğunu ilan etmesi akabinde yine kendisinin güdümünde çalışmak durumunda kalmıştır. Yirmi sene evvel ağır bir ihanet iftirasıyla karşılaşan ve çok sayıda suç isnad edilmek suretiyle canlarını kurtarmak adına iltica

etmek durumunda kalan adli idari amirler ve görevlilerin tekrar İngiltere ülkesine geri dönüş yaptıkları bir sene olması nedeniyle de 1660 senesinin önemi Parlamento nezdinde büyüktür. Ayrıca en başından itibaren, Kral'ın infazının akabinde Uzun Parlamento'nun 1649 senesi itibariyle kendiliğinde ortadan kaldırıldığı yönündeki varsayımlar hukuki zeminde kabul görmemiştir(Scott, 1907:100-280).

3.1.2. Breda Bildirisi ve Kral'ın Yönetime Yaklaşması

1660 senesi baharında Nisan ayının dördüncü günü deklare edilen bu bildiri Hollanda'nın Breda şehrinde gerçekleşmiştir. İnfaz edilen Kral I. Charles'ın erkek evladı ve varisi II. Charles, açıklamayı beyin takımıyla birlikte hazırlamıştır. Fetret Devri'ni bitirmeyi ve hem bu devir hem de İngiltere İç Savaş'ları nedeniyle meydana gelen, özellikle İngiltere eksenindeki etkileri gidermeyi ve yaraları sarmayı hedefleyen bir bildiridir. Bu bildiri kronolojik bağlamda; Oliver Cromwell'in erkek evladı ve varisi olan Richard Cromwell'in babasından devraldığı tek adamlığını sona erdirmiş, Fetret Devri'nin sonlanmasını sağlamış, infaz edilen Kral I. Charles'ın erkek evladı ve varisi II. Charles yeni Kral olmuş ve açıklamayı hazırladığı beyin takımıyla birlikte bu göreve hazırlamıştır. Akabinde ise bildiriye vaadettiği hususların bütünü olarak, İngiltere Restorasyon dönemine geçmesiyle birlikte 1661 senesi başlarında bazı darbecilerin ki bunlar ülkenin on iki senesine mal olmuş kişilerdir(Glassey, 1997:15-25).

Naaşları mezarından çıkartılmış ve İngiltere'nin Londra şehri bölgesindeki Tyburn mahallesinde dar ağacında sergilenmiştir. Bu bildiriye hazırlayan beyin takımında yer alanlardan biri de askeri idarecilerden George Monck'un erkek kardeşi Nicholas Monck olarak dikkat çekmektedir. Bildiri, genel hatlarıyla Fetret Devri ve bu devrin ilk birkaç senesinde söz konusu olan İngiltere İç Savaş'larında hüküm giymiş bireylerin hakkındaki işlemlerin sonlandırılması, genel af ilan edilmesi, dönem hadiselerinden kaynaklı suçlu niteliğindeki hükümlülerin salıverilmesi, mülkiyet hakkının kutsiyetinin teminatı, dinsel alanda hoşgörü ve biriken ödeneklerin Devlet tarafından yapılması, Ordu'nun ıslah edilmesi ve orijinal sisteme dönülerek askeri vesayetini sona erdirilmesi yanı sıra askeri güçlerin, Parlamenter'ler genel anlamda Monarşi yapısına alınması Kraliyetçi'ler, bu oluşumların yandaşları ve karşıtlarının 1642 senesiyle 1646 senesi aralığında söz konusu olan Birinci İngiltere İç Savaş'larında sıklıkla karşı karşıya geldikleri biliniyor(Hobbins, 2000:59).

Askeri alanın Monarşi kapsamına alınması bu sorunları bitirecek ve askeri ödenekler hak sahiplerine dağıtılacaktır(Durant, 1963:50-250).

Breda bildirisi, Fetret Devri sonlanması ve İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte yönetimi tekrar ele alan İngiltere ülkesinin yeni Kral'ı, infaz edilen merhum I. Charles'ın erkek evladı II. Charles tarafından bizzat 1660 senesinin Nisan ayının dördüncü günü yapılan kritik önemde bir bildiridir(Hardacre, 2015:66-77).

Bildirinin temel özelliği, İngiltere İç Savaş'ları ile birlikte Parlamenter güçler ve Kraliyet yanlıları taraflarında akabinde ise Fetret Devri'nde vuku bulan tüm hadiiselerden kaynaklı sorumlulukları, yükümlülükleri ve hüküm giyenlerin yeni Kral II. Charles lehinde olmaları karşılığında bağışlayacak olmasıdır. Bu bildiri Kraliyet'in tanınması ve Kral'ın meşrutiyetinin teminat altına alınması dolayısıyla da Fetret Devri'nin sona erdirilmesi ve ülkenin temel rejimine geri döndürülmesi şartlarıyla mülkiyet hakkının kutsallığını tanımaktadır(Sires, 1960:VOL.XIII).

Bunun yanı sıra Fetret Devri ve İç Savaş'lar süreçlerinde askeri mücadelelerde görev almış olan tüm personellerin Ordudan alacaklarını teminat altına alarak ödeme garantisi sunmuştur.1660 senesi Mayıs ayının ilk gününde II. Charles yönetimi ele almak üzere Parlamento tarafından davet edilmekte ve Parlamento'nun mevcut halinin tam anlamıyla desteğini almaktadır. Bildiride II. Charles din alanında özgürlük ve hoşgörü noktasında garanti vermişse de yönetime geldiği günden itibaren hali hazırda ve öncesi süreçlerde iş başında olan çok sayıda ismi tasfiye ettiğinin de bilinmesi gerekir(Smollett, 1688:VOL.II).

Bunlardan İngiliz Presbiteryen, Fetret Devri süresince Püriten'ler oluşumuna mensup olmuş ve bu oluşum adına hareket eden tek vücut bir yapıya dönmüşlerse de Püriten'lerin en bilinenleri ve İngiltere Fetret Devri açısından etki bırakanları Eşitlikçi'ler olarak bilinir. Ancak yeni Kral görevinden itibaren bu grupların da tasfiyesini sağlamıştır. Dönemde iktidarda olan Püriten'lerin Devlet görevlerinden sistematik olarak uzaklaştırıldığı ve siyasetten el çektirildiği görülür. İskoçya için Oliver Cromwell adına hizmet eden bir Ordu mensubu olan George Monck tarafından mücadelelerde kullanılan askeri personellerin finansal yükümlülükleri Devlet tarafından ödenir(Dun, 1876:45-69). Mülkiyet hakkına atfen tüm taşınmaz sahipleri için özellikle tarım arazilerine bayındırlık faaliyetleri yeni Kral'ın müspet uygulamalarından olmuştur(Firth, 1865:VOL.II).

3.2. RESTORASYON İÇİN POLİTİK ZEMİNİN OLUŞTURULMASI

Kongre Parlamento'su, 1660 senesinin Mart ayının on altıncı günü son oturumunu gerçekleştirmiş olan üçüncü grup Uzun Parlamento akabinde aslında tam olarak Parlamento özelliği de tartışmaya açık olan bu Parlamento vücuda gelmiştir. Normal şartlar altında bir Parlamento'nun Kraliyet tarafından kurulması gerektiği halde bu Parlamento özelinde bir değişiklik söz konusudur. 1660 senesi sonu itibariyle feshedilmiştir. Kongre, genel olarak Kraliyet yanlısı üyelerden meydana gelen ve teori ağırlıklı yani kanun hükmünde kurulan bir operasyonel organdır. Oldukça kısa bir süre varlık göstermiş olması aynı zamanda kuruluş biçimi itibariyle ülkenin on dördüncü asırdan itibaren süre gelen geleneklerinden farklı bir mantıkla meydana çıkışı bu grubu özel kılmıştır. Aynı isimle anılması gerektiği savunulan ve on dördüncü asıra ait olan geçmiş bir grubun daha varlığından söz edilse de bu bilgiler ışığında bahsi geçen Parlamento'nun ilk olarak 1660 baharında kurulduğu ve daha sonra Restorasyon sürecinin olgunlaştığı dönemlerden olan 1689 senesinde tekrar gündem olduğu anlaşılmaktadır. Dini mekanların bağlı bulunduğu ve din görevlilerini de kapsayan çeşitli hukuki değişiklikler yapan bu Parlamento'nun üyeleri arasında Presbiteryen olarak adlandırılan din eksenli Parlamenter'lerin çok sayıda olduklarını da belirtmek gerekmektedir(The National Archives, 1313-1317:SC.8.106.5266). Yapılan seçimler Ordu'nun siyasetten tamamen olmasa da tasfiyesi ve bir tür Cumhuriyet rejimi olarak farklı bir sistem benimseyen ancak günün sonunda tek adam rejimine evrildiğini belirtebileceğimiz Devlet Himayeci Lord yanlılarının da Parlamento dışı bırakılması anlamı taşımıştır. Halkın da desteğini etkin bir şekilde alan, Kraliyet destekçisi üyeler ve Dinde Reform Yanlıları üyelerden oluşan ve bir anlamda arındırılmış Kongre Parlamento, genel olarak Demokratik bir yaklaşım ve İngiltere eğilimli olmuştur. İskoçya ve İrlanda için özerkliklerini destekleyen ayrı Parlamento'lar vücuda getirilmiştir. Fetret Devri'nin sonuna gelinmesinden hareketle mülki idari amirlerden bir Parlamento yönetimi oluşurken bu yönetim Kraliyet yanlısı üyelerin sayısal çoğunluğuna engel olmadı(Mcnally, 2009:32-80).Uzun Parlamento'nun tekrar kurulması ve feshi hadisesine baktığımızda ise; 1658 senesinde etkili askeri idari amirler tarafından tek adam rejimine son verilmek suretiyle Oliver Cromwell yönetimden lağvedilmiştir(Freie Universitaet Berlin, 2015:785). Akabinde hali hazırda Hamilik mekanizmasına hizmet etmekte olan Uzun Parlamento fesh edilmiştir(Aylmer, 1972:12-102).

3.2.1. Kongre Parlamento'sunun Kurulması ve Feshi

Kongre Parlamento'su, Fetret Devri'nin sonuna gelinmesiyle birlikte 1660 senesinin Mart ayı başlarında lağvedilen Uzun Parlamento akabinde gündeme gelen bir oluşumdur. 1660 senesinin Nisan ayının yirmi beşinci gününde resmen toplandığı bilinmekle birlikte sadece yaklaşık sekiz ay aktif kalabilmiştir. Bu parlamento oluşumunun önemi, ülkenin doğasına aykırı ve temel sistemin başatı olan ana rejimin olgularına aykırı olan Ulus olarak bakıldığında meşru bir yönetim şekli olan Hamilik adına veya doğrudan Ulus için çalışmayacak ve bu konuda bir taahhüt veremeyecek oluşudur(Nield, 1890:161).

Kraliyet dolayısıyla da ülkenin Monarşi yanlıları lehine olan üyelerden vücuda gelmiştir. İngiltere Restorasyon dönemine hazırlık çalışmalarıyla birlikte bir anlamda rahat nefes alan Parlamenter güç yanlıları bu hazırlıkları hızlandırmak ve zeminini oluşturmak adına finansal alanlarda ve mülkiyet hakları konularında Kongre Parlamento'su marifetiyle yol almaktaydılar(Nicolson, 1714:43-103).

Kral II. Charles bu Parlamento tarafından geriye dönük yani infaz edilen merhum babası Kral I. Charles infazından itibaren tanınmıştır. Elbette tüm bunların açığa vurulmasını Breda Bildirisi sağlamıştır. Yeni Kral'ın geriye dönük olarak da tanınması Fetret Devri'ndeki hadiselerin intikamının alınması yönünden de Parlamento'ya imkan tanımıştır. Bu anlamda bazı yasal düzenlemeler yapılmak suretiyle merhum Kral I. Charles özelinde infazına neden olanlardan hesap soruluyor olacaktır. Bu bağlamda, Kongre Parlamento'su, yeni Kral II. Charles tarafından 1660 senesi sonu itibariyle yani Aralık ayının yirmi altıncı günü lağvedildi. Kongre Parlamento'su sürecinde söz konusu olan tüm düzenlemelerden kaynaklı haklar saklı kalmak kaydıyla yaklaşık beş ay sonra yani yeni senenin 1661 senesinin baharında, Mayıs ayı itibariyle yeni bir Parlamento toplanmıştır(Birch, 1742:VOL.III).

Ülke orijinal yönetim şekline dönüyor olacaktır ki bu Restorasyon sürecidir. Nedeni de Fetret Devri'nin kalıntılarından Devlet'i arındırma amacı taşıyor olmasıdır. Bu sayede yeni Kral II. Charles adil bir yaklaşımla toplumun tüm kesimlerini kucaklayan bir yönetim şeklini benimsemiştir(Harris, 2005).

3.2.2. II. Charles'ın Tahta Çıkması

Breda Bildirisi bu olayın tetikleyici unsurlarından olmakla birlikte Kral'ın gelmesini kolaylaştıran başlıca unsurlardan olmuştur. George Monck ilgili süreçte İngiltere sevk ve idaresini tek başına sürdürmekle birlikte yönetimi sağlıklı ve asli bir unsur olarak Kraliyet kapsamında devir teslim gerçekleştirmek dolayısıyla da ülkeyi asli yönetim şekline dönüştürmek ve Fetret Devri'ni sonlandırıp hem İç Savaş'ın hem de beraberinde içerisinden geçilen Fetret Devri'nin yaralarını sarmak adına infaz edilen merhum Kral I. Charles'ın erkek evladı olan II. Charles'a bir şekilde ulaşmayı başarmış ve kendisinden yönetimi ele aldığı anda yapacaklarını anlatmasını yani Breda Bildirisi'ni istemiştir(Roos, 2007:VOL.III).

Bununla birlikte bahsi geçen bildirinin Breda adıyla anılmasının sebebi II. Charles'ın bu maddeleri hazırladığı zaman diliminde Hollanda ülkesinin Breda bölgesinde ikamet etmekte olduğundan kaynaklıdır(Schofield, 1965:485-490).

1660 senesinin Mayıs ayının ilk günü toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren maddeler içeren bu bildirinin duyurusuna çıkmıştır. Bir önceki ayın ilk günlerinde II. Charles tarafından Hollanda ülkesine ulaştığı an itibariyle hazırlanmış bu bildirinin yaklaşık bir ay sonra duyurulduğunun da dikkate değer olduğunu belirtebiliriz(Evelyn, 2006:8-13). Akabinde zaten herşeyin alt yapısı hazır olsa gerek ki Parlamento üyeleri ülkenin asli yönetim şekline yani Monarşi'ye dönmesi suretiyle Kral, Lord'lar Kamarası ve Avam Kamarası unsurlarının aktif edilerek iş başına geçmesine karar kılmıştır(Swatland, 1996:117-140). Bu gelişmeler ışığında yeni Kral zaten belli olup II. Charles göreve çağırılmıştır(Birch, 1742:VOL.IV).

Birkaç gün sonra Mayıs ayının ilk haftasında II. Charles resmen İngiltere ülkesinin Kral'ı olarak deklare edilmiştir. Ancak bu yeni Kral henüz ülkesinde değildir. Birkaç lokasyon değişikliği akabinde deniz yollarına ulaşmayı başaran II. Charles, HMS Royal Charles isimli olduğu belirtilen bir gemiyle Kral ilan edildiği baba mirası ülkesi İngiltere sınırlarına doğru hareket etmiştir(Winstanley, 1649:4).

HMS Royal Charles gemisi bu adını 1660 senesinin Mayıs ayının yirmi üçüncü günü almıştır. Üzerine çok sayıda kitaplar yazılan ve birçok araştırmaya konu edilen bu geminin tarihi bağlamda sembolik önemi vardır. Ayrıca bahse konu gemi; Fetret Devri içerisinde 1654 senesi yazında Naseby ismiyle inşa edilmiştir(Whitelock, 1853:VOL.IV)

3.3. İNGİLTERE RESTORASYON DÖNEMİNİN AÇILMASI

Monarşi'nin geri dönüşü ve İngiltere ülkesinin gerçek rejimine oturması, 1660 senesinin Mayıs ayı itibariyle yeni Kral II. Charles ülkeye ayak basmış ve nihayete ermiştir. İngiltere ülkesinin Londra şehrine Monarşi geri dönmektedir. Oliver Cromwell'in ortaya çıkardığı bu durumlar İngiltere tarihinde ilk ve genel gidişat itibariyle son kez rejim değişikliği doğurduğu için İngiltere Toplumunu tarafından Fetret Devri olarak anılacaktır. Bu Fetret Devri'nin İngiltere ülkesine bir şey katmadığı geçen seneler içerisinde ortaya çıkmış olmakla birlikte Oliver Cromwell sosyal ve iktisadi çok sayıda sorun çıkmasına neden olmuştur. Açtığı yaraların, mali, iktisadi, sosyal tüm alanlarda sarılması komple bir yenileşim gerektiriyordu(Carlyle, 1871:VOL.I).

Bunun adı İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte Monarşik yapının; ki bu yapı bir tür Cumhuriyet rejimi vadinin neticesi oldu. Yeniden ele alınması dolayısıyla da yapısal reformlara ihtiyaç durulması bu yeni dönemin başlamasını tetiklemiştir. Yeni Kral II. Charles, bu dönemde, İngiltere, İskoçya ve İrlanda yönetimlerini tek çatı altında toplamıştı. Restorasyon süreciyle Kral'ın görevde kaldığı süre paralel olarak değerlendirilebilir(Birch, 1742:VOL.VI).

1685 senesinde Kral'ın hastalıklarından kaynaklı erken vefatıyla Restorasyon dönemi esasen kapanmıştır. Ancak ıslahatlar 1649 senesiyle 1660 senesi aralığındaki İç Savaş'ları yanı sıra genel itibariyle Fetret Devri'nden kalanların kazınması ve Monarşi'nin yıkılmaz bir temele oturtulması, kurallarının netleştirilmesi ve toplumun her alanda modernizasyonu süreçleri, Kral'ın görevinin 1685 senesinde bitmesinden sonra da devam etmiştir(Birch, 1742:VOL.V).

Ancak bu devamlılığa bakarak Restorasyon döneminin sonunu 1685 senesi yerine 1700 ilk çeyreklerine kadar uzatmak yerine Breda Bildirisi maddelerini dönemin belirleyicisi görebiliriz(Zmora, 2001:44).

1660 senesi baharında bildiriyle Monarşi'nin yeniden inşası hedeflendiğinden Restorasyon'un referansı bu bildirinin maddeleri olmuştur(Turner, 2004:24-44).

1661 senesinin Nisan ayının yirmi üçüncü gününde asaleti onanan yeni Kral'ın iki hafta sonrasında yeni bir yapılanma ve bildirinin operasyonlarını gerçekleştirme birimine ihtiyaç duyduğu çok açıktı. Bu bağlamda Monarşi'nin savunucusu Cavalier isimli bir Parlamento vücuda getirilmiş ve bu oluşum on sekiz seneye yakın varlığını sürdürmüştür(Whitelock, 1853:VOL.I).

3.3.1. Breda Taahhütlerinin Tanzimi

Kral I. Charles'ın ilk erkek evladı olarak oldukça zeki ve hadiselere yaklaşımı yönüyle esprili bir kişiliğe sahip olmasıyla bilinen II. Charles, 1660 senesi itibariyle idareyi ele almış ve Kral II. Charles olarak ülkede Restorasyon dönemini açmış dolayısıyla da çeşitli ıslahatlara başlamıştır(Perkins, 2006:138).

Bu ıslahatlar sadece ülkesini değil İskoçya ve İrlanda bölgelerini de kapsamaktadır. Bu dönemin açılmasıyla birlikte İngiltere İç Savaş'ları ve Fetret Devri sona ermiştir. Hamilik idare şekli olmaktan çıkmıştır. Restorasyon süreciyle Kral II. Charles görev süresi paralel gerçekleşmiştir. 1685 senesinde gerek Kral'ın görevi sona ermiş gerekse Restorasyon dönemi kapanmıştır(Bliss, 1985:5-40).

Ancak ıslahatlar 1649 senesiyle 1660 senesi aralığındaki İç Savaş'ları yanı sıra genel itibariyle Fetret Devri'nden kalanların kazınması ve Monarşi'nin yıkılmaz bir temele oturtulması, kurallarının netleştirilmesi ve toplumun her alanda modernizasyonu süreçleri, Kral'ın görevinin 1685 senesinde bitmesinden sonra da devam etmiştir(Lacey, 2004:15-150).

Breda Bildirisi bu olayın tetikleyici unsurlarından olmakla birlikte Kral'ın gelmesini kolaylaştıran başlıca unsurlardan olmuştur. George Monck ilgili süreçte İngiltere sevk ve idaresini tek başına sürdürmekle birlikte yönetimi sağlıklı ve asli bir unsur olarak Kraliyet kapsamında devir teslim gerçekleştirmek dolayısıyla da ülkeyi asli yönetim şekline dönüştürmek ve Fetret Devri'ni sonlandırıp hem İç Savaş'ın hem de beraberinde içerisinden geçilen Fetret Devri'nin yaralarını sarmak adına infaz edilen merhum Kral I. Charles'ın erkek evladı olan II. Charles'a bir şekilde ulaşmayı başarmış ve kendisinden yönetimi ele aldığı anda yapacaklarını anlatmasını yani Breda Bildirisi'ni istemiştir(Roos, 2007:VOL.III).

Bununla birlikte bahsi geçen bildirinin Breda adıyla anılmasının sebebi II. Charles'ın bu maddeleri hazırladığı zaman diliminde Hollanda ülkesinin Breda bölgesinde ikamet etmekte oluşundan kaynaklıdır(Schofield, 1965:485-490). 1660 senesinin Mayıs ayının ilk günü toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren maddeler içeren bu bildirinin duyurusuna çıkmıştır. Bir önceki ayın ilk günlerinde II. Charles tarafından Hollanda ülkesine ulaştığı an itibariyle hazırlanmış bu bildirinin yaklaşık bir ay sonra duyurulduğunun da dikkate değer olduğunu belirtebiliriz(Evelyn, 2006:8-13).

Akabinde zaten herşeyin alt yapısı hazır olsa gerek ki Parlamento üyeleri ülkenin asli yönetim şekline yani Monarşi'ye dönmesi suretiyle Kral, Lord'lar Kamarası ve Avam Kamarası unsurlarının aktif edilerek iş başına geçmesine karar kılmıştır(Swatland, 1996:117-140). Bu gelişmeler ışığında yeni Kral zaten belli olup II. Charles göreve çağırılmıştır(Birch, 1742:VOL.IV).

3.3.2. Islahatların Başlaması

Birkaç gün sonra Mayıs ayının ilk haftasında II. Charles resmen İngiltere ülkesinin Kral'ı olarak deklare edilmiştir. Ancak bu yeni Kral henüz ülkesinde değildir. Birkaç lokasyon değişikliği akabinde deniz yollarına ulaşmayı başaran II. Charles, HMS Royal Charles isimli olduğu belirtilen bir gemiyle Kral ilan edildiği baba mirası ülkesi İngiltere sınırlarına doğru hareket etmiştir(Winstanley, 1649:4).

HMS Royal Charles gemisi bu adını 1660 senesinin Mayıs ayının yirmi üçüncü günü almıştır. Gemi Fetret Devri içerisinde 1654 senesi yazında Naseby ismiyle inşa edilmiştir(Whitelock, 1853:VOL.IV). Ancak bu devamlılığa bakarak Restorasyon döneminin sonunu 1685 senesi yerine 1700'ün ilk çeyreklerine kadar uzatmak kronojik bağlamın anlamını zedeleyebilir. Bu nedenle Restorasyon döneminin 1685 senesinde dönemin başlatıcısı olan Kral II. Charles ile kapandığını belirtmek yersiz olmayacaktır. Restorasyon Kraliyet yanlısı olup ülkelerinden atılan çok sayıda kamu görevlisinin geri dönüşünü ve geride bıraktıkları taşınmazlarını tekrar edinmelerini sağlamıştır. Ayrıca Fetret Devri'nin başladığı 1649 senesinde ticaret hayatına son verilerek haklarında yakalama kararı bulunan bazı tacirlerin de affedilmesi söz konusu oldu(Forster, 1853:VOL.IV). Bunun yanı sıra yeni Kral'ın babası I. Charles'ın infazında payı olan üst komuta kademesi başta olmak üzere herkes cezalandırıldı. Oliver Cromwell, Thomas Pride, Samuel Pepys ve Henry Ireton gibi isimler başta olmak üzere Fetret Devri'nin kendini kahraman olarak niteleyen isimleri, 1661 senesi başlarındaki bunlar ülkenin on iki senesine mâl olmuş kişilerdir(Ferreira, 2014:92). Naaşları, İngiltere'nin Londra şehri bölgesindeki Tyburn mahallesinde dar ağacında sergilenmiştir(The Historical Association and Blackwell Publishing, 2009:510). Dönem hadiselerinden kaynaklı suçlu niteliğindeki hükümlülerin salıverilmesi, mülkiyet hakkının kutsiyetinin teminatı, dinsel alanda hoşgörü ve biriken ödeneklerin gibi hareketleriyle Restorasyon dönemi bu uygulamalarıyla geçmişin intikamını alıp, geleceğe dönük de mesajlar vermiş, Monarşi kökleşmiştir(Podesta, 2016:8-58).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ'NİN ÖNEMLİ İSİMLERİ

4.1. ŞAHISLAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bu başlık altında dönemin önde gelen şahsiyetleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Fetret Devri'nin başlaması akabinde idam edilen Kral I. Charles ve özü itibariyle yaşanan hadiselerle yol açan liderlerden önde gelen Oliver Cromwell hakkında tanıtıcı detaylar aktarılmaktadır. Özellikle Oliver Cromwell tarafından sürgün edilen II. Charles-ki idam edilen Kral I. Charles'ın en büyük oğludur-hakkında da bilgiler verilmiştir. Tabii bu önemli dönemin önderleri yalnız değildi ve etrafında bir takım insanlar bulunmaktaydı. Bunlar genelde politize olmuş askerlerdi. Onlar hakkında da biyografik bilgiler yer alıyor. 1648-1661 seneleri İngiltere açısından oldukça hareketli geçmiştir. Bu dönemde Devlet'in yönetim biçimindeki belirsizlik, içeride ve dışarıda süre gelen Savaş'lar yanı sıra politik hadiseler, dönemin öne çıkan isimlerinin genel bilgilerine yer vermeyi önemli kılıyor(Seel, 1999:1-12).

Biyografilerine bakıldığında görüleceği üzere dönemin öne çıkan isimleri asker kökenli politikacılar olmakla birlikte bazı şahsiyetlerin Kraliyet yanlısıyken daha sonra Cumhuriyet yanlısı oldukları ancak Cumhuriyet rejimine sekte vuran tek adamlık anlayışının tekrar gündeme gelmesiyle kararlarında ve düşüncelerinde değişikliğe uğradıkları da gözlenir. İçerideki çekişmelerin, İngiltere'nin dışında kalmış ya da sürgün edilmiş isimlerle, içeride kalarak mevcut belirsizliğe göre rol alan isimlerin gizli ilişkiler kurmasına da yol açtığı durumlar söz konusu olmuştur. Ordu içerisinde yer alan bazı önemli isimler taraf tutmaktaydılar ve bu durum özellikle yaşanan gelişmelerin çekirdek merkezini kapsamaktaydı(Godwin, 1824:361-375).

4.1.1. I. Charles

Kral VI. James'in ikinci oğludur. I. Charles, 1600 senesinin Kasım ayının on dokuzuncu günü İskoçya'da doğmuştur. Sağlık sorunlarıyla doğduğundan dolayı babası 1603 senesinde İngiltere Kral'ı olduğunda dahi İskoçya'da kalmıştır. Ağabeyi Henry'nin 1612 senesindeki vefatı üzerine tek veliaht oldu ve 1625 senesinin Mart ayının yirmi yedinci günü Kral ilan edildi(Pakenham, 1936:11-21).

Henrietta Maira ile evlendi. Eşi Fransa'nın XIII. Kral'ı Louis'in kız kardeşidir. Parlamento ile sorunlar yaşamaya başlayan I. Charles'ın bu sorunları yaşama sebebi

hiç kimseye hesap vermeyeceğine inanıyor olmasından kaynaklıydı. Bu süreçte ortaya çıkan soylu sınıfı tarımdaki ekonomik gelişmelerden doğmuş olup ticari güçleri de Parlamento'daki etkinliklerinin artmasını sağlamıştır(Washburn, 1957:11). 1640 senesinin Kasım ayında Uzun Parlamento vücut bularak Kral'ın hesap vermezliği karşısındaki rahatsızlığı yüksek sesle dile getirmeye başlamıştı(Veneris, 679:2-4).

Bu sorunlar geriye dönük on beş senenin biriken stresinin bir nevi boşalımını şeklinde gerçekleştiğinden I. Charles durumu idare etmek zorunda kalmıştır. 1641 Kasım sonlarında bahsi geçen bu Parlamento'nun Kral'a sunduğu bildiriyle Kral olup bitenlerin müsebbibi ilan olunmuştur. Bu belge gerginliğin daha da artmasına neden olmakla birlikte I. Charles'ın sonunu getiren hadiselerin de ortaya çıkmasına yol açar. Özellikle Oliver Cromwell, yoksul halkı askeri eğitimden geçirmeye başlamış böylece soylu kesimin Ordu üstünlüğüne engel olmuştur. Alternatif bir Ordu ya da güç olarak Oliver Cromwell'in birlikleri gündeme gelmiştir(Blount, 1894:7-123).

Çünkü 1646 baharında Oxford kuşatılmıştır. Buranın önemi I. Charles'ın burada yaşıyor oluşudur. 1647 senesinde Ordu ve Parlamento güçleri arasındaki sorunları kendi lehine kullanmaya çalışsa da I. Charles, 1648 senesinde Parlamento tarafından alınan karar ile yargılanacaktır(Bramhall, 1706:17).

Ülkede meydana gelen neredeyse tüm olumsuzluklardan I. Charles sorumlu hatta bir anlamda hain ilan edilecektir. I. Charles bu durumu kavradığından olsa gerek ailesini Hollanda'ya kaçırmış bu esnada Ordu'nun yönetiminin de kendinden alınarak Parlamento'ya verilmesini kabul etmemiştir. Tüm bu gelişmeler ışığında ve süreçte daha da gelişen Oliver Cromell idaresindeki güçler nihayetinde 1649 senesinin Ocak ayının yirmi yedinci günü I. Charles'ın idam edilmesine hükmedilmesini sağlamışlardır(Spencer, 2014). Üç gün sonra, Londra Whitehall Sarayı'nda başı bedeninden ayrılarak infaz edilmiştir(Belloc, 2003:11-21).

4.1.2. II. Charles

I. Charles'ın ilk erkek evladı olarak oldukça zeki ve hadiselerle bakışı ve yaklaşımı yönüyle esprili bir kişiliğe sahip olmasıyla bilinen II. Charles, İngiltere, Londra, Saint James Sarayı'nda 1630 senesinin Mayıs ayının yirmi dokuncu günü dünyaya gözlerini açmıştır. Restorasyon sürecinin akabinde 1661 senesinde Kral olmuştur. İngiltere'nin geçirmiş olduğu uzun dönem İç Savaş hadiselerinin tüm kalıntılarını miras olarak devralmıştır. Ancak bu hadiselerden kaynaklanan sorunların izlerinin silinmesi adına

başarılı çalışmalar yapmıştır. Babası I. Charles'ın infazının ardından sürgüne gönderilmiştir. Bu süreçte Monarşi destekçileriyle birlikte İç Savaş kapsamındaki hadiselerde etkin rol oynamış ve mücadele etmiştir. 1650 senesinden itibaren kaçtığı İskoçya'da Oliver Cromwell aleyhinde çalışmış ve bu noktada destek alabileceği herkesle ilişkide olmuştur. Oliver Cromwell'in güçleriyle girdiği mücadelelerden birinde canını zor kurtarmış ve on sene süreyle zorunlu ikametgâhı olacak Fransa'ya kaçmıştır. Oliver Cromwell'in ölümü akabinde İngiltere'nin dönem Parlamento'su aracılığıyla tekrar Kral olması adına İngiltere'ye davet edilmiştir. Babası I. Charles'ın çok sayıda muhalifiyle sulh olmuştur. Bu barış yanlısı tavrı kendisini Krallığa tekrar çıkararak açısından iyi karşılanmamış olsa da II. Charles, her alanda bilhassa din alanında her türlü katı uygulamaya son vermiştir(Ollard, 1979:103-161).

Resmi evliliği Portekiz prensesi Catherine ile 1662 senesinin Nisan ayının yirmi üçüncü günü vuku bulmuştur. Bu evlilikten bilinen bir çocuğu yoktur. Ancak resmi nikahlı eşi haricinde başka kadınlardan çocuklarının olduğu da bilinmektedir. Bu çocuklarının resmi evliliğinden olmamasından dolayı veliahtı doğal olarak, belki bir anlamda da icaben kardeşi James II olmuştur. Kral II. Charles'ın bazı alanlardaki yapıcı yaklaşımları Parlamento tarafından sekteye uğratıldı. Sert yasaların peşi sıra yürürlüğe girdiği Kral II. Charles döneminde Ordu'nun idaresi, Monarşi yanlısı Parlamenter'ler tarafından tümüyle Kral'a aktarılmış olmakla birlikte basın özgürlüğü alanında da çok sayıda kısıtlama uygulanmıştır. İşte bu ahvalden kaynaklı uyumlu yönetim sergilenmesi olanaksız hale gelmiştir. II. Charles'ın bazı konularda gizli anlaşmalar yapması, mezhep değiştireceği yönünde gizli sözler vermesi ve bu süreçler devam ederken bir de mali sorunlar konusunda Parlamento baskısı sebebiyle çözüm bulamıyor oluşu kendisine olan güveni sarsmıştı. 1685 senesinin Şubat ayının altıncı günü hastalıktan vefat etmiştir(Krey, 2005:6-19).

4.1.3. Oliver Cromwell

Oliver Cromwell, 1599 senesinin Nisan ayının yirmi beşinci günü İngiltere, Huntingdon'da dünyaya gelmiştir. İngiltere tarihine rejim değiştirme yönüyle on seneyi aşkın bir süreliğine parantez açmıştır. Bir tür Cumhuriyet rejimi inşa etmiş olan Oliver Cromwell, çiftçi bir aileden gelmektedir. Hayatını İngiltere'nin temel yönetim şekli olan Monarşi'yi devirmeye adanmış Oliver Cromwell'in bilinen dokuz çocuğu vardır. Kral I. Charles'ın Parlamento'suyla sorunlar yaşamaya başlamış bu sorunlar

İngiltere İç Savaş'ının yoğunlaşmasına yol açmıştır. Oliver Cromwell herhangi bir askeri eğitim almamıştır. Ancak Parlamento destekçilerinin yanında bazı Savaş'lara katılmış hatta komuta etmiştir. Bu Savaş'lardan başarıyla çıkmıştır. Yeni Model Ordu kurmuş ve ikinci komutanı olmuştur(Kaplan, 1986:87-101). I. Charles'ın infazının ardından azimli ve dışarıya karşı pek dostça olmayan Oliver Cromwell Parlamenter gölge Cumhuriyet'in bir anlamda başkanı olmuştur. İlk icraatlarından biri İrlanda'yı ele geçirerek ülkesinin gücünü artırmak yönünde olmuştur(The Cromwell Association, 2014:29-33). Cumhuriyet tarzı bir yönetime dönük ve Monarşi'ye son vermeyi hedefleyerek Savaş'lara girmiş olsa da 1649 senesinde hükümetin başına geçtikten birkaç sene sonra 1653 senesinde kendini Devlet Himayeci Lord olarak ilan etmiştir. Yani bir anlamda gölge Kral ya da toplumun bir kesimine göre diktatör olmuştur. İşte Oliver Cromwell'in ortaya çıkardığı bu durum İngiltere tarihinde ilk ve genel gidişat itibariyle son kez rejim değişikliği doğurduğu için İngiltere Toplumunu tarafından Fetret Devri olarak anılacaktır(Siochru, 2009).

Bu yeni ünvanın İngiltere'ye bir şey katmadığı kısa bir sürede ortaya çıkmış olmakla birlikte Oliver Cromwell sosyal ve iktisadi çok sayıda sorun çıkmasına neden olmuştur. Kuşbakışı olarak değerlendirirsek Kral I. Charles'ın sonunu Oliver Cromwell'un getirdiğini, Oliver Cromwell'in sonunu ise yine kendisinin aslında tam da kuramadığı bir tür Cumhuriyet'in valisi olan General Monck'un Monarşi'yi ilan etmek amacıyla tekrar İskoçya'dan kendi Ordusuyla İngiltere'yi dolayısıyla da Parlamento'sunu basmasının getirdiğini söylemek mümkündür. Bu sürecin doğmasının ana etkeni olmasa da tetikleyici nedeni Oliver Cromwell'in 1658 senesinde hastalıktan vefatı üzerine erkek evladı Richard Cromwell'in ülkeyi yaklaşık yedi ay kadar yönetmeyi denemiş olmasıdır(Carlyle, 1871:1-64).

4.1.4. Richard Cromwell

Richard Cromwell, 1626 senesinin Ekim ayının dördüncü günü dünyaya gelmiştir. Oliver Cromwell'in erkek evladı olarak kendisinden sonra bir tür tahta çıkma süreci söz konusu olmuştur. Bir tür tahta çıkma olarak durumun tanımlanmasının nedeni babası Oliver Cromwell'in miras bıraktığı belirsiz rejim örneğinden ileri gelmekle birlikte kendisini 1658 senesinde kendini Devlet Himayeci Lord olarak ilan etmiştir. Elizabeth Bouchier annesi olup üç erkek kardeşi daha bulunmaktadır(Drinkwater, 2005:4).

1659 senesinin Mayıs ayının yirmi beşinci günü rütbesi sona erdiği için oldukça kısa süreli olarak hüküm sürmüştür. Hükümünün sonlanmasının ardından tekrar göreve davet edilmişse de kabul etmediği yönünde bilgiler bulunmaktadır(Waddy, 2010:173-191). Richard Cromwell, bir senesini dolduramayan oldukça kısa denilebilecek hükümdarlığı süresince en önemli sorunları askeri kanatla yaşamıştır. Bu tarihe kadar, 1660 yazında gittiği Fransa'da John Clarke takma adıyla yaşamakla birlikte eşi Dorothy Maijor ile görüşme şansı da olmamıştır. 1680 senesinde tekrar İngiltere'ye gelmişse de pasif bir yaşam sürmüştür. Bu dönemde Avrupa'da hukuki alanda bir tür hak arayışı adına gezileri olmuştur. Ordu ile Parlamento arasında sürekli çıkan uyuşmazlıkların çözümü için Richard Cromwell'ın onayı olması şartıyla 1659 senesinin Nisan ayının yirmi birinci günü bir konsey oluşturuldu(Nourse, 2007:95-113).

Ancak bu da tam olarak yönetimin ele alınmasına yeterli olmadı. Aynı tarihlerde Richard Cromwell, mevcut Parlamento'nun saf dışı edilmesi için baskı altına alındı. Bu noktada direnen Richard Cromwell'ın direnişini kırabilmek adına Parlamento içerisindeki bazı gruplar Richard Cromwell tarafından 1659 senesinin Mayıs ayının altıncı günü lâl edilen Rump Parlamento'su gündeme getirildi(Guizot, 1856:445-446).

Bunun üzerine tekrar toplanan bu Parlamento Richard Cromwell'u görevden almıştır. Görevini Ordu güdümünde yapmış olduğu için çok kısa süren iktidarında herhangi bir insiyatif alamamıştır. Devlet resmi mührünün kendisinden alınması ve bazı ilave kararlar için toplanan Rump Parlamento'su, günün sonunda Richard Cromwell için görevde kalmaması şartıyla itibarının iadesi ve emekli maaşının bağlanmasına hükmetmiştir. Ayrıca borçlarının da ödenmesine karar verilmiş olsa da tüm bunların gerçekleşmesi mümkün olmamıştır. Devamında II. Charles'ın yönetimi almasıyla uzun seneler sürgün yaşamak zorunda kalan Richard Cromwell, 1712 senesinin Temmuz ayının ikinci günü vefat etmiştir(Calladine, 2018:23).

4.1.5. Thomas Pride

İngiltere İç Savaş'ları ile birlikte Parlamenter güçler yanında hareket eden Thomas Pride tam tarihi net olmamakla birlikte 1608 senesinde Glastonbury civarında dünyaya geldiği bilinmektedir. Yeni Model Ordu tabir edilen birliklere katılarak taşımakta olduğu albay rütbesini güçlendiren Thomas Pride, İskoçya özelinde komutanlık yapmıştır(United States Army Combined Arms Center, 2019:2).

Bazı birliklerin sevk ve idaresini almanın yanı sıra bu yetkilerini İç Savaş döneminde katıldığı Savaş'larda etkin bir şekilde kullanmıştır. Bazı kaynaklarda dönemin başarılı komutanlarından olduğu da vurgulanmaktadır. Kral I. Charles ile 1648 senesi sonunda gerçekleşmekte olan görüşmeler esnasında Parlamento'daki Thomas Pride yanlıları tamamen arındırılmıştır. Bu olay esnasında Parlamento dışı bırakılan üyeler daha sonra Rump Parlamento kuracaktır(Great Britain Parliament, 1721:6-22).

Oliver Cromwell'ın gözde askerlerinden biri olarak I. Charles'ın idam edilmesi amacıyla yakalanmasındaki emirlerde imzası bulunmaktadır. Bu hizmetleri kendisinin Oliver Cromwell tarafından terfi ettirilmesini sağladı(Phillips, 1874:406). Ticari yönü de olan Thomas Pride, Londra'da 1630'lu senelerde gıda üretimi yapan bir işletme sahibi olmuştur(Wade, 1839:55).

Dönemde iktidarı elinde bulunduran Kraliyet yanlılarının, dini inancından dolayı baskısına maruz kalmış olmakla birlikte tepki olarak kendisi de 1640'lı senelerde resmi olmayan askeri amaçlı eğitimlere de katılmıştır(Green, 1875:7).

Hatta bu süreci desteklemek amacıyla bir de şirket kurmuştur. Kraliyet yanlısı gruplar Thomas Pride'ı özellikle eğitim durumu ve çiftçi bir aileye mensup olmasından vuruyordu. 1647 senesinde Ordu içerisinde sık sık çıkan isyanlardaki talepleri destekledi ve bu konuda Parlamento'nun önemli isimlerinin tepkisini çeken yazılara imza atmıştır. Ordu'nun gıda tarafındaki ihtiyaçlarını karşılamak adına ihaleleri kendi şirketleri lehine çevirmiştir. 1658 senesinin Ekim ayının yirmi üçüncü günü vefat eden Thomas Pride, nadir kaynaklarda yer alan doğum senesini geçerli kabul edersek, kısa yaşamı süresince çok sayıda taşınmaz satın almıştır(Green, 1879:VOL.I.PART.III). Bunların içinde Henry VIII'e ait Nonsuch isimli saray da vardır. Ancak Thomas Pride'ın cesedi rahat edemedi. Fetret Devri'nin sonlanması ve İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte 1661 senesi başlarında naaşı mezarından çıkartılmış ve Tyburn'de dar ağacında sergilenmek suretiyle rencide edilen intikam simgelerinden olmuştur(Davis, 2001:27-37).

4.1.6. George Monck

George Monck, 1608 senesinin Aralık ayının altıncı günü dünyaya gelmiştir. İskoçya için Oliver Cromwell adına hizmet eden bir Ordu mensubu olan George Monck, Thomas Monck'un ikinci erkek evladıdır. Henüz 16 yaşlarında iken 1625 senesinde harblerde İngiltere için yer almış; savaşmıştır(Fahy, 2002:13).

Çocuk yaşta asker olmayı hedeflediği anlaşılabilir. Babasının icra davaları nedeniyle cezaevi tehlikesi yaşadığını anlayınca 1627-1628 senelerinde İngiliz Ordusu için yaşanmakta olan bir takım Muharebelerde görev yaptı. Akabinde İspanya'ya karşı harp halinde olan Hollanda için Savaş'lara katıldı. Hollanda için Orduda dokuz sene süresince hizmet etti. George Monck, 1644 senesinin Ocak ayında iki sene süreyle göz altında tutulmuşsa da bu süre zarfında kitap yazdığı bilinmektedir(Allen, 1979:96-117). Bu süreçlerin akabinde Parlamento kararıyla çeşitli isyanlara karşı koyması için görevlendirilmişse de başarılı olamamıştır. 1651 senesinde Oliver Cromwell'ın İskoçya'yı ele geçirmesi için kalkıştığı harekatta, öncü komutanlardan biri olarak görevlendirilmiştir. Bu görevin ifasında, yanındaki isimler Krallık karşıtı muhaliflerden oluşmuştur(McDonald, 1990:364-374).

Bu süreçteki başarılı komutasından ötürü ve ayrıca II. Charles için savaştan Ordu mensuplarını İngiltere'ye sürdüğü için gözde komutanlardan biri haline gelmiştir. İskoçya'nın ele geçirilmesi aşamalarının tamamlanması amacıyla da İskoçya Parlamenti güçlerini emri altına almıştır. Başarılı birkaç işgali de bu güçler ile sürdürmüştür(Jamison, 1975:10-150). İskoçya'da mücadele veren Kraliyet birliklerini adeta kılıçtan geçirmiş, burada kesin olmayan sayılara göre iki binin üzerinde insanı öldürmüştür. Altmış kadar gemi de bu hadiselerden nasibini alarak kullanılmaz hale getirilmiştir. Böylece George Monck, İskoçya'nın tek askeri temsilcisi olmuştur. Bu durumu içine sindiremeyen İskoçyalı sivil ve asker fertlerin olası isyanlarını engellemek adına bazı bölgelere birlikler konuşlandıran George Monck, bu çabalarına rağmen bazı kıpırdanmaların önüne geçemediği için Kraliyet yanlısı olanları Hint adlarına sürgün etmiştir. 1 Mayıs 1660'da II. Charles'ı göreve geri çağırılmak adına Parlamento'yla iş birliği yapan George Monck, 3 Ocak 1670'de vefat etmiştir(Ashley, 1977:13-180).

4.1.7. Henry Ireton

Tam tarihi bilinmemekle birlikte 1611 senesinde Nottinghamshire, İngiltere'de dünyaya gelmiştir. Hukukçu bir asker olan Henry Ireton, diplomatik alanda da başarılıydı. 1642 senesinde İngiltere İç Savaş'ları ve bu Savaş'lardan kaynaklı hadiselerin patlak vermesi sonucunda meydana gelen 1642 senesindeki Edgehill ve bir sene sonra 1643 senesindeki Gainsborough Savaş'larında bazı tümenlerin komutasını üstlendi(Fleming, 2003:5).

Bu Savaş'larda Parlamenter güçler lehine komuta sağladı. Parlamenter güçlerin aldığı yaralar zayıflamalarına, akabinde süre gelen İç Sorunlar ve bunların doğurduğu Savaş'lar, 1645 senesi başlarında yeni bir oluşum olarak Thomas Fairfax öncülüğünde Yeni Model Ordu ortaya çıkmasına imkan sağlamıştır. Oluşumun netleşmesiyle birlikte arka planda süre gelen Thomas Fairfax ile kendisi gibi Parlamenter güçlere son vererek Kraliyet yanlılarının askeri kanadını da kırmayı hedefleyen Oliver Cromwell sahneye çıkmıştır(Mackintosh, 1809:VOL.VI).

Thomas Fairfax, Oliver Cromwell'u Ordusunun baş komutanlığına davet etmiş, bu davetin gerçekleştiği süreçte, 1645 yazında, belki de bir tür sadakat gösterisinde bulunmak adına Henry Ireton, Kraliyet mensuplarının mecrasına saldırmış ve yanına birkaç esir almak suretiyle bu saldırısını sonlandırmıştır. Oliver Cromwell, Henry Ireton'ı gece vardiya güvenlik amiri ve Parlamenter güçlerin sol cenahına karşı koyması adına görevlendirmişse de bu alanlarda başarı sağlayamamış, Parlamenter güçlere karşı mağlup olmuş, yaralanmış hatta kaçmışsa da tekrar yakalanmıştır. Henry Ireton, Oliver Cromwell'ın kız evladı Bridget Cromwell ile izdivaçta bulunmuştur. İlk zamanlar Parlamento ve Ordu arasında ağırlıklı maddi kaynaklı tartışmalar sıklaştı. Bu tartışmalara siyasal rejim noktasındaki tartışmalar da katıldı. Henry Ireton, diplomatik kişiliğini ön plana çıkararak Kral I. Charles ile yaşanan sorunları anayasal zeminde çözmeyi denemişse de sonuçta Kral'ın idam fermanında imzası bulunanlardan biridir. 1651 senesinin Kasım ayının yirmi altıncı günü vefat etmiştir(Tutschka, 2014:220).

Ancak cesedi rahat edemedi. Fetret Devri'nin sonlanması ve İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte 1661 senesi başlarında naaşı mezarından çıkartılmış ve dar ağacında sergilenmiştir(Donovan, 2004).

4.1.8. Samuel Pepys

1633 senesinin Şubat ayının yirmi üçüncü günü Londra, İngiltere'de bir esnafın erkek evladı olarak dünyaya gelmiştir. Cambridge Üniversitesi mezunu olan Samuel Pepys, başarılı eğitim hayatının devamında Devlet konsey mensubu olmasının yanı sıra ilerleyen senelerde Kral II. Charles adına çalışacak yakınlarından biri olan Edward Montagu için asistanlık yapmıştır. Elizabeth de Saint Michel ile evlilik yapmıştır. Elizabeth de Saint Michel, Samuel Pepys ile evlendiği 1655 senesinde henüz on beş yaşındaydı(Bailey, 2003:151).

Samuel Pepys çocukluğundan itibaren özellikle üreme organları ve bunlara bağlı dolaşım sistemlerinden, dolayısıyla da böbreklerinden sıklıkla şikayet etmekteydi. Nitekim evliliğinden birkaç sene sonra 1658 senesinde dönemin imkanları ölçütünde mesanesindeki taşların alınması noktasında ameliyat edilmiştir. Başarılı geçen bu operasyonun ardından Samuel Pepys, bu ameliyatın yıl dönümünü bir anlamda bayram ilan etmiş ve kendi içlerinde her sene kutlamışlardır. Samuel Pepys, tarihe 1660 senesinin Ocak ayının ilk gününden itibaren günlük tutmaya başlayarak önemli kayıtlar düşmüştür. Günlük tutmayı yaklaşık dokuz sene devam ettirmiş, 1669 senesinde bırakmıştır. Bu süreçte sosyal, bilimsel ve politik birçok detay kaydetmiştir. Göz sağlığından endişe duyduğu bahanesiyle terkettiği bu günlük tutma alışkanlığı gelecekte kendisinden oldukça söz ettirmesini sağlamıştır. Yazıcı olarak, 1660 senesi yazında Kraliyet gemi filosuna tayini çıkmıştır. Denizcilik alanında çok sayıda yeniliğin getirilmesinde etkin rol oynadığı bilinmektedir. 1684-1686 aralığında iki sene süreyle, başkan ünvanıyla üyesi olduğu Royal Society of London isimli bilim kurumuna hizmet etmiştir(Dull, 2009).

Samuel Pepys, Fransa Devlet'iyle hususi ilişkiler kurduğu hatta deniz hatlarına ait bir takım gizli bilgileri Fransa Devlet'iyle gizliden paylaştığı iddialarıyla cezaevine atılmıştır. Tutukluluk hali bir süre sonra bitirildi ve salıverildi. Dönemin hükümdarı Kral II. Charles, 1685 senesinin Şubat ayının altıncı gününde vefat edene kadar Samuel Pepys, hizmetlerini devam ettirmiş; tüm görevlerini başarıyla ifa etmiştir. Kral II. Charles'ın devamında kardeşi ve icabi halefi Kral James II kendisiyle 1688 senesinde iktidarı kaybedene kadar çalışmaya devam etmiştir. 1690 senesinde yersiz iddialar ile göz altına alınmışsa da kısa sürede salıverilmiştir. Samuel Pepys, 1703 senesinin Mayıs ayının yirmi altıncı günü vefat etmiştir(Gardiner, 1897:VOL.III).

4.1.9. Thomas Horton

Tam tarihi bilinmemekle birlikte 1603 senesinde dünyaya gelmiştir. Kral I. Charles ve yönetiminden pek haz almayan muhalif bir asker olarak tanımlanabilir. İngiltere İç Savaş'ları Thomas Horton ve onun gibi Kral I. Charles muhalifleri için çok sayıda hareketlenmeye sahne olmuş bir anlamda Kral karşıtlarına imkan tanımıştır(Library of Useful Knowledge, 1840:PART.II). Ordu içerisinde ayrışmalar söz konusu olmuş bunların sonuçlarından bir tanesi olarak da Yeni Model Ordu ortaya çıkmasına zemin oluşturulmuştur(Laurence, 1981:2).

Thomas Horton, İngiltere İç Savaş'ları sürecinde Ordu'nun Parlamenter kanadında yer almıştır. Akabinde askeri görevlerini albay ünvanıyla Yeni Model Ordu bünyesinde devam etmiştir. Bu süreçte, 1647 senesi sonunda Parlamento üyeleri, 1647 senesinin Ağustos ayının altıncı gününden başlayarak Ordu'ya katılan paralı askerlerin iş sözleşmelerinin tek taraflı feshine karar verdi. Daha önce girenlere de sadece birkaç aylık ödeme yapılacaktı. Thomas Horton, 1649 senesinde Yüksek Adalet Divanı yetkililerinden biri olması hasebiyle Kral I. Charles idam fermanında imzası bulunanlardan biridir. Thomas Horton, o dönem Parlamenter güçlerin Orduyu dağıtma yönündeki girişimlerinden rahatsız olan ve başka bölgelerde görev yapan Ordu mensuplarından da destek alan askeri komutanlardan John Poyer'a karşı da Parlamenter güçler lehine ve Parlamenter güçler tarafından lojistik destek almak suretiyle mücadele etmiştir. Thomas Horton, John Poyer'ı düşük asker sayısı ve Rowland Laugharne ve Rice Powell gibi isimlerin de John Poyer lehinde mücadele etmesine rağmen yenmiştir. Thomas Horton, 1649 senesinin Ekim ayında İrlanda için Oliver Cromwell lehine çalışırken vefat etmiştir(Bagwell, 1916:45).

Sağlığında bazı taşınmazlar edinmişse de 1660 senesinde, İngiltere Restorasyon döneminde Thomas Horton'ın miras sahiplerine paylarının verilmemesi kararı alınmıştır(Granger, 1804:VOL.III).

4.1.10. Rice Powell

Doğduğu ve vefat ettiği tarihler hakkında net bir bilgiye ulaşılamamakla birlikte İngiltere'nin güney kesimlerinde yetiştiğine dair bilgiler yer almaktadır. Bu doğrultuda ailesinin de güney bölgelerinden olduğu belirtilebilir. Bahsi geçen bölge İngiltere'nin güneyindeki Pembrokeshire isimli yerdir. 1641 senesinde İrlanda'da askeri vazifesini yerine getirirken henüz bir senesini doldurmadan 1642 yazında İç Savaş nedeniyle yukarıda bahsi geçen yetiştiği topraklara dönmesi gerekti(McDonnell, 1886:15-20). Babasının Lewis Powel olduğu bilgisi İrlanda askeri vazifesine istinaden kendisine yapılan ödeme kayıtlarından görülmektedir(Hickson, 1884:VOL.I).

İç Savaş sürecinde yetiştiği bölgeyi savunurken öncelikle John Poyer ve Rowland Laugharne gibi isimlerle birlikte hareket etmiştir. Rowland Laugharne 1644 senesinin sonlarında göz altına alınırken aynı zamanda kendisi Rice Powell'ı yönetici yapmıştır. Rice Powell henüz bu görevindeki ikinci ayına girmişken Kraliyet taraftarları tarafından Cardigan'a gerçekleştirilen yıkıcı girişimleri püskürtmüştür. Askeri

yöneticilik kariyerine 1649 baharında Tenby mülki amiri olarak devam etmiştir. Bu dönemde görevdeki son günlerini yaşamakta olan Kral I. Charles ile görüşmüştür. Ancak bu dönemin peşi sıra, işler Kral I. Charles adına kötüye gidince Rice Powell, Pembrokeşhire'dan ayrılmak durumunda kaldı(Hickson, 1884:VOL.II).

Bir süre yetiştiği topraklardan uzak kaldı. Bu sırada Tenby için Thomas Horton ile karşı karşıya geldi. Başarılı olamadı ve askeri görevinden kaynaklı ilgili mahkemelerce idam cezasına çarptırıldı. Ancak bu cezanın infazı gerçekleşmedi ve 1649 baharında cezası silindi. Restorasyon dönemine kadar pasif bir yaşam süren ve geçmişte babası adına mücadele ettiğini ve borçlandığını belirterek Kral II. Charles'dan destek talep eden Rice Powell, 1665 senesinde vefat etmiştir(Willcomb, 1902:200-250).

4.1.11. Rowland Laugharne

Janet Laugharne ve John Laugharne çiftinin erkek evladı, Ann Laugharne'ın da kocası olan Rowland Laugharne'ın doğum ve ölüm tarihleri hakkında net bir bilgi olmamakla birlikte 1607 senesinde doğduğuna 1676 senesinde de vefat ettiğine dair bilgiler yer almaktadır. Parlamento yanlıları cenahında yer almış askerlerden biri olarak(Raphael, 1991), 1642 senesinin Ağustos ayında İngiltere İç Savaş'ları sürecinin başlangıcının söz konusu olmasıyla birlikte ilk hadiselerden biri olarak Pembrokeşhire bölgesinde yaşanan göz altılardan bahsedilebilir. Çünkü bu yapılan muamele Monarşi'yi yaşatmak adına Kral lehinde çalışanlar için ciddi manada göz dağı anlamına da gelir. Bölgenin önemli isimlerinin Kral yanlıları tarafından Parlamento içerisinde göz altında tutulması bölgedeki İç Savaş'ın nasıl ilerleyeceği hakkında da ipuçları vermiştir(Edinburgh University Press, 1999:266).

Parlamentar güçleri desteklemek adına Rowland Laugharne kendi komutasındaki askeri güçlerin gerçekleştirdiği mücadelelerde gazi olmuştur. Oliver Cromwell ile doğrudan savaşan ve dönemin Kral'ı olan I. Charles için bu Savaş'ları komuta ederken I. Charles'ın arzu ettiği başarıları sağlayamamış hatta komutasındaki taburları her geçen gün nitelik ve nicelik yönünden düşüş yaşamıştır. Rice Powell ve John Poyer'ın adeta kader ortaklığını yaparak tüm mücadelesine rağmen İç Savaş'ın ilk adımlarının atılmasından tam altı sene sonra 1648 senesi yazında Oliver Cromwell yanlılarınca infaz cezası onanmıştır. Yakalandıktan bir sene sonra onanan cezası nakde çevrilmiş ve infazı gerçekleştirilmemiştir. Rowland Laugharne da İngiltere Restorasyon

dönemiyle birlikte bir anlamda rahat nefes alan Parlamenter güç yanlılarından olmuştur. Kendisi Pembroke bölgesinin belediye Meclis üyeliğinden emekli olmuştur. Eski bir Ordu komutanı, general ve asker olarak 1662 senesinin baharında Kraliyetten tazminat istemiştir. İngiltere'nin Londra şehrinde yer alan Ulusal Portre Galerisi kapsamındaki eserlerden biri de Rowland Laugharne'a aittir. Vefat tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır(Cary, 1842:VOL.II).

4.1.12. Thomas Fairfax

1612 senesinin Ocak ayının on yedinci günü Yorkshire'ın kuzeyindeki Denton'da dünyaya gelmiş ailesinin aristokrat olmasının avantajlarını yaşamıştır. Öyle ki gerek zeki olması gerekse ailesinin imkanlarından kaynaklı Cambridge Üniversitesi'nde eğitim almıştır. Kral II. Charles tarafından gerçekleştirilen İngiltere'nin Restorasyon dönemini benimsemiş ve İngiltere İç Savaş'ları sürecinde etkin rol oynamış Parlamenter yani milletvekillerinden olan bir askerdir(Abbott, 1901).

Daha sonra dini faaliyetler adına kendi isteğiyle herhangi bir karşılık beklemezsizin Hollanda'ya da gitmiştir. 1639 senesinde Kral I. Charles adına İskoçya için askeri mücadelelere girmiştir(Villiers, 1679:1-2). İngiltere İç Savaş'larının patlak verdiği 1642 senesinde Thomas Fairfax başta da belirtildiği üzere Parlamenter cenahta yer alarak sürece dahil olmuştur(Donald, 1990).

1645 senesinde askeri alanda yenilikler yapılma noktasındaki kararlar kapsamında Thomas Fairfax komuta kademesinde yer alırken Oliver Cromwell genel kurmay başkanlığını almıştır. Parlamento tarafından yapılan bu değişiklikler neticesinde Thomas Fairfax edindiği yetkileri de kullanarak Yeni Model Ordu kapsamında mücadele kabiliyetlerini daha da artırdı(Wilson, 1985:1-67).Ancak buna rağmen aynı senenin yani 1645 senesinin yazında Kraliyet taraftarlarını Naseby bölgesinde yenmeyi başaramadı(Evans, 2007:7-40).

Oliver Cromwell döneminde on seneyi aşkın bir süre sıradan bir yaşam sürmüştür. Bu süreçte herhangi bir askeri görev ya da rütbesi söz konusu da olmamıştır. Askeri anlamda 1660 senesinde general rütbesindeki George Monck tarafından geri getirilmeye çalışılan Monarşik yapıyı destekleyenler arasında Thomas Fairfax'de bulunuyor(Casway, 1976:55-65). Kuzey Yorkshire bölgesinde süre gelen yaşamı emekli olmasıyla devam ederken 1671 senesinin Kasım ayının on ikinci günü vefat etmiştir(Fairfax, 1699:100-150).

4.1.13. George Joyce

1618 senesinde dünyaya gelen ve hayatının en verimli dönemlerini İngiltere İç Savaş'ları döneminde geçirmek durumunda kalan bir askerdir. Yeni Model Ordu kapsamında ileri düzey yetkisi olmasa da hizmet etmekten kaçınmamıştır. Bu noktada bilinen en başarılı operasyonu 1647 senesi yazında kendisine yine Yeni Model Ordu kapsamında, resmi bir belgesi olmasa da Oliver Cromwell ve Henry Ireton tarafından verildiği düşünülen bir emirle Kral I. Charles'ı Parlamenter güçlerin gözetim ve koruması altında olmasına rağmen yakalayarak Thomas Fairfax komutasındaki bir alana teslim etmesi olmuştur. Yetki yönünden oldukça zayıf olan bir askerin böyle bir görevi başarıyla tamamlamış olması da dönemin koşullarında dikkat çekmektedir. Bu tip askeri görevlerdeki kimselere 1871 senesine kadar, ki o sene bazı değişiklikler yapılarak kaldırılmış olan Cornet rütbesiyle hitap edilirdi(Meinhold, 1844).

İngiliz askeriyesinde yer alan bu ünvan derece olarak hiyerarşinin en altında yer alan bir rütbe olmasıyla birlikte subaylar arasındaki bir tür yetki ölçütü olarak kullanılmaktaydı. Thomas Fairfax, George Joyce'un göz altına alınması ve hakkında hukuki işlemler başlatılmasını talep etmesi söz konusu olmuşsa da kendisi hakkında herhangi bir işlem uygulanmamıştır. George Joyce, William Lilly tarafından Kral I. Charles'ın infazında uygulayıcı olduğunun iddia edilmesi hasebiyle İngiltere'nin Restorasyon döneminde ailesindeki tüm bireyleri de yanına alarak Hollanda'ya iltica etmek zorunda kalmıştır. 1670 senesinden sonra kendisiyle alakalı herhangi bir-ölümü dahil-bilgi bulunmamaktadır(Mahaffy, 1910:174-200).

4.1.14. John Poyer

Doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi yer almayan John Poyer, İngiltere İç Savaş'ları döneminde Parlamenter güçler adına hizmet eden bir Devlet yetkilisi olduğu ve aynı zamanda askeri bir yönünün de olduğu bilinmektedir. Galler bölgesinde yer alan Pembrokeshire kasabasının önde gelen iş insanlarından olup ticaret ile yoğun bir ilişkisi bulunmaktadır. Mülki idareci olan Jonh Poyer, kasabada belediye başkanı olarak da görev yapmaktaydı. İç Savaş döneminde bu görevinden de kaynaklı olarak Parlamento yanında yer almayı tercih etmiştir. Askeri tecrübesi, mülki idari amiri olduğu kasabasının, askeri idarecisi Rowland Laugharne komutasında Kraliyet yanlılarınca kasabasına yapılan saldırılara karşı verdiği mücadeleler ile olmuştur. Rowland Laugharne yine Galler bölgesinde ancak farklı bir yerde göreve başlayınca

bu askeri idari amirliği kasabası adına kendisi üstlenmiş ve askeri görev ifa etmeye başlamıştır. Bu görevi başarıyla yerine getirmesi ve Kraliyet yanlısı güçlere karşı kasabasını başarıyla savunması kendisinin askeri alanda da yetenekli olduğunu göstermektedir(Glassey, 1993:240-250).

Gerek politikada mülki idareci olarak, gerek ticaret hayatında bir girişimci olarak, gerekse İç Savaş hasebiyle kasabasının askeri idarecisi olarak saldırılar karşısında başarılı bir savunma yapması John Poyer isminin döneminde dikkat çekmesine yol açıyor. Kasabasını korumak adına Parlamenter güçler yanında askeri görevler yaptığı sırada, Parlamento'nun askerlere maaş ödememesi ve askerlerin ücretsiz olarak terhis edilmesine karar vermesi yanı sıra bir anlamda Ordu'nun dağılıyorması John Poyer nezdinde ciddi bir endişeye yol açmış komutasında görev yapmakta olan askeri personel ile bu konuları istişare etmiştir. Bu istişarelerin bölgedeki askeri personelin Parlamento aleyhinde olmasına yol açtığı sanılarak 1649 baharında Parlamenter güçlere sırt çevirdiği gereçesiyle infaz edildi. Eceliyle ölmemiş olsa da görevi sürecinde kendisine verilen yetkiler çerçevesinde görevini en iyi şekilde ifa etmeye çalıştığı sonucuna varmak, kendisi hakkındaki mevcut bilgiler doğrultusunda ifade edilebilir(Gardiner, 1901:100-200).

4.1.15. Jacob Astley

1579 senesinde Norfolk bölgesinde dünyaya gelmiş olan gelecekte Avrupa bölgesinde uzun seneler devam edecek harplerin Hollanda bacağında adından söz ettiren bir asker olarak Kral'ın da dikkatini çekecektir(Bradshaw ve Morrill, 1996).

Öyle ki dönemin Kral'ı I. Charles kendisini Plymouth bölgesine mülki idari amir olarak tayin edecektir. Jacob Astley, İç Savaş'ın gündeme gelmesiyle Kral ve Kral'ın otoritesi yanında yer almaya devam etmiştir. Askeri intizam konusunda ciddi endişeleri olan ve bunun Kraliyet güçlerine zarar vereceğini düşünen bir askeri idareci olsa da kısıtlı yetkileri nedeniyle bu endişeye yol açan durum üzerinde herhangi bir askeri iyileştirme ve düzenleme yapma şansı olmamıştır(Vann, 1969).

1644 senesiyle 1646 senesi arasında Kraliyet güçlerinin elinden giden alanların tekrar Kraliyet güçleri lehine hakimiyet altına alınabilmesi amacıyla iki bin kişiden oluştuğu düşünölen bir karasal alan mücadele birliği meydana getirmişse de herhangi bir başarı sağlama şansı olmamıştır. Kral I. Charles kendisini döneminde Baron ünvanıyla onurlandırmıştır. Üç sene boyunca Parlamenter güçler ile Kraliyet yanlısı güçler

arasında bölgesinde süre gelen çeşitli mücadelelerde askeri yönetici yani komutanlık niteliğinde yer almak durumunda kaldı. Sonunda Kral'ın göz altına alınmasından birkaç ay önce 1646 senesi Mart ayında göz altın alınmışsa da I. Charles'ın aynı sene Haziran ayında ele geçirilmesi akabinde serbest kalmıştır(Airy, 1904).

Tam tarihine ait bilgi yer almamakla birlikte serbest kaldıktan yaklaşık altı sene sonra 1651 senesinde vafat ettiği bilinmektedir. Ayrıca aile hayatına yönelik olarak da Jacob Astley hakkında, Hollanda vatandaşı olan bir kadın ile evlendiği ve evlendiği kadının da birkaç çocuğu olduğuna dair bilgiler de bulunmaktadır(Barash, 1996:222). Vefatından önce emekli olduğunu da belirtmek gerekiyor. Bu sayede en azından dingin bir yaşlılık dönemi geçirdiği varsayılabilir(Hosmer, 1953:VOL.II).

4.1.16. James Stanley

1607 senesinin Ocak ayının son günü dünyaya gelen James Stanley'ın doğum yeri Lancashire bölgesidir. Oldukça nüfuslu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmekle birlikte babası soylulardan William Stanley ve annesi de önde gelen bir akademisyenin dolayısıyla da soylulardan bir ismin kızı olan Elizabeth de Vere olarak dikkat çeken bir aile olmuşlardır. 1626 senesinin yazında James Stanley, yine kendisi ve ebeveynleri gibi soylu bir isim olan Charlotte de la Trémoille ile hayatını birleştirmiştir. Bu evlilik de oldukça ses getirmiş ve o senenin yaz mevsiminden akıllarda kalan bir hadise olmayı başarmıştır. Bilinen altı öz evladı bulunmaktadır. James Stanley ayrıca da Baron ünvanıyla soyluluk noktasında onurlandırılmıştır. 1639 ve 1640 senelerinde dini temelli bazı mücadelelerde yer aldı(Macintyre, 1990:80-85).

Bu mücadeleler askeri tabanlı olmakla birlikte James Stanley tarafından doğduğu bölgede askeri kuvvetler organize etmek suretiyle başarıyla neticelendirilmiştir. Bu hadise onun yıldızını askeri anlamda bir nebze de olsa parlatırken birkaç sene sonra 1642 senesinde Manchester bölgesinde İngiltere İç Savaş'ları döneminden kaynaklı yaşanan Devlet dairelerinin işleyişine dönük engelleme amaçlı bir takım müdahalelere karşı çıkan hareketlerde yer almıştır. 1642 senesi sonbaharında James Stanley, Manchester civarını kontrol altına almayı başarmıştır. Bu başarısı uzun soluklu olmasa da dönemin şartları altında İngiltere İç Savaş'larından kaynaklı Kraliyet yanlısı güçler ile Parlamento yanlısı güçlerin azılı çekişmelerinin temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilmektedir. Bir ada olarak Man bölgesi kendisi için bir tür arka bahçe oldu ve orada Oliver Cromwell tarafından ülke genelinde aslında tam da kurulamayan

bir tür Cumhuriyet'in ilanı sürecinde de kalmaya devam etti. Ada'dan birkaç kez çıkarılmaya çalışıldıysa da bu direnişleri kırmayı başardı. Ancak sonuçta birkaç evladı cezaevine gönderilirken, bölgedeki mülkleri de geri alındı. Ayrıca hayatı da bağışlanmadı ve sonuç olarak kendisi, 1651 sonbaharında infaz edilmiştir(Skinner, 1724)

4.1.17. Robert Lilburne

1615 senesinde dünyaya gelen Robert Lilburne'un ebevynleri baba, Richard Lilburne anne ise Margaret Lilburne'dır. Ebevynleri de soylu ailelerin çocuklarıdır. Dolayısıyla kendisi de bu soyluluk sanından nasiplenmiştir(Foxley, 2004:850-862).

İngiltere İç Savaş'larının gündeme gelmesiyle birlikte kendisi Parlamenter güçler lehinde çalışmıştır. Askeri kanatta hizmetlerini Edward Montagu emrinde ifa etmiştir. 1644 senesinde Ordudaki görevlerinde oldukça müspet bir kariyer izlerken aynı sene Yeni Model Ordu bünyesine müdahil olmuş orada da albay mertebesine kadar gelmeyi başarmıştır(Arbogast ve Womer, 1988). Thomas Fairfax tarafından Newcastle mülki idari amiri olarak tayin edilen Robert Lilburne, dünya görüşü olarak; içinde bulunduğu koşullarda Levellers yanlısı olmuştur(Villiers, 1704:5). Kral aleyhinde bulunması kendisini Kral I. Charles'ın infazını onaylarken bulması sonucuna kadar götürmüştür(Braddick, 2018:270-293). 1648 senesinin sonunda Kral hakkındaki iddianamenin hukuki tarafında karar vericilerden biri olarak infazın yapılmasını onaylamıştır. Kral aleyhindeki bu tutumu elbette Oliver Cromwell tarafından sadakat olarak algılanmış olmalı ki kendisine İskoçya'dan her sene ciddi manada taşınmaz edinimi noktasında müdahale edilmemiştir(Mendelsohn, 1992:5-7). Yeni Model Ordu kapsamında hizmet etmekte olan ve kendi dünya görüşünden yani Levellers yanlılarına pozitif ayrımcılık yapması diğer askeri görevliler nezdinde rahatsızlık oluşturuyor olsa da Oliver Cromwell sayesinde bu konuda kendisine herhangi bir menfi durum yansımamıştır. İngiltere Restorasyon dönemiyle birlikte Monarşik yapının-ki bu yapı bir tür Cumhuriyet rejimi vaadinin neticesi oldu-yeniden ele alınması dolayısıyla da yapısal reformlara Robert Lilburne, sıcak bakmamıştır(Massey, 1649:9). 1659 senesinde George Monck karşısında giriştiği bir mücadelede yakayı ele vermiş ve yapısal reformlara yani ülkenin Restorasyon'una direnmesinden kaynaklı infazına hükmedilmiştir. Ancak bu hüküm daha sonra müebbetle çevrilmiş ve 1665 senesinde süre gelen müebbet hapsinde vefat etmiştir(University of Iowa, 2015:10-40).

4.1.18. John Thurloe

1616 senesi yazında dünyaya gelmiştir. 1653 senesinde kendini Devlet Himayeci Lord olarak ilan eden Oliver Cromwell tarafından hariciye idaresine yönetici olarak atanmıştır. Yurt dışı matbu evrakları ve tutanakları, Oliver Cromwell kaynaklı İngiltere Fetret Devri hakkında bölge ülkeleri ve genel anlamda hariciye nezaretindeki süreçler ile ilgili bilgiler içermektedir. John Thurloe, Oliver Cromwell tarafından gerek yüksek yargı görevlerinde gerekse dış istihbarat işlerinde etkin bir yönetici olarak kullanılmıştır. John Thurloe, Oliver Cromwell akabinde oğlu Richard Cromwell için de çalışmış ve onun da babasından sonra ve yine babası gibi kendisini Devlet Himayeci Lord ilan etmesinde etkin bir şekilde hizmet etmiştir(Oxford Academic, 2010:501).

İngiltere'nin Londra şehrinde yer alan Ulusal Portre Galerisi kapsamındaki eserlerden biri de John Thurloe'a ait bir portredir. Ailesi hakkında doğrudan ulaşılabilir net bilgiler bulunmamakla birlikte mesleki yaşamında diplomatik yönünün güçlü olduğu, bu kabiliyetini de Oliver Cromwell tarafından vücuda getirilen yapılar için kullandığını belirtebiliriz. İngiltere Restorasyon döneminin başlaması ve İngiltere Fetret Devri'nin sonuna gelinmesi dolayısıyla da Monarşik yapının yeniden canlandırılması yönündeki çalışmaların başlatılması, Oliver Cromwell'ın ortadan kaldırılması, döneminin sona ermesi, İngiltere'nin öz rejim yapısına tekrar kavuşturulması gibi süreçler kapsamında John Thurloe görevlerinden lağvedilmiş, göz altına alınmıştır(Allen, 2014:VOL.II).

Tutukluluk halinin 1660 baharında kaldırılmasına, kendisinin bünyesinde barındırdığı ve Fetret Devri'ne ait tüm sırları II. Charles idaresiyle paylaşması yani bir anlamda itirafçı olması şartıyla karar verilmiş ve özgürlüğüne bu şekilde kavuşmuştur(Pincus, 1996:22-156). Ülke temelinde yer alan yönetim biçimine dönmüş ve hukukçu yönünün de olması hasebiyle avukatlık görevini yapmaya devam ederken 1668 senesinin Şubat ayının yirmi birinci günü vefat etmiştir(Tigner, 2012:196-199).

4.1.19. Miles Sindercombe

Tarihi hakkında bilgi yer almamakla birlikte İngiltere topraklarında yer alan Kent bölgesinde dünyaya gelmiştir. Yeni Model Ordu bünyesinde hizmetler vermiş askeri bir personel olarak özellikle 1649 baharında meydana gelen Levellers Kalkışmasında etkin rol oynadığı bilinmektedir. Bu vakanın ardından Londra civarlarında hayatına devam ettiğine dair bilgiler yer almakla birlikte İskoçya bölgesinde George Monck

komutasında askeri görevlerini sürdürmüştür(Villiers, 1679). Ancak komutasında olduğu ve general rütbesindeki bir asker olan George Monck'a karşı da Levellers lehine bir takım oyunlara girişmiştir(Rees, 2014:100-153).

Bu hususlarda deşifre olmasıyla; tüm görevlerinden lağvedilmesi bir olmuştur. Bu konular hasebiyle bir süreliğine ülke dışında yaşamak durumunda kalan Miles Sindercombe, kendisine yine kendisi gibi ülkesinde uzakta kalmak durumunda olan Edward Sexby'in finansman desteğiyle İngiltere bölgesine dönüş yapabirmiştir(Winthrop, 1853:320-360). Bu dönüş 1656 senesine tekabül etmektedir. Ancak bu sıradan bir sürgün değildi dolayısıyla sıradan bir dönüş olarak da değerlendirilemezdi(Library of Liberty, 1901:VOL.II). Miles Sindercombe, Oliver Cromwell'ı ortadan kaldırmayı amaçlayan bir infaz planıyla birlikte ülkesine dönüş yapmış, bu kurguyu Edward Sexby ve Oliver Cromwell'in muhafız alayının mensuplarından olan John Toope ile birlikte yürürlüğe koymuşlardır. Birkaç girişimde bulunsa da muvaffak olamamışlardır(New, 1972:119).

Bu başarısızlık ile sonuçlanan girişimlerden bir diğeri de Oliver Cromwell'in bulunduğu sırada Whitehall isimli Devlete ait ikametgâhını ateşe vermek istemeleri olmuştur. Bu girişim süreci hareketleri de yine Oliver Cromwell'in muhafız alayının mensuplarından olan John Toope ile birlikte yürürlüğe koyulmuştur. 1657 senesi kışında infazına hükmedilmesini hazmedemeyerek bu infazın tatbikinden evvel kendi yaşamına tutuklu bulunduğu hücrede son vermiştir(Schrock, 2010:330-344).

4.1.20. John Bradshaw

1602 senesinde dünyaya gelmiştir. John Bradshaw, ses getiren bir hadise olarak dönemin Kral'ı I. Charles'ın ölüm fermanını imzalayanların başıdır. Bu infaza karar veren hukuki kurumun da başkanı olarak aslında bir anlamda başlamasına yol açanların başında gelmektedir. Mesleki kariyerine avukat olarak başlamıştır. Akabinde 1643 senesi itibariyle Londra bölgesinde hakim olarak hukuki alandaki görevini sürdürmüştür. Sürekli olarak Parlamenter güçler lehine elindeki imkanlarını seferber etmekten çekinmedi(Stoughton, 1901:VOL.VI).

Nihayetinde tarihe 1649 senesinin Ocak ayının otuzuncu günü verdiği karar ile geçti. Şöyle ki; John Bradshaw, Kral I. Charles asılarak infaz edilsin şeklinde karar vermeye yönelik hukuki ekibin başkanlığını üstlenmiş bir hakimdi. Bu hizmetinin karşılığını aldı ve infazın üzerinden henüz iki ay geçmişken, Fetret Devri'nde-ki henüz adı bu

kavramla anılmıyor bir tür Cumhuriyet rejimi gibi görünen Milletler Topluluğu kavramına atfen kullanılan Commonwealth tanımına istinaden kullanılıyorken-hukuki üst mahkemelerden birine yönetici vasfında ataması yapılmıştır. Kral'ın dolayısıyla da Monarşik mekanizmanın lağvedilmesiyle tam anlamıyla bir Cumhuriyet rejimi, ulus Devlet yapısı eksenli ve Demokratik Parlamenter sistem beklentisi olduğu anlaşılabilir hukukçu John Bradshaw, belki de beklediği gibi bir düzen ortaya çıkmadığından kaynaklı olabilir. 1654 senesinde atandığı üst hukuk dairesi yöneticiliklerindeki görevlerini bırakmıştır(Collinson, 2011:50-195).

John Bradshaw'ın bu eylemi, Oliver Cromwell'in 1653 senesinde kendini Devlet Himayeci Lord olarak ilan etmesinden çok kısa bir süre sonra meydana geldiği için Kral'ın infaz edilmesi ve ülkenin asli Devlet sistemi olan Monarşik yapısına ara verilmiş olmasından sonraki sürecin, kendisinin beklentilerinden uzak olduğuna işaret etmektedir. Öyle ki 1654 itibariyle tüm işlerden uzaklaşıp emekli olarak izdivaya çekilmiştir. Ancak bu dinlencesi çok da uzun seneler sürmemiş; 1659 yazında tekrar üst yargı organlarının idareciliği görevlerine, Oliver Cromwell'den sonra Devlet'in idaresini devralan oğlu Richard Cromwell tarafından atanmışsa da aylar sonra hastalanarak, aynı senenin Ekim ayı sonlarında vefat etmiştir. Oliver Cromwell ve Henry Ireton ile birlikte aynı zamanda naaşı topraktan çıkarılıp yine onlar ile aynı şekilde naaşın başı iskeletinden ayrılarak sergilenmiştir(Green, 1880).

SONUÇ

Fetret Devri, İngiltere tarihinin en önemli dönemleri içerisinde yer almaktadır. Özellikle Oliver Cromwell'ın Himayeci Lord olarak kendisi ilan ettirmesiyle İngiltere'nin siyasi ortamı değişmiş ve bölgesinden büyük kitleler halinde gelen itirazlar sistemin oturmasını ve kalıcı hale gelmesini engellemiştir. Oliver Cromwell'ın yeni rejimi Hamilik sistemine çalışan Hamilik Parlamento'larının askeri vesayet altında olması ve bunun da neden olduğu saldırgan tutum neticesinde körüklenen İç Savaş hadiseleri yanı sıra çalışmada belirtildiği üzere ordunun bölünmesinden meydana gelen Yeni Model Ordu söz konusudur.

Bunun yanında I. Charles'ın idamı ile netleşen Fetret Devri'nin Ulus döneminde Hollanda ile ve hemen sonrasında Hamilik döneminde vuku bulan İspanya ile yapılan mücadeleler de vardır. Bilhassa Hamilik sırasındaki askeri ve siyasi faaliyetler oldukça önemlidir.

Kuruldukları zaman güçler ayrılığı ilkesini temel alan ve başlıca görevleri Galler, İskoçya, İrlanda bölgesel yönetimlerini tek çatı altında toplamak, İngiltere Parlamento'sunda boyutları ölçütünde temsiliyetlerini temin etmek ve korumak olan bu sistemler, zamanla dikta bir boyut kazanmış tek adam rejimine evrilmişlerdir. Onların dikta bir boyuta dönüşmesi, birçok sorunu da beraberinde getirerek bu sistemlerin tıkanmasına ve rejimin uygulanamaz hale gelmesine yol açmıştır. Zamanla kurumsallaşmaya çalışan tek adam rejiminin hem bölgede var olan sorunları büyütmesi hem de içeride Fetret Devri öncesinden başlayarak süre gelen istikrarsızlığı daha da pekiştirmesi İngiltere ve bölgesindeki gelenekselci Monarşist'lere de demokrat Cumhuriyetçi'lere de kaybettirmiştir. Monarşi'nin askıya alınması ve ülkenin rejim ekseninin kayması beklenen yeni İngiltere'yi inşa edememiş işler içerisinde çıkılmaz bir boyut kazanmıştır.

Fetret Devri boyunca, çok önemli görevlerde bulunan şahsiyetleri, dönem öncesi, dönem ve sonrasında hain veya kahraman olarak ortaya çıkmış olsalar da onları önemli yapan en büyük özellikleri ülkenin tarihinde ilkleri yaşatmış olmalarıdır. Bu sayede, hem Ada hem de bölgesi için çok önemli değerler olarak görülmüşlerdir. Tabii bir kesim de bazılarından nefret etmektedir. İngiltere tarihi için çok önemli bir konumda olan bu dönem, hem toplumsal olarak hem de askeri olarak deneyimlerin en kritik kısmını oluşturmuştur.

KAYNAKLAR

Telif ve Tetkik Eserler:

- Abbott J (1901) *Charles II with Engravings Makers of History* (Harper and Brothers Publishers, New York).
- Abbott KM (1909) *Old Paths and Legends of New England Saunterings Over Historic Roads Ivith Glimpses of Picturesque Fields and Old Homesteads in Massachusetts, Rhode Island, and New Hampshire* (G. P. Putnam's Sons The Knickerbocker Press, New York).
- Adair P (1866) *A True Narrative of The Rise And Progress of the Presbyterian Church in Ireland (1623-1670) Also The History of The Church in Ireland since The Scots were Naturalized* (Hamilton Adams and CO, London).
- Airy O (1904) *Charles II with Portrait New Edition* (Longmans Green and Co, London).
- Alex R (2011). *A Commonwealth of the People: Popular Politics and England's Long Social Revolution, 1066–1649* by David Rollison *Social History* Vol. 36 No. 4 pp. 539-541 Published by Taylor and Francis Ltd. <https://www.jstor.org/stable/23072680> (27 January 2019).
- Allen D (1979). *From George Monck to the Duke of Albemarle: His Contribution to Charles II's Government 1660-1670 Biography* Vol. 2 No. 2 pp. 95-124 Published by University of Hawai'i Press. <http://www.jstor.org/stable/23539339> (28 June 2018).
- Allen W, Sexby E (1659) *Killing No Murder: With Some Additions Briefly Discourtst in Three Questions Fit for Publick View; to Deter and Prevent Single Persons, and Councils from Usurping Supream Povver and All the People of the Land Rejoyced; and the City Was Quiet, after that They Had Slain Athaliah with the Sword, 2 Chron. 23.21. Now after the Time that Amaziah did Turn Away from Following the Lord They Made A Conspiracie Against Him in Jerusalem, and He Fled to Lachish: but They Sent to Lachish After Him, and Slew Him There, 2 Chron. 25.27* (Printed MDCLIX, London).
- Allen W, Titus C, Sexby E (1749) *Killing No Murder Proving 'tis Lawful And Meritorious In The Sight of God And Man, To Defstroy, By Any Means. Tyrants Of All Degrees, Their Creatures And Dependants; That Fhould Attempt The*

Subverfion of Liberty In A Free State, To Introduce Slavery, Beggary, C. Demonftrated From Holy Writ, The Laws Of Nature, And The Moft Celebrated Authors, Antient And Modern. By The Brave Colonel TITUS Alias W. ALLEN, Illuftrated with Many Examples of True Patriotifm, And Contains Rnany Things That Deferve A Ferious Confideration in our Prefent State. Wherein Nothing But The Exertion of A General Public Spirit Can Avert Our Being Curs'd with A Train Of Evils Impending; And When Too Late, The Puffillanimous May Cry, Good Lord! Cubo Could Have Thought it? To Which Are Added The Sentiments Of An Illuftrious Patriot, Deceas'd; on Important Subjects That Concern The Very Being of The Conftitution and Liberties of Britain. Edinburgh (Printed for J. Ker, and fold at the Highlander, a Snuff Shop, in Cecil Court, St. Martin's Lane, London).

Andrews CM (1908) *British Committees, Commissions and Councils of Trade and Plantations, 1622-1675, Johns Hopkins University Studies in Historical and Political Science Under the Direction of the Departments of History, Political Economy, and Political Science* (The Johns Hopkins Press, Baltimore).

Arbogast GW, Womer NK (1988). *An Error Components Model of Cost Overruns and Schedule Slip on Army Research and Development Programs Naval Research Logistics Vol. 35 pp. 367-382 by John Wiley and Sons INC.* [https://doi.org/10.1002/1520-6750\(198806\)35:3<367::aid-nav3220350306>3.0.co;2-d](https://doi.org/10.1002/1520-6750(198806)35:3<367::aid-nav3220350306>3.0.co;2-d) (23 December 2018).

Armitage D (1992). *The Cromwellian Protectorate and the Languages of Empire The Historical Journal Vol. 35, No. 3 (Sep 1992) pp. 531-555 Emmanuel College.* <http://www.jstor.org/stable/2639629> (10 March 2017).

Ashley M (1977) *General Monck* (Rowman and Littlefield, New Jersey).

Asquith S, Warner C (1981) *New Model Army 1645-60* (Osprey Publishing, Great Britain).

Aylmer GE (1972) *The Interregnum The Quest for Settlement 1646-1660 Problems in Focus Series* (Macmillan Education LTD, London).

Bagwell R (1909) *Ireland Under The Stuarts and During The Interregnum Vol. I. 1603-1642 with Map* (Longmans Green and Co, London).

Bagwell R (1909) *Ireland Under The Stuarts and During The Interregnum Vol. II. 1642-1660 with Map* (Longmans Green and Co, London).

- Bagwell R (1916) *Ireland Under The Stuarts and During The Interregnum Vol. III. 1660-1690 with Map* (Longmans Green and Co, London).
- Bailey J (2003) *Unquiet Lives: Marriage and Marriage Breakdown in England, 1660-1800 - Cambridge Studies in Early Modern British History* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Baker P (2010). *Radicalism in Civil War and Interregnum England Journal Compilation Blackwell Publishing Ltd History Compass*.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1478-0542.2009.00662.x>
 (20 February 2018).
- Barash C (1996) *English Womens Poetry 1649-1714 Politics, Community and Linguistic Authority* (Clarendon Press, Oxford).
- Barr AE (1901) *The Lion's Whelp A Story of Cromwell's Time* (Dodd, Mead and Company and The Caxton Press, New York).
- Barratt J (2005) *The Civil War in the South-West England 1642-1646 Battlefield Britain* (Pen and Sword Military Books, Great Britain).
- Bcw Project (2007) *Putney Debates Civil War and Revolution - Civil Wars Commonwealth and Protectorate* (The Putney Debates 1647 Exhibition, London).
- Belloc H (2003) *Charles I* (Gates of Vienna Books, Virginia).
- Belloc H (2003) *Charles II The Last Rally* (Gates of Vienna Books, Virginia).
- Bennett M (2006) *Oliver Cromwell Routledge Historical Biographies* (Routledge Taylor and Francis Group, London).
- Birch T (1741) *Collection of the State Papers John Thurloe Secretary, First, to the Council of State and Afterwards to the Two Protectors Oliver and Richard Cromwell in Seven Volumes Containing Authentic Memorials of the English Affairs from the Year 1638 to the Restoration of King Charles II Published from the Originals Formerly in the Library of John Lord Somers Lord High Chancellor of England and since in that of Sir Joseph Jekyll, Knt. late Master of the Rolls Including also a Considerable Number of Original Letters and Papers Communicated by his Grace the Archbishop of Canterbury from the Library at Lambeth the Right Honourable the Earl of Shelburn and other Hands The whole Digested into an exact Order of Time To which is prefixed The Life of Mr Thurloe with a Complete Index to Each Volume Vol. I.*

Containing Papers from the Year MDCXXXVIII to MDCLIII (Printed for the Executor of the late Mr. Fletcher Gyles Thomas Woodward at the Half-Moon, between the Temple-Gates, in Fleet-ftreet and Charles Davis in Pater-Nofte Row, London).

Birch T (1742) *Collection of the State Papers John Thurloe Secretary, First, to the Council of State and Afterwards to the Two Protectors Oliver and Richard Cromwell in Seven Volumes Containing Authentic Memorials of the English Affairs from the Year 1638 to the Restoration of King Charles II Published from the Originals Formerly in the Library of John Lord Somers Lord High Chancellor of England and fince in that of Sir Joseph Jekyll, Knt. late Mafter of the Rolls Including alfo a Confiderable Number of Original Letters and Papers Communicated by his Grace the Archbifhop of Canterbury from the Library at Lambeth the Right Honourable the Earl of Shelburn and other Hands The whole Digefted into an exact Order of Time To which is prefixed The Life of Mr Thurloe with a Complete Index to Each Volume Vol. II. Containing Papers from the Year MDCLIII to MDCLIV (Printed for the Executor of the late Mr. Fletcher Gyles Thomas Woodward at the Half-Moon, between the Temple-Gates in Fleet-ftreet and Charles Davis in Pater-Nofte Row, London).*

Birch T (1742) *Collection of the State Papers John Thurloe Secretary, First, to the Council of State and Afterwards to the Two Protectors Oliver and Richard Cromwell in Seven Volumes Containing Authentic Memorials of the English Affairs from the Year 1638 to the Restoration of King Charles II Published from the Originals Formerly in the Library of John Lord Somers Lord High Chancellor of England and fince in that of Sir Joseph Jekyll, Knt. late Mafter of the Rolls Including alfo a Confiderable Number of Original Letters and Papers Communicated by his Grace the Archbifhop of Canterbury from the Library at Lambeth the Right Honourable the Earl of Shelburn and other Hands The whole Digefted into an exact Order of Time To which is prefixed The Life of Mr Thurloe with a Complete Index to Each Volume Vol. III. Containing Papers from December MDCLIV to September MDCLV (Printed for the Executor of the late Mr. Fletcher Gyles Thomas Woodward at the Half-Moon between the Temple-Gates, in Fleet-ftreet and Charles Davis in Pater-*

Nofte Row, London).

Birch T (1742) *Collection of the State Papers John Thurloe Secretary, First, to the Council of State and Afterwards to the Two Protectors Oliver and Richard Cromwell in Seven Volumes Containing Authentic Memorials of the English Affairs from the Year 1638 to the Restoration of King Charles II Published from the Originals Formerly in the Library of John Lord Somers Lord High Chancellor of England and fince in that of Sir Joseph Jekyll, Knt. late Mafter of the Rolls Including alfo a Confiderable Number of Original Letters and Papers Communicated by his Grace the Archbifhop of Canterbury from the Library at Lambeth the Right Honourable the Earl of Shelburn and other Hands The whole Digefted into an exact Order of Time To which is prefixed The Life of Mr Thurloe with a Complete Index to Each Volume Vol. IV Containing Papers from September MDCLV to May MDCLVI* (Printed for the Executor of the late Mr. Fletcher Gyles Thomas Woodward at the Half-Moon between the Temple-Gates, in Fleet-ftreet and Charles Davis in Pater-Nofte Row, London).

Birch T (1742) *Collection of the State Papers John Thurloe Secretary, First, to the Council of State and Afterwards to the Two Protectors Oliver and Richard Cromwell in Seven Volumes Containing Authentic Memorials of the English Affairs from the Year 1638 to the Restoration of King Charles II Published from the Originals Formerly in the Library of John Lord Somers Lord High Chancellor of England and fince in that of Sir Joseph Jekyll, Knt. late Mafter of the Rolls Including alfo a Confiderable Number of Original Letters and Papers Communicated by his Grace the Archbifhop of Canterbury from the Library at Lambeth the Right Honourable the Earl of Shelburn and other Hands The whole Digefted into an exact Order of Time To which is prefixed The Life of Mr Thurloe with a Complete Index to Each Volume Vol. V Containing Papers from the year MDCLV* (Printed for the Executor of the late Mr. Fletcher Gyles Thomas Woodward at the Half-Moon between the Temple-Gates, in Fleet-ftreet and Charles Davis in Pater-Nofte Row, London).

Birch T (1742) *Collection of the State Papers John Thurloe Secretary, First, to the Council of State and Afterwards to the Two Protectors Oliver and Richard Cromwell in Seven Volumes Containing Authentic Memorials of the English*

Affairs from the Year 1638 to the Restoration of King Charles II Published from the Originals Formerly in the Library of John Lord Somers Lord High Chancellor of England and since in that of Sir Joseph Jekyll, Knt. late Master of the Rolls Including also a Considerable Number of Original Letters and Papers Communicated by his Grace the Archbishop of Canterbury from the Library at Lambeth the Right Honourable the Earl of Shelburn and other Hands The whole Digested into an exact Order of Time To which is prefixed The Life of Mr Thurloe with a Complete Index to Each Volume Vol. VI Containing Papers from the year MDCLVII to MDCLVIII. (Printed for the Executor of the late Mr. Fletcher Gyles Thomas Woodward at the Half-Moon between the Temple-Gates, in Fleet-ftreet and Charles Davis in Pater-Nofte Row, London).

Birch T (1742) *Collection of the State Papers John Thurloe Secretary, First, to the Council of State and Afterwards to the Two Protectors Oliver and Richard Cromwell in Seven Volumes Containing Authentic Memorials of the English Affairs from the Year 1638 to the Restoration of King Charles II Published from the Originals Formerly in the Library of John Lord Somers Lord High Chancellor of England and since in that of Sir Joseph Jekyll, Knt. late Master of the Rolls Including also a Considerable Number of Original Letters and Papers Communicated by his Grace the Archbishop of Canterbury from the Library at Lambeth the Right Honourable the Earl of Shelburn and other Hands The whole Digested into an exact Order of Time To which is prefixed The Life of Mr Thurloe with a Complete Index to Each Volume Vol. VII Containing Papers from the year MDCLVIII to MDCLX* (Printed for the Executor of the late Mr. Fletcher Gyles Thomas Woodward at the Half-Moon between the Temple-Gates, in Fleet-ftreet and Charles Davis in Pater-Nofte Row, London).

British History Online (1657). *House of Commons Journal Volume 7: 22 May 1657 in Journal of the House of Commons: Volume 7, 1651-1660* (London, 1802), p. 537. <http://www.british-history.ac.uk/commons-jrnl/vol7/p537> (18 March 2020).

Blackwood BG (2017). *Oliver Cromwell and interpretation The Cromwell Association*. http://www.olivercromwell.org/wordpress/?page_id=443 (23

February 2019).

- Bliss RM (2005) *Restoration England Politics and Government 1660-1688 Lancaster Pamphlets* (The Taylor and Francis e-Library, United Kingdom).
- Blitzer C (1963) *The Commonwealth of England Documents of The English Civil Wars The Commonwealth and Protectorate 1641- 1660* (G. P. Putnam's Sons, New York).
- Blount T (1894) *Boscobel or The History of The Most Miraculous Preservation of King Charles II after The Battle of Worcester September The Third 1651 to which is added the King's own Account of his Adventures Dictated to Mr. Samuel Pepys edited with an Introduction and Bibliography by Charles G. Thomas with an Armorial Frontispiece by C. W. Sherborn* (Tylston and Edwards, London).
- Booker K (2018) *Menials Domestic Service and The Cultural Transformation of British Society 1650-1850* (Published by Bucknell University Press Copublished with Rowman and Littlefield, United Kingdom).
- Boozer JS (1952) The place of reason in paul tillich's concept of god. Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor, Boston University, Philosophy, Systematic Theology, Massachusetts.
- Boswell C (2013). *Popular Grievances and Royalist Propaganda in Interregnum England*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.7227/TSC.27.3.4> (11 February 2019).
- Bowen M (1914) *The Governor of England* (E. P. Dutton and Company, New York).
- Boyer RE (1966) *Oliver Cromwell and The Puritan Revolt Failure of a Man or a Faith?* (D. C. Heath And Company A Division of Raytheon Education Company, Massachusetts).
- Braddick M (2018) *The Common Freedom of the People John Lilburne and the English Revolution* (Oxford University Press, United Kingdom).
- Bradshaw B, Morrill J (1996) *The British Problem c. 1534-1707 State Formation in the Atlantic Archipelago* (Macmillan Education, United States of America).
- Bradstock A (2011) *Radical Religion in Cromwell's England A Concise History from the English Civil War to the End of the Commonwealth* (I.B.Tauris and Co Ltd, London).
- Brady C (1994) *The Chief Governors The Rise and Fall of Reform Government in*

Tudor Ireland 1536-1588 - Cambridge Studies in Early Modern British History (Published by the Press Syndicate of the University of Cambridge, United Kingdom).

Bramhall J (1706) *A Warning for The Church of England He that being often reprov'd hardeneth his Neck Shall Suddenly be destroyed and that without remedy Prov 29.1 Originally published as A fair warning to take heed of the Scottish discipline 1649* (Printed and Sold by the Bookfellers of London and Weftminster, London).

Broadley AM (1912) *The Royal A Miracle Collection of Rare Tracts Broad-sides Letters Prints and Ballads Concerning The Wanderings of Charles II After The Battle Of Worcester September 3-October 15 1651 with A Preface Historical Introduction Appendix Bibliography and Illustrations* (Stanley Paul and Co, London).

Brooks CW (1986) *Pettyfoggers and Vipers of the Commonwealth The 'Lower Branch' of the Legal Profession in Early Modern England* (Cambridge University Press, United Kingdom).

Brown LF (1911) *The political activities of the baptists and fifth monarchy men in england during the interregnum. A Thesis for the Degree of Doctor, Cornell University, Faculty of the Graduate School, Philosophy, Illinois.*

Bruce MEC (1870) *Family Records of the Bruces and the Cumyns with an Historical Introduction Appendix from Authentic Public and Private Documents to the Rising Generation of two Ancient Families whose Histories may Best be Read in The Annals of their Country These Collections are Dedicated by One who Feels Honoured by Bearing both Names* (William Blackwood and Sons, London).

Bryant A (1934) *The England of Charles II* (Longmans, Green and Co Ltd, London).

Burke E (1857) *The Works of Edmund Burke with a Memoir in Three Volumes VOL. II* (Harper and Brothers Publishers, New York).

Burnard T (2015) *Planters, Merchants and Slaves Plantation Societies in British America 1650-1820 - American Beginnings 1500-1900* (The University of Chicago Press, London).

Bushman R (1963). *English Rranchise Reform in the Seventeenth Century.* https://scholarship.claremont.edu/cgu_fac_pub/ (7 January 2019).

- Calladine A (2017). *Public Ritual and The Proclamation of Richard Cromwell as Lord Protector in English Towns September 1658 The Historical Journal Page 1 of 24 Cambridge University Press*. <https://www.cambridge.org/core> (12 January 2018).
- Calladine A (2018). *Public Ritual and the Proclamation of Richard Cromwell as Lord Protector in English Towns September 1658 Volume 61 Issue 1 pp. 1-33*. <https://www.cambridge.org/core/journals/historical-journal/article/> (13 March 2018).
- Canny N (2001) *Making Ireland British 1580-1650* (Oxford University Press, United Kingdom).
- Capp B (2009). *Republican Reformation: Family Community and the State in Interregnum Middlesex 1649-60*. <https://www.cambridge.org/core> (30 April 2018).
- Carlyle T (1845) *Oliver Cromwell's Letters and Speeches with Elucidations in two volumes vol I part I* (Wiley and Putnam, New York).
- Carlyle T (1845) *Oliver Cromwell's Letters and Speeches with Elucidations in two volumes vol. II part I* (Wiley and Putnam, New York).
- Carlyle T (1845) *Wiley and Putnam's Library of Choice Reading Oliver Cromwell's Letters and Speeches with Elucidations in five volumes vol II part I* (Wiley and Putnam, New York).
- Carlyle T (1871) *Oliver Cromwell's Letters and Speeches with Elucidations in Five Volumes Vol I Part I* (Scribner Welford and Company, New York).
- Carter I (1988) *Combat Camera I Cromwell and Centaur Firefly Collection* (The Oliver Publishing Group, Australia).
- Carter JM (1993) *Julius Caesar The Civil War Book III Introduction, Translation and Commentary* (Aris and Phillips Warminster, England).
- Cary H (1842) *Memorials of The Great Civil War England from 1646 to 1652 Edited from Original Letters in The Bodleian Library of Charles The First Charles The Second Oliver Cromwell Sir Thomas Fairfax Queen Henrietta Sir Walter Stricklan Prince Rupert Sir Arthur Hablebig Prince Maurice Major General Monk Prince Cearle Lodovic Major General Poyntz Duke of York Major General Skitppon Hyde Earl of Clarendon Colonel Ibrron Archbishop Bancroft Colonel Hammond Marquis of Wobcbter Admiral Deane Earl of Debby*

- Admiral Blake and of Numerous other Eminent Persons Vol. II* (Henry Colburn, Publisher Great Marlborough Street, London).
- Cary H (1842) *Memorials of The Great Civil War England from 1646 to 1652 Edited from Original Letters in The Bodleian Library of Charles The First Charles The Second Oliver Cromwell Sir Thomas Fairfax Queen Henrietta Sir Walter Stricklan Prince Rupert Sir Arthur Hablebig Prince Maurice Major General Monk Prince Cearle Lodovic Major General Poyntz Duke of York Major General Skitppon Hyde Earl of Clarendon Colonel Ibrron Archbishop Bancroft Colonel Hammond Marquis of Wobcbter Admiral Deane Earl of Debby Admiral Blake and of Numerous other Eminent Persons Vol. I* (Henry Colburn, Publisher Great Marlborough Street, London).
- Casway J (1976). *George Monck and the Controversial Catholic Truce of 1649 Studia Hibernica Editorial Board Studia Hibernica No. 16 pp. 54-72 Published by Liverpool University Press.* <http://www.jstor.org/stable/20496095> (26 July 2018).
- Catterall RCH (1902) *Two Letters of Richard Cromwell 1659 VOL. VIII NO 1* (Reprinted from the American Historical Review, Illinois).
- Cattermole G (1857) *The Great Civil War of The Times of Charles I and Cromwell with Thirty Highly Finished Engrabings from Drawings* (Henry G. Bohn, London).
- Chernaik WL (1964). *Waller's Panegyric to My Lord Protector and the Poetry of Praise Studies in English Literature 1500-1900 Vol. 4 No. 1 The English Renaissance pp. 109-124 Published by Rice University.* <http://www.jstor.org/stable/449331> (11 February 2019).
- Clarke W (1901). *The Clarke Papers Appendix B An Account of the Origin of the Agreement of the People and the Negotiations of the Officers of the Army with the Representatives of the Levellers extracted from John Lilburne's Pamphlet The Legal Fundamental Liberties The Legal Fundamental Liberties of the People of England pages 254-266.* https://oll.libertyfund.org/titles/clarke-the-clarke-papers-selections-from-the-papers-of-william-clarke-vol-1#lf0577-01_head_002 (11 February 2018).
- Clayton J (1910) *Leaders of The People Studies in Democratic History* (Martin Secker, London).

- Clayton J (1923) *Leaders of the People Studies in Democratic History* (Martin Secker, London).
- Collinson P (2011) *This England Essays on The English Nation and Commonwealth in The Sixteenth Century-Politics, Culture And Society in Early Modern Britain* (Manchester University Press, Manchester).
- Corey DP (1903) *Births Marriages and Deaths in The Town of Malden Massachusetts 1649-1850* (Printed at The University Press, Cambridge).
- Coussens C (2006) Virtue's commonwealth: gendering the royalist cultural rebellion in the English interregnum 1649-1660. *English Language and Literature* 06(6): 19-31.
- Creed KA (1992). *The Pamphleteer's Protestant Champion Viewing Oliver Cromwell Through the Media of his Day-The Annual Journal produced by the Corcoran Department of History at the University of Virginia Essays in History*. <http://www.essaysinhistory.com/the-pamphleteers-protestant-champion-viewing-oliver-cromwell-through-the-media-of-his-day> (10 September 2018).
- Cressy D (2015) *Charles I and The People of England* (Oxford University Press, United Kingdom).
- Cromwell O (1655) *A Declaration of his Highnes by the Advice of his Covncil Shewing the Reasons of their Proceedings for Securing the Peace of the Commonwealth upon occalion of the late Insurrection and Rebellion Wednesday October, 31. 1655 Ordered by his Highnels and the Council that this Declaration be forthwith Printed and Publilhed Hen: Scobel, Clerk of the Council* (Printed by Henry Hills and John Field Printers to his Highnels the Lord Protector, London).
- Cromwell T (1822) *Oliver Cromwell and his Times Second Edition* (Printed for Sherwood Neely and Jones, London).
- Curran JE (2002) *Roman Invasions The British History Protestant Anti-Romanism and the Historical Imagination in England 1530-1660* (Rosemont Publishing Printing Corp, Massachusetts).
- Dalhousie University (2015). *Studies in Christian Ethics Volume 10 Issue 1 Book Reviews Ecology and Liberation A New Paradigm pp. 103-106*. (22 June 2018).
- Davies G (1937) *The Early Stuarts 1603-1660 The Oxford History of England* (Oxford

- at the Clarendon Press, London).
- Davies G (2016). *The Election of Richard Cromwell's Parliament, 1658-9* *The English Historical Review*, Vol. 63, No. 249 Oct 1948 pp. 488-501 *Oxford Journals Oxford University Press*. <http://www.jstor.org/stable/556003> (11 June 2018).
- Davis JC (2001) *Reputations Oliver Cromwell* (Arnold Publishing, London).
- De Krey GS (2005) *London and the Restoration 1659-1683 Cambridge Studies in Early Modern British History* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Demetriou T, Tomlinson R (2015) *The Culture of Translation in Early Modern England and France, 1500-1660 The series Early Modern Literature in History* (Palgrave Macmillan, New York).
- Dickens C (1851) *A Child's History of England* (Books on Demand, London).
- Dickinson GL (1907) *From King to King The Tragedy Of The Puritan Revolution* (McClure Phillips and CO, New York).
- Ditchfield PH, Clinch G (1907) *Memorials of Old Kent With many Illustrations* (Bemrose and Sons Limited, London).
- Donagan B (1994). *Did Ministers Matter? War and Religion in England, 1642-1649 - Journal of British Studies*, Vol. 33, No. 2 pp. 119-156 *Published by Cambridge University Press on behalf of The North American Conference on British Studies*. <http://www.jstor.org/stable/175908> (8 May 2018).
- Donald P (1990) *An Uncounselled King Charles I and the Scottish troubles, 1637-1641 Cambridge Studies in Early Modern British History* (Published By The Press Syndicate of The University of Cambridge, United Kingdom).
- Donovan F (2004) *Rubens and England* (Published for The Paul Mellon Centre for Studies in British Art by Yale University Press, New Haven and London, New York).
- Douglas WS (1898) *Cromwell's Scotch Campaigns 1650-51 Infandum Regina Jubes Renovare Dolorem* (Elliot Stock, London).
- Drinkwater J (2005) *Oliver Cromwell* (The Project Gutenberg EBook of Biographical Stories, Utah).
- Dull JR (2009) *The Age of the Ship of the Line The British and French Navies 1650-1815-Studies in War Society, and the Military* (University of Nebraska Press, Lincoln).
- Dun J (1876) *British Banking Statistics with Remarks on the Bullion Reserve and Non*

- Legal Tender Note Circulation of the United Kingdom* (Edward Stanford Charing Cross, London).
- Durant W, Durant A (1963) *The Story of Civilization: Part VIII The Age of Louis XIV A History of European Civilization in the Period of Pascal, Moliere, Cromwell, Milton, Peter the Great, Newton, and Spinoza: 1648-1715* (Simon and Schuster, New York).
- Dutaillis P (1936) *The Feudal Monarchy in France and England from the Tenth to the Thirteenth Century*, Translated from the French. E. D. Hunt. (Kegan Paul, Trench, Trubner and Co Ltd, London)
- Edinburgh University Press (1999). *The Scottish Historical Review Vol. 78 No. 206 Part 2 pp. 265-267*. <http://www.jstor.org/stable/25530913> (20 June 2018).
- Egloff CS (1998) *The Search for a Cromwellian Settlement: Exclusions from the Second Protectorate Parliament. Part 1: The Process and its Architects - Parliamentary History, Vol. 17 pt. 2 pp. 178-197*. <https://doi.org/10.1111/j.1750-0206.1998.tb00343.x> (3 October 2018).
- Egloff CS (1998). *The Search for a Cromwellian Settlement: Exclusions from the Second Protectorate Parliament Part 2: The Excluded Members and the Reactions to the Exclusion Parliamentary History Vol 17 pt. 3 pp. 301-321*. <https://doi.org/10.1111/j.1750-0206.1998.tb00350.x> (5 October 2018).
- Ellis BI (2004) These sad, distracted tymes the impact of the civil war and interregnum on English music, c.1640 to c.1660. Submitted in fulfilment of the requirements of the Doctor of Philosophy degree, University of Tasmania, Australia.
- Ellis PB (1988) *Hell or Connaught the Cromwellian Colonisation of Ireland 1652-1660* (The Blackstaff Press Limited, Ireland).
- England and Wales (1800) *Interesting Tracts Relating to the Island of Jamaica A Proclamation of the Protector Relating to Jamaica Interesting tracts, relating to the island of Jamaica, consisting of curious state-papers, councils of war, letters, petitions, narratives which throw great light on the history of that island, from its conquest down to the year 1702 by Christopher Columbus Robert Venables, Oliver Cromwell, Sir Thomas Modyford, of Jamaica Nevil Earl of Charles Howard Carlisle, Sir Thomas Lynch, Esquire Samuel Long Knight Philip Howard, Arnold, Earl of Murrough O'Brien Inchiquin, King of*

- England William, Duke of George Monck Albemarle, Sir Gilbert Heathcote, Sir William Beeston, England and Wales Sovereign 1660-1685 Charles II* (Lewis, Lunan, and Jones, Oxford).
- English Historical Review (1990). *The Timing of General George Monck's March into England 1 January 1660* Longman Group UK Limited 0013-8266/90/2121/0363 RMIT University Library. <https://academic.oup.com/ehr> (10 July 2018).
- Erwin T (2015) *Textual Vision Augustan Design and The Invention of Eighteenth-Century British Culture Transits Literature Thought Culture 1650-1850* (Published by Bucknell University Press Copublished by The Rowman and Littlefield Publishing Group Inc, Maryland).
- Evans MM (2007) *Campaign 185 Naseby 1645 The triumph of the New Model Army* (Osprey Publishing, Great Britain).
- Evelyn J (2006) *An Apologie for the Royal Party 1659 and A Panegyric to Charles the Second 1661 with an Introduction by Geoffrey Keynes* (The Augustan Reprint Society Los Angeles William Andrews Clark Memorial Library University of California, United States of America).
- Ewald AC (1867) *A Reference Book of English History; Containing Tables of Chronology and Genealogy A Dictionary of Battles; Lines of Biography; and A Brief Dictionary of the Constitution from the Invasion of Julius Caesar to the Present Time Second Edition* (Frederick Warne and CO, London).
- Faber S (2008) *Anglo-American Hispanists and the Spanish Civil War Hispanophilia, Commitment and Discipline* (Palgrave Macmillan division of St. Martin's Press LLC, New York).
- Fahy C (2002). *Monck Papers Part I Leabharlann Naisiunta na Heireann National Library of Ireland Collection List No 4 MSS 26,813-26,974 Accession No. 1478 A Collection of Estate and Family Papers Generated by The Family of Monck Viscounts of Ballytrammon, county Wexford Relating to their Estates in Counties Dublin, Kilkenny, Limerick, Meath, Westmeath, Wexford and Wicklow, 1667-1947.* <https://www.nli.ie/pdfs/mss%20lists/monck1.pdf> (21 February 2019).
- Fairfax T (1699) *Short Memorials of Thomas Lord Fairfax Written by Himself to The Right Honourable Thomas Lord Fairfax* (Printed for St Chilwell and are to be

Sold at the Rofe and Crown in St Paul's Church yard, London).

Farley WP (2013). *Old Ironsides Oliver Cromwell and the Puritan Revolution*.
www1.aasd.k12.wi.us (20 September 2018).

Farr E, Nolan EH (1688) *The History of England from The Invasion of Julius Caesar to The End of The Reign of James II by David Hume; countinued from the Reign of William and Mary to the Death of George II by Tobias Smollett and from the Accession of George III to the Twenty-Third Year of the Reign of Queen Victoria by E. Farr and E. H. Nolan in three volumes Vol. III* (James Sprent Virtue, London).

Ferreira JCV (2014) Cromwell 1970 a god-sent hero in a time of revolution. *Faculty of Letters University of Lisbon Centre for English Studies CEAUL ULICES*. Lisboa, Portugal, July 1-14.

Firth CH (1854) *The Clarke Papers Selections From the Papers of William Clarke Secretary to the Council of the Army, 1647-1649, and to General Monck and the Commanders of the Army in Scotland, 1651-1660. Volume I* (Camden Society, London).

Firth CH (1865) *The Clarke Papers Selections From the Papers of William Clarke Secretary to the Council of the Army, 1647-1649, and to General Monck and the Commanders of the Army in Scotland, 1651-1660. Volume II*. (Camden Society, London).

Firth CH (1899) *The Clarke Papers Selections From the Papers of William Clarke Secretary to the Council of the Army, 1647-1649, and to General Monck and the Commanders of the Army in Scotland, 1651-1660. Sir William Clarke Edited fort he Royal Historical Society Volume III* (Longmans Green and Co, London).

Firth CH (1901) *The Clarke Papers Selections From the Papers of William Clarke Secretary to the Council of the Army, 1647-1649, and to General Monck and the Commanders of the Army in Scotland, 1651-1660. Sir William Clarke Edited fort he Royal Historical Society Volume IV* (Longmans Green and Co, London).

Firth CH (1909) *The Last Years of The Protectorate 1656-1658 Regius Professor of Modern History in the University of Oxford VOL. I 1656-1657* (Longmans Green and Co, London).

- Firth CH, Rait RS (1911) *Acts and Ordinances of the Interregnum 1642-1660 Collected and Edited for the Statute Law Committee Vol. III. Introduction, Chronological Table and Indices* (His Majesty's Stationery Office, London).
- Fitzgibbons J (2017). *Rethinking the English Revolution of 1649. Historical Journal* 60 (4) pp. 889-914. <http://eprints.lincoln.ac.uk/26879/> (10 July 2018).
- Fleming P (2003). *Performance, Politics, and Culture in the Southwest of Britain, 1350-1642: Historian's Response Early Theatre* 6.2. <https://jps.library.utoronto.ca/index.php/> (29 November 2018).
- Forster J (1853) *The Statesmen of The Commonwealth of England with A Treatise on The Popular Progress in English History in Five Volumes Vol. IV* (Longman, Brown, Green and Longmans, London).
- Forster J (1853) *The Statesmen of The Commonwealth of England with A Treatise on The Popular Progress in English History in Five Volumes Vol. II* (Longman, Brown, Green and Longmans, London).
- Forster J (1862) *The Statesmen of The Commonwealth of England with A Treatise on The Popular Progress in English History in Five Volumes Vol. V* (Longman, Green, Longman and Roberts, London).
- Forster J (1862) *The Statesmen of The Commonwealth of England with A Treatise on The Popular Progress in English History in Five Volumes Vol. III* (Longman, Green, Longman and Roberts, London).
- Forster J (1862) *The Statesmen of The Commonwealth of England with A Treatise on The Popular Progress in English History in Five Volumes Vol. I* (Longman, Green, Longman and Roberts, London).
- Fox J (2006). *1642-1652 The Diggers and the Levellers.* <https://libcom.org/history/1642-1652-diggers-levellers> (22 June 2018).
- Fox J (2011) *The King's Smuggler Jane Whorwood Secret Agent to Charles I* (The History Press, Gloucestershire).
- Foxley R (2004). *John Lilburne and the Citizenship of Free-Born Englishmen The Historical Journal, Vol. 47, No. 4 pp. 849-874 Published by Cambridge University Press.* <http://www.jstor.org/stable/4091659> (11 January 2019).
- Fraser A (1975) *Cromwell The Lord Protector* (Dell Publishing Co Inc, New York).
- Freie Universitaet Berlin (2015). *A Speech by Richard Cromwell 14 October 1658.* <http://ehr.oxfordjournals.org> (8 May 2018).

- Friedeburg RV, Morrill J (2017) *Monarchy Transformed Princes and Their Elites in Early Modern Western Europe* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Gardiner SR (1883) *History Of England From The Accession Of James I to the Outbreak of The Civil War 1603-1642 In Ten Volumes Vol. III. 1616-1621* (Longmans Green and Co, London).
- Gardiner SR (1897) *Cromwell's Place in History Founded on Six Lectures Delivered in the University of Oxford* (Longmans Green and Co, London).
- Gardiner SR (1901) *History Of The Great Civil War 1642-1649 In Four Volumes Vol. I. 1642-1644 New Impression* (Longmans Green and Co, London).
- Gardiner SR (1901) *History Of The Great Civil War 1642-1649 In Four Volumes Vol.II. 1644-1645 New Impression* (Longmans Green and Co, London).
- Gardiner SR (1901) *History Of The Great Civil War 1642-1649 In Four Volumes Vol. III. 1645-1647 New Impression* (Longmans Green and Co, London).
- Gardiner SR (1901) *History Of The Great Civil War 1642-1649 In Four Volumes Vol.IV. 1647-1649 New Impression* (Longmans Green and Co, London).
- Gardiner SR (1903) *A Student's History Of England From the Earliest Times to the Death of Queen Victoria New Edition 1903 Vol. II. A.D. 1509-1689 New Impression* (Longmans Green and Co, London).
- Gardiner SR (1909) *Oliver Cromwell with Frontispiece New Impression* (Longmans, Green and Co, London).
- Gaunt P (2001) *The British Wars 1637-1651* (Lancaster Pamphlets Taylor and Francis e-Library, New York).
- Gentles I (1994). *Going to the Wars. The Experience of the British Civil Wars 1638-1651 by Charles Carlton The New Model Army in England, Ireland and Scotland, 1645-1653 Social History Vol. 19 No. 1 pp. 103-106 Published by Taylor and Francis Ltd.* <http://www.jstor.org/stable/4286171> (29 January 2019).
- Gentles J, Morrill J, Eorden B (1998) *Soldiers, Writers and Statesmen of the English Revolution* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Glass HA (1899) *The Barbone Parliament First Parliament of the Commonwealth of England 1653 And the Religious Movements of the Seventeenth Century Culminating in the Protectorate System of Church Government* (James Clarke

Co, London).

Glasse LKJ (1997) *The Reigns of Charles II and James VII and II Problems in Focus* (Macmillan Press LTD, Hampshire).

Glasse LKJ (1993) *The Making of a Great Power: Late Stuart and early Georgian Britain, 1660-1722* (The Stuart Constitution, London).

Godwin W (1824) *History of the Commonwealth of England from its Commencement to the Restoration of Charles the Second Volume the First Containing the Civil War* (Printed for Henry Colburn, London).

Godwin W (1826) *History of the Commonwealth of England from its Commencement to the Restoration of Charles the Second Volume the Second* (Printed for Henry Colburn, London).

Godwin W (1827) *History of the Commonwealth of England from its Commencement to the Restoration of Charles the Second Volume the Third from the Death of Charles the First to the Protectorate* (Printed for Henry Colburn, London).

Gookins RN (1983) *A History and Genealogy of the Gookin Family of England, Ireland, And America* (PrintRight, Oregon).

Granger J (1804) *A Biographical History of England from Egbert the Great to the Revolution Consisting of Characters Disposed in Different Classes and Adapted to A Methodical Catalogue of Engraved British Heads intended as an Essay Towards Reducing Our Biography to System and a Help to the Knowledge of Portraits Interspersed with Variety of Anecdotes and Memoirs of A Great Number of Persons not to be Found in Any Other Biographical Work with A Preface Shewing the Utility of a Collection of Engraved Portraits to Supply the Defect and Answer the Various Purposes of Medals Animum Pictura Pascit Inani Virg. Celebrare Domestica Facta Hor. Fourth Edition Carefully Revised and Corrected Vol. III* (Printed by W Nicholson Warner Street for W. Baynes 54 Paternoster Row W. Clarke New Bond Street; J. White, Fleet Street; T. Egerton Whitehall Hanwell and Parker Oxford Deighton Cambridge and J. Archer Dublin, London).

Great Britain Parliament (1721) *The Character of the Parliament Commonly called the Rump, etc. Begun November 23 in the Year 1640 with a short Account of some of their Proceedings* (Printed and sold by the booksellers of London and Westminster, London).

- Green JR (1875) *A Short History of the English People with Maps and Tables* (Macmillan and Co, London).
- Green JR (1879) *Readings from English History Three Parts in One Volume* (Harper and Brothers Publishers, New York).
- Green JR (1897) *A Short History of the English People with Maps and Tables New Edition Thoroughly Revised* (Harper and Brothers Publishers, New York).
- Green JR (1903) *A Short History of the English People Illustrated Edition Volume III* (Macmillan and Co, London).
- Green JR (1903) *A Short History of the English People Illustrated Edition Volume II* (Macmillan and Co, London).
- Green MAE (1875) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1649-1650 Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO and Trubner and CO Paternoster Row also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black Edinburgh and A Thom Dublin, London).
- Green MAE (1876) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1650, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black Edinburgh and A Thom Dublin, London).
- Green MAE (1877) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1651, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black Edinburgh and A Thom Dublin, London).
- Green MAE (1877) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1651-1652, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office*

Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black Edinburgh and A Thom Dublin, London).

Green MAE (1878) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1652-1653, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office* *Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black Edinburgh and A Thom Dublin, London).

Green MAE (1879) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1653-1654, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office* *Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black and Douglas and Foulis Edinburgh and A Thom Dublin, London).

Green MAE (1880) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1654, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office* *Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black and Douglas and Foulis Edinburgh and A Thom Dublin, London).

Green MAE (1881) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1655, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office* *Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black and Douglas and Foulis Edinburgh and A Thom and CO Dublin, London).

- Green MAE (1882) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1655-6, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and Co Paternoster Row Trubner and Co Ludgate Hill also by Parker and Co Oxford and Macmillan and Co Cambridge A and C Black and Douglas and Foulis Edinburgh and A Thom and Co Dublin, London).
- Green MAE (1883) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1656-7, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black and Douglas and Foulis Edinburgh and A Thom and CO Dublin, London).
- Green MAE (1884) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1657-8, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black and Douglas and Foulis Edinburgh and A Thom and CO Dublin, London).
- Green MAE (1885) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1658-9, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford and Macmillan and CO Cambridge A and C Black and Douglas and Foulis Edinburgh and A Thom and CO Dublin, London).
- Green MAE (1886) *Calendar of State Papers Domestic Series, 1659-60, Preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Longman and CO Paternoster Row Trubner and CO Ludgate Hill also by Parker and CO Oxford

and Macmillan and CO Cambridge A and C Black and Douglas and Foulis
Edinburgh and A Thom and CO Dublin, London).

Gregg P (1981) *King Charles I* (University of California Press, Berkeley).

Gregory S (2008) *The Westminster Poisoner* (Sphere an Imprint of Little Brown Book
Group, Great Britain).

Griffin D (1996) *Literary Patronage in England 1650-1800* (Cambridge University
Press, United Kingdom).

Guizot M (1856) *History of Richard Cromwell and the Restoration Of Charles II in
two Volumes VOL. I*, translated. Andrew R. Scoble. (Richard Bentley Publisher
in Ordinary to her Majesty, London)

Guizot MF (1855) *Etudes Sur La Revolution Dangleterre Portraits Politiques Des
Hommes Des Diffrents Partis Parlementaires-Cavaliers-Republicains-
Niveleurs Nouvelle Edition Ne minium* (Didier Libraire Editeur, Paris).

Halliday PD (1998) *Dismembering the Body Politic Partisan Politics in England's
Towns, 1650-1730 - Cambridge Studies in Early Modern British History*
(Cambridge University Press, United Kingdom).

Hamilton WD (1893) *Calendar of State Papers Domestic Series of the Reign of
Charles I 1648-1649 (including undated Petitions, etc.) Preserved in Her
Majesty's Public Record Office Public Record Office and the University of
London Under the Direction Of The Master Of The Rolls, and with the Sanction
of Her Majesty's Secretary of State for the Home Department* (Printed for Her
Majesty's Stationery Office by Eyre and Spottiswoode Printers to the Queen's
Most Excellent Majesty, London).

Hamilton WD, Lomas SC (1897) *Calendar of State Papers Domestic Series of the
Reign of Charles I Addenda March 1625 to January 1649 Preserved in the
Public Record Office Published Under the Direction Of The Master Of The
Rolls, and with the Sanction of Her Majesty's Secretary of State for the Home
Department* (Printed For Her Majesty's Stationery Office by Eyre and
Spottiswoode Printers to the Queen's Most Excellent Majesty, London).

Hammond WN (1974) *The administration of the English navy 1649-1660. A Thesis
Submitted in Partial Fulfilment of The Requirements for The Degree of Doctor
of Philosophy, University of British Columbia, Department of History,
Vancouver.*

- Hampton S (2008) *Anti-Arminians The Anglican Reformed Tradition from Charles II to George I Oxford Theological Monographs* (Oxford University Press Inc, New York).
- Hardacre PH (2015). *The Genesis of the Declaration of Breda 1657-1660 - Journal of Church And State*. <https://academic.oup.com/jcs> (19 June 2018).
- Harper SA (2017) *The major-generals in the north cromwellian administration in the northern counties during the english protectorate 1655-1656*. A thesis submitted in fulfilment of the requirements for the Degree of Master, Manchester Metropolitan University, Department of History, Politics and Philosophy Faculty of Arts and Humanities, United Kingdom.
- Harris T (2005) *Restoration Charles II and his Kingdoms 1660-1685* (Published by the Penguin Group, London).
- Harrison F (1888) *Oliver Cromwell Twelve English Statesmen* (Macmillan and Co, New York).
- Hawke M (1657) *Killing is Murder: or, An Answer to a Treasonous Pamphlet Entitled, Killing is no Murder Ovid. Faft. Lib. I. Rode Caper vitem; tamen hinc cum Ftabis ad Aram In tua quod fundi cornua possit, erit* (Printed for Joseph Moor, and are to be sold by the several booksellers in London and Westminster, United Kingdom).
- Hawthorne N (2005) *Biographical Stories True Stories of History And Biography* (The Project Gutenberg EBook of Biographical Stories, Utah).
- Haykin MAG (2016) *That Secret Refreshment The Life of Oliver Cromwell 1599-1658. The Southern Baptist Theological Seminary*. Louisville, Kentucky, United States of America, March 3-4.
- Her Majesty's Stationery Office (1983) *The Tank Museum Cromwell Tank Vehicle History and Specification* (Her Majesty's Stationery Office Crown Copyright,
- Heywood T (1852) *The Stanley Papers Part I Remains Historical and Literary Connected with The Palatine Counties of Lancaster and Chester Published by The Chetham Society Vol. XXIX. The Earls of Derby and the Verse Writers and Poets of the Sixteenth and Seventeenth Centuries* (Printed for The Chetham Society, Manchester).
- Heywood T (1853) *The Stanley Papers Part II Remains Historical and Literary Connected with The Palatine Counties of Lancaster and Chester Published by*

The Chetham Society Vol. XXXI. The Earls of Derby and the Verse Writers and Poets of the Sixteenth and Seventeenth Centuries (Printed for The Chetham Society, Manchester).

Heywood T (1854) *The Stanley Papers Part III Remains Historical and Literary Connected with The Palatine Counties of Lancaster and Chester Published by The Chetham Society Vol. LXX. The Earls of Derby and the Verse Writers and Poets of the Sixteenth and Seventeenth Centuries* (Printed for The Chetham Society, Manchester).

Hickson M (1884) *Ireland in The Seventeenth Century or The Irish Massacres of 1641-2 their Causes and Results Volume I Illustrated by Extracts from the Unpublished State Papers, the Unpublished Mss. in the Bodleian Library, Lambeth Library and The Library of The Royal Dublin Society relating to the Plantations of 1610-39 A Selection from the Unpublished Depositions relating to The Massacres with fac-similes and the Reports of the Trials in the High Court of Justice in 1652-4 from the Unpublished Mss. in Trinity College Dublin* (Longmans Green and Co, London).

Hickson M (1884) *Ireland in The Seventeenth Century or The Irish Massacres of 1641-2 their Causes and Results Volume II Illustrated by Extracts from the Unpublished State Papers, the Unpublished Mss. in the Bodleian Library, Lambeth Library and The Library of The Royal Dublin Society relating to the Plantations of 1610-39 A Selection from the Unpublished Depositions relating to The Massacres with fac-similes and the Reports of the Trials in the High Court of Justice in 1652-4 from the Unpublished Mss. in Trinity College Dublin* (Longmans Green and Co, London).

Hill C (1970) *Crosscurrents in World History God's Englishman Oliver Cromwell and the English Revolution 'God is decreeing to begin some new and great period...What does he then but reveal him self... as his manner is, first to his Englishmen?' John Milton, Areopagitica (1644) 'We are English, that is one good fact.' Oliver Cromwell to Parliament, 17 September 1656 Harper Torchbooks Harper and Row, Publishers New York, Evanston, San Francisco, London (Harper Torchbooks Harper and Row Publishers The Dial Press, United States of America).*

Hill CN (2013) *An Atomic Empire A Technical History of the Rise and Fall of the*

- British Atomic Energy Programme* (Imperial College Press, London).
- Hirst D (1999) *England in Conflict 1603-1660 Kingdom Community Commonwealth* (Arnold Publishing, Great Britain).
- History in Five (2013). *The Interregnum in England: Republic and Protectorate History of the British Isles*. <http://www.history-in-five.org/index.php/11-british-isles/13-the-interregnum-in-england-republic-protectorate> (19 November 2018).
- Hobbes T (1889) *Behemoth or The Long Parliament* (Simpkin, Marshall and Co, London).
- Hobbins AJ (1988) Sources for tudor and stuart history the William Clarke papers. *Civil War and Restoration*: 59-68.
- Hoile D (1992). *The Levellers Libertarian Radicalism and the English Civil War Libertarian Alliance Heritage No. 5*. www.libertarian.co.uk (12 July 2017).
- Holberton E (2008) *Poetry and the Cromwellian Protectorate Culture, Politics, and Institutions* (Oxford University Press, New York).
- Holles DHB (1676) *The Long Parliament Dissolved - Curfed Be He that Removeth his Neighbours Land Mark and all the People Fhall Fay Amen* (Printed in the Year, Great Britain).
- Hosmer JK (1908) *Original Narratives Of Early American History Winthrop's Journal History Of New England 1630-1649 Volume II Reproduced Under The Auspices Of The American Historical Association* (Barnes and Noble Inc, New York).
- Hudon EG (1974). *John Lilburne the Levellers and Mr. Justice Black* *American Bar Association Journal*, Vol. 60 No. 6 pp. 686-688. <http://www.jstor.org/stable/25726770> (09 June 2018).
- Hume D (1688) *The History of England from The Invasion of Julius Caesar to The End of The Reign of James II by David Hume; countinued from the Reign of William and Mary to the Death of George II by Tobias Smollett and from the Accession of George III to the Twenty-Third Year of the Reign of Queen Victoria by E. Farr and E. H. Nolan in three volumes Vol. I* (James Sprent Virtue, London).
- Hunt T (2011) *The English Civil War At First Hand The Conflict that Divided a Nation, through the Voices of those who Were There* (Penguin Books Ltd,

- London).
- Hutton R (1990) *The British Republic 1649-1660 - British History in Perspective* (St. Martin's Press, New York).
- Hyde E (1720) *The History of the Rebellion and Civil Wars in England Begun in the Year 1641 Volume I Part I with the Precedent Passages and Actions that Contributed Thereunto and the Happy End and Conclufion thereof by the King's bleffed Restoration and Return upon the 29th of May in the Year 1660 Written by the Right Honourable Edward Earl of Clarendon Late Lord High Chancellor of England Privy Counfellow in the Reigns of King Charles the Firft and the Second* (Oxford Printed at the Theater, London).
- Inderwick FA (1891) *The Interregnum (A.D. 1648-1660) Studies of the Commonwealth Legislative, Social and Legal* (Sampson Low Maeston Searly Eivington Limited, London).
- Innes AD (1906) *Ten Tudor Statesmen* (Eveleigh Nash, London).
- Jackson C (2016) *Charles II The Star King* (Penguin Random House, United Kingdom).
- Jackson ND (2007) *Hobbes Bramhall and the Politics of Liberty and Necessity a Quarrel of the Civil Wars and Interregnum - Cambridge Studies in Early Modern British History* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- James L (2013) *The Rise and Fall of the British Empire* (Little Brown and Company, Great Britain).
- Jamison TR (1975) *George Monck and the Restoration Victor Without Bloodshed* (Texas Christian University Press, United States of America).
- Jansson M (1984) *Two Diaries of the Long Parliament* (Alan Sutton Gloucester St. Martin's Press, Great Britain).
- Jarrold and Sons Ltd (1913) *An Address from the Gentry of Norfolk and Norwich to General Monck in 1660 Facsimile of A Manuscript in The Norwich Public Library With and Introduction By Hamon Le Strange and Biographical Notes by Walter Rye* (Jarrold and Sons Ltd, Norwich).
- Johnstone H (1912) *Oliver Cromwell and His Times-The People's Books* (Dodge Publishing, New York).
- Jones JP (1942) Religion and capitalism in england from 1500-1650. In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy, The

University of Southern California, The Faculty of the Department of History,
USA.

Judd D (2004) *The Lion and The Tiger The Rise and Fall of the British Raj 1600-1947*
(Oxford University Press, Great Britain).

Kaplan L (1986) *Oliver Cromwell World Leaders Past Present* (Chelsea House
Publishers, New York).

Kennedy JP (1905) *Virginia State Library Calendar of Transcripts Including the
Annual Report of the Department of Archives and History* (Richmond VA
Davis Bottom Superintendent Public Printing, United States of America).

Kenyon J (1988) *The Civil Wars of England* (George Weidenfeld and Nicholson
Limited, Great Britain).

Kishlansky M (2014) *Charles I An Abbreviated Life* (Penguin Group, London).

Kishlansky MA (1979) *The Rise of the New Model Army Describes the Transformation
of the English Civil War into the English* (Published by the Press Syndicate of
the University of Cambridge, England).

Knight RV, Bruce J (1845) *Verney Papers Notes of Proceedings in The Long
Parliament Temp. Charles I Printed from Original Pencil Memoranda Taken
in The House and now in The Possession of Sir Harry Verney, Bart* (Printed
for the Camden Society by John Bowyer Nichols and Son, London).

Korshin PJ (1982) *Typologies in England 1650-1820* (Princeton University Press,
United Kingdom).

Kutler SI (2003) *Dictionary of American History Third Edition Volume 6 Native to
Pyramid* (Charles Scribner's Sons An imprint of the Thomson Gale Group,
New York).

Lace WW (2003) *Oliver Cromwell and the English Civil War in World History*
(Enslow Publishers Inc, United Kingdom).

Lacey R (2004) *Great Tales from English History - Joan of Arc the Princes in the
Tower, Bloody Mary, Oliver Cromwell, Sir Isaac Newton and More* (Warner
Books Inc, New York).

Lafreniere K (2017) Devils Clad in flesh the significance of the perceived ranter
threat 1649-1651. Degree of Bachelor of A graduating Essay Submitted in
Partial Fulfillment of the Requirements in the Honours Programme, University
of Victoria, Arts In the Department Of History, Melbourne.

- Lanier RS (1983) *The Photographic History of The Civil War Armies and Leaders An Authoritative Yet Sensitive Portrayal of The Soldiers and Their Leaders who Fought with The Blue and The Gray with Over 200 Black-And-White Photographs* (The Fairfax Press, New York).
- Laurence A (1981) Parliamentary army chaplains 1642-51. Thesis Submitted for the Degree of D.Phil, Linacre College, Trinity Term, United Kingdom.
- Legon EJ (2015) Remembering revolution seditious memories in England and wales 1660-1685. Doctoral Thesis, University College, Philosophy in History, London, England.
- Levy MB (1983). *Freedom, Property and the Levellers: The Case of John Lilburne The Western Political Quarterly Vol. 36 No. 1 pp.116-133* Published by University of Utah on behalf of the Western Political Science Association. <http://www.jstor.org/stable/447848> (22 April 2018).
- Levy MB (2015). *Freedom, Property and The Levellers: The Case of John Lilburne Harvard Libraries*. <http://prq.sagepub.com> (7 July 2018).
- Library of Liberty (1901). *Sir William Clarke The Clarke Papers Selections from the Papers of William Clarke Vol 1*. <http://oll.libertyfund.org/titles/clarke-the-clarke-papers-select-ions-from-the-papers-of-william-clarke-vol-1/sample> (10 September 2018).
- Library of Useful Knowledge (1840) *History of England Under The House of Stuart Including The Commonwealth A.D. 1603-1688 Part II Commonwealth Charles II James II Under The Superintendence of The Society for The Diffusion of Useful Knowledge* (Baldwin and Cradock, London).
- Lilburne J (1971) *Come Out of Her My People: Or, an Answer to the Questions of a Gentlewoman (a Professor in the Antichristian Church of England) about Hearing the Public Ministers, Where It Is Largely Discussed and Proved to Be Sinful and Unlawful* (The Rota at the University of Exeter, Great Britain)
- Lodge HC, Halsey FW (1909) *The Best of the World's Classics Restricted to Prose With an Introduction, Biographical and Explanatory Notes, etc. In Ten Volumes Vol. V Great Britain and Ireland III 1740-1881* (Funk and Wagnalls Company, New York).
- Ludlow E (1894) *Memoirs of Edmund Ludlow Esq Lieutenant-General of Horse Commander in Chief of the Forces in Ireland, one of the Council of State, and*

a Member of the Parliament which began on November 3 1640 with a Collection of Original Papers Serving to Confirm and illustrate many important Paslages contained in the Memoirs to which is now added The Case of King Charles the First. With a copious Index (A. Millar D. Browne both in the Strand and J. Ward, London).

Lynn RL (2015). Book Reviews - Journal of *Church And State*. <https://academic.oup.com/jcs> (09 June 2018).

Macdonald AR (2007) *The Burghs and Parliament in Scotland, c. 1550-1651* (Arts Humanities Research Council Ashgate Publishing Limited, England).

Macintosh GH (2007) *The Scottish Parliament under Charles II, 1660-1685 Studies presented to the International Commission for the History of Representative and Parliamentary Institutions LXXXIII Etudes presentees a la Commission Internationale pour Histoire des Assemblées d'Etats* (Edinburgh University Press, Edinburgh).

Macintyre WP (1990). *John Bunyan's Celestial City and Oliver Cromwell's Ideal Society Revista Alicantina de Estudios Ingleses, núm. 3 1990 pp. 77-88 University of Prince Edward Island*. https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/5512/1/RAEI_03_08.pdf (07 November 2018).

Mackintosh J (1809) *The History of England Continued from the Late Right Sir Hon. James Mackintosh Vol. VI* (Longman, Orme, Brown, Green, and Longmans, London).

Mahaffy RP (2007) *Calendar of State Papers Relating to Ireland, of the Reign of Charles II Volume 22: September 1669 – December 1670 and Addenda 1625–1670* (TannerRitchie Publishing and The University of St Andrews, Canada).

Mant A (1977) *The Rise and Fall of The British Manager* (The Macmillan Press Ltd, London).

Maseres F (1815) *Select Tracts Relating to The Civil Wars in England in The Reign of King Charles The First by Writers who Lived in The Time of those Wars, and were Witnesses of The Events which they Describe in Two Parts Part I* (Printed by R. Wilks 89 Chancery-Lane and Sold by R. Bickerstaff Essex-Street Strand, London).

Maseres F (1815) *Select Tracts Relating to The Civil Wars in England in The Reign of*

King Charles The First by Writers who Lived in The Time of those Wars, and were Witnesses of The Events which they Describe in Two Parts Part II (Printed by R. Wilks 89 Chancery-Lane and Sold by R. Bickerstaff Essex-Street Strand, London).

Massey R (1649) *The Examination and Correction of A Paper Lately Printed Intituled A Relation of The Discourse between Mr. Hugh Peters And Lieut. Collonel Iohn Lilborn in The Tower of London, May 25 Whereunto is Added for The Satisfaction of All That Desire it and The Just Vindication of Mr. Peters from The Scandall The Relator Would Insinuate Against him by his imperfact falfe, and milapplyed Relation; a perfect true and impattiall Relation of the whole dilcourfe that paffed betwenn them* (Printed by Gartrude Dawson, London).

Matthews NL (1984) *Cambridge Studies in English History Edited by D. E. C. Yale Fellow of Christ's College and Reader in English Legal History at the University of Cambridge William Sheppard Cromwell's Law Reformer* (Published by the Press Syndicate of the University of Cambridge, United Kingdom).

May T (1812) *The History of the Parliament of England which began November M.DC.XL The Third with A Short And Necessary View of Some Precedent Years Tempora Mutantur Mutantur Homines Veritas Eadem Manet* (Published by Authority, London).

May T (1854) *The History of the Parliament of England which began November 3 1640 with A Short And Necessary View of Some Precedent Years Tempora Mutantur Mutantur Homines Veritas Eadem Manet A New Edition* (Oxford at the University Press, London).

Mayhew RJ (2000) *Enlightenment Geography The Political Languages of British Geography 1650–1850 - Studies in Modern History* (Macmillan Press Ltd, London).

McDonald FMS (1990). *The Timing of General George Monck's March into England, 1 January 1660 - The English Historical Review, Vol. 105, No. 415 pp. 363-376* Published by Oxford University Press. <http://www.jstor.org/stable/570847> (22 September 2018).

McDonnell (1886) *The Light of History Respecting the Massacres in Ireland from About A. D. 1580 to the end of The Civil War of 1641* (Richaed D. Webb and

Son Printers, Dublin).

- McGlothlin WJ, Robertson AT (2015). Book Reviews- The Political Activities of the Baptists and Fifth Monarchy Men in England During the Interregnum. <https://journals.sagepub.com/home/rae> (1 March 2019).
- McIntire RH (1941) *Descendants of Philip McIntire A Scottish Highlander who was Deported by Oliver Cromwell Following The Battle of Dunbar September 3, 1650 and Settled at Reading Mass about 1660* (Lancaster Press Inc, United States of America).
- McNally M (2009) *Campaign 213 Ireland 1649-52 Cromwell's Protestant Crusade* Osprey Publishing, Great Britain).
- Mendelsohn A (1992). *Alchemy and Politics in England 1649-1665 The Past and Present Society Past and Present No. 135 pp. 30-78 Published by Oxford University Press on behalf of The Past and Present Society.* <http://www.jstor.org/stable/650970> (15 October 2018).
- Mendle M (2001) *The Putney Debates of 1647 The Army, the Levellers and the English State* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Merriman RB (1902) *Life and Letters of Thomas Cromwell with a portrait and facsimile vol. II Letters from 1536 Notes Index* (Oxford at the Clarendon Press, London).
- Merriman RB (1902) *Life and Letters of Thomas Cromwell with a portrait and facsimile Vol. I Life, Letters to 1535* (Oxford at the Clarendon Press, London).
- Miller J (1973) *Popery and Politics in England 1660-1688* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Miller RF (2015) *States at War: a Reference Guide for Ohio in the Civil War Volume 5* (University Press of New England, Hanover).
- Morley J (1900) *Oliver Cromwell* (Macmillan and Co Limited, London).
- Morrill J (1982) *Reactions to the English Civil War 1642-1649 - Problems in Focus Series* (Palgrave The Macmillan Press Ltd, London).
- Morrill J, Baker P (2001). *Oliver Cromwell the Regicide and the Sons of Zeruiiah.* https://www.researchgate.net/publication/227562857_Oliver_Cromwell_the_Regicide_and_the_Sons_of_Zeruiiah (23 February 2018).
- Mortimer S (2010) *Reason and Religion in The English Revolution The Challenge of Socinianism-Cambridge Studies in Early Modern British History* (Cambridge

- University Press, United Kingdom).
- Murray J (1844) *The Amber Witch The Most Interesting Trial for Witchcraft Ever Known Printed from an Imperfect Manuscript by her Father Abraham Schweidler The Pastor Of Coserow in The Island of Usedom*, translated from the German. Duff Gordon. (Printed by William Clowes and Soys, London)
- Nelson WE (2008) *The Common Law in Colonial America Volume 1 The Chesapeake and New England 1607-1660* (Oxford University Press, New York).
- New JFH (1972) *Oliver Cromwell Pretender, Puritan, Statesman, Paradox ? European Problem Studies Holt, Rinehart and Winston* (Holt Rinehart and Winston Inc, United States of America).
- Nicolson W (1714) *The English Historical Library: in Three Parts. Giving A Short View And Character Of Most Of Our Historians Either in Print or Manuscript: with an Account of Our Records, Law-Books, Coins, and Other Matters Serviceable to The Undertakers of A General History of England Antiquitates feu Hifioriarum Reliquia funt tanquam Tabulde Nlaufragii quas homines Indujtrii Sagaces ex Genealogiis, Faftis, Titulis, Numismatibus, Archivis Infrumentis tam publicis quam privatis a Temporis Diluvio eripiunt Confervant. Fr. Bacon, de Augm. Scient. Lib. 2. Cap. 6* (Printed for Timothy Childe at the White-Hart: and Robert Knaplock at the Bilhop's-Head, in St. Paul's Church-Yard, London).
- Nield T (1890) *Oliver Cromwell Lord Protector of England El Drama* (The Argyle Press, New York).
- Noord AV (2015). Indispensable revolutionary leaders? the roles of orange and cromwell in the dutch and english revolutions. Bachelor Thesis, Utrecht University, Faculty of Humanities, Netherlands.
- Nourse CB (2007). *Richard Cromwell's House of Commons* <https://www.escholar.manchester.ac.uk/api/datastream?publicationpid=uk-ac-man-scw:1m1793> and [datastreamid=post-peer-review-publishers-document.pdf](https://www.escholar.manchester.ac.uk/api/datastream?publicationpid=uk-ac-man-scw:1m1793&datastreamid=post-peer-review-publishers-document.pdf) (23 May 2018).
- Ollard RL (1979) *The Image of The King Charles I and Charles II* (Halliday Lithograph Corporation Atheneum, New York).
- Ormrod D (2005) *The Rise of Commercial Empires England and the Netherlands in*

- the Age of Mercantilism 1550-1770 - Cambridge Studies in Modern Economic History* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Owens WR (1980) *Seventeenth-century England A Changing Culture Volume 2 Modern Studies* (An Open University Set Book-Ward Lock Educational in association with The Open University Press, London).
- Oxford Academic (2010). *Notes and Queries: Anne Venn's A Wise Virgins Lamp Burning (1658) In The Household of Anne Dunch, Sister-in-Law to Richard Cromwell* Purdue University Libraries ADMN. <https://academic.oup.com/nq> (20 June 2018).
- Oxford Academic (2013). *Book Reviews Journal of Social History Summer Oxford Academic Oxford Journals A Commonwealth of the People: Popular Politics and England's Long Social Revolution 1066-1649*. <https://academic.oup.com/jsh> (19 December 2018).
- Pakenham P (1936) *King Charles I Great Lives* (Duckworth The Camelot Press Ltd London and Southampton, Great Britain).
- Parliament of England (1649) *An Act Declaring England to be a Commonwealth* (Parliament of England, London).
- Peacey JT (2000). *John Lilburne and the Long Parliament The Historical Journal, Vol. 43, No. 3 pp. 625-645* Published by Cambridge University Press. <http://www.jstor.org/stable/3020972> (09 December 2017).
- Perkins CH (2006) *England's Striking History A Brief History of England and Its Silver Hammered Coinage an Introduction to the History of England and Its Silver Hammered Coins from the Anglo-Saxons to the English Civil War 1st Edition* (Predecimal, United Kingdom).
- Pestana CG (2017) *The English Conquest of Jamaica Oliver Cromwell's Bid for Empire* (The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge Massachusetts London, England).
- Phillips JR (1874) *Memoirs the Civil War in Wales and the Marches 1642 1649 In Two Volumes Vol. I* (Longmans Green and Co, London).
- Pincus SCA (1996) *Protestantism and Patriotism Ideologies and the making of English Foreign Policy 1650-1668 - Cambridge Studies in Early Modern British History* (Published by the Press Syndicate of the University of Cambridge, United Kingdom).

- Podesta E (2016) *Restoration England 1660-1685* (Hodder Education, London).
- Pragmaticus M (1648) *The Second Part of Crafty Cromwell or Oliver in his Glory as King A Trage Commedie Wherein is Presented, the Late Treasonable Undertakings and Proceedings of The Rebels their Murthering of Capt. Burley, with their Underhand Workings to Betray their King* (Self Printed, London).
- Prest W (2002). *Notes and Documents Law Reform and Legal Education in Interregnum England University of Adelaide Institute of Historical Research.* <https://www.history.ac.uk/ihr90/gallery/historicalresearch> (11 February 2019).
- Ranke LV (1875) *A History of England Principally in The Seventeenth Century Volume I London Macmillan and Co Publishers to the University of Oxford* (Oxford at the Clarendon Press, London).
- Ranke LV (1875) *A History of England Principally in The Seventeenth Century Volume II London Macmillan and Co Publishers to the University of Oxford* (Oxford at the Clarendon Press, London).
- Ranke LV (1875) *A History of England Principally in The Seventeenth Century Volume III London Macmillan and Co Publishers to the University of Oxford* (Oxford at the Clarendon Press, London).
- Ranke LV (1875) *A History of England Principally in The Seventeenth Century Volume IV London Macmillan and Co Publishers to the University of Oxford* (Oxford at the Clarendon Press, London).
- Ranke LV (1875) *A History of England Principally in The Seventeenth Century Volume V London Macmillan and Co Publishers to the University of Oxford* (Oxford at the Clarendon Press, London).
- Ranke LV (1875) *A History of England Principally in The Seventeenth Century Volume VI London Macmillan and Co Publishers to the University of Oxford* (Oxford at the Clarendon Press, London).
- Raphael DD (1991) *British Moralists 1650-1800 Selected and Edited with Comparative Notes and Analytical Index* (Hackett Publishing Company Inc, Indianapolis).
- Raylor T (2005). *Waller's Machiavellian Cromwell: The Imperial Argument of A Panegyrick to My Lord Protector Source: The Review of English Studies New Series Vol. 56 No. 225 pp. 386-411 Published by Oxford University Press.*

- <http://www.jstor.org/stable/3661567> (17 July 2018).
- Read NL (1901) Origin and growth of political parties during the long parliament. Master Thesis, University of Illinois, Political Parties, History, Champaign.
- Redwood J (1976) *Reason, Ridicule and Religion The Age of Enlightenment in England 1660-1750* (Thames and Hudson, London).
- Rees J (2014) Leveller organisation and the dynamic of the english revolution. Doctoral Thesis, University of London, Goldsmiths, London.
- Rees J (2016) *The Leveller Revolution Radical Political Organisation in England 1640–1650* (Verso, Brooklyn).
- Reid S (2004) *Campaign Dunbar 1650 Cromwell's Most Famous Victory* (Osprey Publishing, United Kingdom).
- Rinuccini GB (1873) *The Embassy in Ireland of in the Years 1645-1649 Published from the Original MSS. in the Rinuccini Library by G. Aiazza Librarian, translated for the first time into English. Annie Hutton.* (Alexander Thom Printer and Publisher, Dublin)
- Riske ET (1928). *The Date and Occasion of Waller's Panegyric to My Lord Protector* *PMLA* Vol. 43 No. 4 pp. 1201-1202 Published by Modern Language Association. <http://www.jstor.org/stable/457613> (19 December 2018).
- Rivers I (2000) *Reason, Grace and Sentiment A Study of the Language of Religion and Ethics in England 1660-1780 Volume II Shaftesbury to Hume Fellow of St Hugh's College Oxford* Cambridge Studies in Eighteenth-Century English Literature and Thought 37 (Cambridge University Press, New York).
- Roberts K (2005) *Cromwell's War Machine The New Model Army 1645-1660* (Pen and Sword Military, Great Britain).
- Roberts R (1918) *The Church in The Commonwealth* (Frederick A Stokes Company, New York).
- Robinson G (2016) Horse supply and the development of the new model army 1642-46. *Military Finance* 15(2): 01-37.
- Rollison D (2009) *A Commonwealth of the People Popular Politics and England's Long Social Revolution 1066-1649* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Roos AM (2007) *The Salt of the Earth Natural Philosophy, Medicine and Chymistry in England, 1650-1750 History of Science and Medicine Library Volume 3*

- (Koninklijke Brill NV, Netherlands).
- Roots I (1973) *Cromwell A Profile* (The Macmillan Press LTD, United States of America).
- Rose J (2011) *Godly Kingship in Restoration England The Politics of the Royal Supremacy 1660-1688 Cambridge Studies in Early Modern British History* (Cambridge University Press, New York).
- Rosen SL (2007). *An Outline of British History*. <http://stevenrosen.yolasite.com/resources/outline.brit.history.pdf> (18 November 2018).
- Russell M (1838) *Life of Oliver Cromwell Mercantile Library Association New York City Harper's Stereotype Edition in two volumes vol. I* (Harper and Brothers Publishers, New York).
- Sainsbury WN (1860) *Calendar of State Papers Colonial Series 1574-1660 State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office* (Longman, Green, Longman and Roberts, London).
- Schofield RS (1965). *The Geographical Distribution of Wealth in England 1334-1649 The Economic History Review New Series Vol. 18 No. 3 pp. 483-510 Published by Wiley on behalf of the Economic History Society*. <http://www.jstor.org/stable/2592561> (16 June 2018).
- Schrock C (2010). *Plain Styles: Disillusioned Rhetoric in Edward Sexby's Killing Noe Murder The Modern Language Review, Vol. 105, No. 2 pp. 329-344 Modern Humanities Research Association*. <http://www.jstor.org/stable/25698697> (20 November 2017).
- Scott E (1907) *The Travels of the King Charles II. in Germany and Flanders 1654-1660* (Archibald Constable and Company Limited, London).
- Scribd (2018). *An Outline of British and American History*. <https://tr.scribd.com/document/331791663/an-Outline-of-British-and-American-History> (11 February 2019).
- Sealy L (1911) *The Champions of The Crown With Twelve Illustrations* (Methuen and Co Ltd, London).
- Seel GE (2005) *The English Wars and Republic 1637–1660 - Questions and Analysis in History* (Taylor and Francis e-Library, New York).
- Sellin PR (2016). *Michel Le Blon and England 1632-1649 Dutch Crossing Journal of*

- Low Countries Studies*. <http://dx.doi.org/10.1080/03096564.1998.11784088> (6 October 2018).
- Sharp A (1988). *John Lilburne's Discourse of Law-Political Science Volume 40 Number 1 Michigan State University Libraries*. <https://journals.sagepub.com/home/pnz> (1 July 2018).
- Shaw A (1896) *Select Tracts and Documents Illustrative of English Monetary History 1626-1730 Comprising Works of Sir Robert Cotton Henry Robinson Sir Richard Temple and J. S. Sir Isaac Newton; John Conduitt; Together with Extracts from the Domestic State Papers at H.M. Record Office Writers on English Monetary History Morrison and Gibb Printers Edinburgh* (Clement Wilson, London).
- Sherburn G, Bond DF (1967) *A Literary History of England Second Edition Volume III the Restoration and Eighteenth Century 1660-1789* (Routledge and Kegan Paul Ltd, Great Britain).
- Siochru MO (2009). *Department of History List I: HI 3414 from Rebellion to Restoration: War, Politics and Society in Confederate And Cromwellian Ireland*. <https://www.tcd.ie/history/assets/pdf/ug/HI3414guide.pdf> (11 February 2018).
- Sires RV (1960). *The Western Political Quarterly, Vol. 13, No. 4 (Dec., 1960), pp. 1107-1109 University of Utah Western Political Science Association*. <https://www.jstor.org/stable/443782> (29 November 2018).
- Simpkinson CH (1905) *Thomas Harrison Regicide and Major General with Illustrations* (Dent and Co, London).
- Skinner T (1724) *The Life of General Monk Duke of Albemarle Containing I. A Faithful Account of his Unparallel'd Conduct Furprizing Actions and Providential Succels in Accomplishing the Restoration of Monarchy II. A Particular relation of that Mofit Memorable March from Coldftream to London the Preparations for it in Scotland and the Happy Confequences of it in England III. Many Miftakes Committed by our Hiftorians particularly the Earl of Clarendon Concerning the General's Adminiftration rectified Publifh'd from an Original Manuscript of Thomas Skinner MD With a Preface in Vindication of General Monk's Conduct and giving fome Account of the Manufcript By William Webster MA Curate of St Dunftans in the Weft The Second Edition*

Corrected (Printed for J. Graves in St. James's-Street J Isted and J. Hooke in Fleet-Street M.DCC.XX.IV, London).

Slideserve (2014). *The Interregnum 1649-1660 The Interregnum Period 1649-1660 The Commonwealth 1649-1653 The Protectorate 1654-1660 The Coat of Arms and the Flag of the Commonwealth Pride Purge 1648*. <https://www.slideserve.com/mikko/the-interregnum-1649-1660> (10 July 2018).

Smith DL (2003) *Cromwell and the Interregnum The Essential Readings* (Blackwell Publishing Ltd, United Kingdom).

Smith DL, Little P (2007) *Parliaments and Politics during the Cromwellian Protectorate - Cambridge Studies in Early Modern British History* (Cambridge University Press, United Kingdom).

Smith T (1999). *Between Two Perspectives The Guilt and Innocence of Oliver Cromwell in His Two Most Scrutinized Sieges Tau Sigma Journal of Historical Studies Vol. XXV*. <https://oc.edu/academics/history-and-political-science/pat-journal-2017/Journal%20of%20Historical%20Studies%20Smith%20-%20Final.pdf> (07 February 2019).

Smollett T (1688) *The History of England from The Invasion of Julius Caesar to The End of The Reign of James II by David Hume; countinued from the Reign of William and Mary to the Death of George II by Tobias Smollett and from the Accession of George III to the Twenty-Third Year of the Reign of Queen Victoria by E. Farr and E. H. Nolan in three volumes Vol. II* (James Sprent Virtue, London).

Solt LF (1982). *Winstanley, Lilburne, and the Case of John Fielder - Leo. F. Solt Huntington Library Quarterly, Vol. 45, No. 2 pp. 119-136 University of Pennsylvania Press*. <http://www.jstor.org/stable/3817148> (06 June 2018).

Speer DP (1983). *John Lilburne: A Revolutionary Interprets Statutes and Common Law Due Process Law and History Review Vol. 1 No. 2 pp. 276-296 American Society for Legal History The Board of Trustees of the University of Illinois*. <http://www.jstor.org/stable/743853> (11 June 2018).

Spencer C (2014) *Killers of the King The Men Who Dared to Execute Charles I* (Bloomsbury Publishing Plc, Great Britain).

Spurr J (2006). *England 1649-1750 Differences Contained?*.

- <https://www.cambridge.org/core> (03 November 2017).
- Staab J (2002) Riotous or revolutionary: the clubmen during the English civil war. *Eastern Illinois University Dr. Newton Key's Early Modern Revolutions graduate seminar*. Charleston, Illinois, USA, April 11-12.
- Starkman MK (1956). *Modern Language Notes Vol. 71 No. 6 pp. 451-453 The Johns Hopkins University Press*. <http://www.jstor.org/stable/3043173> (22 December 2018).
- Steele H (2018). *King Oliver The English Interregnum*. <http://guernicus.com/academics/pdf/cromwell> (09 September 2018).
- Stogdill N (2012). *Abraham Cowley's Pindaric Way Adapting Athleticism in Interregnum England English Literary Renaissance English Literary Renaissance Inc Published by Blackwell Publishing*. <http://www.blackwellpublishing.com> (16 October 2018).
- Stoughton J (1901) *History of Religion in England from the Opening of the Long Parliament to 1850 Volume VI Fourth Edition* (Hodder and Stoughton, London).
- Swatland A (1996) *The House Of Lords in The Reign Of Charles II Cambridge Studies in Early Modern British History* (Published By The Press Syndicate Of The University Of Cambridge, United Kingdom).
- Tangye R (1899) *The Two Protectors Oliver and Richard Cromwell with Thirty-eight Illustrations* (SW Partridge Co, London).
- Tapsell G (2007) *The Personal Rule of Charles II, 1681-85 Studies in Early Modern Cultural, Political and Social History* (The Boydell Press, United Kingdom).
- Tegg T (1854) *Tegg's Dictionary of Chronology or Historical and Statistical Register from The Birth of Christ to The Present Time A New Edition Enlarged, Revised, and Improved* (D Appleton and Company, New York).
- The Cromwell Association (1989) *Cromwelliana The Journal of the Cromwell Association* (The Cromwell Association, Huntingdon).
- The Cromwell Association (1999) *Cromwelliana The Journal of the Cromwell Association* (The Cromwell Association, Huntingdon).
- The Cromwell Association (2004) *Cromwelliana The Journal of the Cromwell Association Series II No 1* (The Cromwell Association, Huntingdon).
- The Cromwell Association (2004) *Cromwelliana The Journal of the Cromwell*

Association Series III No 3 (The Cromwell Association, Huntingdon).

The Cromwell Association (2009). *Speech 7 was made at the meeting of the Second Protectorate Parliament on 17th September 1656.* http://www.olivercromwell.org/Letters_and_speeches/speeches/Speech_7.pdf (15 March 2020).

The Cromwell Association (2009). *Speech 4 was made at the meeting of the First Protectorate Parliament on 4th September 1654.* http://www.olivercromwell.org/Letters_and_speeches/speeches/Speech_4.pdf (15 March 2020).

The English Historical Review (2013). *The Religious Marketplace Public Disputations in Civil War and Interregnum England English Historical Review Vol. CXXIX No. 536 Oxford University Press.* <https://academic.oup.com/ehr> (07 December 2018).

The Heythrop Journal (2013). *Book Reviews pp. 440-532 - The Heythrop Journal Trustees for Roman Catholic Purposes Registered Published by Blackwell Publishing Ltd.* <https://onlinelibrary.wiley.com> (11 September 2018).

The Historical Association and Blackwell Publishing (2009). *Reviews and Short Notices.* http://www.blackwellpublishing.com/content/BPL/Images/Journal_Samples/hist0018-2648~85~280/168.PDF (20 February 2019).

The Journal of British Studies (1985). *The Journal of British Studies Volume 24 Issue 02 pp 264-272 Puritans and Politics Historians, Puritanism, and the English Revolution: The Religious Factor in English Politics before and after the Interregnum.* <http://journals.cambridge.org/jbr> (12 September 2018).

The Journal of British Studies (1987). *The Journal of British Studies Volume 26 Issue 03 pp 347-353 Biography and the Puritan Revolution Historians, Puritanism, and the English Revolution: The Religious Factor in English Politics before and after the Interregnum.* <http://journals.cambridge.org/jbr> (13 September 2018).

The Journal of British Studies (1991). *The Journal of British Studies Volume 30 Issue 03 pp 324-333 Revising the High Politics of Early Stuart England The Blessed Revolution: English Politics and the Coming of War 1621–1624.* <http://journals.cambridge.org/jbr> (23 September 2018).

The Journal of British Studies (1997). *The Journal of British Studies Volume 36 Issue*

- 03 pp 355-363 *Doing Literature and History An Empire Nowhere: England, America, and Literature from Utopia to The Tempest*. <http://journals.cambridge.org/jbr> (03 September 2018).
- The Journal of British Studies (2012). *The Journal of British Studies Volume 51 Issue 01 pp 185-186 Barbara Donagan. War in England, 1642–1649*. <http://journals.cambridge.org/jbr> (29 September 2018).
- The National Archives, *Petitioners: Dean and Chapter of St Patrick's Cathedral, Dublin, Addressees*, SC 8/106/5266/ 1313-1317.
- The National Archives, *Type of Seal England and Wales Deputed Great Seal/Departmental Pro Debitis Type of seal: England and Wales: Deputed Great Seal/Departmental Pro Debitis Recuperandis Seal Owner: Commonwealth/Interregnum Date of Original Seal: 1650 Colour of Original Seal: Red Physical Format: Plaster Mould Cast from Original Seal*, PRO 23/4596/ 1880-1995.
- The National Archives (1650). *Source 1: Report to the Council of State, December 1650*. <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/christmas-is-cancelled/christmas-is-cancelled-source-1/> (29 September 2019).
- The University of Iowa Libraries (2015). *The Western Political Quarterly Book Reviews 1107-1109*. <http://prq.sagepub.com> (1 June 2018).
- Theta A (2015). *The Historian Book Reviews Ohio Wesleyan University*. <http://go.owu.edu/~brhistor> (21 August 2018).
- Thomas-Stanford C (1910) *Sussex in the Great Civil War and The Interregnum 1642-1660* (Printed at the Chiswick Press, London).
- Through the Media of his Day Volume 35 The Annual Journal produced by the*
- Tigner AL (2012) *Literature and the Renaissance Garden from Elizabeth I to Charles II England's Paradise* (Ashgate Publishing Limited, England).
- Tremain R (1994) *Restoration A Novel of Seventeenth-Century England-Now A Major Motion Picture from Miramax Films* (Penguin Group Penguin Books Inc, United States of America).
- Trevelyan GM, Gore J (1926) *Illustrated History of England* (Longmans Green and Co, London).
- Turner DM (2004) *Fashioning Adultery Gender, Sex and Civility in England, 1660-1740* (Published by the Press Syndicate of the University of Cambridge, United

Kingdom).

Tutschka MP (2014). *Monicka Patterson-Tutschka (2014) Leveller John Lilburne and the Liberal-Republican Tradition Perspectives on Political Science 43:4 213-222.* <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10457097.2013.852047> (29 September 2018).

Underdown D (1985) *Revel, Riot, and Rebellion Popular Politics and Culture in England 1603-1660* (Oxford University Press, New York).

United States Army Combined Arms Center (2019). *The Parliamentary Army under The Earl of Essex re-modelled March-April 1644.* <https://usacac.army.mil/CAC2/CGSC/CARL/nafziger/644CAC.pdf> (9 February 2019).

United States Army Combined Arms Center (2019). *The Parliamentary Army at The Battle of Preston 17 August 1648.* <https://usacac.army.mil/CAC2/CGSC/CARL/nafziger/648HAA.pdf> (9 February 2019).

Universita di Verona (2018). *1625 Charles I King of England to 1649 Charles I Marries Henrietta Maria sister of Louis XIII of France.* <http://www.dlcs.univr.it> (01 November 2018).

University of Chicago Press (2016). *Book Reviews Sisters in Arms: Catholic Nuns through Two Millennia. By Jo Ann Kay McNamara Cambridge Mass Harvard University Press 1996 pp xii 751.* <http://www.journals.uchicago.edu/t-and-c> (25 July 2018).

University of Iowa (2015). *Alchemy and Politics in England 1649-1665.* <http://past.oxfordjournals.org/Libraries/Serials/Acquisitions> (8 June 2017).

University of Washington (2017). *English Civil War 1640-1660 HSTEU302.* <http://courses.washington.edu> (10 September 2018).

Vallance E (2012). *Articles And Essays Reborn John? The Eighteenth-century Afterlife of John Lilburne - History Workshop Journal Issue 74 Published by Oxford University Press on behalf of History Workshop Journal.* <https://academic.oup.com/hwj> (11 May 2018).

Vann RT (1969) *The Social Development of English Quakerism 1655-1755* (Harvard University Press Cambridge, Massachusetts).

Vaughan R (1839) *The Protectorate of Oliver Cromwell and the State of Europe*

During the Early Part of the Reign of Louis XIV Illustrated in A Series of Letters Between Dr. John Pell, Resident Ambassador with the Swiss Cantons, Sir Samuel Morland, Sir William Lockhart, Mr. Secretary Thurloe, and other Distinguished Men of the Time Now First Published from the Originals with an Introduction on the Character of Cromwell and of his Times in Two Volumes VOL. I (Henry Colburn Publisher, London).

Vaughan R (1839) *The Protectorate of Oliver Cromwell and the State of Europe During the Early Part of the Reign of Louis XIV Illustrated in A Series of Letters Between Dr. John Pell, Resident Ambassador with the Swiss Cantons, Sir Samuel Morland, Sir William Lockhart, Mr. Secretary Thurloe, and other Distinguished Men of the Time Now First Published from the Originals with an Introduction on the Character of Cromwell and of his Times in Two Volumes VOL. II* (Henry Colburn Publisher, London).

Veneris D (1679). *A List of One Unanimous Club of Voters in his Majesties Long Parliament Diffolved in 78.*
<https://archive.org/details/listofoneunanim00londuoft/page/n9> (29 July 2018).

Villiers G (1679) *An Epitaph upon Thomas late Lord Fairfax Written by a Perfon of Honour* (Newberry Library, Great Britain).

Villiers G (1704) *Miscellaneous Works, Written by His Grace, George, Late Duke of Buckingham. Collected in One Volume from the Original Papers. Containing Poems On Fveral Subjects. Epistles. Characters. Pindaricks. The Militant Couple, a Dialogue. And the Farce upom Segmoor-Fight. With Letters, by and to the Duke of Buckingham. By Perfons of Quality. Also State Poems on the Late Times, by Mr. Dryden, Sir George Etherege, Sir Fleetwood Sheppard, Mr. Butler, Author of Hudibras, Earl of D, Mr. Congreve, Mr. Otway, Mr. Brown, Capt. Aylofffe, and c. Never before Printed With the late Duke of Buckingham's Speeches in the Houfe of Lords, upon Conference with the Commons. To Which is Added A Collection of Choice remarkable Speeches, that were Fpoken in both Houfes of Parliament, by fveral Noblemen, and Commoners in relation to the Government and Liberty of the Subject. In the Reigns of K. Charles I The Ufurpation of the Rump and Oliver Cromwell K. Charles II and K. William III* (Printed for and Sold by F. Nuit near Stationers Hall, London).

- Waddy N (2004) Restoration by stages: the debate over the house of Lords during the reign of Richard Cromwell 1658-59, *Parliaments, Estates and Representation* 24(1): 173-191.
- Wade J (1839) *British History, Chronologically Arranged; Comprehending A Classified Analysis of Events and Occurrences in Church And State and of The Constitutional, Political, Commercial, Intellectual and Social Progress of The United Kingdom, from The First Invasion by The Romans to The Accession of Queen Victoria* (Effingham Wilson, Royal Exchange, London).
- Washburn WE (1957) *Virginia Under Charles I And Cromwell 1625-1660* (Virginia 350th Anniversary Celebration Corporation, Virginia).
- Weber H (2008) *Memory, Print and Gender in England 1653-1759* (Palgrave Macmillan, New York).
- Webster JW (2005) *Performing Libertinism in Charles II's Court Politics, Drama, Sexuality* (Palgrave Macmillan, New York).
- Whitelock B (1853) *Memorials of the English Affairs from the Beginning of the Reign of Charles the first to the Happy Restoration of King Charles the Second A New Edition in four Volumes Vol. IV Quteque ipse miserrima viIli Et quorum mana pars fui. VIKO. Mn. ii. 8* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Whitelock B (1853) *Memorials of the English Affairs from the Beginning of the Reign of Charles the first to the Happy Restoration of King Charles the Second A New Edition in four Volumes Vol. I Quteque ipse miserrima viIli Et quorum mana pars fui. VIKO. Mn. ii. 8* (Cambridge University Press, United Kingdom).
- Whitelock B (1853) *Memorials Of The English Affairs, Or, An Historical Account Of What Passed From The Beginning Of The Reign Of King Charles The First, To King Charles The Second His Happy Restauration Containing The Publick Transactions, Civil And Military : Together With The Private Consultations And Secrets Of The Cabinet* (Printed for Nathaniel Ponder, London).
- Willcomb OC (1902) *Genealogy of The Willcomb Family of New England 1665-1902 together with a Condensed History of The Town of Ipswich, Mass Profusely Illustrated Limited Edtion This Copy is Number 4 The Library of Congress* (Lynn, Massachusetts).
- Wilson D (1999) *The King and the Gentleman Charles Stuart and Oliver Cromwell 1599-1649* (St. Martin's Press, New York).

- Wilson J (1985) *Fairfax General of Parliament's forces in the English Civil War Life of Thomas, Lord Fairfax, Captain-General of all the Parliament's forces in the English Civil War Creator Commander of the New Model Army* (Franklin Watts, New York).
- Winslow E (1624) *Good News from New-England: or A true Relation of things very remarkable at the Plantation of Plymouth in New-England Showing the wondrous providence and goodness of God in their preservation and continuance, being delivered from many apparent deaths and dangers Together with a Relation of such religious and civil laws and customs, as are in practice amongst the Indians, adjoining to them at this day. As also what commodities are there to be raised for the maintenance of that said other Plantations in the said Country. Who hath born a part in the fore-named troubles, and there lived since their first arrival. Whereunto is added by him a brief relation of a credible intelligence of the present estate of Virginia* (Printed by I.D. for William Bladen and John Bellamie, and are to be sold at their shops, at the Bible in Pauls-Churchyard, and at the three Golden Lyons in Corn-hill, near the Royal Exchange. 1624, London).
- Winstanley G (1649) *A Declaration from The Poor Oppressed People of England Directed to All that Call Themselves or Are Called Lords of Manors Through This Nation That Have Begun to Cut or that Through Fear and Covetousness Do Intend to Cut Down The Woods and Trees that Grow upon The Commons and Waste Land* (Printed in the Yeer, England).
- Winthrop J (1853) *The History of New England from 1630 to 1649 from his Original Manuscripts with Notes to Illustrate the Civil and Ecclesiastical Concerns, The Geography, Settlement, And Institutions of the Country and the Lives and Manners of the Principal Planters by James Savage A New Edition with Additions and Corrections by the Former Editor VOL. I* (Little, Brown and Company, Boston).
- Winthrop J (1853). *University of Northern Iowa The History of New England from 1630 to 1649 from his Original Manuscripts with Notes to Illustrate the Civil and Ecclesiastical Concerns the Geography Settlement and Institutions of the Country and the Lives and Manners of the Principal Planters by John Winthrop James Savage The North American Review Vol. 77 No 161 pp. 331-373*

Published by University of Northern Iowa.
<http://www.jstor.org/stable/40794663> (14 October 2018).

Wolf L (1901) *Menasseh ben Israel's Mission to Oliver Cromwell: Being a reprint of the Pamphlets published by Menasseh ben Israel to promote the Re-admission of the Jews to England, 1649-1656 Edited with an Introduction and Notes* (Macmillan CO Limited, London).

Woodhouse ASP (1939). *The Rise of Puritanism or the Way to the New Jerusalem as Set Forth in Pulpit and Press from Thomas Cartwright to John Lilburne and John Milton 1570-1643* by William Haller *The American Historical Review* Vol. 45 No. 1 pp. 123-125 Published by Oxford University Press on behalf of the American Historical Association. <http://www.jstor.org/stable/1905070> (11 June 2018).

Worden B (1974) *The Rump Parliament 1648-1653* (The Press Syndicate of the University of Cambridge, United Kingdom).

Worden B (2007) *Literature and Politics in Cromwellian England* (Oxford University Press, New York).

Worthington D (2012) *British and Irish Experiences and Impressions of Central Europe c.1560-1688 - Politics and Culture in Europe 1650-1750* (Ashgate Publishing Limited, England).

Yeats SL (1902) *The Lord Protector A Story* (Longmans Green and Co, London).

Zmora H (2001) *Historical Connections Monarchy, Aristocracy and the State in Europe 1300–1800* (Routledge Taylor and Francis Group, London).

EKLER

Ek.1. Oliver Cromwell Portresi

Kaynak: (Russell, 1838:11)

Ek.2. Richard Cromwell Portresi

Kaynak: (Tangye, 1899:222)

Ek.3. Charles I Portresi

The Three Heads of Charles I by Van Dyck painted in 1635-6 for Bernini. Every aspect of the sitter's character from obstinacy and shiftiness to a pensive nobility and a visionary religious conviction can be discerned in this triumph of portraiture.

Kaynak: (Ollard, 1979:63)

Ek.4. Charles II Portresi

Kaynak: (Belloc, 2003:8)

Ek.5. George Monck Portresi

Kaynak: (Ashley, 1977:7)

Ek.6. Robert Lilburne Portresi

Fig. 2.3. Portrait of John Lilburne by George Glover (1641)

Kaynak: (Braddick, 2018:52)

Ek.7. Kral Charles I dönemi Avam ve Lord'lar Kamarasının çizilmiş resmi.

Kaynak: (Tangye, 1899:41)

Ek.8. Westminster Parlamento'sunun çizilmiş resmi.

Kaynak: (Tangye, 1899:143)

Ek.9. Gümüş plakaya basılmış atlı Oliver Cromwell portresi.

Kaynak: (Tangye, 1899:196)

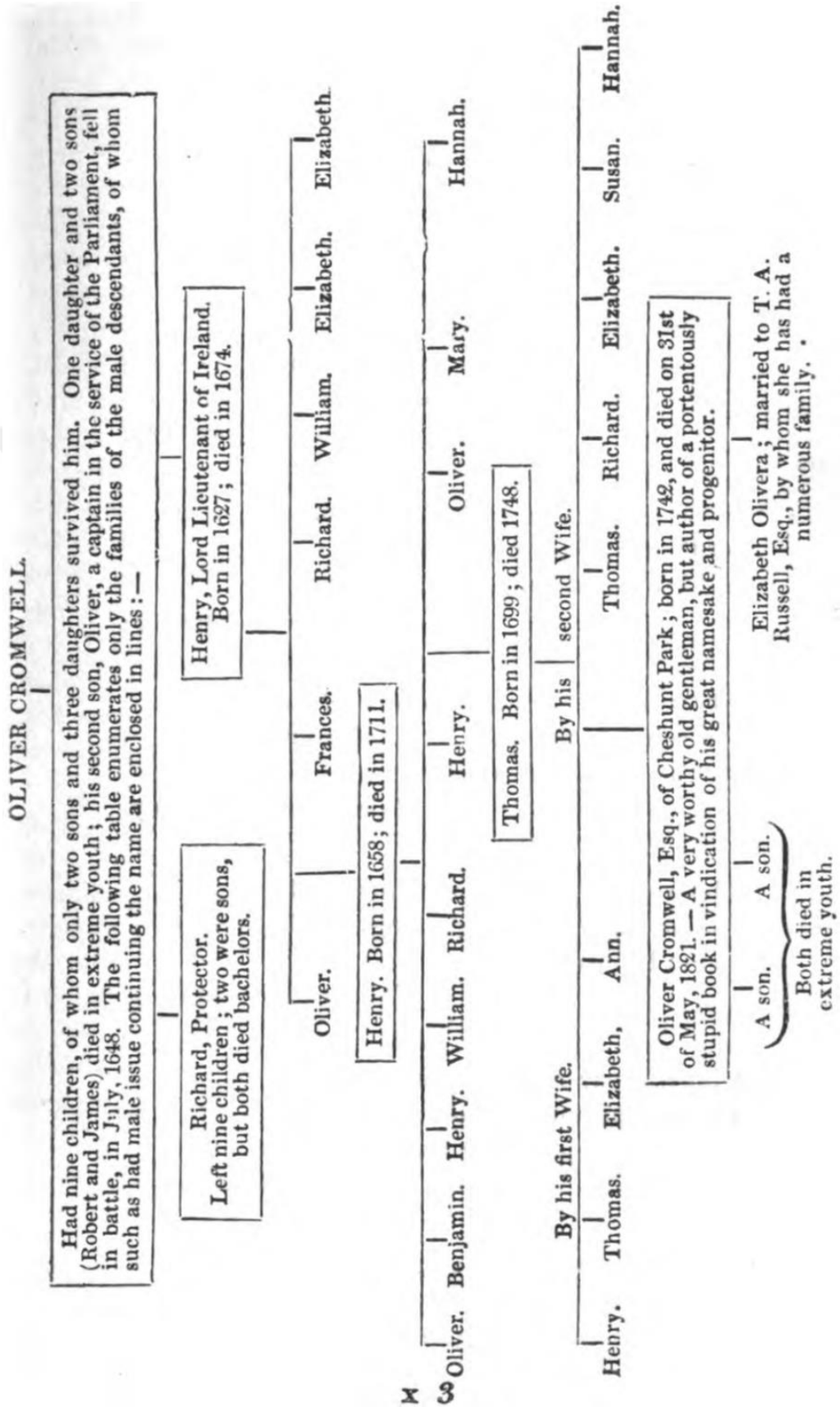
Ek.10. John Lambert portresi.

General John Lambert
Courtesy of Sir Fitzroy McLean

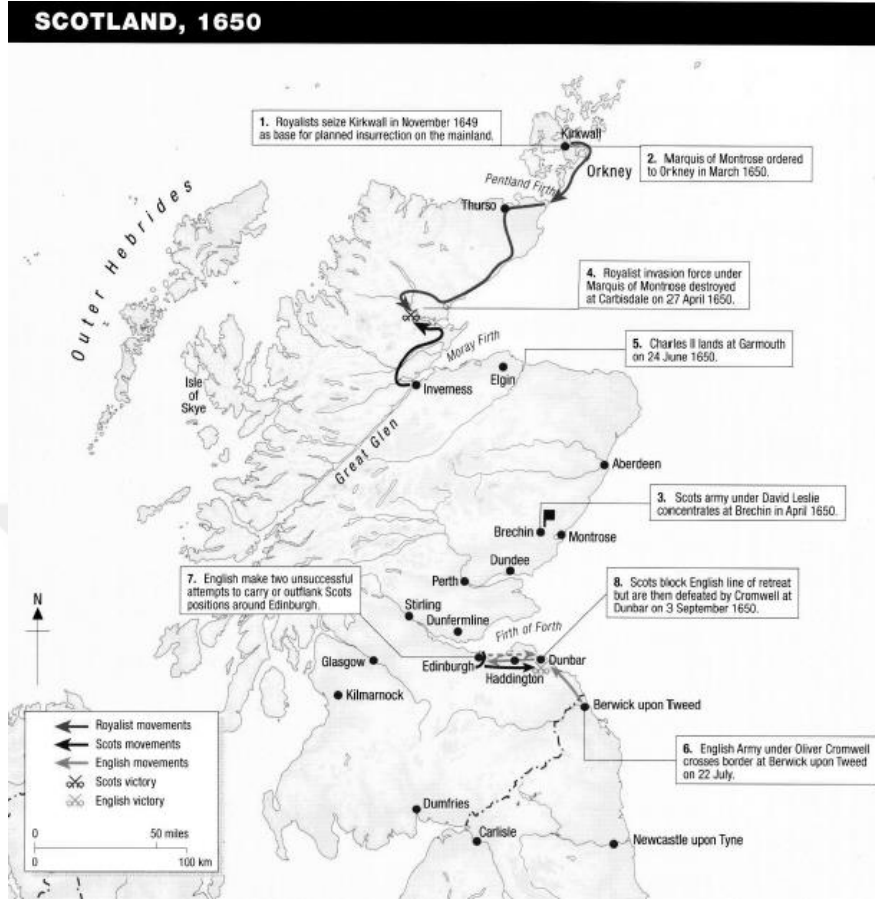
Kaynak: (Jamison, 1975:77)

Ek.11. Oliver Cromwell'in bilinen eş ve çocuklarını gösteren soyağacı.

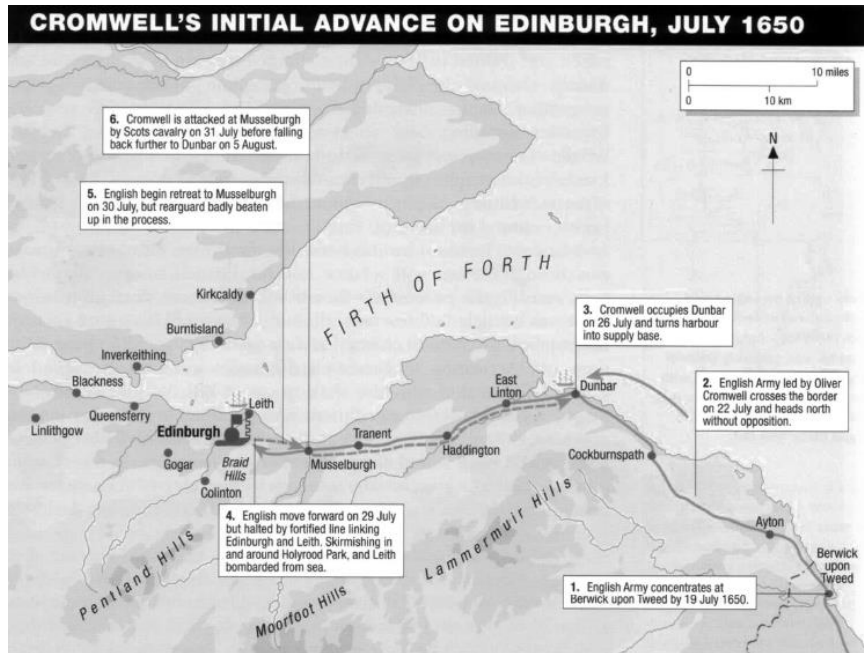
Kaynak: (Forster, 1853:309)

Ek.13. 1650 senesinde İskoçya'daki hareketlenme.

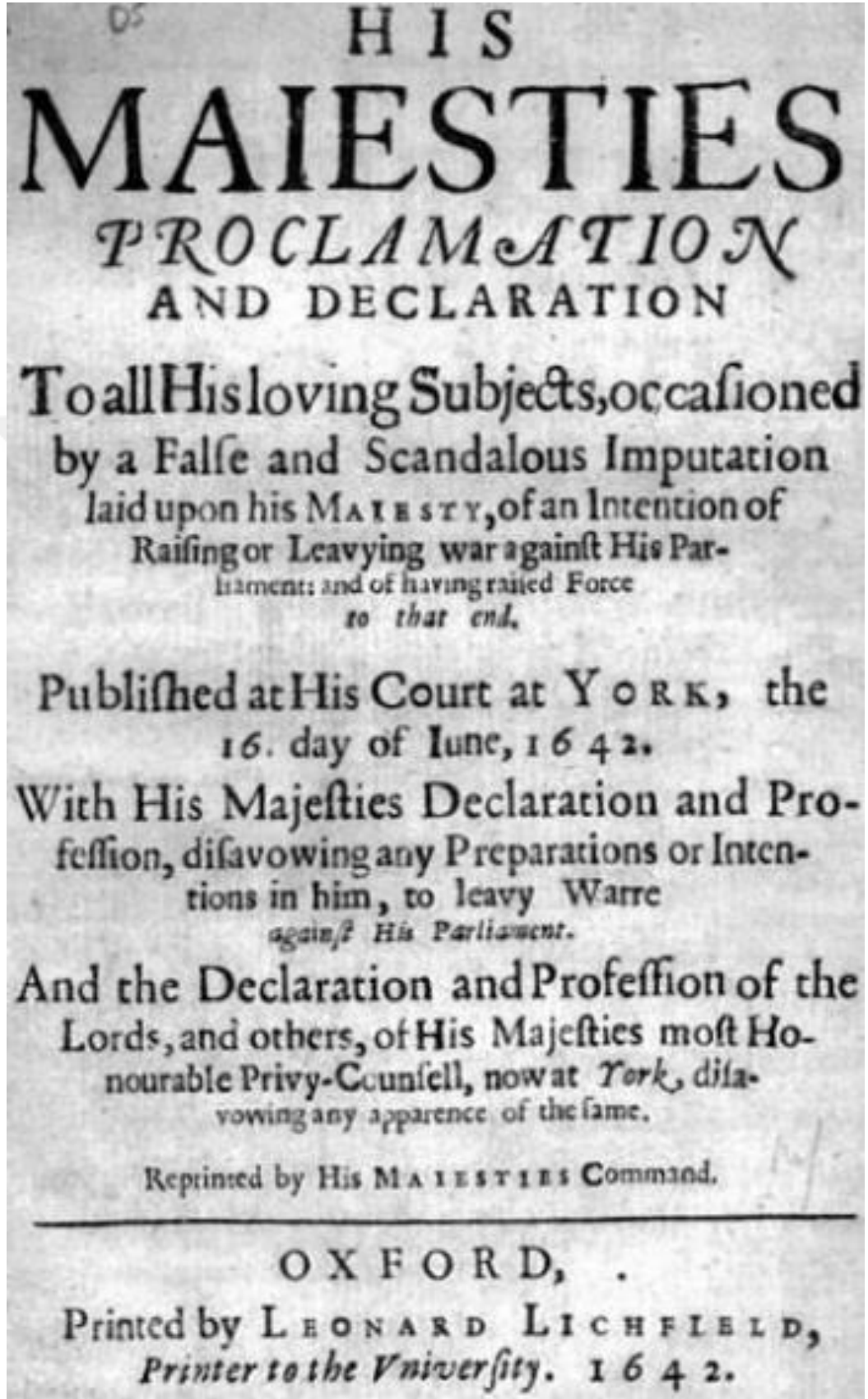
Kaynak: (Reid, 2004:6)

Ek.14. Oliver Cromwell'in Dunbar Savaşı'ni başlatan güzergâhı.

Kaynak: (Reid, 2004:50)

Ek.15. İç Savaş'lar döneminde Charles I için propoganda amaçlı ilan.

Kaynak: (Roberts, 2005:24)

Ek.17. Avam Kamarası-Lower House Kraliyetçi üyesi John Ashburnham portresi.

JOHN ASHBURNHAM.

Kaynak: (Stanford, 1910:8)

Ek.19. Çalışmada geçen tanımlar ve kaynaklardaki genel kullanımları (alfabetik).

TANIM	KARŞILIĞI
ADA	ISLAND
ANAYASA TASLAĞI	HUMBLE PETITION AND ADVICE
AVAM KAMARASI	LOWER HOUSE
AZİZ FAGANS MUHAREBESİ	SAINT FAGANS BATTLE
BAĞIMSIZ'LAR	INDEPENDENTS
BAREBONE PARLAMENTO'SU	BAREBONE PARLIAMENT
BİRİNCİ HAMİLİK PARLAMENTO	FIRST PROTECTORATE PARLIAMENT
BİRİNCİ İNGİLİZ HOLLANDA HARBI	THE FIRST ANGLO DUTCH WAR
BİRİNCİ İNGİLTERE İÇ SAVAŞ'LARI	FIRST ENGLISH CIVIL WARS
BİRLEŞİK KRALLIK	UNITED KINGDOM
BİRLİĞİN İTTİFAKI	TENDER OF UNION
CAMBRIDGE ÜNİVERSİTESİ	CAMBRIDGE UNIVERSITY
DANIŞTAY	HOUSE OF COMMONS
DİN YANLILARI	PURITANS
EŞİTLİKÇİLER	LEVELLERS
FETRET DEVRİ	INTERREGNUM
GALLER	WALES
HAMİLİK	THE PROTECTORATE
HİMAYECİ DÖNEM	CROMWELLIAN
HİMAYECİ LORD	LORD PROTECTOR
İKİNCİ HAMİLİK PARLAMENTO'SU	SECOND PROTECTORATE PARLIAMENT
İKİNCİ İNGİLTERE İÇ SAVAŞ'LARI	SECOND ENGLISH CIVIL WARS
İNGİLİZ ADASI	BRITISH ISLAND
İNGİLTERE	ENGLAND
İNGİLTERE HOLLANDA HARBI	ANGLO DUTCH WAR
İNGİLTERE İÇ SAVAŞ'LARI	ENGLISH CIVIL WARS
İNGİLTERE İSPANYA HARBI	ANGLO SPANISH WAR
İNGİLTERE'NİN KRAL'I CHARLES II	KING CHARLES II OF ENGLAND
İRLANDA	IRELAND
İSKOÇYA	SCOTLAND
JAMAİKA ADASI	JAMAİKA LAND
JAMAİKA ADASININ FETHİ	INVASION OF JAMAİKA
JAMAİKA AHALİSİ	COLONY OF JAMAİKA
KONGRE PARLAMENTO'SU	CONVENTION PARLIAMENT
KRAL I. CHARLES I	KING CHARLES I

Çalışmada geçen tanımlar ve kaynaklardaki genel kullanımları (devamı/son).

TANIM	KARŞILIĞI
KRAL II. JAMES	KING JAMES II
KRAL YANLILARI	ROYALISTS
KRALİYET	ROYAL
KRALİYET AİLESİNİN ÜYELERİ	ROYALTY
ULUS	COMMONWEALTH
MONARŞİ	MONARCHY
PARLAMENTER'LER	PARLIAMENTARIANS
PARLAMENTO	PARLIAMENT
PEMBROKE	PEMBROKESHIRE
PRESBİTERYEN'LER	PRESBYTERIANS
PRESTON	LANCASHIRE
PRESTON SAVAŞI	BATTLE OF PRESTON
PRIDE KALKIŞMASI	PRIDE PURGE
RUMP PARLAMENTO'SU	RUMP PARLIAMENT
ULUSAL PORTRE GALERİSİ	THE NATIONAL PORTRAIT GALLERY
UZUN PARLAMENTO	LONG PARLIAMENT
ÜÇ KRALLIK SAVAŞ'LARI	WARS OF THE THREE KINGDOMS
ÜÇÜNCÜ HAMILİK PARLAMENTO'SU	THIRD PROTECTORATE PARLIAMENT
ÜÇÜNCÜ İNGİLTERE İÇ SAVAŞ'LARI	THIRD ENGLISH CIVIL WARS
WESTMINSTER ANTLAŞMASI	TREATY OF WESTMINSTER
YENİ MODEL ORDU	NEW MODEL ARMY
YENİDEN YAPILANDIRMA	RESTORATION
YÜKSEK ADALET DİVANI	HIGH COURT OF JUSTICE

Ek.20. 1648-1661 Kuşbakışı birinci evre.

1648	1649
ST FAGANS CASTLE MAIDSTONE CASTLE PEMBROKE SIEGE PRESTON CASTLE NEWPORT TREATY PRIDE PURGE	CHARLES I EXECUTION BANBURY MUTINY COMMONWEALTH
1650	1651
CLONMEL SIEGE DUNBAR CASTLE	INVERKEITHING CASTLE WIGAN LANE CASTLE WORCESTER CASTLE
1652	1653
ANGLO DUTCH WAR	RUMP TERMINATE BAREBONE TERMINATE THE PROTECTORATE
1654	1655
WESTMINSTER TREATY ANGLO SPANISH WAR FIRST PROTECTORATE PARLIAMENT	JAMAICA INVASION
1656	1657
SECOND PROTECTORATE PARLIAMENT	HUMBLE PETITION AND ADVICE
1658	1659
OLIVER CROMWELL DEAD LORD PROTECTOR RICHARD CROMWELL	THIRD PROTECTORATE PARLIAMENT DEMISSION RICHARD CROMWELL
1660	1661
LONG PARLIAMENT BRED A DECLARATION CONVENTION PARLIAMENT KING CHARLES II	RESTORATION

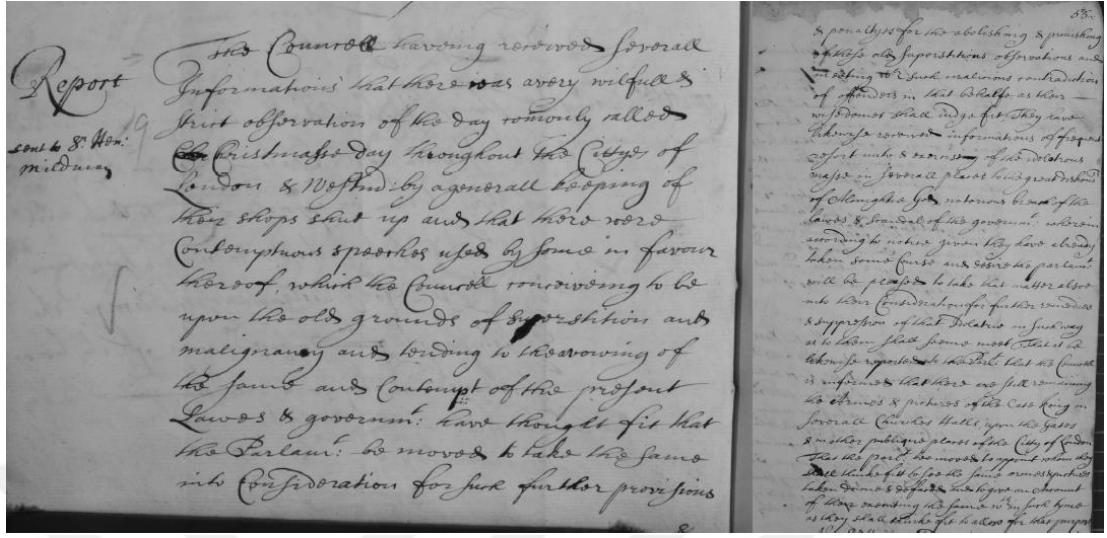
Ek.21. 1648-1661 Kuşbakışı ikinci evre.

1648	CHARLES I EXECUTION	1649
ST FAGANS CASTLE		CHARLES I EXECUTION
	FIRST CIVIL WARS	
MAIDSTONE CASTLE		BANBURY MUTINY
	SECOND CIVIL WARS	
PEMBROKE SIEGE		COMMONWEALTH
	THIRD/LAST CIVIL WARS	
PRESTON CASTLE		
	WAR THREE KINGDOMS	
NEWPORT TREATY		
	COMMONWEALTH	
PRIDE PURGE		
1650	COMMONWEALTHSMEN	1651
CLONMEL SIEGE		KEITHING CASTLE
	CROMWELLIAN	
DUNBAR CASTLE		LANE CASTLE
	PROTECTORATE	
	LORD PROTECTOR	STER CASTLE
1652	UPPER HOUSE	1653
ANGLO DUTCH WAR		PRIMO TERMINATE
	LOWER HOUSE	
	CROMWELL HOUSE	BARBONE TERMINATE
	HOUSE OF COMMON	THE PROTECTORATE
1654	THE COUNCIL OF STATE	1655
WESTMINSTER TREATY		JAMAICA INVASION
	CROMWELL IRLAND CASTLE	
ANGLO SPANISH WAR		
	RESTORATION	
FIRST PROTECTORATE PARLIAM		
1656	MONARCHY	1657
SECOND PROTECTORATE PARLIA	LEVELLERS	HUMBLE PETITION AND ADVICE
1658	ROYALISTS	1659
OLIVER CROMWELL	PARLIAMENTARIANS	TECTORATE PARLIAMENT
LORD PROTECTOR RICHARD	PRESBYTERIANS	SSION RICHARD CROMWELL
1660	NEW MODEL ARMY	1661
LONG PARLIAMENT		RESTORATION
	OLIVER CROMWELL	
BREDA DECLARATION		
	RICHARD CROMWELL	
CONVENTION PARLIAMENT		
	CHARLES II	
KING CHARLES II		

Ek.22. 1648-1661 Temele oturmayan süreçler neticesinde Fetret Devri.

1648	<p>CHARLES I EXECUTION</p> <p>FIRST CIVIL WARS</p> <p>SECOND CIVIL WARS</p> <p>THIRD/LAST CIVIL WARS</p> <p>WAR THREE KINGDOMS</p> <p>COMMONWEALTH</p>	1649
1650	<p>COMMONWEALTH</p> <p>CROMWELL</p> <p>PROTECTORATE</p> <p>LORD PROTECTOR</p>	
1652	<p>UPPER</p> <p>LOWER</p> <p>CROMWELL</p> <p>HUMBLE PETITION</p>	1653
1654	<p>WESTMINSTER TREATY</p> <p>ANGLO SPANISH WAR</p> <p>FIRST PROTECTORATE</p>	1655
	<p>TRINIDAD AND TOBAGO</p> <p>MAJKA INVASION</p> <p>AND CASTLE</p> <p>PROTECTORATE</p> <p>ARCHY</p>	
	<p>SECOND PROTECTORATE</p> <p>ROYALISTS</p>	1657
	<p>OLIVER CROMWELL</p> <p>PARLIAMENTARIANS</p> <p>PRESBYTERIANS</p>	1659
	<p>NEW MODEL ARMY</p> <p>OLIVER CROMWELL</p> <p>RICHARD CROMWELL</p> <p>CHARLES II</p>	1661

Ek.23. 1650 senesinin Aralık ayının on beşinci gününde Henry Mildmay tarafından tanzim edilip Danıştay'a sunulan rapor(The National Archives, 1650:2).

Rapor, günümüz İngilizce'sinden kısmen tercüme edildiğinde şu bilgileri içermektedir:

“ ... mağazaların genel olarak kapatılmasıyla Londra ve Westminster şehirlerinde Noel Günü olarak adlandırılan gün, bazıları tarafından propoganda amaçlı kullanılan ve konseyin geçen seneki hadiselerden kaynaklı aşağılandığı saygısız konuşmalar yapılmakta ... Ayrıca, toplumda inançsız gruplar gelişmekte ... halk, hükümetin ve burada Parlamento'nun bu konuyu da dikkate almasını istemekte daha fazla çare ve bu inançsızlığın bastırılmasını talep etmektedir ... Konseyinizi ayrıca, merhum Kral'ın kollarının ve resimlerinin hala birkaç kilise, salon ve kapılarda kaldığı konusunda bilgilendiririm ... Londra şehrinin halka açık diğer yerlerinden ve Parlamento'dan bir kişinin alaşağı edildiğini ve tahrif edildiğini görmesini suçunu üstlenmesini istediklerini ... en kısa sürede yaptıklarının bedelini ödemeleri konuşulmaktadır(The National Archives, 1650:1).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: *Tayfur TAYBUĞA*

Uyruğu: *TÜRKİYE CUMHURİYETİ*

Doğum Yeri: *KOCASİNAN*

Doğum Tarihi: *16 KASIM 1986*

Tel: *00 90 505 106 94 30*

E-posta: *Taybuga@hotmail.com*

İş Adresi: *Kayseri Birinci Organize Sanayi Bölgesi*

Yazışma Adresi: *Argıncık Mahallesi / KOCASİNAN / KAYSERİ*

Üyelikler: *Uluslararası Sosyoloji Derneği, Bilim ve Teknoloji Araştırma Komitesi*

EĞİTİM

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
<i>Lisans</i>	<i>Sosyoloji</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>	<i>2009</i>
<i>Yüksek Lisans</i>	<i>Uluslararası Ticaret ve Lojistik</i>	<i>İstanbul Beykoz Üniversitesi</i>	<i>2020</i>
<i>Yüksek Lisans</i>	<i>Tarih</i>	<i>Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi</i>	<i>2020</i>

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
<i>2019-</i>	<i>SERHAT MOBİLYA FABRİKASI</i>	<i>E-İHRACAT YÖNETİMİ</i>
<i>2016-2019</i>	<i>SİMFER DTM FABRİKASI</i>	<i>SÜREÇ YÖNETİMİ</i>
<i>2013-2016</i>	<i>GARANTİ BANKASI</i>	<i>PORTFÖY YÖNETİMİ</i>
<i>2010-2013</i>	<i>BAYRAKTARLAR HOLDİNG</i>	<i>SÜREÇ YÖNETİMİ</i>

YABANCI DİL

İNGİLİZCE - Okuma Yazma Konuşma - Çok İleri Seviye

ESERLER

Yayın Türü ve Sayfa Sayısı: *E-Kitap, 130 Sayfa*

Yayın Adı: *Bilgi Teknolojileri: Örnek Yazılar*

Yayıncı/Basım/Tarih: *Taybuğa Yayınları, taybuga.info, Kayseri, 2009*

ISBN: *975-98069-7-2*

Yayın Türü ve Sayfa Sayısı: *E-Kitap, 2072 Sayfa*

Yayın Adı: *Özgür Yazılım Alanında Meslek Elemanı Yetiştirilmesi*

Yayıncı/Basım/Tarih: *Taybuğa Yayınları, taybuga.info, Kayseri, 2013*

ISBN: *975-98069-8-9*

Yayın Türü ve Sayfa Sayısı: *Basılı Kitap / E-Kitap, 142 Sayfa*

Yayın Adı: *Nasıl Mcse Olunur? Soru Cevap Tipi El Kitabı*

Yayıncı/Basım/Tarih: *taybuga.info, Ankara, 2007*

ISBN: *975-98069-5-9*

Yayın Türü ve Sayfa Sayısı: *Basılı Kitap / E-Kitap, 303 Sayfa*

Yayın Adı: *MCDST Sertifika Sınavlarına Hazırlık Kılavuzu 1*

Yayıncı/Basım/Tarih: *taybuga.info, Ankara, 2005*

ISBN: *975-98069-0-8*

Yayın Türü ve Sayfa Sayısı: *E-Kitap, 126 Sayfa*

Yayın Adı: *MCDST Sertifika Sınavlarına Hazırlık Kılavuzu 2*

Yayıncı/Basım/Tarih: *Taybuğa Yayınları, taybuga.info, Ankara, 2006*

ISBN: *975-98069-2-4*

Yayın Türü ve Sayfa Sayısı: *E-Kitap, 148 Sayfa*

Yayın Adı: *MCDST Sertifika Sınavlarına Hazırlık Kılavuzu 3*

Yayıncı/Basım/Tarih: *Taybuğa Yayınları, taybuga.info, Ankara, 2006*

ISBN: *975-98069-3-2*

Yayın Türü ve Sayfa Sayısı: *Basılı Kitap / E-Kitap, 129 Sayfa*

Yayın Adı: *MCDST Sertifika Sınavlarına Hazırlık Kılavuzu 4*

Yayıncı/Basım/Tarih: *taybuga.info, Sözkesen Matbaacılık, Ankara, 2007*

ISBN: *975-98069-4-0*

PROJELER

Özgür Yazılım Alanında Meslek Elemanı Yetiştirilmesi Projesi Kod Adı: Yerli Veri, 2012-2016

Yurt Dışı Pazar Destek Hibe Projesi, KOSGEB, Hazırlayan ve Sunan, 2019-2020

SUNUMLAR

Bilişim Dünyası, Canlı Yayın TV Programı, Hazırlayan ve Sunan

Süreç Gelişimi Konferansı, Arif Molu ATL EML, Hazırlayan ve Sunan

Açık Kaynak Kodlu Sistemler Semineri, Arif Molu ATL EML, Hazırlayan ve Sunan

BELGELER

Bilgisayar Programcılığı, Sakarya Üniversitesi, Ön Lisans Eş Değer Sertifika

Takım Çalışması, TMI Group, Sertifika

İlk Yardım Uzmanlığı, Çankaya Sağlık, Sertifika

Satış Yetkinlikleri, Garanti Akademi, Katılım Belgesi

Takım Çalışması ve Yetkinlik, İzgören Akademi, Sertifika

Liderlik ve Strateji, GroupINT, Başarı Belgesi

İngilizce, Halk Eğitim Merkezi, Sertifika

Bilgisayar İşletmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı, Sertifika

Microsoft Sertifikalı Masaüstü Destek Teknikeri ve Kurucu Üyesi, Microsoft Corporation, Sertifika

Microsoft Sertifikalı Sistemler Mühendisi, Microsoft Corporation, Sertifika

Microsoft Sertifikalı Sistemler Yöneticisi, Microsoft Corporation, Sertifika

Microsoft Sertifikalı Veritabanı Yöneticisi, Microsoft Corporation, Sertifika

Satış Yetkinlikleri, Dr. Ateş Akansel Akademi, Sertifika

Web Tasarım Uzmanlığı, Microsoft Corporation, Sertifika

Bilgisayar Programcılığı, Hazar Akademi, Kura Katılım Belgesi

Proje Yönetimi, Yalın Akademi, Sertifika

Etkili İletişim, İzgören Akademi, Başarı Belgesi

Satış Becerilerini Geliştirme, PDRGROUP, Katılım Belgesi

İş Sağlığı ve Güvenliği, ROTA, Katılım Belgesi

TURNITIN RAPORU

ORCID: 0000-0002-2379-3440

TEZ YÖK REFERANS NO: 10205076

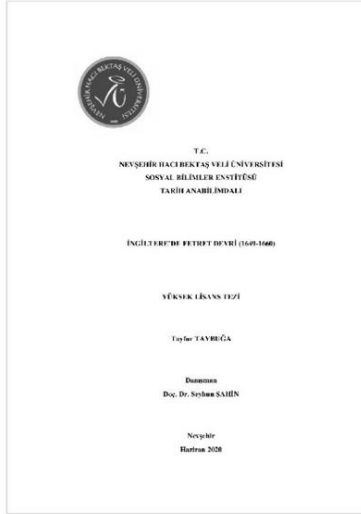

Dijital Makbuz

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: Tayfur Taybuga
Ödev başlığı: İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ (16...
Gönderi Başlığı: İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ (16...
Dosya adı: NG_LTERE_DE_FETRET_DEVR_1...
Dosya boyutu: 328.49K
Sayfa sayısı: 109
Kelime sayısı: 30,884
Karakter sayısı: 217,264
Gönderim Tarihi: 13-Tem-2020 10:54AM (UTC+0300)
Gönderim Numarası: 1356908075

Copyright 2020 Turnitin. Tüm hakları saklıdır.

ORCID: 0000-0002-2379-3440

TEZ YÖK REFERANS NO: 10205076

13.07.2020

Turnitin

Doküman Görüntüleyici

Turnitin Orijinallik Raporu

İşleme kondu: 13-Tem-2020 10:57 +03
NUMARA: 1356908075
Kelime Sayısı: 30884
Gönderildi: 1

Benzerlik Endeksi	Kaynağa göre Benzerlik
0%	İnternet Sources: %1 Yayımlar: %0 Öğrenci Ödevleri: %1

İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ (1649-1660)
Tayfur Taybuga tarafından

alınları çıkar bibliyoğrafyayı çıkar küçük eşleşmeleri çıkar

mod: **raporu hızlı görüntüle (klasik)**

Change mode vazdır yenile indir

<p><1% match (23-Şub-2017 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Nevşehir Üniversitesi on 2017-02-23</p>	❏
<p><1% match (23-Haz-2020 tarihli internet) https://www.bolgegundem.com/monarsi-ne-demek-kac-cesit-monarsi-vardir-monarsinin-ozellikleri-nelerdir-614612h.htm</p>	❏
<p><1% match (10-Ara-2019 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Frcives Aniversitesi on 2019-12-10</p>	❏
<p><1% match (25-Ara-2019 tarihli internet) http://acikerisim.nevsehir.edu.tr</p>	❏
<p><1% match (09-Haz-2020 tarihli internet) https://archive.org/stream/ByykTRkeSziSk/B%C3%BCy%C3%BCk%20T%C3%BCrk%C3%A7e%20S%C3%B6z%20%C3%BCk%20dijyu</p>	❏
<p><1% match (03-May-2020 tarihli internet) https://paperzz.com/doc/5040582/dosyay%C4%B1-j%CC%87ndir---nev%C5%9Fehir-hac%C4%B1-behta%C5%9F-vell-%C3%Bcuniversitesi-a...</p>	❏
<p><1% match (26-May-2015 tarihli internet) http://www.eba.gov.tr</p>	❏
<p><1% match (25-Eki-2018 tarihli internet) http://www.5nnnnn1k.com</p>	❏
<p><1% match (24-Şub-2015 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Atilim University on 2015-02-24</p>	❏
<p><1% match (02-Eyl-2015 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Nigde University on 2015-09-02</p>	❏
<p><1% match (28-May-2019 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Gaziosmanpaşa Üniversitesi on 2019-05-28</p>	❏
<p><1% match (14-Kas-2018 tarihli internet) http://acikerisim.nevsehir.edu.tr</p>	❏
<p><1% match (14-Haz-2020 tarihli internet) http://acikerisim.nevsehir.edu.tr</p>	❏
<p><1% match (09-May-2020 tarihli internet) https://biz.nevsehir.edu.tr/gulseroguz/tr</p>	❏
<p><1% match (17-Nis-2019 tarihli internet) http://www.eba.gov.tr</p>	❏
<p><1% match (04-May-2020 tarihli internet) https://www.evvelcevap.com/10-sinif-turk-dill-ve-edebiyati-ogun-yayinlari-ders-kitabi-cevaplari-sayfa-189/</p>	❏
<p><1% match (30-Eyl-2019 tarihli internet) http://www.newbooks.mannlib.cornell.edu</p>	❏
<p><1% match (07-May-2020 tarihli internet) https://repository.javeriana.edu.co/handle/10554/47998?show=full</p>	❏
<p><1% match (16-Kas-2018 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Nevşehir Üniversitesi on 2018-11-16</p>	❏

T.C. NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİMDALTI İNGİLTERE'DE FETRET DEVRİ (1649-1660) YÜKSEK LİSANS TEZİ Tayfur TAYBUĞA Danışman Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN Nevşehir Haziran 2020 BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim. Tayfur TAYBUĞA İ TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK İngiltere 'de Fetret Devri (1649-1660)" adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

https://www.turnitin.com/newreport_classic.asp?lang=tr&oid=1356908075&ft=1&bypass_cv=1

1/30

168